حاجی بایرام ولی

محرری

محمد علی عینی

دارالفنون مدرسلرندن

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KÜTÜPHANESİ

بوتون حقوقی محررینه عائددر

شهزاده باشی — اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی
۱۳۴۳ سنهٔ قمریه

محررك دیكر اثرلری

حجة لاسلام امام غزالی
فارابی
شیخ اکبر
تصوف تاریخی -
تاریخ ادبی عالم -
کوچوك تاریخ عمومی
فقیر
حکم جمهور
عام وفلسفه
انتقاد وملاحظه‌لر

باشلانغیج

بورساله حاجی بایرام ولی‌نك قوری بر ترجمهٔ حالندن عبارت اولمایه‌جقدر. زیرا اونك حیات علمیه‌سنی تدقیق وسیله‌سیله، بعض مسائل روحیه واخلاقیه‌یی ده احتوا ایده‌جکدر. بوندن مقصد، عصرمزك الك وخیم بر خسته‌لغی صاییلان شبهه وبدبینلك [۱] ایله مجادله ایدوب نتیجه‌ده بر درجه‌یه قدر قلبلری بر شوق وامید ایله تسلیه ایتمكدر. فی الحقیقه، مجبوراً اعتراف اولونمقده‌درکه زمانمزك ماتریالیزم و پوزیتویزم فلسفه‌لری احتساسات نجیبهٔ انسانیه اوزرینه بر ردای ظلمت چکدیکی کبی دیکر مسالك فلسفیه‌نك نتیجه‌لری ده نفس ناطقه‌مزه سکونت بخش اولاجق بر اطمئنان ویره‌مه‌مکده‌در. حتی بوهنر Büchner قارل فوغت Karl Vogt، مولشوت Moleschott کبی اوچ مشهور عالمك ولوله‌لی نشریاتیله قولاقلری طولدرمش

---

[۱] بیوك فیلسوفلردن لایبنیچ Leibnitz ایله انکلیز فیلسوفلرندن شفته‌سبوری Shaftesbury نیکبینلکی optimisme التزام ایتدیکاری حالده عصر سابقده شوپنهاور Schopenhauer ایله ادوارد فون‌هارتمان Hartman بدبینلکی نشر وتعمیمه چالیشمشلردر. شوپنهاور، آرزو ویا اراده‌یه، ذاتی اعتباریله، اضطرابك منبعی نظریله باقمشدی. حالبوکه حقیقت حالده طوغری اولان بونك ضدیدر. چونکه برشیئی آرزو ایتمك واوکا میل وجهد ایلمك سبب مسرتدر. شدتله آرزو اولنان اوزاق بر مقصده ایریشمك امیدی بزه بر سعادت بخش ایدر، بونی هانکیمز بیلمه‌یز؟ بو مسرت ثمراتی آنجق مستقبلده اقتطاف ایدیله‌جك بالجمله مساعینك رفیقیدر. بو مسرت، مقصدك تحققنه تابع دکلدر. مقصد تحقق ایتدیکی وقت بوندن متولد مسرتده سعیك مسرتنه انضمام ایدن یکی بر عنصر اولور. بوملاحظه‌لره رغماً مه‌نله‌ندر Mainlaender، بایرون Bayron، لئوپاردی Leopardi ایله بالخاصه Weltschmertz یعنی «الم عالم» ی ترنم ایدن هاینه Heine ونیقولا له‌ناو Nicola Lenav، روس ادیبلرندن پوشکین، لەرمونتوف منثور ومنظوم مخالف اثرلریله بو بدبینلك خسته‌لغنی برچوق ضعیف القلب کیمسه‌لرك روحلرینه تلقیحه چالیشمشلردر. بزمده: [کلمه‌سه‌یدم عالمه معدوم اولایدم کاشکه] ویا [آسوده اولام دیرسه‌ك اکر کله جهانه] یولنده نصیحتلر ویرن، ویا طوغریدن طوغری‌یه (عدم) ی تبجیل و ترنم ایدن عاکف پاشا کبی شاعرلرمز چوقدر.

اولان تكامله l'Evolutionnisme نك واضع بناسى داروين Darvin ك [١] بوقدر تجارب وتحقيقات علميه‌سنه وتبحر فوق‌العاده‌سنه رغماً ، واحتمال كه كندى تعبيرى وجهله « a certain number of acts » يعنى بر مقدار محدود حادثه‌لر اوزرينه استناد ايتدرديكى نظريه‌سنى درجهٔ كفايه‌ده علمى عد ايلمش اولماسنك جزاسى اولارق ، بالخاصه عمرينك صوكلرينه طوغرى شاشقين بر حالده بر شيئه قرار ويره‌مه‌مسى او اطمئنانسزلق برقات دها آرتدرمشدر . هم بونه عبرت‌آميز بر حادثه‌در ! چونكه داروين ، معيتده دها بش مشهور متخصص عالم اولديغى حالده بيغل Beagle كميسنه بينوب بر سياحت علميه وتدقيقيه‌يه چيقمشدى . ٢٧ كانون اول ١٨٣١ ده باشلايوب بش سنه دوام ايدن بو سياحتده داروين جنوبى آمريقايى واومشهور پاپا Pampasلرى، بحرمحيط ممتدك بعض آطه‌لرينى كزه‌رك كرك جنسلرى منقرض حيوانات انقاضنى ، كرك اليوم ياشامقده اولان چشيد چشيد بيكلرجه حيواناتى ، نباتاتى ومتنوع احجارى ، طبقاتى نظر تفتيش و معاينه‌دن كچيرمشدى . ايشته اونك مشهور عالم اولان منشأ انواع Origin of Species ى بو سياحت تتبعه‌سنك محصوليدر . [٢] آنجق داروين، هر شيئك بر مصلحت ، بر حكمت وبر غايه‌يه خادم اولديغنى تصديق ، وبودليله استناداً بر خالق عليمك وجودينه ايمان ايدنلرك شو استدلال واعتقادينه اشتراك ايدوب ايتمه‌مكده پك متردد ومتحير قالمشدى . بو سببله فلمنكلى بر طالبه جواباً يازديغى مكتوبده باقكز ناصل ادارهٔ كلام ايديور :

[بونكله برابر ، بزى احاطه ايدن شيئلرك هپسنده محسن ومنعم بر مقصد معين اولديغنى اثبات ايدن دلائلى، بعض كيمسه‌لر قدر آچيق كورمديكمى اعتراف ايدرم ، حال بوكه بونى بن ده ايستردم . ظن ايدرم كه عالمده ترومندن فضله اضطراب واردر . منعم وقادر مطلق بر الهك فرعون فاره‌لرينى Ichneumons جانلى طيرطيلرى Chenilles ييكله تعيش ايتمك ايچون خلق ايتديكنه، وياخود كدينك فاره‌لرله اوينامق اوزره ياراتيلديغنه بر درلو قناعت ايده‌ميورم. بونلرى تسليم ايتمه‌يجه ، كوزكده بر مقصد مخصوصله ياپيلمش اولديغنى تسليم ايچون بر ضرورت كوره‌مييورم . ديكر جهتدن، طبيعتده‌كى عجائب وخوارق وبالخاصه انسانك طبيعتنى تدقيق ايتدكدن صوكره ، بوتون بونلرك وحشيانه بر قوتك محصولى اولديغنى استنتاج ايتمكه قلبم هيچ بر وجهله راضى اولميور . والحاصل هر شيئه بر طاقم قوانين مأموره ومطلوبه‌نك نتيجه‌سى نظريله باقمه مهيا ومائلم ؛ فقط اونلرك ايى ويا فنا نتيجه‌لرى طالع ديه‌بيله‌جكمز شيئه تابعدر . بونكله برابر ، بو ملاحظه دخى هيچ بر وجهله بنى خوشنود ايتمه‌يور . بنلكمك اعماقنده حس ايديورم كه، شو مبحث عقل انسانينك حوصلهٔ ادراكى خارجنده‌در. بر كوپك دخى نيوتونك نفس ناطقه‌سى اوزرينه تأمله بولنه‌بيليردى. بن ده سزك فكريكزده‌يم و قبول ايديورم كه ملاحظه‌لريكز منكرانه دكلدر . بيليرم ايى وفنا بر آدمى اولديره‌بيلير . بو حادثه طبيعتك فوق‌الحد مغلق قانونلرينك تأثيريله وقوعه كليور . بر چوجغك طوغيشى دها مغلق قانونلرك نتيجه‌سيدر ؛ بوندن باشقه بر انسانك ويا ديكر بر حيوانك بدايتده ديكر قانونلرك مولودى اولماديغنى نه بيله‌يم؟ بونكله برابر، بوتون بو قانونلر، وقايع مستقبله‌يى ونتيجه‌لرينى اولجه بيان علم بالذات بر خالق طرفندن صراحةً وضع وطلب ايدلمش اوله‌بيلير. فقط بو مسئله‌لرى نه‌قدر زياده دوشونيرسه‌م، اوقدر شاشيرييورم . مكتوبم بونى سزه اثبات ايدر .] ايشته هدايتدن محروميت بوكا ديرلر . بو اشتباه وترددلر بزم هيچ ايشيمزه كلمز . هله اونك تعليم ايتديكى مسائلدن جدال حيات la lutte pour la vie واصطفاى طبيعى Selection naturelle [١] كبى قاعده‌لرى

---

[١] داروين ، ١٨٠٩ ده « شروسبورى » ده طوغمش ، قامبريج دارالفنوننده مكمل بر تحصيل كورمش بيوك بر عالمدر . ١٨٧٢ده وفات ايتمشدر .

[٢] داروينك ١٨٥٦ده نشر ايتديكى بو كتاب انكليزجه‌دن مترجمه (اصل الانواع) عنوانيله اسماعيل مظهر افندى اسمنده مصرلى بر فاضل طرفندن ترجمه ايدلمشدر. آرقداشلرمزدن عبدالقيانى توفيق بك ده توركجه‌يه ترجمه‌يه چاليشيور . موفقيتنى تمنى ايدرم . داروين اوكتابندن صوكرا ١٨٧١ده انكليزجه « انسانك نسبى » و « اصطفاى طبيعى » عنوانلى اثرلرينى نشر ايتمشدر .

[١] اقتصاد علماسندن مالتوس Maltus شويله بر قاعده قويمشدى. اهالى تعيش ايچون محتاج اولديغى ذخيره‌دن دها چابوق آرتيور بو سببله انسانلر آراسنده بر رقابت ومسابقه باشلار. بو مسابقه‌ده الك ايى مجهز اولانلر مظفر اولور. داروين بو قاعده‌يى جميات بشريه‌دن حيوانات ونباتات زمره‌لرينه نقل وتطبيق ايتمشدر . اصطفاى طبيعى نظريه‌سى بودر . انسانلر ناصل بعض حيوان ونبات جنسلرينى اصلاح ايتمكده ايسه طبيعتده مجادلهٔ حيات ايچنده موفق اولمق ايچون ايجاب ايدن جهازلرله مجهز اولمايان حيوانات ونباتات جنسلرينى طرح وامحا ايدرك يرلرينه يكى جنسلر ياراتمقده‌در .

طبیعتك یكانه حقیقت دستورلری عدایدرسه‌ك حیات چكلمز براشكنجه اولمازمی؟ ناصل كه موسیو هوره‌ل مالوق، یامان بر استهزا ایله ، عجبا حیات اثباتیه‌جیلرك كوزیله باقیلیرسه یاشامغه دكرمی دیه صورمقده حقلیدر ! [١]

فقط بركت ویرسین كه ، علمای غرب ایچنده بر داروین ، بر اوكوست قونت [٢] وارسه اوكا مقابل كوویه Cuvier ، ژوفروآ سنت هیلر Jeoffroy Saint Hilaire، فون‌بر Von Bear، وایسمان Veismann، فلورانس Flourens، آغاسیس Agassiz، میلن أدوارس Milne Edvards، قلود برنار Claude Bernard، قاترفاژ Quatrefage ، پاستور Pasteur كبی استادلرده ظهور ایتمشدر .

بو ذاتلردن بالخاصه وایسمان ایله فلورانس اوزرلرینه نظر دقتكزی جلب ایدرم . زیرا یكرمی بش سنه ، دنیا افكارینی صارصمش وحاشا آرلق جناب باری تعالی‌یی عرش عظمتندن ایندیروب آتمق وانسانلرك بهیمی وشهوانی احتراصاتی سربستجه اجرایه مانع اولان قیود معنویه واخلاقیه‌دن قورتلق امكانی كوسترمش اولان «تكاملیه» نك بوتون نقصانلرینی كوسترمشلردر . اولا علم احوال جنین متخصصلرندن اولان وایسمان Veismann داروینك نظریه‌سنی اثبات ایچون استناد ایتدیكی دلیللرك، سود نینه ماصاللری نه‌قدر برقیمت علمیه‌یی حائز ایسه اوندن فضله براهیق حائز اولمادیغنی براهین علمیه ایله اثبات ایتدیكی حالده، بوخصوصده ذهنلرده براز تردد قالمش وحالا انسانك مایمونلردن آزدیغنی ظن ایدنلر ، والحق انسانلرك خیالندن طوغمش برشیء موهوم صایمقده عناد ایدنلر قالمش ایسه ، آنلریده وظائف مختلفهٔ فیزیولوژیه حقنده‌كی كشفیاتی سببیله آنبریولوژی‌نك باباسی عداولنان استاد ق. أ. فون بر K. E. von Baer ك ملاحظات ودلائلی صوصدرمشدر . دماغك وظائف عضویه‌سنی بالتجربه تحقیق

---

[١] Is life worth liwing ?

[٢] قونت، علمدن اله ، روح، جوهر وذات‌اشیا مفهوملرینی طرد ایتمك ایسته‌دیكی حالده علامهٔ مشهور پاستور اقاده‌می‌یه قبول ایدلدیكی وقت ایراد ایتدیكی نطقنده شویله ادارهٔ كلام ایتمشدی : «اگر بومفهوملردن محروم اولمش اولسایدق ، علملر اونلرك حقایق غیرمتناهیه ایله اولان كیزلی نسبتلرندن اخذایتدكلری عظمتدن نصیبه‌دار اولامازلردی. كندی كندیمه صوریورم : ماتیكی كشف نامنه ، روح انسانینك بواشتغالات ومیللری منع اولنه‌بیلیر؟» پاستورك بونطقی باشدن‌نهایته‌قدر اوقوناجق عبرت‌آمیز وثائق علمیه‌دندر.

یولنی آچدیغی ایچون دماغ فیزیولوژیسنك مبدعی عد اولنان استاد فلورانس Flourens دن سابق دیده‌رو ، دالانبر ، قوندیاق ، قابانیس ..... كبی مادیه حكیملرینك خلفلری ، قابانیسك تأیید ایتمش اولدیغی وجهله عقلك دماغدن مترشح بر افراغ ، اولدیغنی تصدیق ایتمسنی ایسته‌دیكلری حالده ، استاد مشارالیه بوكا هیچ بروجهله یاناشمامش وكندی كشفیاتندن بویله برنتیجه استنباطنه هیچ برشیئك مساعد اولمادیغنی اكیداً اخطار وروحه دها ایسی الهه ایمان ایتمكده ثبات ایلمشدی . [١] هم نه حاجت ، داروینیزمك مظفریتنه فوق‌العاده خدمت ایتمش اولان ناتورالیست‌ده هوكسله‌ی Huxley، بوهزیمتی اولجه‌حس ایتمه‌مشمیدی؟ [٢] بوندن ماعدا شئون عالمك نه غریب بر جلوه‌سیدركه علم عالمنده داروینك بر حواریسی مثابه‌سنده طانمش اولان هربرت سپنسر Herbert Spencer ، ١٩٠٢ سنه‌سی ، Acts and Comments ده ، كندی حیاتنك محصول فلسفیسنی تقبیح ایتمش ، لایعرف Inconnaissable نامی آلتنده تعلیم ایتدیكی سحاب‌آلوده حقیقت مستوره‌دن وازكچه‌رك دین منزلك محتوی اولدیغی قیمت ومأموریت عظیمه حضورنده تعظیمله باشنی اكمش ؛ اوندن صوكراده اصطفای طبیعینك مطابقتسزلغنی Inadequacy اثبات ایدرك داروینه الك مهلك ضربه‌یی ایندرمشدر . [٣]

---

[١] بو عالملر حقنده رساله‌نك نهایتنده معلومات ویریله‌جكدر .

[٢] *If the Darwinian hypothesis was swept avay evolution would still stand where it was »*

[٣] The inadequacy of natural Selection, Contemporary Reviw, 1893.

لامارق ایله داروین ومقتدالرینك، اجناس حیوانیه ونباتیه‌نك اصلی ومنشأی حقنده سرد ایتمش اولدقلری نظریه‌لر ایله تنقیداتی اك یكی بركتابده اوقومق ایسترسه‌كز دوقتور «كوستاو ژه‌له‌ی» ك De l' Inconscient au Conscient عنوانلی اثرینی اوقومانكزی توصیه ایدرم . ممثل فلیكس آلقان سنهٔ تمثیل ١٩٢١ پارسده .

•• مسائل فلسفیه‌یی تكامل كله ویاخود فكریله ایضاح ایتمك ایسته‌مكه كلنجه اعتراف ایدرم كه آرتق آكلامایورم . تكامل بزه نه‌لردن خبر ویره‌بیلیرمی : مكان وزمان اسرارینی كشف ایده‌بیلیرمی ، قدرت اوزرینه ، جوهر مادینك ماهیتی اوزرینه ، اراده واختیار اوزرینه ، اضافیته متعلق نظریات اوزرینه والحاصل عالمك وفلسفه‌نك حدودلرینه طوقینان شیلر اوزرینه یكی برنور افاضه ایده‌بیلیورمی ؟ دها فضله اسرار قالدمیزدر ، شوساعتده علمی بر ایمان دستورینه آنجق برجاهل ویا ابتدائیه مكتبی طلبه‌سی صاحب اولابیلیر .. ومطالعه بو ١٩٢٤ سنه‌سنده پارسده انتشار ایدن Les confins de la science et de la Foi عنوانلی اثردن آلنمشدر . مؤلفی (بورژ) رصدخانه مدیری Th.Moreux در .

ایشته بویله بویوك عالملرك ارشاد وایقاظلری سایه‌سنده‌درکه فکری واخلاقی فوضا کسب شدت ایده‌مه‌مکده‌در. چونکه فکر ساحه‌سنده وقوعه کله‌جك بر تشتت، انسانی یالکز الیم بر تردد وشبهه‌یه دوشورمکله قالیه‌رق اخلاقده افساد ایدردی. نته‌کیم، بالخاصه اخلاق فردیجیلکده L'individualisme morale داروینك اصطفای طبیعی قاعده‌سنه استناد ایدلیه‌بیلکندن پك فنا نتیجه‌لر استنباط ایدلمشدر. او قاعده موجبنجه مادامکه بوتون موجودات بربرلریله حال مجادله‌ده‌در؛ بو مجادله‌ده شرائط موجودیتلرینه اڭ زیاده انطباق ایدنلر، ایچلرنده اڭ قوی اولانلری وأولیوب آرتا قالانلردر. بناءً علیه اڭ چوق قوتلی اولان، دیکرلرینی أزوب حیاتی توسیع وترفیه ایدر. هیئت اجتماعیهٔ بشریه حقیقی بر حرب میدانیدر، بوراده، حقیقةً افعال وحرکاتندن خبیر اولان انسانی تحریك ایدن غایه وسائق، بو حرب اثناسنده مظفر اولمقدر. بنابرین، یاشامق دیمك، حرب ایتمك؛ اخلاقی اولمق دیمك مظفر واڭ قوی اولمق دیمکدر.

هکل Hegel، شتیرنه‌ر Stirner وبالخاصه نیچه Nietzsche بو طرز تلقی‌یه بویوك بر رغبت واعتبار ویرمش اولدقلرندن الیوم آوروپاده اخلاقه متعلق حکملرك چوغی شو طرز تلقیدن ملهمدر. اقتصادیات، مناسبات بین‌الملیه‌ده حاکم اولان ینه اودر. بو طرز تلقینك ایکی بویوك نتیجه‌سی اولمشدر. بونلردن برنجیسی نیچه «Nietzsche» اوست آدام surhomme نامیله چیقاردیغی بر دستور ایله تنصیص ایتمشدر. [۱] نیچه دیورکه «انسان دائما کندی حدودینی کچمکله مکلفدر؛ استراحت یاخود مسالمت یکی بر محاربه‌نك واسطه‌سیدر. استعمال ایدیله‌جك واسطه‌لرك اهمیتی یوق لی‌در؛ بو یولده براقیله‌جق قربانلرك‌ده اهمیتی هیچ کبی‌در. انسانك آنجق بر مقصدی واردر: غلبه ایتمك، حاکم اولمق، ایسته‌دیکنی یاپمق، دیکر انسانلره کندی تصورینی قبول ایتدیره‌رك حکم وتصرف ایتمك. اوست آدام شول کیمسه‌درکه، بوتون بر دورك معتقداتنی، بر مدنیتك شکلنی تعیین ایدن

---

[۱] آلمانجه تعبیری ubermensch، نیچه‌دن اول کوته، هردر ... کبی بعض فیلسوفلر دخی بو کلمه‌یی عارضی اولارق قوللانمشلردی. فقط تعمیم ایدن نیچه اولمشدر. نیچه «زردشت = زه‌راتوسترا» عنوانلی اثرنده شویله دیور: «اوست آدامك آدامه نسبتی، آدامك مایمونه نسبتی کبیدر.»

وحریت تامه ایله، استقلال کامل ایله، خیره شره، حقه وباطله هیچ بر اهمیت عطف ایتمیه‌رك خلق ایده‌ین کیمسه‌در. کندینك حقیقتنی، کندینك اخلاقنی او خلق ایدر.» اونه عذاب وجدان، نه مرحمت حس ایتمز؛ او یالکز اڭ قوتلی اولملی وهرشیئی کندی امرینه رام ایتدیرمکی آرار. فقط بو واسطه ایله ضعیفلره اورته حاللیلره تأمین سعادت ایدر. واقعا او کیمسه‌لر کندی باشلرینه قالسه‌لر برشی یاپه‌بیلمکدن وبرشی دوشونمکدن عاجزدرلر. اوست آدام هرنه شکلده اولورسه اولسون کندی قانونی اونلره حل وتکلیف ایدر، چونکه اونلر نه بو قانونی مناقشه ایتمکه، نه‌ده یکیسنی یاپمغه مقتدر دکلدرلر. کذلك اونلر اطاعتدن باشقه برشی بیلمزلر واطاعتدن خوشنود اولورلر؛ او حالده اوست آدام اونلره امید ایتدکلری بوتون سعادتی بخش ایدر. بنابرین، اوست آدام هم واضع قانون وهم معبوددر.] آکلاییورسکزکه بو اخلاق، قوانین اجتماعیه‌یه وعنعنه ایله منقول آداب وعوائده اطاعتی نهی ایدییور. چونکه بو بویوندورغی قبول ایتمك اسرانك حصه‌سی ایمش. حقیقةً اخلاقی اولان بر انسان، خیرك‌ده، شرك‌ده فوقنده ایمش. خیر وشرك اوته‌سنده اونلری او یاپارمش.

ایکنجی طرز تلقی: اوست آدامك «معنوی ایده‌آل» ی نامنه محبت، شفقت، کرم ... کبی شیلری الغا وابطال ایتمکدن عبارتدر. بو حسیات اسیرلره مخصوص اخلاقه منسوبدر. انسال مستقبله‌یی سفالت وچیرکینلك منظرهٔ فتور آورندن اسیرکه‌مك ایچون، أولمسی زمانی کلمش اولانلری براقه‌لم أولسون، دوشن برشیئی طوتمامق، حتی دها چابوق دوشملرینه یاردیم ایتمك جسارتی کوستره‌لم. عاقل اولان کیمسه یالکز دیکرلرینك اضطرابنی کورمکدن تحاشی دکل، بلکه مریضلك ایچنده چیرپیندیغی الملردن هیچ متأثر اولمقسزین اوکا دها زیاده عذاب چکدیرملیدر.»

سپه‌نسر هیئت اجتماعیه‌یی بر طاقم فائده‌سز یاخود تهلکه‌لی فضلات ایله طاشیردیغی ایچون، اصطفای طبیعینك اجرای احکام ایتمسنه شفقتك حیلولت ایتدیکنه قانعدر. فقط بوکا رغماً مومی‌الیه فردی دیکرکاملغی L'altruisme individuel تصویب ایتمشدر. لوبون Le Bon ده شفقت ایچون مغایر اجتماعیت

Antisocial ومضر بردویغودر، دیبور. شفقت، مرحمت، دیکرکاملق، اولدیکنی کوردیکمز برماضیدن آرته قالان شیلردر. استقبال آرتق اونلری طانیمایاجقدر.]

دها دوام ایده‌جکمی ؟ کوریورسکزیا ، آرتق حقیقتك نفوذ وغلبه‌سنی تأمین ایچون دماغمز، قلبمز واراده‌مزله متحداً حرکتله کندیمزی بویله وخیم تمایللردن قورومالی‌یز .

اکر، موضوعی اعتباریله دکل، قلممه اضافتی سببیله ناچیز اولان شو رساله‌م، بوغایه‌یه خدمت ایده‌جك برأثر اولابیلیرسه بوموفقیت بنم ایچون أبدی بر مدار مفخرت اولاجقدر .

محمد علی عینی

* * *

برنجی فصل

بویوك آداملر

مادی خدمتلرله معنوی خدمتلرك مقایسه‌سی .ـ (هوبس) ك قول مشهوری : انسان انسانك قوردیدر .ـ طبیعتك تحکمی .ـ طبیعت ذاتیه‌مزك تحکمی .ـ انبیا واولیانك خدمتلری .ـ حکمای قدیمه حقنده بر ملاحظه .ـ (کوستاو لوبونك) ك تبجیل ایتدیکی انسانیتك ولی‌نعمتلری کیملردر ؟.ـ بزمکیلر کیملردر .ـ

حاجی بایرام ولینك ذاتی ، حیات علمیه‌سی ، مجاهدهٔ اخلاقیه‌سی تشریحه باشلامازدن اول، علی‌الاطلاق بویوك آداملرك انسانیته ایتدکلری خدمتلردن برنبذه بحث ایتمك ایسته‌رم . زیرا بوخدمتلر اولماسه ایدی ، فیلوسوف (هوبس)‌ك [1] قول مشهورینی شبهه‌سز بلا تردد هپ تصدیق ایده‌جکدك . واقعا انسانلرك بربرلرینی قورد کبی ییدکلرینی خبر ویرن هوبسه ، حرب عمومیده مع‌الاسف شاهدی اولدیغمز مظالم وتعدیات نجیمه حق ویرمشسه‌ده ، آرا صیرا ایچمزدن بعض بویوك آداملرك چیقمش اولماسی بشریتك الی‌الابد جهل وعدوانك پنجهٔ قهرنده ایکله‌یوب قالماسنه مانع اولمشدر دیه‌بیلیرز . بوندن باشقه دوشونه‌لم که انسان هرشیدن اول طبیعتك محکومی وهدف تجاوزاتیدر . بنابرین انسان حیات شخصیه‌سنی مدافعه وحیات نوعیه‌سنی ادامه ایچون طبیعتله دائمی صورتده مجادله‌یه مجبوردر . بو مجادله‌نك یوزلرجه عصر سورن تاریخی یازلمش اولسایدی ، کیم بیلیر نه قدر مهیج اولوردی ! اسکی قهرمانلر هپ بو مجادله اثناسنده انسان قافله‌لرینه ریاست ایدنلردن عبارتدر . بوکون ، آرسلانلرك ، قابلانلرك پنجه‌لرندن،

---

[1] طوماس هوبس Thomas Hobbes (۱۵۸۸ — ۱۶۷۹) ، تألیفاتندن ۱۶۴۲ سنه‌سنده برنجی دفعه اوله‌رق انتشار ایدن De Cive عنوانلی اثریله شهرت قازانمشدر. هوبس دیبورکه هرآدمك هرشیده مساوی درجه‌ده حقوق واردر . طبیعتك حالی حربدن باشقه برشی اوله‌ماز. وانسان دیکر انسانه قارشی قورد کیدر : Homo homini lupus .ـ فقط بونهایتی کلز محاربه‌نك موجب اوله‌جغی مصیبتلری حساب ایتدکلرندن ، حقلرندن واز کچوب او حقلرینی ایچلرندن بررئیس مطلقه فراغت ایتدیلر .

بیلانلرك دیشلرندن قورتولمش ، بر مسکن ایچنده یاغموردن ، وصوغوقدن وکونشدن کندیمزی محافظه ایتمش بولنیورسه‌ق ، بوکون برلوقه ایتمکله بر قدح صویی راحتجه تدارك ایده‌بیلیورسه‌ق ، بو موفقیتك تأمینی ایچون نه‌قدر اوزون زمانلر کچمش، نه‌بیوك ویورغونلق ویریجی امکلر صرف ایدلمشدربیلیورمیسکز؟ شواعتبار ایله دییه بیلیرم‌که ، آنقره‌ده برچشمه باشنده بر دستی صو آلابیلمك ایچون ساعتلرجه یازین کونشك یاقیجی ضیاسی ، قیشین روزکار ویاغمورك طوندیریجی صاغناقلری آلتنده بکلمك بیله بر نعمتدر [١] .

بونکله برابر، پك طبیعی وحق اوله‌رق ایسترمکه ، اومده هرایسته‌دیکم دقیقه‌ده وایسته‌دیکم قدر، جوارده‌کی تمیز پیکارلردن کتیرلمش بوز کبی صوغوق ، لطیف وخفیف برصو بولایم . فقط ینه تکرار ایده‌رم‌که محله‌لرده‌کی چشمه‌لرنعمتدر . زیرا بدویلرده بوده یوقدر ؛ دره‌یه ویا کوله‌قدر کیدوب تسکین حرارت ایتمك مجبوریتی‌واردر. آنجق تأمین مقصد ایچون یالکز اورایه قدر کیتمك کلفتی کافی دکلدر. چونکه اوراسی ، سزك کبی صوصایوب ایچینك حرارتی سوندرمکه کلش وحشی حیوانلردن خالی بولنمق‌ده لازمدر. بعض سیاحلردن ایشیتدیکمه کوره، آفریقانك اورته‌لرنده‌کی بیوك کوللره صو ایچمکه کلن حیوانلر آراسنده عادتا برمقاوله عقد اولنمش کبی کولدن صو ایچمك ایچون هر برینك معین برساعتی وارمش. هرجنس حیوانلر کندیلرینه مخصوص ساعتلرده مجتمعاً کلوب کیدرلرمش . باقکز ،احتیاج حیوانلره بیله نه‌لر تعلیم ایتمش !

والحاصل بریوزنده‌کی حیوانلرك بر قسمنی امحا ، بر قسمنی تأنیس ایتمك و طبیعتك بعضاً پك ساکن وحلیم وبعضاً پك قهار وجبار اولان قوای متنوعه‌سنك منقاد اولدیغی ازلی دستورلری کشف وتعیین ایله اونلری بشریتك رفاه وسعادتنه خادم ومطاوعتکار بر آلت حالنه قویمق ایچون صرف اولنان مساعینك عظمتی عقللره حیرت ویرر .

فقط افراد جمیتك بومشترك مساعیسی بعض داهیلرك تعلیم وارشادینه تبعاً سوق ایدلمش اولماسه ایدی نه‌ایشه یارایا بیلیردی ؟ مثلا بر آز اول بحث ایتدیکم دره ویا کولده‌کی صو بزم آیاغمزه اویله قولایجه کلز ، کلمز ایدی . حتی بونك

---

[١] بو رساله‌یی آنقره‌ده یازمش اولدیغم ایچون بو مثال خاطرمه کلشدی .

ایچون یوز کشینك ، بیك کشینك چالشماسی کفایت ایتمزدی . زیرا هرشیدن اول بربیوك دماغك، صولرك آقماسنه حاکم اولان موازنت میاه Hydrostatique قانونلرینی کشف و بزه تعلیم ایتمش اولماسی لازمدی . اکر اویله بیوك بر دماغك بویله بر امدادی اولماسه ایدی نه یاپسه‌ق ونه قدر چالیشه‌ق ، دره‌دن بولوندیغمز یره قدر بردامله صو بیله آقیده‌مازدق !

فی‌الحقیقه ملیونلرجه انسانلرك عصرلرجه مدت باشلری اوزرنده پاتلایوب آتشلر صاچان رعد وبرق حادثه‌لرینك حقیقتنی اونلردن کیم کشف ایده‌بیلدی؟ سیر صاعقه‌یی امحال ایچون بیکلرجه‌سنه (فرانقلن)ك ورودینی بکله‌مه‌دکی ؟ ایجه بیلملی‌یزکه ، طبیعته رفته رفته هرتصرفز، حیاتمزك اصلاح وتنظیمنده مظهر اولدیغمز هرسهولت بربیوك آدامك زادهٔ تجربه وعرفانیدر .

فقط بزه تحکم ایدن یالکز طبیعتمیدر ؟ عجبا طبیعت مادیهٔ خارجیه‌دن بزه پك یاقین اولان طبیعت ذاتیه‌مزك دها زیاده اسیرومغلوبی دکل‌یز ؟ زیرا هرشیدن اول بزده برحیوانز. بهیمیته مخصوص بوتون مفترس ، متعرض، سریع الاغفال ، حق وحدناشناس خصلتلر بزی دائما تعدی‌یه، ظلمه ودائما شره سوق ایتمکده‌در. بوندن باشقه الکاسکی وحشی اجدادمزك بوتون شدت وغلظتلرینه‌ده وارث دکل‌یز؟ حتی دییه‌بیلیرکه فطرت حیوانیه‌مزك بو تحکمی دها بی‌امانی‌در . بزی حضور قلبدن ، سکون افکاردن اوزاقلاشدیروب هرساعت یکی بربحران ، یکی برغائله‌یه دوشورن بودشمن ، بشریتك وردیکی یوزبیکلرجه قربانلرله حالا تسکین افتراس ایده‌مه‌مشدر. برکت ویرسین‌که ، قدرت فاطره‌نك آرا صیره ، مرحمةً انسانلره ابعاث ایتمش اولدیغی بویوك ذاتلر ، اودشمنك تسلط واغواسندن قورتولمق ایچون کیده‌جك یوللری کوسترمشلردر .

فکرجه بوخدمت مقدسه، بشریتك منفعت وسعادتنه مادی برشکلده یارامش اولان بوتون دیکر کشف واختراعلردن عالیدر . زیرا « انسانلرك سعادتی علومه تابع دکلدر، چونکه انسان برشخص معنویدر، بناءً علیه؛ علمك مظفریاتی کورمك واوندن دها مکملری ودها پارلاقلری وقوعه کله‌جکنی تفرس ایتمك ، هرشیدن خوشنود اولمق ایچون بکا کفایت ایتمز . » (١)

---

(١) فرانسه‌ده انستیتو اعضاسندن (لئون اوله لاپرون Léon Olle - Laprune

برده خاطره کتیرملیدرکه او کشف واختراعلرك بعضیلری عینی زمانده بشریتك اهلاکی ایچونده قوللانیلمقدهدر !

بن علملردن علم کیمیایی پك سورم . زیرا انسانه برقدرت ابداعیه بخش ایدن آنجق اوعلمدر. مثلا دها پك اسکی برزمانده ، حتی تاریخدن مقدم دورلرده بیله ، حیوانات مفترسهیه قارشی مدافعهٔ نفس ایچون قوللانیلهجق آلتلری اعمال ایتمك اوزره ، باقیر ایله قالایی بربرینه قاریشدیرارق طونج کبی یکی برجسم ابداعی اوسایهده میسر اولمش دکلیدر ؟ فقط ینه اوکیمیا سایهسندهدرکه ، بوکیجن حرب عمومی فلاکتی اثناسنده اعمال اولونان بعض بوغوجی غازلرله نیجه بیکلرجه انسانك حیاتی افنا ایدلمشدر .

فقط انبیای عظامله اونلرك وارث عرفانلری اولان اولیانك تدوین ایتدکلری کیمیای قلوب ، اکریلری دوغرلتمه ، امیدسزلره جسارت ویرمکه ، ایکلهین وآغلایانلری فرحلاندیرمغه خادم آنجق شفا وآنجق صحت ودوادر !

بومبحثده یالکز انبیا واولیادن بحثله اسکی واضع قانونلری وبویوك فیلسوفلری لسانه آلمایشم اونلرك قانونلرنده ومکتب فلسفیلرنده کوروب تحسین ایتدیکمز افکار انسانیتپرورانهنك بعض واسطهلرله ، ینه علوم انبیادن اقتباس ایدلمش اولماسنه مبنیدر . افکار فلسفیهسندهکی عظمت واسلوب بیانندهکی احتشام وثروت مسلم عالم اولان افلاطون الٓهینك اوایجه وبوکسك فکرلری مصردن ، وتورات شریفك برتأویل تصوفیسندن عبارت اولان قابالا (Kalbala) دن اقتباس ایتمش اولدیغنی ارباب تدقیق خبر ویرییور. [افلاطونك مسلك حکمتی ، دهای انسانی تاریخنده عمومك انظار تقدیرینی جلب ایتمشدر . فقط افلاطون بومسلکی ایجاد ایتمهمشدی . موسیالیه دین خارجنده حقیقت اولمادیغنی آکلادیغندن ، ممفیسه

(قیمت حیات) Le prix de lavie اسلی اثرندن . صحیفه : ۲۰۰

بو مؤلف ینه بوصحیفهده اثباتیه فلسفهسی ، بوتون یوکسك شیلرك یتیشلمهسی غیر ممکن اولدیغنی اعلان ایتدیکندن بو فلسفهلهده حیاتی تدنیب وتخریب ایتدیککی بلیغ برلسانله افاده ایلهمکدهدر .

کیدوب کاهنلردن اخذ فیوضات ایتمش ایدی . افلاطونك ، عبرانیلرك کتب مقدسهسیده نظر مطالعهدن کچیردیکی ظن اولونمقدهدر [١] .

فیثاغور ایچونده اویله دییورلر. [عددلر فلسفهسنك بویوك ناشری دنیادهکی بوتون عرفان اوجاقلرینی زیارت ایتمش ایدی ؛ حتی یهودستانه Judée کلدیکی وقت « قابالا » نك اسرارینه کسب وقوف ایچون کندیسنی ختان ایتدیرمشدی. بو اسراری موما الیه بعض قیود احتیاطیه ایله انبیای بنی اسرائیلدن خزقیل ودانیال تعلیم ایتمشدی. فیثاغور بوندن صوکره ، مصره کیدوب قرال آماسیسك توصیهسیله وخیلی زحتله طریقه قبول ایدلمشدی . بونکله برابر فیثاغور قدرت داهیانهسیله ، کهنهٔ مصر طرفندن نقصان اولهرق کوستریلن علملری اتمام ایدهرك ، بالذات براستاد ومرشد اولمشدی [٢]

بوصنف بویوك آداملرك انسانیته ایتدکلری خدمتی ، زمانمزك معروف عالم ومحررلرندن کوستاولوبون Gustave le Bon ده ، منکرانه برلسانلهده اولسه ، شو طرزده تقدیر وتبجیل ایلهمکدهدر [٣] :

« عصر اخیرك بویوك خطالرندن بریده ، روح انسانینك سعادتی یالکز اشیای خارجیهده بولهبیلهجکنی ظن ایتمسیدر . فقط سعادت بالذات بزدهدر ، بالذات بزم طرفمزدن یاراتلمشدر . وهمان هیچ بر وقت نفسمزك خارجنده دکلدر . ادوار عتیقهنك ایدهآللرینی قیروب آتدقدن صوکره ، بوکون مشاهده ایدییورزکه اونلرسز یاشامق امکانسزدر . بناءً علیه خریطهٔ عالمدن سیلنمك ایستهمیورسهق ، اونلرك یرینه اقامه ایدیلهجك سری کشف ایتملییز .

انسانیتك حقیقی ولی نعمتلری ، شاکر نعمت ملتلر طرفندن نامرینه آلتوندن معظم هیکللر رکزینه کسب استحقاق ایدن ذاتلر ، او ایدهآللری ابداع ایدن فوق العاده انسانلردر . فقط انسانیت اونلری بعضاً ، هم پك نادر اولهرق یتیشدیرمکدهدر . بوعالمده الیالابد بیله بیلهجکمز شیلر بعض ظواهر باطلهدن

---

[١] Eliphas Lévy' L'Histoire de la Magie ١٢٤ صحیفه

[٢] مولانا لطفی تذکرهسنده فیثاغوری ، تکیهٔ تصوفك بابی وسیر ولایتك مشخصی عد ایدییور .

[٣] Lois psychologiques de l'Evolution des peuples, par Gustave le Bon صحیفه : ١٤٦ ـ ١٤٧

عبارتدر . ایشته بونلرڭ اوزرندن ، منجمد و سرت چرخ عالمڭ اوستندن ، اوذوات عالیه قلبه حضور وسکون بخش ایدن قوتلی بعض خیالر ظهوره کتیرمشلردر؛ بو خیالر انسانلرڭ مقدراتنڭ قاراکلق و قورقونج جهتلرینی کیزله‌مکده واوکا فوق‌العاده جاذب برطاقم امید ورؤیا مأوالری خلق ایتمکده‌در . »

(کوستاولوبون)ڭ انسانیته ولی نعمت عد ایتدیکی بو ذاتلرڭ کیملر اولابیله‌جکلرینی کشف وتعیینده البته آرتق زحمت چکمه‌یز . بونلر ، بزه کوره مرکزده خاتم‌الانبیا افندمز اولدیغی حالده اونڭ نورندن مستفیض اولان بوتون ورثهٔ معارفیدر . شبهه‌سزکه حاجی بایرام ولی‌ده او منظومهٔ ممتازهٔ ابرارڭ پارلاق بریلدیزیدر .

* * *

ایکنجی فصل

علم ومعرفت فؤادیه

مثبت علملرڭ طریقی وبونڭ تأمین ایتدیکی ترقیلر . ـ حواسمزڭ غلطلری . ـ کورونمه‌ین قوتلر . ـ معلوماتمزڭ حدودی وماهیتی . ـ پاستورڭ حیرتی . ـ بیلمه‌دیکمز شیلرڭ چوقلغی . ـ دوقتور اوستینڭ ملاحظه‌لری . ـ معرفت فؤادیه نه‌در؟ ـ برغسون، شلینغ وداروسونڭ ملاحظه‌لری . ـ سقراطڭ تنبیهی . ـ حاجی بایرامه سلام . ـ معرفت فؤادیه‌نڭ کتابی یوقدر . ـ افلاطونڭ پك مهم برملاحظه‌سی . ـ معرفت فؤادیه‌نڭ غایه‌سی نه‌در ؟ . ـ اراده قوتنه دائر ملاحظه‌لر . ـ ارشادڭ معناسی وروحی . ـ روحی حادثه‌لرڭ ایچنده معتادڭ فوقنده عد اولنانلری . ـ بوکبی حادثه‌لرڭ اسبابنی آراشدیرمقله مشغول عالملر . ـ مه‌تاپسیشی نه‌یه دییورلر ؟ . ـ ماتحت‌الشعور نه‌در ؟ . ـ قریپتومنه‌زی ؟ . ـ تلقین عقل ، قرائت افکار ؟ . ـ مستقبلدن خبر ؟ . ـ عقلڭ مقام متعالی ؟ . ـ ألیفاس له‌وینڭ طرز تأویلی : شعاع نجمی ، (بارون دو رایخنباخ) ڭ اود Odo ی . ـ « وجودحقانی » نظریه‌سی . وجود نجمی ، وجود اثیری حقنده « رودولف‌اشتاینر »ڭ ملاحظه‌لری .

علمه بوراده غرب علماسنڭ شیمدیکی تلقیسنه کوره معنا ویره‌جکم . اونلرڭ عندنده علم ، حادثه‌لری تعلیل وایضاح ایتمکدن عبارتدر . برحادثه‌یی ایضاح ایتمش اولمق ایچون ، او حادثه‌نڭ وقوعنه علت اولان دیکر حادثه‌یی بولمق و بوایکی حادثه آراسنده‌کی لایتغیر ، ثابت ومستمر نسبتی وتعبیر دیکرله قانونی کشف وتعیین ایله‌مك کافیدر . اوکوست قونت Auguste Conte ایله لیتره Littré نڭ اشارتلریله بربری تعقیباً هیئت ، فیزیقه ، کیمیا والحاصل ماده‌نڭ بوتون تظاهرات قوانینه تطبیق اولونان بواصولڭ او علملرده ترقیات مهمه حصوله کتیردیکنی تسلیم ایتمه‌مك حقسزلق اولور . آنجق ینه او ایکی حکیمڭ زعمنجه ، یالکز کوردیکمز ، ایشیتدیکمز ، طوتدیغمز والحاصل مشاعرمز واسطه‌سیله بیلدیکمز شیلری قبول ایتملی‌یز ؛ بنابرین بیلنمسی غیرممکن شیلری آراماملی‌یز . یوقاریده بحث ایتدیکم پوزیتیویزم مسلکی بودر .

فقط نه یاپالم‌که حواسمزڭ شهادت و اخباراتی تحلیل ایدنجه آکلایورزکه

بزی مطلقا آلداتمشلر ، کونشك ، آیك و ییلدیزلرك اطرافزده دوندكلرینی کوریبورز : یالان . کونشك افق اوزرینه چیقدیغنی کوریبورز ، حالبوکه آلتنده . اجسام صلبه‌یه تماس ایدیبورز ، فقط اویله شیلر یوق . آهنکدار سسلر ایشیدیبورز ؛ حالبوکه هوا یالکز بذاته ساکن بعض موجه‌لر نقل ایدیبور . ضیانك تأثیراتی و طبیعتك منظرهٔ محتشمه‌سنی حیرتله تماشا ایدیبورز : حقیقت حالده ایسه نه رنك نه ضیا اولمایوب ، یالکز منظم اثیری حرکتلر واردرکه بونلر عصب بصریمزه چاربدیغندن بزده او احساسات ضیائیه‌یی حاصل ایتمکده‌در . آیاغمزی آتشده یاقیورز : فقط احتراق دویغوسی یالکز دماغمزده وقوعه کلیور . صیجاقدن صوغوقدن بحث ایده‌رز : آنجق کائناتده ، نه حرارت نه برودت واردر ، یالکز حرکت واردر . [١] والحاصل حواسمز حقایق اشیا حقنده بزی آلداتمقده‌در . بوندن باشقه حواسمز پك ضعیف وناقصدر . پك چوق حادثات طبیعیه اونلرك دائرهٔ علم وتحقیقندن خارج قالمقده‌در .

بزده طبیعتك اطرافزده جریان ایدن حادثه‌لری ، کورولمز قوتلر تأثیری آلتنده وقوعه کلمکده‌در . اقلیم خصوصلرنده کوردیکی ایش پك بیوك اولان صو بخاری ، کوزله کورلیور ، شعاعات کیمیویه کوزله کورلیور . هله طیف شمسینك کوزله کوروله‌مین نه مهم اقسامی واردر . لانغله Langley اسمنده آمریقالی بر مهندس Bolométre اسمنی ویردیکی بر آلت ایجاد ایده‌رك بونکله کونشك کوزله کوروله‌بیلن ایکی طیفندن برنجیسنی بیوك بر محله تعیین ایتمشدی . قدرت شمسیه‌نك اك بیوك بر قسمی بو کوزله کورونمه‌ین قسمنده جریان ایتمکده‌در . حالبوکه طیفك اقدمجه تحری اولونان بو قسمی طیف مرئیدن ۱۶ دفعه دها منبسط وممدوددر .

فقط بوتون بو احواله رغماً بو طریق علمی‌یی روحی حادثه‌لرده تطبیق ایتمك ایسته‌مشلردر . آلمانیاده فیلسوف ووند Vundt [٢] ك تملنی آتمش اولدیغی Psycho - physiologie بو تجربهٔ علمیه‌نك مولودیدر . آنجق ، بو یکی علمك ترقیات و موفقیات مهمه‌سنه رغماً ، روحك ماهیت وشئون و مطالبی دها نه‌قدر کیزلیدر ! یالکز روحکمی ؟ روحه کانجه‌یه قدر بیلمه‌دیکمز شیلرك حسابی‌می واردر ؟

پوزیتیویست عالملره کوره ، بیلکی احساسله باشلار . دماغ فعالیت نوعیه‌سیله خارجك انعکاسات مختلفه‌سنی ، تجرید عملیهٔ ذهنیه‌سی نتیجه‌سی اولارق ، صور عمومیهٔ ذهنیه‌یه یعنی تصوراته قلب ایدر . ویاخود بیلمك دیمك ، انسانك مفکره‌سی داخلنده اشیانك تصور حسیسنه مالك اولمق ، یاخود او شیلری باطنی لسانمزك اشاراتنه موافق بر شکله قلب ایتمکدن عبارتدر .

آنجق ذهن انسانینك قابلیت تجریدیه وقدرت انشائیه‌سی نه اولورسه اولسون سعی عقلینك شرط اقدمی اولان امر اصلی روحی ، احساسدر ؛ یعنی حواسمز طرفندن قید و تسجیل ممکن بش درلو اهتزازاته مقابل انطباعاتك ، قدرت عندنده مجهول اولان بر طرزده دماغه وضع ونقلندن عبارتدر . ایشته بو ضرورت پسیقولوژیقیه ساحهٔ استطلاعاتی ، وافعولهٔ تفکرك زمین فاعلیتنی تحدید ایتمکده‌در .

شبهه یوقکه ، انسان شیمدی بعض آلات اعانه‌سیله اعضای حواسنك قدرت علمیه‌سنی تزیید وتوسیع ایدرك ، قدرتك تظاهرات سائره‌سنده ادراکه موفق اولمشدر . واقعا قیرمزی رنکك آلتنده‌کی شعاعلر Infra - rouges ، ایله بنفشه‌نك افراطی شعاعلر Ultal-violet ی ، و X شعاعلرینی وماده‌نك انشعاعاتی کبی اهتزازات انواعنك régimes اعضای حسیه‌مز ایله مشعور اولان شئوننده غیری اطوار قوانینه‌سندن بعضیلرینی بو واسطه ایله بیلمکده‌یز . دیمك‌که ، آلتلرك امدادی اولماسه ایدی اونلرك وجودندن هنوز خبردار اولمایه‌جقدق . بزه فوق‌العاده اوزاق عالملرله اصغر نامتناهی موجودات عالملرنده ینه او معاونت سایه‌سنده او کرمش بولنیورز . آکلاشیلیورکه انسانك مهارت موجدانه‌سی ، شیمدیدن تخمینی ممکن اولمایان بر حده قدر ادراك ساحه‌سنی توسیع ایده‌جکدر . فقط

---

[١] خلقتده‌کی بالجمله حادثات حرکات اهتزازیه‌دن نشأت ایتمکده‌در . فقط بونلرك عددینی تخیل ممکنسزدر . مثلا حرارتی تولید ایدن اهتزازات حروریه‌نك عددی ثانیه‌ده (۱۳٤,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) در . بو اهتزازلرك عددی ثانیه‌ده ٤۸۳ تریلیونه بالغ اولدیغی وقت ضیادار اولمغه باشلار .

[٢] دها یکنلرده ، ۱۹۲۰ سنه‌سنده وفات ایتمش اولان (ووند) آلمانلرك یتشدیرمش اولدیغی بیوك فیلسوفلردن بریدر . تجربی روحیاته ومنطقه عائد اثرلری پك معتبردر .

بودائرهٔ استطلاع نه‌قدر توسیع ایدرسه ایتسین، حساسیتمزی قیدایدن سیستملرك چرچیوه‌سی خارجنه چیقه‌جغی امید اولونه‌ماز .

کذلك مشترك انموذجه موافق انسان ، حالاً وفعلاً موجود شیلردن ، آنجق اوندن بلاواسطه ادراك ایتدیکی یاخود دیکرلرینك ادراك ایدوب بزه نقل ایله‌دکلری شیلری بیله بیلیر . استقباله کلنجه ، بوندن هیچ بر شی ادراك ایده‌میه‌جکی ایچون هیچ بر شی بیلمز . بناءً علیه فعلاً وحالاً موجود شیلرك حدودندن اعتباراً همان بلاانفصال لایعرف باشلار . فقط کله‌لرك مشابهتی سببیله خطایه دوشمیه‌لم . بر هیئتشناس ، سیاره‌لرك منطقة البروج اوزرنده هانکی سنه‌، هانکی کون وهانکی دقیقه‌ کچه‌جکنی أولدن حساب ایده‌بیلیر . برکیمیاکر ایله بر حکمتشناس ، شرائط تکونی بالذات احضار ایتدکلری بر حادثه‌نك ناصل وقوعه کله‌جکنی أولدن بیلیرلر ؛ ایشته اوقدر .

خلاصهٔ کلام ، هرنه‌یاپارسه‌ق یاپالم ، مکانك حدودلرینی آشامادیغمز کبی ، زمان دخی قوهٔ عقلیه‌مزی هنوز تحقق ایتمه‌مش شئونك اشیکنده توقیف ایتمکده‌در !

خاطریمه کلشکن عرض ایده‌یم : برکون علمادن بر ذات، مشهور پاستوره شویله صورمش: « بوکونه قدر کلیاً مجهولمز اولان اصغر نامتناهی مخلوقات عالمنی کشف ایتدیکنز . بوعالم غیرمرئینك حدود آفاقی ایچنده تحریاتده بولوندقجه کیم بیلیر نه‌قدر سوینیورسکزا » اوبویوك داهی باقیکز ناصل جواب ویرمش: « بکا نه‌قدر سویندیکمی صورمایکز. بوعالم ایچنده هرآدیم آتدقجه جهالتمك درجه‌سنی آکلایه‌رق دها زیاده محجوب اولیوردم ؛ آکلایوردم که درت بر طرفمزی کیزلی شیلر صارمشدر . »

پاستورك بولدیغی میقروبلری هیچ اولمازسه خرده‌بینله کورمك وحتی بسله‌مك واورة‌تمك ممکندر ؛ فقط روح عالمی ایچون ، روح عالمنده‌کی حقایق عالیهٔ معنویه‌یی مشاهده ایچون هنوز جسمانی بر خرده‌بین کشف اولونه‌مامشدر. بوسببه‌درکه دوقتور اوژن اوستی (Eugéne Osty) بر اثرنده [١] شومطالعهٔ حکیمانه‌یی سرد ایدییور: « انسان همان تماماً کشف ایدیله‌جك برحالده دورییور. بالقوه موجود نیجه نیجه فعالیت و موروثات ایله تلقیح ایدلمش بولونان حجیرهٔ

---

[١] La Connaissance supranormale

بیضه‌ده مکمون بر قدرت ناظمه‌نك بوتکامل تکاثفی‌یی اوقدر مرکب واودرجه مستعد تفکر بر شخص انسانی‌یه تحویل ایله‌مسی هنوز برسر مطلق حالنده‌در ! خسته‌لنك، اختیارلنك، ئولومك سیروجریان باطنیسی دخی بیولوژی Biologie نك هنوز أل سورلمه‌مش اسرارندندر . حیات فردیه نه‌ایچون ظاهر اولیور، نیچون طورییور ؟ بونلره ویریله‌جك هیچ بر مقدمهٔ ایضاحه مالك دکلز . هله مرور ازمان ایله آغیز آغیر انکشاف ایدرك ، وحیاتك تأثیر نفوذیله حیاته انطباق واوقدر اوزون بر مدت چوجوقجه حرکتلردن صوکره نهایت پك یاقین برزمانده استبصار وتجربه کبی متین ومؤثر برمعرفت طریقنی بولمغه موفق اولمش اولان شو « تفکر » افسونه‌سنه محیا نه دیه‌لم ؟ معنای حیات اوزرینه اوقدر فرضیه‌لر تخیل ایتمش وممکنك نیجه نیجه صفحاتنی حساب ایله‌مش بولنان ، هر درلو غرائب و نوادره یوکسه‌لرك ، هم هرشیئی وهم کندیسنی آکلامغه چالیشان شو افسونه‌یه نه‌دیه‌لی ؟ ماده‌نك برکومهٔ ثانیه وموقته‌سنده ظاهر اولان بوقدر متسع ومنبسط برقوته نه‌معنا ویرملی؟ انسانك تصادف ایتمش اولدیغی معمالردن الك قاپالیسی ینه انساندر. حتی معلوماتمز آرتدقجه ، معما دها قاپالی برحاله کله‌جکدر. واقعا معلوماتك یکونی دائمی صورتده آرتدقجه ، حیات مسئله‌سنی بلانهایه توسیع ایتمکده‌در . » [١]

علما حیات حقنده بویله دوشونورلرسه ، روح ایچون نه‌دیه‌جکلر ؟ بونك ایسی روحی ینه روحه ترك ایتمك وکندی کوزیله کندیسنی کورمکه موافقت ایله‌مکدر . ایشته بویله بر مشاهده ومعاینه‌نك ثمرهٔ قیمتدارینه معرفت فؤادیه اطلاق اولونور .

بو معرفت فؤادیه Connaissance intuitive نك معرفت نظریه Conn. discursive ویا عقل Raison ایله مناسبتی یوقدر؛ بلکه آرالرنده برمباینت واردر. واقعا زمانمزك آلفرد فوییه Alfred Fouillée ویا برتران روسه‌ل Bertrand

---

[١] حیوانلرك الك آشاغی مرتبه‌سنده غریزه ایله اراده‌نك نه‌صورتله ظهوروواجرای فاعلیت ایتدیکنه دائر بالخاصه حیاتیات علماسندن ژاق‌لوب Jacques Loeb طرفندن مهم تجربه‌لر یاپلمشدر . بوتجربه‌لری اوندن صوکره دها برچوق عالملر تکریر وتنویع ایتمشلرسه‌ده‌، زمرهٔ حیواناتك ماضیسنی ، تخمین اولسون رؤیت امکانی تحقق ایتمه‌مشدر . تفصیلات ایسته‌ینلر دوقتور ژورژ بون Georges Bohn ك ذکانك دوغیشی La naissance de l'Intelligence نه باقسینلر .

Russell . . . [١] کبی بعض فیلسوفلری معرفت فؤادیه‌یی تنقید و انکار ایتمکده ایسه‌لرده زمانمزك الك بنام فیلسوفلرندن اولان استاد موسیو برغسون Bergson اوکا بوسبوتون جدید برقوت واعتبار بخش ایتمشدر . چونکه مشارالیه « یارادیجی تکامل » Evolution créatrice عنوانلی اثر استادانه‌سنده معرفت فؤادیه‌نك « حیات ایله برابر ماده‌نك دخی ذاتی ادراك ایده‌بیله‌جکنی » اثبات ایتمکده‌در . واقعا برغسون دیبورکه : « کل ایله أنا ماهیتجه شیء واحددر . بناءًعلیه انسان نفسنی غایت‌مکمل بر صورتده تعمیق ایدرسه اونی‌ادراك‌ایدر[٢]» بوندن باشقه ، برغسون عقلك معرفت فؤادیه اوزرینه تفتیشنی‌ده قبول ایتمیور . زیرا مشارالیهك ملاحظات عمیقه‌سنه کوره ، « ذات مطلقه L'absolu تماس ایده‌بیلمش اولمق ایچون عقلی بر کناره براقمق کفایت ایتمکده‌در . [٣]»

والحاصل (برغسون)ه کوره ، برشیئی بیلمك ایچون بربرندن پك‌درین اولمق‌اوزره مخالف ایکی‌طرز معرفت واردر . بونلرك برنجیسی اوشیئك‌اطرافنده دونولمسی ، ایکنجیسی اوشیئك‌ایچنه کیریلمسنی استلزام ایدر . برنجی‌طرز معرفت ، اختیاراولنان نقطهٔ نظره وافادهٔ افکارایچون قبول ایدیلن رموز واشاراته‌تابعدر . ایکنجی طرز معرفتده هیچ‌بر نقطهٔ نظر اولمادیغی کبی ، هیچ بر اشارته استناد اولوناماز . برنجی طرز معرفتده آفاقی شیلرده توقف اولنور ؛ فقط ایکنجی طرز معرفت ، ممکن اولان نقطه‌ده مطلقه تماس ایدر .

معرفت فؤادیه‌یه شوقیمت فوق‌العاده‌یی عطف‌ایدن یالکز برغسون‌دکلدر . الك بنام فیلسوفلرندن شللینغ [٤] ایله تلمیذی راوسسون Ravaisson [٥] لك‌ده عینی قناعتی بسله‌دکلرینی بورایه اهمیتله قید ایتملی‌یم .

---

[١] Le Mysticime et la Logique, Bertrand Russell . Alfred Fuillée , La Pansée ٢٨٨/٢٨٩ : صحیفه

[٢] Le Tout est au contraire de méme nature que le moi et que l'on le saisit par un approfondissement le plus complet de soi - méme -

[٣] عجباء ریاضیاتده‌کی اقتدارفوق‌العاده‌سی وفیزیقده‌کی مهم‌کشفلری ایله فرانسزلرك مدار افتخاری بر حکیم اولان Pascal بونك ایچونمی ، « صوص ءاحمق عقل ! » Taisez - vous raison imbécile دیمشدی ؟ !

[٤] فره‌دریق ویلهلم شللینغ وورتمبرغلی پك مشهور بر فیلسوفدر . (١٧٧٥ـ ١٨٠٤) متعدد اثرلری واردر .

[٥] راوسسون (١٨٣٠ـ١٩٠٠)، فرانسز فیلوسوفیدر . موئخده (شللینغ)ك

برتران روسل Bertrand Russel [١] لك بیاننه کوره : معرفت فؤادیه ، « بر سر مکشوفك کیزلی فقط بردن بره برعلم یقین مرتبه‌سنه چیقان وآرتق ایچنه الك کوچك برشبهه بیله کیره‌مه‌ین بربیلکینك احساسیله باشلار . »

حکمای قدیمهٔ یونانیه‌که کندیلرینه‌ویریلن فیزیکیه‌ن Physikiens نامندن‌ده استدلال‌اولنه‌جغی وجهله یالکزطبیعت خارجیه‌یه عطف انظار استبصار ایله شئون جسمانیه‌یی ایضاحه چالیشیرلردی ؛ اونلری ، سقراطك برندای ارشادی غفلتدن اویاندیردی . سقراط ، اونلره کوزلرمزی کوکه چوروب یلدیزلرك حرکاتی ترصد وحوادث خارجیهٔ کونیه تفحص اولنه‌جغنه ، هرشیدن زیاده بزه یاقین وبزده اولان قلبمزه ، باطنمزه ویاخود تعبیر آخرله هویت معنویه‌مزه باقلماسنی توصیه ایتمشدر . واقعا ، قالب‌جسمانیمزی ترکیب ایدن بویوك وکوچوك اعضانك کیفیت ترتیب ووضعنده‌کی عجائب وغرائبدن ماعدا ، بوقالب ایچنه یرلشدیرلمش اولان تنفس ، دوران‌دم ، هضم ، تمثیل ، تصفیه ، تطهیر ، افراغ ، نسج کبی بربرینه پك متباین ونوع نوع ماکنه‌لرك کرك قورولیشنده ، کرك ایشله‌ملرنده‌کی انجه‌لکلری آکلایوب دیکله‌مك ایچون اوزون سنه‌لر تتبعات اجراسنه مجبور اولدیغمز حالده ، بونلری بوسبتون اهمال ایدوب یالکز طبیعت خارجیه‌یی ترصد وتتبعله اشتغال ایتمکلکمز پك عبث بر شیدی . بونك کبی بدنمزك یالکز جسمانی جهتلرینی ویالکز جسمانی بر نقطهٔ نظردن استبصارایتمش اولسه‌یدق ، ینه بویوك بر خطا ایشله‌مش اولوردق . واقعا بویله بدیع الاسلوب بر جهاز ایچنده « فکرت » کبی ناقابل‌تحدید وفوق‌العاده سریع‌الطیران‌لاهوتی بر قوتك وجودینی هرآن دویدیغم حالده ، بونی اهمال ایتمش اولسه‌یدم یرده قارنی اوستنده سورونن بر صولوجاندن نه فرقم قالیردی ؟

بنارین قانمك دامارلرمده ناصل آقدیغنی ، آق جکرلرمده تمیز هوا ایله

درسلرنی دیکله‌دیکی واونك افکارنی قبول ایتدیکی ایچون تلمیذی عد اولنور . ارسطونك مابعد الطبیعه‌سی اوزرینه یازدیغی شرح شهرتنه سبب اولمشدر . مومیالیهك متعدد آثار فلسفیه‌سندن ماعدا علم آثار عتیقه‌یه دائر مهم تألیفاتی واردر .

[١] برتران روسل ، بر انکلیز فیلوسوفیدر . (ولادتی ١٨٧٢ ده) . ریاضیاته ، فلسفه‌یه ، سوسیولوژی‌یه دائر مهم اثرلری انتشار ایتمشدر .

تاصل تمیزلندیکنی ، آخرده ومعده‌ده‌کی تحلیلات وترکیبات کیمویه‌یی ، قاره جکرمك مختلف مأموریتلرینی . . . و الخ فزیولوژیستلره ، بیولوژیستلره ، پسیقولوژیستلره... براقه‌رق بکا بنلکمی ووظیفهٔ انسانیه‌می بیلدیرمکه همت ایدن بویوك مرشدلره توجه ایدوواونلردن بورساله‌ده موضوع بحث وتدقیق ایده‌جکم حاجی بایرام ولی‌یی کمال حرمتله سلاملارم .

§§

آنجق بومعرفت فؤادیه‌نك کتابی یوقدر . چونکه بونك لسانی، لسان حالدر. اوکا علم لدن ، علم اسرار وعلم باطن [۱] کبی اسملر ویرلمسی‌ده بوسببدندر . فلسفه عالمنده‌کی یوکسك موقعی معلوم اولان افلاطون دیورکه : (یوکسك بیلگیلر کتابلرده بولنماز . اونلری کندی خزینهٔ وجداننده درین بر تأمل ایله چیقارمق ، ومقدس آتشی کندی منبع ذاتیسنده آرامق لازمدر . بونك ایچوندرکه سانحات حقنده هیچ برشی یازمادیغم کبی هیچ بر وقتده سویلمیه‌جکم . کیم که بومعلوماتی عوام ناسه بیلدیرمکه تشبث ایدرسه ، فائده‌سز برشی یاپمش اولور . بوندن باشقه، شاید افشا ایدرسه ، اوحقایق سماویه‌یی کندی ذاتلرنده کورمك ایچون جناب حقك کندیلرینه کفایت مرتبه‌ده ذکاوت احسان ایتدیکی

---

[۱] برقعه وی Perfect way عنوانلی اثرنده آننا کینغسفور Anna kingsfordك علم باطنی l' ésoterisme ' ناصل تعریف ایندیکنی ، غربده بوکبی معارفه قائل اولانلرك طرز تفکر وتلقیلرینه مثال اولمق اوزره عرض ایده‌جکم : [علم باطن ، یالکز برعلم، بر فلسفه ، بر اخلاق ، بر مذهب دکلدر. بلکه او، علم ، فلسفه، اخلاق ومذهب اولوب دیکر علملر فلسفه‌لر ، اخلاقلر، دینلر اونك احضاراتی ، یاخود بوزولمش شکللری، بر قسمنه عائد ویا عرف اقادملریدر . بوده اونلرك اوکا (یعنی علم باطنه) توجهلرینه ویا اوندن انحرافلرینه کوره‌در .]

بزم کتابلرمزده علم ایچون شویله بر تقسیم واردر ، حصول معلومات ایچون صورایه قید ایده‌جکم : درت درلو علم واردر : برنجیسی ، فقه ، تفسیر ، حدیث کبی شرعی علملر . ایکنجیسی : حساب ، هندسه ، هیئت کبی عقلی علملر . اوچنجیسی ، وجدانی علملر یاخود علم احوالدر . بالی طاتمایان ناصل حلاوتی بیلمزسه، عشق وشوق ووجد کبی حالات وجدانیه‌یی‌ده نفسنده تجربه ایتمه‌مش اولان کیمسه بیلمز. دردنجیسی، علم لدنی ویا علم اسراردر . بونك مکتبی یوقدر . بوعلم انسانه حق طرفندن احسان اولنور .

آز مقدارده بعض کیمسه‌لر مستثنا اولمق اوزره، دیکر بعض کیمسه‌لره اوحقایقدن نفرت ویرمش ، دیکر بعضیلرینه‌ده برشی بیلمدیکلری حالده کویا خارق العاده شیلر بیلیورلرمش کبی بی‌سود و کستاخ برامنیت بخش ایتمش اولور . [۱])

⁂

بوندن باشقه، غایه‌سی الهی بیلمك اولان بومعرفت فؤادیه‌نك برنتیجه‌سی‌ده تهذیب نفس‌در . آنجق هپمز بیلیورزکه برشیئی بیلمکله یاپمق آراسنده بویوك برفرق واردر. ظن ایدرسه‌م، سزده تصادف ایتمش اوله‌جقسکز ، مثلا کندیسنه سیغاره ایچمزسه اوکسوروکی کسیله‌جکی مکرراً اخطار ایدیلن وکندیسی‌ده بوکا قانع اولان برآدم سیغاره ایچمکدن وازکچه‌میور . نیچون ؟ چونکه بیلگیسنه نسبتله اراده‌سی ضعیف وناقصدر . حالبوکه ، هرایش اراده قوتنه تابعدر. مرشدلرده بواراده قوتی یوکسك برمرتبه‌ده اولدیغی ایچون توصیه‌لری، تنبهلری تأثیر ایدییور. اکر بویله اولمازسه، برتك آدمك یالکز قوری سوزلرله بیکلرجه اون بیکلرجه آدمی ضبط ایتمسی ناصل ممکن اولوردی ! اونك بیلدیکنی بلکه دها چوق کیمسه‌لر بیلیر؛ فقط نه‌فائده‌سی وارکه، نه‌سوزینی دیکلرلر ، نه‌یوزینه باقارلر . هله کندی سوزینه ، کندی‌ده اینانمامش کبی ضعیف القلب اولورسه هیچ برقیمتی اولماز . والحاصل اراده اویله قادر ومؤثر برقدرتدرکه اونکله یالکز قلوبه تصرف اولونماز ؛ بلکه اشیایه وقوای طبیعیه‌یه‌ده تصرف اولنه‌بیلیر.

مساعده ایدرسه‌کز بو بحثی بر آز دها تفصیل ایده‌یم . حامل اولدیغمز قوتلردن بو اراده اوقدر عقللره حیرت ویرن بر قدرتدرکه تشبیهی ایچون کلمه بولامیورم . دوشونکزکه بر دفعه عقلکزه کلن بر فکری لمحةالبصرده اجرا ایتدیریر . مثلا شو دقیقه‌ده پارماقلرم آراسنده طوتدیغم قلمی امرمه آماده بولندیره‌رق ، ذهنمه خطور ایدن فکرلری ، او فکرلره ترجمان افاده اولمق اوزره بنمله آرامزده اولجه مقرر الفاظ وعباراته قطعیاً کمال صداقتله بو صحیفه اوزرینه تسجیل ایتدیرن اراده دکلیدر ؟ آنجق بو اراده هرکسده بر دکلدر ؛ تزاید ویاتناقص‌ده ایده‌بیلیر . [والحاصل ، عالم خارجی اوزرینه ، اراده واسطه‌سیله

---

[۱] Dacier , la Doctrine de Platon .

رد فعل ایده‌بیلیرز . شو حالده عالم خارجی‌ده بزم وجود باطنیمز واسطه‌سیله انطباعاته مظهر اولور . روح انسانی کندی افعال ممتازه‌سیله خارج اوزرینه نوعاً مّا انصباب ایدر .] Rudolf Steiner ، Théosophie صحیفه ۳۳ ، دن .

اراده قوتنك توجیه وتکثیفی سایه‌سنده شرائط مادیه‌یه نظراً محال عد ایتدیکمز شیلرك دائرهٔ امکانه کیره‌بیله‌جکنی استبعاد ایده‌مه‌یز .

فقط حقیقی وبویوك مرشدلر تصرفات کونیه‌یه هیچ بر اهمیت ویرمزلر . اونلرجه مطلوب اولان کرامت دکل استقامتدر . [۱] واقعا شوحقیقت وأم دنیاسنده بر آدمه : « اك بویوك وظیفه‌مك ابنای جنسنی سومکله برابر اونلره خدمت ایتمك اولدیغنی تعلیم وتلقین وبوصورتله اونلرك متقابل سعادتلرینی تأمین ایده‌بیلمکدن مهم ومفید باشقه ناصل ارشاد اولابیلیر ؟ مظاهر حق اولان مخلوقاتك شخصلرینه وحقلرینه رعایت ایتمسنی بیلمه‌ین بر آدمدن ذات حقی تعظیم ناصل بکلنه بیلیر ؟ جناب عادل مطلق قرآن مجیدنده ظلمی پك شدتله منع ایتمشدر . ظلم ، هر نه اولورسه اولسون ، بر شیئی موضعنك واستحقاقنك خارجنه قویمقدن عبارتدر . بناءً علیه اونك ضدی اولان « عدل » دستور عمومی افعال اولمالیدر . انسان کرك کندی نفسنه ، کرك ابنای جنسنه قارشی ، اعضاسیله فکر وقلبنی او دستوره توفیقاً استعمال ایده‌جك اولورسه ، هرکس اوندن مطمئن وامین اوله‌جغی کبی ، کندیسی‌ده هرشیدن وهرکسدن مصون ومحفوظ اولور . شیمدی ، سویله‌ییکز ، وجدانی برسکون واستراحت ، باشقه نه واسطه ایله تأمین اولنه‌بیلیر ؟

ایشته مرشدلردن بکله‌دیکمز ، شوحقیقت اخلاقیه‌یی بزلره فعلی بر صورتده تطبیق ایتدیرمکدن عبارتدر . زیرا « علما بالله » اولان مشایخ « صحیحك صحتنی محافظه‌یه ومریضك صحته مدار اوله‌جق دوایی ترتیب ایدن طبیب کبی ، سالکلرینك علل نفسانیه وامراض باطنیه‌لرینی وبونلرك رفع وازاله‌سنه اقتضا ایدن دوالری بیلمك وباعقله مکلفدر . [۲] »

---

[۱] بالخاصه مراتبك الك یوکسك درجه‌سنه باطناً علامت ، معرفةالعهده علیه‌وقوت ، ظاهراً علامت‌ده عبودیتدرکه طریق صدیقدر (رضی‌الله‌عنه) . زیرا صدیقدن کرامت کونیه مأثور دکلدر : بلکه منقول اولان معرفت السیه وعبودیت تامه‌درکه بو صفتلرك اهل جناب حقه جلهدن اقربدر . اجالاً کنز مخفیدن ، لساعیل حق .

[۲] شیخ اکبرك « فتوحات مکیه » سنده (باب الشیوخ) ترجمه‌سندن اجالاً . بو

بونکله برابر بو افاداتمله ، اونلرك سرائر قلبی اوقویه‌مادقلرینی ، اوزاقدن کوره‌مدکلرینی ، ایسته‌دکاری یرده کورونه‌مدکلرینی ادعا ایتمك ایسته‌میوردم . چونکه بوکبی حادثه‌لرك ینه طبیعت دائره‌سنده اوله‌بیله‌جکنی شیمدی برقسم ارباب علم مجبوراً تصدیق ایتمکده‌در . [۱] .

X شعاعلی انبوبه‌نك موجدی سیر ویلیام قروکس Villiam Grokes La survivance humaine مؤلفی وهرج موجه‌لرینك موجدی اولیوه‌لوج Oliver Lodge ، آلفره‌د روسل واللاس Alfred Russel Vaillace ؛ . . . آلمانیاده هیئت‌شناس زولنر Zollner ، روحیاتجی شرانق‌نو تزینغ Schrenk Notzing... ایتالیاده‌لومبروزو Lombrso ، أنریقو مورسه‌للی Enrico Morselli ، لهستانده La suggestion mentale مؤلفی ژ. اوهورووویچ Oehorovvitz G ، روسیه‌ده

رساله‌یی لعلیجه‌جی خلیل افندی درکاهی شیخی مصطفی افندی ترجمه ایتمش و (۱۲۸۵)ده تصویر افکار مطبعه‌سنده باصیلمشدر .

[۱] یکی بعض مثالر : « مارکی دومورمس Le marquis de Morés » دیورکه : « مریلر آتش یاغه‌رق مخابره‌ده بولونمازلر ، چونکه باشقه‌سی کوردر ؛ یوکسك سسله باغیره‌رق خبر اوچورمازلر ، چونکه ایشیدن اولور . اونلر آراسنده حوادث ، اختیار بعض مرابطلر طرفندن ذهناً سوق اولنور ؛ بومرابطلر برجنس زاهدلردرکه ، پك اسکی بر زماندن بری بزم بیلمه‌دیکمز بعض عملیات سایه‌سنده ، فکرلرینی اوزاق یرلره کوندرمکه موفق اولمقده‌درلر . » صحیفه ٤٤ M . jules Thiebault . L'ami. disparu

§ نیل منبعلرنده بر وظیفهٔ رسمیه ایله مستخدم بولنان دوقتور ر . و . فلکن N. Felhin R . ، امین پاشا رفاقتنده اوغاندا Uganda دن لادو Lado یه کلمش ؛ پك چوقدن بری آوروپادن مکتوب آلامادیغی ایچون مراقده ایمش . برصباح بولوندقلری (لادو) کوینك ملوغو Mlogo سی یعنی ساحری بویوك بر هیجان ایچنده کلمش . بو ذات او کیجه (لادو) یه ٥٠٠ میل مسافه‌ده اولان (مشرع الباله) موقعنه قدر کیتمش . انکلیز قرارکاهی اوراده ایمش ، اورایه ایکی واپورك کلدیکنی ، بونلرك بریسنده اردو نامنه بعض محررات اولدیغنی کورمش ؛ واپورده بیاض رنکلی بر انکلیز پاشاسی وارمش . (ملوغو) بونکده شمائلی تعریف ایتمش . دوقتور بوسوزلره طبیعی هیچ اینانمامش . بر آدام بر کیجه ایچنده ٥٠٠ میل مسافه اوزاقده اولان بر محله ناصل کیدوب کله‌بیلیر . بلی‌که یالان ! فقط یکرمی ایکی کون صوکره مکتوبلرله برابر (ملوغو)نك تعریف ایتدیکی ضابطلر کلنجه دوقتور طوکا قالمش . دوقتور بو مشاهده‌سنی لوندره‌ده چیقان Wide World Magazin مجموعه‌سنده (ملوغو)نك فوطوغرافیسیله برابر نشر ایتمشدر . (۱۸۹۸ سنه‌سنده)

آقساقوف Aksakot . . . فرانسه‌ده شارل ریشه Charles Richet ، آرنولد دوغرامون Arnold De Gramont هیئت شناس شهیر قامیل فلاماریون Camille Flammarion ، ژ . ماقسوه‌ل J. Maxvvell ، دوواتوویل Dewattwille ، دوروشا DeRochas [١] ، امیل بوآراق Emile Boirac کبی بویوك عالملر ، هدف اولدقلری قورتولمسی غیر ممکن مؤاخذات ومهاجماته قولاق ویرمکسزین اوکبی مافوق‌العاده حادثه‌لری تثبیت وتصنیفه چالشمقده‌در. والحاصل انسانلرده‌کی کیزلی قوتلرك علمنه اوعالملر بروجود ویردکدن باشقه ترقیسنه‌ده چالشمقده‌درلر. برآز بکله‌یه‌لم ، باقالم دها نه‌لر کشف ایده‌جکلر ! [٢]

⁂

مافوق‌العاده ظن ایتدیکمز قوتلره‌مجهز کیمسه‌لره اسملرینی یوقاری‌یه‌یازدیغ عالملر یکی براسم طاقمشلردر : مه‌تاغنوم Métagnome . بوکلمه‌یی فرانسزجه لغت کتابلرنده بولامازسکز . زیرا ضرورته مبنی یکی ایجاد اولنمشدر . او حالده ، مه‌تاغنوملرك اوزاقدن کورملرینه ، بر آدامك قلبنی اوقومالرینه ، ماضیدن ویا مستقبلدن خبرویرملرینه طوپدن (مه‌تاغنومی Métagnomie) دیورلر . .

عجبا بو (مه‌تاغنومی) نك منابع استخباریه‌سی نه‌اوله‌بیلیر؟ علما بوخصوصده هنوز قطعی برشی سویله‌میور :

١ ــ یالکز ، تلقین Suggestion ، تنویم Hypnose ، ئیسته‌ری Hystérie کبی بعض غیرمعتاد حالات روحیه‌یی نظر اعتباره آله‌رق دیورلرکه : « حیات عقلیه چیفتدر ، شویله‌که مشعورمز اولان احساسات ، ادراکات ، افکار ، تصدیقات ، قیاسات آرقه‌سنده حیطهٔ شعورمزه داخل اولمایان دیکر احساسات ، ادراکات ، افکار ، تصدیقات و قیاسات ... موجوددر و موجود اولابیلیر . کذلك بو صوکنجیلر آرالرنده اویله بر ترتیب و تنسیقه تبعاً برلشه‌بیلیرلرکه هیئت

---

[١] دوروشا ، پولیتکنیك مکتبی مدیر سابق وبرچوق روحی کتابلرك مؤلفیدر.

[٢] روحی حادثه‌لرك کیفیت و نوعی واسبابنی تحری ایدن عالملرك حال حاضرده‌کی مساعیسندن مستحصل نتیجه‌لری بیلمك ایسته‌ینلر ١٩٢٣ سنه‌سنده وارشوه‌ده بین‌الملل قونغره‌نك مذاکراتی بیتدکدن صوکرا نشر ایتدیکی کتابی مطالعه ایتملیدر. بوکتاب پارسده نشر ایدلمشدر .

مجموعه‌سندن ، شخصیت اصلیه‌دن آز چوق آیری ومستقل دیکر بر شخصیت تشکل ایدر » [١] .

ایشله‌مه‌سنه دقتکار اولدیغمز قوهٔ مفکره‌مزك آرقه‌سنده ، مفکره‌نك باشقه درلو برفعالیتی دها واردرکه ، ذاتنه مخصوص احساساته کوره ، عقل عادیمزك بیلمدیکی معلوماتی احضار ایدر. مفکره‌نك بوایکنجی نوع ایشله‌مه‌سنه ماتحت‌الشعور Subconcience اسمنی ویرمشلردر .

٢ ــ مفکره‌نك شو فعالیت خفیه‌سنی افشایه خدمت ایدن تجربیات وتحقیقات علمیه ، حافظه‌نك آرقه‌سنده‌ده دیکر بر کیزلی حافظه‌نك موجود اولدیغنی ظاهره چیقارمشدر . بوکیزلی حافظه مشعور ویا غیر مشعور بها بوتون احساساتی وبوتون روحی حاضرلقلری کمال دقتله بوزولماز برصورتده تسجیل وحفظ ایله‌مکده‌در . اعضای حواسمزی اونلره مخصوص متنوع صورتلره کوره تهییج وتحریك ایدن هرشیئك واونلرده بلاواسطه ویا بالواسطه متولد بالجمله اعمال ذهنیه‌نك بوتام واکمل مذکرینه « قریپتومنه‌زی Cryptomnésie » اسمی ویرلمشدرکه بوده یکی بر اصطلاحدر .

بوندن باشقه ، شخصیت انسانیه ایچنده مفکره‌نك شعوری ویا غیرشعوری ایشله‌ملرندن متشکل معلوماتك ممتنع‌التغیر بر نوع خزینه‌سی کیزلی بولندیغنه علم حاصل اولمشدر .

٣ ــ ماتحت‌الشعور ایله بو حافظهٔ خفیه‌یه آرتق قاریشیق دیه‌بیلیرز. زیرا سریریات دائره‌لرنده Cliniques تنویمیه وآفات عقلیه‌یه دائر سبق ایدن مشاهدات اوقدر مبذول ومقنعدرکه آرتق اونلری انکاره امکان یوقدر . فقط ، اونلرك اوچنجیسی اوله‌رق دیکر بر صنف قوت واردرکه او سایه‌ده لسان ویا هرهانکی بر اشارت قوللانمقسزین برمفکره‌نك مضمونی دیکر بر مفکره‌یه مرور ایدر . بو حادثه‌یه برچوق اسملر ویرمشلردر : انتقال فکر ، تلقین عقلی ، قرائت کبی.. فقط اك ایی تعبیری یاقینده وفات ایتمش اولان بوآراق Boirac بولمشدر : دیاپسیشی Diapsychie یعنی برحالت روحیه‌نك دیکر برحالت روحیه‌یه کچمسی . بوحادثه‌یه هرنه‌قدر صورت قطعیه‌ده علما طرفندن قبول ایدلمه‌مش ایسه‌ده بیلمه‌ین یوق کبیدر.

---

[١] Emile Boirac, la Psychologie inconnue ١١٧ صحیفه

ایشته ، مجهول روحیات متخصصلری مافوق‌العاده حادثه‌لرك چوغنی شو اوچ منبع استحضار ایله ایضاح ایتمکده ایسه‌لرده ، ایلریده وقوعه کله‌جك حادثه‌لرك ناصل بیلندیکنی (اصطلاحجه کشف Précongnition) اووسائطله‌ده تنویر ایده‌میورلر . اویله یا ، هنوز اولمامش برشیئك ماتحت‌الشعورده بر اثری اوله‌مازکه او اثرك اورادن ساحهٔ شعوره چیقمش اولدیغنی فرض ایده‌بیله‌لم . او حالده ، بو کشفك‌ده باشقه بر واسطه‌سی اولمق لازم کلیر . فقط بو نه‌در ؟

بونك ایچون انسانده شعور وما تحت‌الشعوردن باشقه بر مقام متعال Modalité transcendantale اولدیغنی فرض ایدییورلر. بو (موداليته) کلمه‌سی هرزمان مقام معناسنه کلمزسه‌ده بونی همان مجازاً قوللاندم وهم بوندن موافق بر تعبیر بوله‌مادم . ایشته بو مقام متعالك کندیسنه مخصوص وسائط استخباریه‌سی، انماط معرفتی واردر ؛ فقط اونلر حقنده هنوز برشی بیلمدیکمز کبی ، بومقام متعالك علمی نره‌یه قدر شامل ونافذدر، اونی‌ده هنوز بیلمه‌یورز . بعضاً مستثنا وعارضی اوله‌رق انسانك بو مقام متعالدن ماتحت‌الشعور مقامنه بعض معلومات انتقال ایدرکه رؤیالر ایله نیسته‌ری حادثه‌لری وحس قبل الوقوعلر بوندن عبارتدر [۱] .

علی‌العموم ، مفکره‌نك شومقام متعالی خفی بر حالده بولنور ، اونك هیچ بر شیئی ذهنك حیطهٔ حسیسنه انتقال ایتمز؛ هیچ بر شی اونك وجودینی افشا ایله‌من . شخص انسانی کویا اویوقش کبی داورانیر ؛ صانکه بو مقام متعال ایله شعور آراسنده همان همان غیرقابل مرور بر سد حائل وارمش کبی .

ایشته (مه‌ناغنوم) نامی ویریلن کیمسه‌لر، مفکره‌نك هرفردده حال‌خفاده بولونان بومقام متعالدن صورت دائمه‌ده اقتباس معلومات ایتمك خاصهٔ ممتازه‌سیله متصف اولانلردر. بوحادثه نه‌دن عبارتدر، بوکا دائر هیچ برشی بیلمیورز.[۲]

---

[۱] Charles Richet , Méthapsychique :
«une conclusion se dégage de tous ces faits... c'est que la prémonition est un fait démontré . Fait étrange . paradoxal , d'apparence absurde , mais enfin qu'on est forcé d'admettre ... l'explication viendra (ou ne viendra pas) plus tard ,

[۲] D r Engiéne osty , la connaissance supranormale صحیفه ۲۹۸

بورایه‌قدر ویردیکم معلومات، مافوق‌المعتاد حادثات روحیه‌یی طریق تجربی ایله تحقیق ایدنلرك خلاصهٔ افکاریدر. اونلر آراسنده‌ده اختلاف افکار واردر. ازجمله ، مثلا انتقال افکار حادثه‌سی‌نك مختلف طرزده ایضاح وتلسز تلغرافله مقایسه ایدلمکده‌در . [۱]

فقط اوحادثه‌لری دیکر برطرزده تأویله چالیشانلر واردر . مثلا الیفالهوی Eliphas Léoy [۲] شومطالعه‌ده بولنیور: [بوتون بونلر ناصل محتمل‌در؟ بونك سببی شودرکه ، مخلوط برعامل un agent mixte ، یعنی‌الٓهی‌وطبیعی ، روحانی وجسمانی برعامل، برواسطهٔ مصورهٔ کلیه، حرکتك اهتزازاتی وصورتك تماثیلنی اخذ وقبوله‌صالح ومشترك برخزینه ، برسیاله‌وبرقوت‌واردرکه اوکا طبیعتك متخیله‌سی دنیله‌بیلیر. بوقوت‌واسطه‌سیله‌بوتون اجهزهٔ عصبیه کیزلیجه‌متحدآمناسبتلرده‌بولنورلر. بومناسبتلردن جاذبیت Sympatie وتنافر Antipathie تولد ایدر؛ رؤیالرك سببی بودر ؛ ایکنجی رؤیت وکشف فوق‌العاده‌یه عائد حادثه‌لر اونك سایه‌سنده‌حصوله کلیر. طبیعت‌ایشلرینك‌بوعامل‌کلیسی، عبرانیلرك‌عودی Od ، شوالیه‌دورایخنباخ Chevaliere de Reichenbach [۳]ك، مارتینیستلر Martinistes [٤]ك ضیای

بومهم کتاب پارسده انتشار ایدن فلسفهٔ معاصره سلسلهٔ نشریاتنه داخلدر .
(روح‌البیان) اسنده‌کی تفسیرندن ماعدا دها بر چوق مفید ومهم کتابلری سلامت حس و عقلنه حجت قاطعه اولان بروسه‌لی شیخ اسماعیل حق مرحوم «کنز مخفی» رساله‌سنده ، فلان کیجه مواده شویله بر یازی کوردم . هدایی حضرتلرینك تربه‌سنده‌کی پرده اوزرنده بویله بر کله ویا عباره کوزومه کوروندی ، ویاخود قولاغمه طرف‌غیبدن بویله بر سوز کلدی ، دیه خبر ویریور . مشارالیهك حقیقت ایله خیالی بربرندن فارق بر علامهٔ محقق اولدیغنه کوره شوویردیکی خبرلره اینانمقله بزلر بونلرك روحنده‌کی مقام متعال واسطه‌سیله حصول بولدیغنه حکم ایده‌بیلرز .

[۱] تفصیلات ایچون مهندس وکیمیاکر وارقولیه Wareollier ك تله‌پاتی La télépâtie کتابنه باقیلماسی .

[۲] تاریخ سحر Histoire de laMagie

[۳] شوالیه‌دورایخنباخ [۱۷۸۸-۱۸٦۹] برآلمان عالم‌وصنعتکاریدر. رایخنباخ، ۱۸٤۷ سنه‌سندن وفاتنه قدر حیوانی مقناطیسیت حقنده‌کی تجربه‌لرینه قاراکلق بر اوطه ایچنده یوزلرجه انسان اوزرنده دوام‌ایدوب نهایت‌عضویتك اوزرنده حیوانی‌برمقناطیسیت، برقوهٔ حیاتیه سیران ایتدیکنی تسلیم ایتمشدی . موماالیه جسم انسانیك صاغ طرفیله صاغ الك پارمقلری اوجندن ، ودماغك صاغ نصفندن ماوی رنکلی برتشعع وقوعه کلدیکنی .

تجميسى lumière astrale در. ضياى نجمى برجسمه مقناطيسيت خاصه‌سى ويرر ، تسخين وتنوير ايدر ، مانيه‌تيزه ايدر ، جذب ايدر ، دفع ايدر ، احيا ايدر ، تخريب ايدر ، دوندير ، آييرير ، قرار ، بوتون شيلرى طوپلار: يالكز بوضيايى قدرتلى براراده‌نك سوق واداره ايتمسى ايجاب ايدر .

⁂

فوق العاده عدايتديكمز بوحادثه‌لرك كيفيت وقوعى بزم مشايخ طرفندن باشقه بر يوله ايضاح ايدلمكده‌در. اونلرك قناعتنجه سالك طريقت اولان بر كيمسه‌ده اوزون مدت رياضت ومجاهده‌دن صوكره بر « وجود حقانى » پيدا اولور. ايشته فوق العاده اوله‌رق پاپيلان شيلر هپ بو وجود حقانى ايله ظهوره كلير. اوحادثه‌لرك بدن جسمانيمزله وقوعى ممكن اولماز .

⁂

ظنمه كوره اونلرك بو وجود حقانيسى رودولف اشتاينر Rudolf Steiner ك [١]

صول طرفله صول آلك يارمى اوجلرندن ودماغك صول لمفندن انشعاع ايدن نورك صارى رنكلى اولديغى خبرويرمكده‌در. اوكارا كلنى اورطه ايچنده بالنتيجه بويله كوريليورمش. بدن يوقارى طرفلرنده دها ماويمسى ، آشاغى طرفلرنده صاريمسى ايمش .

بو حادثه‌يى متن رساله‌ده اسمى يازديغم ذاتلرندن دوروشا De Rochas دها امين وصحيح تجربه‌لرله اثبات ايتمش اولديغى كبى موسيو شارپانتيه Charpentier طرفندن علوم آكادميسنده (١٤ كانون اول ١٩٠٣ جلسه‌سنده) اوقونمش اولان بر تقريرده جسم انسانينك انشعاعات نشر ايتديكى غير قابل جرح برصورتده اثبات ايدلمشدر . شارپانتيه‌نك واسطهٔ تجربى فوطوغراف دكلدر ، مومااليه اوليجه آز ضيادار بر جوهر فوسفوری استعمال ايتمشديكه پارلقيسى قاراكلقده بو جوهر اوزرنده مأخوذ (ن N) شعاعلريله (بلوندلو ـ Blondlot شعاعلرى) تزييد ايدلمشدر. شارپانتيه . اونلرى عين حادثه‌يى ايقاع ايدن ديكر عوامل فيزيقيه‌دن تفريق ايچون اتخاذى آرزو اولنان بوتون تدابير احتياطيه‌يى ياپدقدن صوكرا كشف وتصديق ايتمشدركه بدن انسانى حقيقةً ماهيتى (N) شعاعلرينه پك چوق ياقلاشان وعين قانونلره تبعاً انعكاس وانكسار ايدن انشعاعات نشر ايتمكده‌در.

[٤] على رواية پورتكيز موسويلرندن (مارتينه‌ز پاسقاليس)ك وضع ايتديكى بر طريقدر . موى اليه La réintégration عنوانيله تأليف ايتديكى بر كتاب وارسه‌ده مطبوع دكلدر. مارتينيستلك طريقتك قاباليلادن اخذاولونديغى وواضع طريقك apparition كبى شيلرله اوغراشديغى روايت اولونقده‌در .

[١] دوقتور رودولف شتاينر ١٨٦١ سنه‌سنده يوقارى آوستريا‌ده طوغمش ،

أورا Aura ديديكى قالب روحانيز اولماليدر . شويله‌كه بو علامهٔ تصوفك بورايه نقلى فائده‌لى بولديغم تدقيقاتنه كوره انسانه احجار ، نباتاته باقديغى كبى يالكز طبيعت جسمانيه‌سى نظرندن باقو كافى دكلدر وقعا انسانك‌ده معدنى برموجوديتى ، نباتى برموجوديتى ، حيوانى برموجوديتى وارسه‌ده انسانك بدنى حيوانك بدنندن فرقليدر . هركس بوفرقى تصديق واعتراف ايتمليدر ، انسانك حيوانلرله اولان قرابتى حقنده‌كى ذهابى نه اولورسه اولسون ـ حتى روحك وجوديتى انكار ايدن اك ماترياليست بيله ، قاروس Carus ك [طبيعتك ونفس ناطقه‌نك عضوى] عنوانلى اثرنده‌كى شو جمله‌يى قبول ايتمكله مكلفدر :

« جملهٔ عصبيه‌نك وبالخاصه دماغك داخلى ونازك بنيه‌سى ، فيزيولوژى وبيولوژى متخصصلرى ايچون ، شبهه‌سزكه حل ايدلمه‌مش بر معمادر ؛ فقط تماماً ثابت اولمش بر واقعه‌دركه بو بنيه‌لك تركيبات وترتيباتنده‌كى تجمع ، حيوايتده كيتدكجه چوغاله‌رق نهايت انسانده باشقه ديكر هيچ برموجودده بولنماياندرجه‌ده تزايد ايتمشدر . بو حال انسانك انكشاف وتمو عقليسى ايچون اك يوكسك بر اهميتى حائزدر ، حتى او انكشافى ايضاح ايچون بوقدرى كافيدر بيله دينه‌بيلير . دماغ درجهٔ مناسبه‌ده بويومش اولماديغى وقت ، ابله ويا قفاسى كوچوك كيمسه‌لرده اولديغى كبى كوچوك وحقير اولديغى زمان ، آرتق افكار شخصيه‌نك وبيلكينك حصولندن بحثه محل اولامايه‌جغى بديهيدر ، اعضاى تناسل افراطله دوچار ضعف اولمش اشخاصده نوعك تكاثر وتوالدندن‌ده بحث اولنه‌ماز. بوكا مقابل ، بوتون بدنك وعلى الخصوص دماغك آهنكدار وقوتلى بنيه‌سى‌ده دهانك برينه قائم اولاماز ، فقط بالجمله احوالده ، يوكسك برمعرفتك اعمال واحضارى ايچون برنجى درجه‌ده والزم بر شرطدر . »

چوجوقلغى ليتا صربى كنارنده كوچوك بركويده كچمشدر. صباوتى زمانى جديتله ودرين دوشونمكله ممتازدر. شبابنده‌ده پك پارلاق سنوحاتله مالى اولديغندن سن كماله كلنجه تدريساته باشلامشدر . مومااليه اليوم بال شهرى جوارنده كائن دورناخ Dornach ده كوته‌آنوم Goetheanum ناميله معروف برمؤسسه‌سى ويا دركاهى واردر . بومؤسسه ٣١ كانون اول ١٩٢٢ ده قصداً ياقلمشكن بو دفعه محل رهبانيك شدتلى ممانعتلرينه رغماً وسيان آرمه اولارق يكيدن انشاسنه باشلانمشدر. رودولف شتاينرك متعدد وپك مهم تصوفى اثرلرى آلمانجه انتشار ايتمكده ايسه‌ده ديكر لسانلرده ترجمه ايدلمكده‌در. شو صحيفه‌نك باصلديغى كون مشاراليهك ١٩٢٥ سنه‌سى مارت ابتداسنده وفات ايتمش اولديغنى تأسفله خبرآلدم .

شوحالده ، بدن انسانی ایچون معدنی ، نباتی، وحیوانی بر وار اولدیغی کبی اوکا بر دردنجی وارلقده بخش ایدلمیلدر ، بو وارلق ا خاص انسانی بر طوردر . انسان معدنی طور وجودیله کوزله کور عالمه حائز قرابتدر ، طور نباتیسیله بویوین وتکاثر ایدن بوتون مو طور حیوانیسیله‌ده اطرافندکی شیلری ادراك ایدن وخارجدن مورو اساسی اوزرینه باطنی برحیات پرورده ایله‌ین بوتون اشیا ایله علاقه‌دا انسان وارلغنك طور انسانیسیله، حتی بدن نقطهٔ نظرندن بیله، آیریجه بر مولد régne تشکیل ایتمکده‌در .

انسانلرك طبیعت نفسیه‌سی طبیعت جسمانیه‌سندن آیریدر، زیرا انسا خصوصی برعالم واردر. بوطبیعت نفسیه‌نك سجیهٔ خصوصیه‌سی، حتی احساسه Sensation باقدیغمز وقت کوررز . کیم دیه‌بیلیرکه کندیـ اولدیغی احساس باشقه‌سنك احساسنه تماماً موافقدر ؟ دالتونیزم me دیدیکلری حادثه معلومدر . بوخسته‌لغه مبتلا اولان کیمسه‌لره اشیا ا رنکك مختلف جشیدلریله کورینور . بعضیلری ده بعض الوانی کو اونلره کوزلرینك کوستردیکی منظرهٔ عالم ، باصره‌لری سالم وطبیعی انسانلره کوریندیکندن باشقه‌در. دیکرحواس ایچونده عینی‌شیلر سو دها اوزاغه کیتمکه لزوم یوق ، ملاحظات مسبوقه‌دن استنتاج ا احساساتك الك بسیطی باطندکی عالمه راجعدر . حواس جسمانیه‌م برماصه‌یی ادراك ایده‌بیلیرم ، دیکر برآدامده اونی اویله‌جه ادراك اید بودیکر برآدامك مالك اولدیغی قیرمزی احساسنی ادراك ایده‌مم .

بناءً علیه احساساته شئون نفسیه نظریله باقمق لازمدر . بوماو بداهتیله احاطه وتفهیم ایتملی، بویله اولورسه ارتق باطنمزده کچن تجربه‌لر شئون دماغیه عد ایتمکدن واز کچرز. احساسه اول باول احتساسات اولور . احساسلرمز آراسندن بعضیلری بزده مسرت ، بعضیلری‌ده کتیرر. بونلرحیات باطنیه‌مزك تکیفاتندن باشقه شیلردکلدر. بز بواحـ ایکنجی برعالم انشا ایدرزکه عالم خارجی‌یه انضمام ایدر، اوعالم خارجی بز دیشاردن تأثیرایلر. بوراده اوچنجی برعامل ایشه مداخله ایدر، بوعامل

عالم خارجی اوزرینه اراده واسطه‌سیله فعل وتأثیر ایدیورز . بناءً علیه عالم خارجی‌یی وجودباطنیمز واسطه‌سیله متأثر ایتمکده‌یز. روح انسانی افعال مختاره‌سی واسطه‌سیله عالم خارجی اوزرینه نوعاًما طاشیور. انسانك افعالی طبیعتك شئوندن فرقلیدر. زیرا حیات باطنیه‌سنك نشانلریله مهرلیدر. شوحالده روح، طبیعت مواجهه‌سنده، انسانك خاصهٔ ممتازه‌سیدر . انسان خارجدن تهییج وتحریکلر اخذ ایدر ، فقط بونلره توفیقاً ، کندی ذاتنده کندینه خاص برعالم انشا ایدر . بنابرین بدنك اساسی اوزرینه روحك حیاتی اقتنا ایدر .

انسانك طبیعت نفسیه‌سی

انسانك حیات نفسیه‌سی تدبیر وتعیین ایدن منحصراً ومنفرداً بدن دکلدر. راست کله بر احساسه تبعاً ، مقصدسز ، بر استقامتسز قوشیورز ؛ کذلك بدنمزدن ویاخود عالم خارجیدن مورود هرهانکی بر تهییجك سوقیله‌ده عمل ایتمه‌یورز . ادراکاتمز واعمالمز اوزرینه تأمل ایدرز . بو وجهله ، ادراکاتمزك موضوعلری حقنده کسب معلومات ایدرز ، وحیاتمز ایچنه منطق ادخال ایلرز . بیلیرزکه انسان اولمق اعتباریله مکلف اولدیغمز وظیفه‌نك بحقِ ایفاسی افعال وحرکاتمزه طوغری وصحیح فکرلرك رهبر اولماسنه متوقفدر . شو حالده روحمز ایکی ضرورت آراسنده بولنمش اولور . برنجی مرتبه‌ده اوکا حاکم اولان بدنه عائد قانونلردر ، بو ضرورتی اوکا تحمیل ایدن طبیعتدر . اوندن صوکره روحه حاکم اولان قوانین منطقیه‌درکه او سایه‌ده ایی دوشونمك ممکن اولور، زیرا روح بونك الزمیتنی بالذات تقدیر ایتمکده‌در . انسانی تمثیل assimilation و تحلیل désassimilation قانونلرینه طبیعت انقیاد ایتدیرر ؛ فقط مفکره‌نك قانونلرینه بالذات کندیسی اطاعت ایدر . دیمك اولورکه بدنك کندیسنی انقیاده مجبور ایتدیکی طبیعت نظامندن دها عالی برنظامه ، صنفه باغلانیر: بو نفس ناطقه نظامیدر. بدنك حیاتی روح حیوانینك حیاتندن نه قدر تخلف ایدرسه ، روح حیوانینك حیاتی‌ده نفس ناطقه‌نك حیاتندن آیری شیدر . بدنك ترکیبنه داخل اولان قاربون ، مولدالحموضه ، آزوت و مولدالماء جزؤلرندن بحث اولوندقجه ، روح حیوانی ملاحظه اولنه‌ماز . بوحرکات ذرویه‌یه احساس انضمام ایتمه‌دکجه روحك

حیاتی باشلاماز : مثلا شکرلی بر طعمی طاتارم ، بر لذت طویارم . بو قبیلدن اولارق ، عالم خارجیدن و بدنمزك حیاتندن تماماً و کاملاً قطع علاقه ایتدیکمز وقت حس ایلدیکمز انطباعات نفسیه‌یی ملاحظه ایته‌دکجه نفس ناطقه‌یه ایریشلمز. بو حیات نفسیه دها زیاده حیات نفسیه‌نك اساسیدر ، ناصلکه بدنك حیاتی روح حیوانینك اساسیدر . طبیعیات عالمی بدنله مشغولدر ، پسیقولوغ روحله اشتغال ایدر ، فقط نفس ناطقه‌یی تفحص ایدن نفس ناطقه‌یی آرار .

مفکره واسطه‌سیله طبیعت انسانیه‌یی آکلامغه موفق اولمق ایسته‌ین هر شخصدن ، بدن ، روح حیوانی ، نفس ناطقه‌یی آچیقجه تمیز ایتمسی ایچون کندی شخصیتنی تدقیق ایتمسی طلب ایتملیدر .

بدن ، روح ، نفس ناطقه

طبیعت ذاتیه‌مز حقنده بر فکر صحیح ایدینه‌بیلمك ایچون ، مفکره‌نك اونده کوردیکی وظیفه وخدمتی نظر اعتباره آلمالیدر . مفکره‌نك آلت جسمانیسی دماغدر . الوانی کورمك ایچون ایی تشکل ایتمش بر کوز لازم اولدیغی کبی ، مفکره ایچون‌ده ایی تشکل ایتمش بر دماغ لازمدر . بدن انسانی او وجهله تشکیل اولونمشدرکه نفس ناطقه‌نك عضونده یعنی دماغده کمالی، تمه‌سنی بولیور. انسان دماغنك بنیه‌سی، کوردیکی ایش نقطهٔ نظرندن ملاحظه ایتمدکجه آکلاشیله‌ماز، بو ایش ایسه نفس متفکره‌نك اساس جسمانیسی اولمقدن عبارتدر . مولد حیواناته منسوب اجناس وافراد حقنده‌کی مقایسه‌لی تدقیقات دماغك بو مأموریتنی صراحةً کوسترمکده‌در. هم قاره‌ده هم صوده یاشایان حیوانلرده دماغ نخاع شوکی‌یه نسبتله هنوز کوچوکدر ؛ ممه‌لی حیوانلرده ایسه بویومشدر . انسانده ، بوتون عضویته نسبتله اك بویوك اعضادر .

بوراده مفکره La Pensée حقنده قبول ایتدیکمز نقطهٔ نظره بر چوق فلنلر مخالف ومعارضدر. نیجه نیجه ذاتلر مفکره‌یی حقیر کورمکه، « احساسك، احتساسك حیات باطنیه‌سنی » اوکا ترجیح ایتمکه میالدر . حتی دها ایلری‌یه کیدرك ، انسان یوکسك بیلکیلره « موثوق تفکر » له دکل ، احتساسات قلبیه‌نك حرارتیله ، احساسك آنی اولان قدرتیله داخل اولور دیبورلر . بو یولده سویله‌ینلر کندی احتساسلرینی آچیق تفکرله ضعیفلتمکدن قورقیورلر. واقعا یالکز بین‌الناس متداول اولان ، منفعت عملیه‌سی موجود اشیایه متعلق بولونان تفکراتی نظر ملاحظه‌یه آلیرلر ایسه حقلری واردر . فقط ، بزی وارلغك اقطار علویه‌سنه طوغری سوق واماله ایدن تفکرات موضوع بحث اولدیغی وقت ، اونك ضدی طوغریدر . چونکه هیچ بر احتساس ، هیچ بر هیجان ، عوالم علویه‌یه طوغری توجیه ایتدیکمز صاف ، بللوری تفکراتك بزده ایقاظ ایتدیکی حرارت، بویوکلك وکوزللك احساسلرینه معادل اولاماز . اك یوکسك احتساسلر کندیلکندن طوغان احتساسلر دکلدر، فقط مفکره‌نك برسعی مجتهدانه‌سیله فتح ایتدیکی احتساسلردر .

بدن انسانی تفکر نیتیله انشا ایدلمشدر. مولد معادنه منسوب جوهر وقوتلر اونده موجوددر ، فقط اونلر مفکره‌نك ظهورینه مساعده ایده‌جك طرزده ترتیب وتنسیق ایدلمشدر . بنیه‌سی بو معین مقصده موافق اولان بدن معدنی‌یه ، انسانك بدن جسمانیسی le corps physique اطلاق ایدییورز . کمالی دماغده بولان بدن معدنی موجودیتی تناسله مدیون اولدیغی کبی انکشافی‌ده نمو ایله وقوع بولمقده‌در .

بو تناسل ایله نشو ونما انسانه ، نباته وحیوانه شاملدر ، ذی‌حیات موجوداتی معادن جامده‌دن آییران بو تناسل ایله نمودر . ذی حیات موجود ذی حیات موجوددن بر واسطه‌سیله طوغار، مولودی والده یاغلایان ذی‌حیات برسلسله‌در؛ حالبوکه برمعدنك تولدینه سبب اولان قوتلر اونی ترکیب ایدن جوهرلر اوزرینه اجرای تأثیر ایدر .

بللور کندی وارلغی اونده مترکب بولنان سیلیس ایله مولدالمایه مربوط وملاصق قوتلره مدیوندر ، بونك ضدینه ، بر میشه‌یی انشا ایدن قوتلری بولمق ایچون تخم واسطه‌سیله آنا وبابا عضویتلره رجوع ایتمکلکمز لازمدر . بوندن باشقه میشه‌نك شکلی، صورتی اجداددن اولاده تناسل واسطه‌سیله انتقال ایدر . بو محلده نباتك ذاتنه ملازم، اونکله همزاد innés, inhérents شرائط مواجهه‌سنده بولنیورز . حیوانات سفلیه‌نك حتی بالقلرك اوزلی چاموردن تشکل ایده‌بیلدیکنی قبول ایدنلرك فکرلری غلط ایدی . ذی حیات موجودك صورتی وراثت ایله

انتقال ایدر . ذی‌حیات بر عضویتك تعقیب ایتدیکی انکشاف ، اونك متولد اولدیغی عضویتلره، تعبیر آخرله منسوب اولدیغی نوع l'espèec . تابعدر. اونی ترکیب ایدن جوهرلر علی‌الدوام دکیشیر ، فقط یاشادیغی مدتجه کندی نوعنه خاص بوتون سجایای محافظه ایدوب انسانه‌ده نقل ایلر . شو حالده جواهرك ترکب وترتیبنه حاکم اولان نوعدر. نوعی تعیین ایدن قوته بز قوۀ حیاتیه اطلاق ایده‌جکز. قوای معدنیه ناصل بللورلر ایچنده اظهار وجود ایدییورسه، اونك کبی قوۀ حیاتیۀ انشائیه‌ده انواع یاخود حیات حیوانیه ویا حیات نباتیه‌یه عائد اشکال ایچنده متجلی اولور .

قوای معدنیه‌یی حواسمز واسطه‌سیله ادراك ایدییورز. بوندن باشقه حواسمزك انطباق ایتدیکی اشیادن باشقه شیلری ادراك ایتمه‌یورز . کوزسز ضیایی ، قولاقسز سسی ادراك ایده‌میه‌جکز . انسانك متصرف اولدیغی حواسدن ، حیوانات سفلیه‌ده یالکز لامسه واردر . بو حیوانلر ، انسانلر طرزنده ، حس لامسه ایله قابل تقرب اولان قوای معدنیه‌یی ادراك ایدرلر . او حالده دنیا، حیوانات عالیه‌نك عضویتلری ایچون او حیوانلرده دیکر حواس نه‌قدر انکشاف ایدرسه او نسبتده زنکینله‌شیر . بناءً علیه ، دنیا برموجود ذی‌حیاتك مالك اولدیغی اعضایه تابعدر، اونك خارجنده موجود عالم دخی اولمك ایچون ، آنجق ادراك وآنجق احساس حیثیتیله ، ینه موجوددر . هوانك هرهانکی برحرکتی انسان عندنده براحساس سمعی حیثیتیله اظهار وجود ایلر .

قوۀ حیاتیه‌نك تظاهراتی حواس عادیه منزله ادراك ایتمه‌یز . نباتك رنکلرینی کوریرز، رایحه‌سنی قوقلارز ، قوۀ حیاتیه بوجنس استبصاردن کیزلیدر. حواسمز ادراك ایتمه‌دیکی ایچون قوۀ حیاتیه‌یی انکار ایده‌مه‌یز ، کورده کورمه‌دیکی ایچون الوانی انکار حقنه مالك دکلدر . فقط کور ایچون کوزی عملیاتله آچیلدیغی وقت الوان واردر ؛ بو قبیلدن اولارق افرادن باشقه قوۀ حیاتیه‌نك خلق ایتدیکی متنوع انواع حیوانیه ونباتیه‌یی‌ده ایچمزده موافق ومخصوص اعضا آچیلدیغی وقت ادراك ایدرز : او وقت بوسبوتون یکی برعالم نظرمز اوکنده تجلی ایدر . رنکلردن، رایحه‌لردن، الخ .. باشقه ، برطاقم ذی‌حیات موجوداتی، حتی اونلری جانلاندیران حیاتك کندیسنی بیله ادراك ایلرز . هرنباتده ، هرحیوانده صورت

جسمانیه‌سندن باشقه ، حیات ایله مالی صورت قضیه‌سنی‌ده کورورز . ایشته بوصورته بز بدن اثیری Corps Ethérique دیورز . بدن اثیری بدن جسمانینك جواهر وقواسندن متولد بر محصول دکلدر . بوده مستقلاً موجود بر بدن حقیقیدرکه جسمانی ظواهر وقوایه حیات‌بخش اولان بالعکس اودر . (علم روح) نقطهٔ نظرندن باقارق دیرزکه منحصراً جسمانی برجسم، مثلا بر بللور کندی بنیه‌سنی جامد جوهرلره ملاصق وملازم قوای جسمانیهٔ انشائیه‌یه مدیوندر . بر جسم ذی‌حیات ایسه کندی صورتنی او قوتلره مدیون دکلدر ، زیرا کندیسندن حیات قاچدیغی ویالکز قوای جسمانیه‌یه ترك ایدلدیکی وقت درحال انحلاله باشلار . بدن اثیری بر هویتدرکه ، حیات مدتجه ، بدن جسمانی‌یی انحلالدن هرآن وقایه ایدر . بو بدن اثیری‌یی کورمك ایچون ، دیکر بر شخصده اونی ادراك ایتمك ایچون ، روح کوزینك آچلمش اولماسی لازمدر . بو بدنك وجودی اسباب منطقیه‌یه استناداً تسلیم اوله‌بیلیر ، فقط اونی کوره‌بیلمك عین بصیرته متوقفدر ، ناصل که چشم حسی ایله‌ده الوان کوریلور. شو «بدن اثیری» تعبیرندن کوجنمه‌یکز. بوراده قوللاندیغمز اثیردن فیزیقده مستعمل وجودی مفروض اثیری قصد ایتمه‌یورز. بو «وجود اثیری» تعبیرینه بزم اوکا عطف ایتدیکمز معنادن باشقه معنا ویرله‌سین. بدن جسمانی کبی ، انسانك بدن اثیریسی‌ده بنیه‌سی ایچنده کندینه عائد مخصص ایشك نشانه‌سنی حاملدر . اونی‌ده آنجق انسانك متفکر نفس ناطقه‌سی نظرنده آکلامق ممکندر . بو بدن اثیرینك دیکر حیوانات ونباتانده‌کی بدن اثیریلردن فرقی انسانده نفس ناطقه‌یه تابع اولماسی سببیله‌در . بنابرین ، انسان ناصل بدن جسمانیسی ایله عالم معادنه منسوب ایسه ، بدن اثیریسی ایله‌ده عالم حیاته منسوبدر . اولومدن صوکره بدن جسمانی عالم معادن ایچنده طاغیلیر ، بدن اثیری‌ده عالم حیات ایچینده . برموجوده ، منسوب اولدیغی هرهانکی برنوعه «صورت» نی ویرن شیئه «بدن» دیورز . بدن تعبیرینی بدن محسوسك صورتنه قصر وتحدید ایتمه‌ملیدر. بوکتابده اوکا ویره‌دیکمز معنایه کوره ، بوتعبیر صور روحیه ونفسیه‌یه‌ده مطابق اولابیلیر .

بدن اثیری هم‌ده انساندن خارج بر شیدر . احساس طوغمغه باشلایجه ، خارجدن کلن تهیجاته مقابله ایدن بالذات وجود داخلیدر . عالم خارجی اطلاق

ایتمكه حصر اولان شیئی نه قدر اوزاق تعقیب ایده‌بیلسه‌ك بیله ، هیچ بر یرده احساس بوله‌ماز . شعاع نورانی كوزه كیرر ، شبكیه قدر انتشار ایدر . اوراده ، بعض حادثات كیمیویه ایقاع ایلر (ارغوان شبكویه pourpre rétinienne دیدیكلری شیئك ایچنده) . شو فعل تهییج عصب بصری واسطه‌سیله دماغه قدر امتداد ایدر ؛ اوراده تكرار بر طاقم حادثات فیزیقیه وقوعه كلیر . اكر اونلری مشاهده ایتمك ممكن اولسایدی ، عالم خارجینك هرهانكی بر نقطه‌سنده وقوعه كلن دیكر هرهانكی بر حادثهٔ فیزیقیه‌یه مشابه اولدیغنی كوریلیردی . بدن اثیری‌یی‌ده مشاهده ایتمكه اهل اولانلر مشاهده ایدیورلر كه سیر دماغی٬ فیزیقی processus cérébral physique ، حیاتی بر سیر processus vital ایله مترافقدر . فقط ارتق اوراده كوزی شعاع نورانی‌یی اخذ ایدن كیمسه‌نك ادراك ایتدیكی لون احساسی بولنماز . بو احساس روح حیوانیده طوغار ، شو حالده یالكز بر وجود حیاتی ایله بر وجود اثیریدن مركب اولان شخص هیچ بر زمان اوكا واقف اولاماز . احساسك تولدینه سبب اولان فعالیت ، قوهٔ حیاتیهٔ انشائیه‌نك فعالیتدن بحسب الاصل باشقه بر شیدر . او اولماسایدی ، انجق بسیط بر شأن حیاتی حصوله كلیردی ، ناصل كه نباتاتده مشاهده اولنمقده‌در . هر طرفدن انطباعات آلان بر انسانی نظر دقته آلالم . عینی زمانده اونی بالجمله انطباعاته احساسلرله مقابله ایدن بر منبع فعالیت حیثیتنده تصور ایتمكه مجبورز . ایشته بو فعالیتك مركزینه بز روح حساس l'âme sensible دیورز . بو روحك بدن جسمانی قدر بر موجودیت فعلیه‌سی واردر . اكر بر شخص انسانی‌یی ملاحظه ایدركن ، اونك روح حیوانیسنی نظر اعتباره آلمایوب یالكز بدن جسمانیسنه توجیه انظار دقت ایدرسه‌م ، بر لوحه قارشیسنده یالكز بو لوحه‌نك بزینه باقلمغه بكزر . بدن اثیرینك ادراكنه عائد اولمق اوزره ، یاپدیغمز ملاحظه‌لر روح حیوانی ویا احساسك ادراكنه‌ده سیاناً مطابقدر . اعضای جسمانیه بو روحه نظراً « كور » در . كذلك بحصر المعنی حیاتی ادراك ایدن عضو اونی دها فضله كورمز .

فقط دها عالی بر عضو موجوددر كه اونك ایچون عالم باطنی ، مافوق الحس بر ادراكك موضوعی اولور . اونك سایه‌سنده ، جسمانی وحیاتی عاملرك انطباعاتی یالكز آلمقله قالماز . احساسلری كورورز . باشقه بر آدامك احساسلری بزم ایچون بر حقیقت فعلیهٔ خارجیه اولور .

احساسات ذاتیه‌مزك حیاتی ، آخرك احساساتی كشف ومشاهده ایله قاریشدرمایالم . بدیهیدر كه هر بریمز كندی احساسات ذاتیه‌سی عالمنه انفاذ نظر ایده‌بیلیر ؛ فقط یالكز عین روحیسی آچیق اولان مكاشف دیكر بر كیمسه‌نك احساساتی عالمنی تماشا ایده‌بیلیر .

انسان مكاشف دكلسه ، احساسات عالمنی انجق كندی باطننده وقوع بولماسی حیثیتیله بیله‌بیلیر ؛ فقط عین روحیسی آچلدیغی وقت دیكر بر آدامك باطننده مستور اولان عالم ، انظار روحی٬ آفاقی‌یه قارشی رفع نقاب ایدر .

⁂

هر درلو التباسی دفع ایچون ، كشفی آچیق اولان كیمسه‌نك آخرك حیات باطنیه‌سنی تشكیل ایدن احساسلری بالذات حس ایتمدیكی ایجه معلوم اولمالیدر . بو مكاشف او كیمسه‌نك طویدیغی احساسلرك انجق تظاهراتی ، تبیاتنی ادراك ایدر .

روح حساس بدن اثیری‌یه كندی فعل و تأثیری نقطهٔ نظرندن تابعدر . انكشاف ایتدیردیكی احساسلرك عناصرینی بدن اثیریدن اخذ ایدر . كذلك ، بدن اثیری بدن جسمانینك بالذات حیاتی تمثیل ایتدیكندن ، روح حساس بالواسطه بدن جسمانی‌یه‌ده تابعدر . الوانك صحیح اوله‌رق احساس اولنماسی آنجق چشم ظاهرك ای متشكل اولماسیله ممكندر .

بدنك ، فعالیتی تعیین و تحدید ایتدیكی روح حساسه اجرای تأثیر ونفوذ ایتمسی شو وجهله وقوع بولور . بدن بنای عناصر معدنیه‌دن یاپلمشدر ، اونی جانلاندیران بدن اثیریدر ، كذلك روح حساسی تحدید ایدن بودر . روح حساسی ادراك ایچون الزم عضوه مالك اولان مكاشف بونی مشاهده وتحقیق ایده‌بیلیر . فقط روح حساسك حدودی بدن جسمانینك حدودی ایله مطابق و موافق دكلدر ؛ روح بدن اوزرینه طاشمقده‌در . بناءً علیه ؛ روح بدندن دها قوتلیدر . مع مافیه ، اونی تحدید ایدن قوت بدن جسمانیدن نشأت ایدر .

بو حالده ، شخص انسانینك یكی بر عنصری بر طرفدن بدن جسمانی وبدن اثیری ایله دیكر طرفدن روح حساس اراسنه داخل اولور ؛ بوده بدن روحیدر .

ینه‌دینه‌بیلیرکه بدن‌اثیرینك برقسمی دیکرندن دهارقیق اولوب روح حساسه ایله برلیك unité تشکیل ایلر ، حال بوکه اك قابا قسمی بدن جسمانی ایله برلکده بر نوع برلیك تشکیل ایدر . بونکله برابر روح حساس بدن جسمانی اوزرینه طاشار. بزم احساس نامنی ویردیکمز شی حیات روحك عناصرندن بری اولمقدن باشقه برشی دکلدر . احساسلره لذت والم طویغولری ، غریزه‌لر ، احتراصلر انضمام ایدر . بونلرك هپسی احساسلر کبی عینی اوصاف شخصیه‌یه مالك اولوب اونلر کبی بدنه تابعدر .

∴

اکر ، بر طرفدن ، روح حساس ایله بدن آراسنده مناسبات موجود ایسه ، اونکله مفکره ، ونفس ناطقه آراسنده دخی مناسبتلر واردر . اولا مفکره اوکا خادمدر. چونکه احساسلرمز اوزرینه تفکر وتأمل وبووجهله عالم خارجی اوزرینه تنور ایلرز . الی یاقان چوجق تأمل ایدر واوده آتشك یاقدیغی دوشونجه‌سی طوغار. غریزه‌لرمزه احتراصلرمزه کورکورینه اطاعت ایتمه‌یز، تأمل واسطه‌سیله اونلری تطمین ایتمك چاره‌سنی آرارز .

مدنیت مادیه‌مزك انکشاف وترقیسی بووجهله وقوع بولور . بومدنیت، مفکره‌نك روح حساسه ایفا ایتدیکی خدمتلره مدیوندر . غیرقابل حساب بر قوت بوغایه اوغورنده صرف اولنمقده‌در . کیلری ، شمندوفری ، تلغرافی ، تلفونی انشا ایدن اودر، بونلر قسم اعظمی اعتباریله روح حساسی تطمینه خدمت ایتمکده‌در. قوهٔ حیاتیهٔ انشائیه بدن جسمانی‌یه ناصل اجرای تأثیر ایتمکده ایسه ، مفکره قوتی‌ده روح حساسه اجرای تأثیر ایدر . قوهٔ حیاتیهٔ انشائیه مولودك، نسلك بدن جسمانیسنی اجدادك بدن جسمانیسنه ربط ایلر، وبووجهله اونی باشقه برقانونه اطاعت ایتدیررکه بوقانون تماماً معدنی برمبدئه متعلق دکلدر . بوقیلدن اولارق ، مفکره قوتی روح حساسه اویله بر قانون حل و تکلیف ایدرکه بوروحك تماماً حسی اولماسی حیثیتیله اوکا خاص دکلدر . روح حساس انسانی حیوانه تقریب ایدر . زیرا ؛ حیوانك‌ده غریزه‌لری احتراصلری واردر. حیوان اونلره کورکورینه اطاعت ایدر. حیوانلر، دفعاً وقوع بولان تجربه‌یی تجاوزله،

اونلره مستقل فکرلر علاوه ایتمز . ابتدائی انسانلرده دخی حال بردرجه‌یه قدر بویله‌در. بناءً علیه تماماً وخالصاً حسی اولان روح ایله یوکسك بر درجه‌ده تربیه کورمه‌رك مفکره‌یه مفید اولان بو روحی بربرندن آییرمالیدر . بو روحه روح عقلی l âme rationnelle نامنی ویره‌لم.

روح عقلی روح حساسه اجرای تأثیر ایدر. روحك عضوادراکنه متصرف اولان مکاشف ، اونلرك بربرنی دیکرندن تفریق ایلر .

∴

انسان فکرت واسطه‌سیله حیات شخصیه‌سنك حدودینی کچر . برملکه کسب ایدرکه او واسطه ایله کندی روح خاصنی تجاوز ایلر. او انسانه بدیهی اولورکه تفکرك قانونلری نظام کائناته مطابق وموافقدر، ایشته بوقناعت سایه‌سنده کندی نزدنده کندیسنك بوتون کائنات ایچنده اولدیغنی حس ایلر . بومطابقت کندی فطرت ذاتیه‌مزی معرفته مدار اولان امور اساسیه‌دن بریسیدر. حقیقی کندی روحمزده آرارز ، بوحقیقت اوراده یالکز باشنه منکشف اولماز ، عالمك شأنیتلری réalité اوراده بووجهله تظاهر ایدر . مفکره‌نك کشف وتشخیص ایتدیکی حقیقتك بر قیمت ذاتیه ومختاره‌سی واردرکه منحصراً روح متفکره تابع اولمایوب فقط عالمك حقیقت وشأنیتلرینه متدائردر . یلدیزلی سمانك بکا الهام ایتدیکی شوق وهیجان برامر شخصیدر، فقط نجومك دور وسیرلری حقنده سردایتدیکم دوشونجه‌لرك بنم ایچون نه قدر قیمتی وارسه بوتون دیکر انسانلرك مفکره‌لری ایچون‌ده اوقیمتی واردر. بنم شوق وهیجانمدن، بنی قاریشدیرمقسزین بحث ایتمك اولاماز ، فقط شخصی قاریشدیرمقسزین ، فکرلردن بحث ایتمك باطل برشی دکلدر . زیرا بوکون دوشوندیکم حقیقت دون‌ده صحیح ایدی ، یارین‌ده طوغری اولاجقدر ، بوحقیقت بوکون بنی مشغول ایتمسه بیله. بربیلکی‌یی کسب سایه‌سنده بنده حصوله کلن مسرتك قیمتی بونك دوامی مدتجه‌در، فقط بوبیلکی‌نك احتوا ایتدیکی حقیقتك بذاته برقیمتی واردرکه بنم مسرتمه تابع اولمایوب مستقلدر. بر حقیقت فهم واحاطه ایدن روح کندیسیله موضوعی آراسنده بررابطه تأسیس ایدرکه بونك کندینه مخصوص برقیمتی واردر. بوحقیقت آرتق روحك احساسیله

غائب اولماز . حقیقت صرفه نه‌طوغار نه‌فنا پذیر اولور، فقط برقیمته متصرفدرکه اونی هیچ برشی افنا ایده‌مز . بوحال بعض « حقایق » بشریهٔ خصوصیه‌نك انجق برقیمت موقته‌سی اولماسی وبروقت معلومده یانسبیاً ویا تماماً خطا شکلنده کورنملری کیفیتی ایله متناقض دکلدر . زیرا تسلیمه مجبورزکه حقیقت ازلیه بذاته موجوددر ، هرنه‌قدر تفکرایتمز اونلرك صور ظاهرهٔ فانیه‌سی ایسه‌لرده .

حق، لسینغ Lessing نك[١]، برآدام بیله حقیقتك الهدن باشقه هرکس ایچون غیرقابل معرفت اولدیغی قدرایله برابر، اونی الی الابد آرامقدن خوشنود اولدیغی ادعا ایدیور، اونك قیمت ابدیتی انکار ایتمدکدن باشقه بونك عکسنی تأیید ایله‌یور . اکر حقیقت مستقل ومختار اولماسه‌یدی، اوکا برقیمت وبرمعنا ویرن یالکز احتساسات اولسایدی ، بوتون انسانلر ایچون یکانه برغایه اولامازدی . اونی آرامق ، اونك موجودیت مستقله‌سنی تصدیق ایتمك دیمکدر. کذلك خیرده اونك کیبدر، خیر اخلاق هرمیلاندن، هراحتراصدن مستقلدر ، اونلره امر ایدر واونلرك محکومی اولمغه موافقت ایتمز . صفا ، حزن وکدر ، انسانك شخصی احتساسلریدر ، وظیفه ایسه اونلرك هپسنه حاکمدر. وظیفه‌نك موقعی اوقدر یوکسکدرکه اونك ایچون حیاتمزی فدا ایدرز . بوندن باشقه روح نه‌قدر یوکسه‌لیرسه میلانلرینه ، اکلنجه‌لرینه ، فورانلرینه اوقدر نجابت بخش اولور، اووجهله‌که اونك بوتون احتساساتی کندیلکلرندن وظیفه‌یه انقیاد ایدرلر ، اصلا مخالفت ایتمزلر. حقیقت کبی، حسن‌ده بذاته برقیمت ابدیتی حائزدر ، او بوقیمتی روح حساسدن آلماز .

انسان، ذاتنده مستقل اولان حقیقت وخیری اویاندرمق سایه‌سنده روح حساسك فوقنه یوکسه‌لیر . آرتق نفس ناطقهٔ ابدی اونی تنویر ایدر . غیرقابل اطفا برنور اونده پارلار . روح بو نور ایچنده یاشادیغی مدت ونسبتده، برمبدأ ابدیدن حصه‌مند اولور واوکا کندی موجودیتنی ربط ایدر. اونك احتوا ایتدیکی حقیقت وخیر لایموت در . روحده طوغان بو مبدأ ابدی‌یه شعورلی روح l’âme consicente نامنی ویره‌جکز . روحك تظاهرات سفلیه‌سنده دها اول

---

[١] لسینغ . معروف آلمان ادیبلرندندر (١٧٢٩-١٧٨١)

شعوردن بحث اولنه‌بیلیر . الك عمومی احساس‌شعور ایله مترافقدر. بومعنایه کوره شعورك بوتون حیوانلرده موجود اولدیغی تسلیم ایتملیدر. فقط بزم بوراده شعورلی روح تعبیرندن مرادمز شعور انسانینك نوه‌سی ، یعنی روح ایچنده روحدر . هم بز بونی روح عقلیدن تفریق ایله مستقل بر عنصر عد ایدییورز . چونکه روح عقلی‌یه هنوز احساسلر ، غریزه‌لر ، احتراصلر ... الخ انکل اولمقده‌در. هپمز بیلیورز که ، طبعاً وحساً ، ترجیح ایتدیکمز شیئی حقیقت عد ایدرز . فقط احساسك ایقاع ایتدیکی محبت ویا نفرتدن قورتلمش اولان حقیقتك دوامی واردر . حقیقت ینه حقیقت اولارق قالیر ، حتی بوتون احتساسات شخصیه‌یی عصیان ایتدرسه بیله . او حالده حقیقتك مقری روحك بو شعورلی نامنی ویردیکمز جزؤیدر .

بدنی ناصل اوچه تفریق ایتدکسه، روحی‌ده اوچ قسم اولارق تفریق ایتمکده‌یز: روح حساس، روح عقلی ، وشعورلی روح . برده بدن آشاغیدن روح اوزرینه تحدیدکار برفعل اجرا ایتمکده اولدیغی حالده، نفس ناطقه اونك اوزرینه یوقاریدن، برفعل انبساطی expensif اجرا ایتمکده‌در . زیرا ، حقیقت وخیر روحه نه‌قدر زیاده نفوذ ایدرسه ، اونده مبدأ ابدی دها زیاده بویور وانبساط ایدر . اونی ادراك ایدن « مکاشف » ، کندیسنده مبدأ ابدی انکشاف ایدن بر روحده برنور لمعانه باشلادیغنی کورر ، لهیبك نوری باشده‌کی کوز ایچون نه قدر فعلی وحقیقی ایسه او لمعان او مکاشف ایچون اوقدر حقیقیدر. « مکاشف » ایچون بدن جسمانی وجود تامك آنجق برقسمنی ، الك کثیف قسمنی تمثیل ایدر. دیکر قسملر اوکا نفوذ ایدر وبربرلری آره‌سنده بربرلرینه نفوذ ایدرلر بدن اثیری بدن جسمانی‌یی کندی صورت حیاتیه‌سیله املا ایدر ؛ بدن نفسی (صورت نجمیه) هرجهتدن بدن اثیریدن طاشار ؛ کندی صیراسنده روح حساس اوندن طاشار ؛ صوکره روح عقلی حقیقت وخیر ایله مملو اولدیغی نسبتده انبساط ایلر . فی‌الحقیقه روح عقلی اونلرك تحت نفوذنده بویور . میلانلرینه ، محبت ونفرتلرینه تسلیم زمام ایدن آدامده‌کی روح عقلینك حدودی روح حساسنك حدودینه مطابقدر .

بدن جسمانی بوتشکلاتك اورتاسنده صانکه بربولوطله محاط کبی کورونیور،

بو تشکلاته بشری أورا L'aura humain [۱] اسمی ویریله‌بیلیر . ذات انسانی، توصیفه چالیشدیغمز کشف ورؤیت کندیسنه تطبیق اولندیغی وقت بو اورادن زنکینله‌شیر .

روودلف شتاینر بوندن صوکرا انسانده « بن » کلمه‌سیله اشارت ایتدیکمز هویت حقیقیهٔ باطنه‌سنك ناصل تشکل ایتدیکنی وبونك نفس ایله نه وجهله مناسبتده بولندیغنی تفصیل ایتدکدن صوکرا بو « بن Le Moi »ك نفس ناطقه‌نك ظرفی اولدیغنی سویله‌یور . [۲] بو « بن » ی تحریك ایدن نفس ناطقه‌یه شتاینر « Le soi spirituel » یعنی معنوی او » اسمنی ویریور . احساسلر ناصل من جهة عالم جسمانی‌نك «بن» دیدیکمز ذاتمزده اخبار والهامدن عبارت ایسه عالم روحانی‌نك «بن» ایچنده‌کی ساکنانی بو معنوی او در . عالم جسمانی بزده : قیرمزی، یشیل، آچیق ، قویو ، سرت ، یوموشاق ، صیجاق صوغوق کبی احساسلریله متجلی اولیور ؛ عالم روحانی ایسه حقیقت وخیر ایله تظاهر ایدر . بدن جسمانیمزك بزه اعطا ایتدیکی اخباراته احساس نامنی ویردیکمز حالده نفس ناطقه‌یه مدیون اولدیغمز اخباراتده کشوفات intuitions اسمی ویررز. الك بسیط دوشونجه بیله کشفی متضمندر ، زیرا اونی‌نه لمس‌ونه رؤیت ایده‌بیلیرز ؛ تفکر نفس ناطقه‌نك « بن » آراسندن بر الهامی اقتضا ایدر . مترقی بر انسان ایله ابتدائی بر انسان عینی نباتی تماشا ایتسینلر، اونلرك بوتجربه ومعاینه‌لری نتیجه‌سی البته پك مختلف اولور . بونکله برابر عینی برشی اونلرك احساسلرینی ایقاظ ایدر . فقط اوایکی انساندن بری برشی حقنده دها مکمل فکرلر الده ایده‌بیلیر . اکر اشیا بزه یالکز احساسلر واسطه‌سیله منکشف اولمش اولسایدی، هر درلو تکامل معنوی‌نك امکانی زائل اولوردی ، وحشی‌ده طبیعتی حس ایدییور ؛ فقط طبیعتك قانونلری آنجق درجهٔ عالیه‌ده مترقی انسانك کشفی اعانه‌سیله برکتی آرتمش مفکره‌یه عرض چهره ایدر .

---

[۱] بوکا قالب روحانی دیمکی دوشنیوردم .

[۲] حاجی بایرامده « بن » ، بومنایی ویریور. مشارالیهك بر الهیسی شرح ایدن اسماعیل حقی بالکز نه دیبور : « بوندن فهم اولندی‌که شیخ ناظمك قدس سره کلامندن اولان بن لفظی حقیقت انسانیه‌دن عبارتدرکه حقیقت وجوبیه وحقیقت امکانیه‌یی جامعدر.

کوزسز، ادراك بصری اولمازدی؛ معنوی «او»نك مفکره‌سی‌ده اولمقسزین کشف اولامازی . احساس ناصل بر رنکه کیرن نباتی یاراتمازسه ، کشف‌ده عالم روحانی‌یی یاراتماز ، اونی آنجق بزه اخبار ایلر .

شتاینر بوملاحظه‌لرینی برازدها تفصیل ایتدکدن صوکره برده L'Homme Esprit دن بحث ایدییور. بن بوکا بنم کتابلرده کوردیکم اصطلاحلردن سچه‌رك « آدم معنا » دییه‌جکم. حکیم مشارالیه آدم معنا حقنده‌ده ایضاحات ویردکدن صوکره شویله دییور : بدن، روحی عالم جسمانی ایچنده حبس ایدییور ، آدم معنا ایسه اوکا قنادلر ویرر ، بوقنادلرله روح عالم روحانی‌ده سیرانه مقتدر اولور . والحاصل استاد بومبحثك نهایتنده وجود انسانی ایچون شویله بر تقسیم قبول ایدییور:

۱ نجیسی بدن جسمانی
۲ » بدن حیاتی
۳ » بدن نجمی
٤ » بن یاخود روحك چکردکی
٥ » روحی « او » یاخود متحول بدن نجمی
٦ » حیاتك نفس ناطقه‌سی ، یاخود متحول بدن حیاتی
۷ » آدم معنا ، یاخود متحول بدن جسمانی

⁂

بوقاریده بحث ایتدیکمز اورا l' Aura یی استاد مشارالیه مستقلاً برفصل مخصوصده ایضاح ایتمشدر ، اونك بوبابده ویردیکی معلوماته کوره انسانك دوشونجه‌لرندن هربرینك کندینه مخصوص برصورتی وبرلونی واردر. شویله‌که حیات شهوانیه‌نك مولودی اولان دوشونجه‌لرك رنکی قیرمزی ایمش . یوکسك بر بیلکی استحصالنه متوجه اولان بر دوشونجه بر کوزل آچیق صاری رنکی آلیرمش. صادقانه عشقدن لطیف کافام بردوشونجه فوران ایدرمش. بردوشونجه‌نك صاحبی رنکندن بللی اولورمش . آزمی چوقمی وانحدر بوده اکتسا ایتدیکی مافوق الحس شکلدن نمایان اولورمش ؛ مبهم ومظلم فکرلر بولوطلی ، خفیف

رنکلر آلیرمش . خلاصه نفسی وروحی ماهیت entité بو وجهله تام انسانك مافوق‌الحس جزؤنی تشکیل ایتمك اوزره متجلی اولور .

روح کوزینك ادراك ایتدیکی رنکلر کندی مشاغلنه مستغرق شخص جسمانی‌نك اطرافنده لمعان ایدر واونی بر بولوط کبی صارار (تقریباً بیضی‌الشکلدر) ، ایشته قالب نورانیٔ انسانی L’ Aura hnmaine دیدکلری بودر .

بونك جسامتی افراده کوره دکیشیر ، بونکله برابر وسطی اولارق تام انسان کندی بدن جسمانیسندن ایکی دفعه دها یوکسك ودرت دفعه دها کنیشدر .

بو اورا ایچنده الك متنوع رنکلر قاینـاشیر طورر ، بورنکلر شخص انسانینك حیات باطنیه‌سنك مثال صادقیدر. بوحیات باطنیه‌دکیشدکجه اورنکلرده دکیشیر . بونکله برابر بعض اوصاف اساسیه‌نك رنکلری ثابتدر .

⁂

علوم طبیعیه‌ده دخی متبحر اولان شتاینر بو « اورا » مسئله‌سنك علمای طبیعیون نزدنده موجب اولاجغی اعتراضلری‌ده بیلدیکی ایچون کتابنك برفصل مخصوصنده‌اونلره‌ده‌جواب‌ویریور. وبومیانده پروفسورموریچ بنه‌دیقت Moritz Bendict ك La Doctirne élastiques et du Pendule عنوانلی کتابندن شوسطرلری نقل ایدییور : [بالنسبه محدود برمقدار شخصلر واردرکه‌قارا کلقده کوره‌بیلیورلر . بو شخصلرك اکثریسی قارا کلقده رنکسز بر چوق اشیا کوریبورلر؛ ایچلرندن بك آزی رنکلی اولارق کوریبورلر . متعدد علماواطبا بنم‌قارا کلق حجره‌مده شوایکی مقوله آداملری معاینه وامتحانه موفق اولمشلردر. بومشاهداتك و اونلره ویریلن تعریفاتك صحتنه دائر اونلرده هیچ بر شبهه قالمامشدر. قارا کلقده‌الوانی ادراك ایدن شخصلر آلنك وقحفك اوکنی ماوی ، صاغ طرفی ماوی ، صول طرفی قیرمزی .. یاخود اونلردن بعضیلری پورتقالی کوریبورلر . آرقه طرفده ، عینی تقسیمات وعینی الوان بولنیور . »]

شتاینر بوسطرلری نقل ایتدکدن صوکره صوریبور : طبیعیوندن برعالمك بویله قارا کلقده کورنلردن ، الواندن بحث ایتمسنی خوش کوریبورلرده بزبحث ایدرسه‌ك نه‌یه اعتراضه قالقیشیورلر ؟ بونکله برابر استاد مشارالیه علوم‌طبیعیه‌نك

بوبك مراقلی اولان استطلاعاتندن کندی بیاناتی اثبات ایچون استفاده ایتمك ایسته‌مه‌یور . زیرا ؛ اونك ملاحظه‌سنجه پروفسور بنه‌دیقت‌ك بحث ایتدیکی چشم حسی ایله کوریلن اورا باشقه روح کوزیله کوریلن اورا باشقه‌در. بوقالب نورانی‌نك علوم طبیعیه‌یه مخصوص وسائطله تدقیق اولنه‌بیله‌جکنی ظن ایتمك فاحش بر خطا اولوردی . بو قالب نورانی آنجق طریق مراقبه‌ده مکتسب عین بصیرتله مشاهده اولنه‌بیلیر . بوندن باشقه حادثات روحیه‌نك حقیقت فعلیه‌سی حواس و مشاعر جسمانیه ایله قابل ادراك اولان حادثه‌لرك حقیقت فعلیه‌سی طرزنده اثبات اولنمالیدر دیمه بر دعواده بولنمق ینه بر خطا ولوردی .

اوچنجی فصل

حاجی بایرام ولی

حاجی بایرامك دوغدیغی یر وعائله‌سی .- بایرامك مدرسلکی .- مدرسلکك قیمت واهمیتی .- بایرامك مدرسلکدن چکیلمسی .- امام غزالی ایله مولانا جامینك تدریسدن چکیلملریله بر مقایسه .- علم ایله تصوفه میلان ، فیلسوف برتران روسلك ملاحظه‌سی .- شیخ حامد حمیدالدین کیمدر ؟- خوراسان ، شیروان واردبیلك تأثیراتی .- خوراسان أرنلری ، زین‌الدین خافی : طریقت زینیه .- بکتاش ولی .- شیروان : خلوتیه طریقتك ایکنجی پیری سید یحیای شیروانی .- آناطولیدن شیروانه کیدنلر .- اردبیلك اهمیتی ، شیخ علاءالدین علی ایله اوغللری ، سلالهٔ صفویه‌نك مصدری .- حامد حمیدك اردبیله کیتمسی .- ولایتك ایراندن بزم طرفه‌کچمسی .- حامد حمیدك بروسه‌ده‌کی وضعیتی .- حامد حمیدك بروسه‌دن آیرلماسنك سببی .- بایرامك حامده انتسابی وبرلکده سیاحتلری .- پیرینك وفاتندن صوکره بایرامك آنقره‌یه کلوب یرلشمسی .- طریقت بایرامیه‌نك تأسیسی .- طریقتلرك ماهیتی نه‌در ؟- سماع ودوران بحثی .- ادرنه‌یه سیاحت .- یازیجی زاده محمد واحد بیجان افندیلرك ارشادی .- بایرام ولی‌نك تربیهٔ عمومیه‌یه وردیکی اهمیت .- مریدلرینی صنعت وزراعته تشویقی .- بایرام ولینك مجلسلری ، کتاب ترجمه‌ایتدیرمسی .- اللهی اونوتمامقده‌کی فائده‌لر .- حاجی بایرامك اورادی وآثاری حقنده ملاحظات وتدقیقات.

بوعزیزك مختصر بر ترجمهٔ حالی محترم بروسه‌لی طاهر بك بر رساله حالنده نشر ایتمشدی . بو رساله‌نك و (شقایق نعمانیه) ترجمه‌سنك وردیکی معلوماته وتخمینه کوره ٧٥٣ سنه‌سنده آنقره‌نك چوبوق صویی کنارنده صولفصل کوینده طوغمش بولنان بایرام ، قویونلیجه احمد اسمنده بر کویلونك اوغلیدر ، اصل اسمی نعمان‌در، احمدك ایکی اوغلی وارمش: صفی‌الدین ایله آبدال مراد . بایرامك چوجقلق زمانه عائد شایان ذکر بر شی بولامادم. فقط اونی حیات عالمه برنجی دفعه مدرس اولارق قاریشمش کوریبورز . شوقدرکه بو مدرسلکك اووقت بویوك بر قیمتی واردی . اکر بایرام امثالی آراسنده اثبات اهلیت وکسب امتیاز ایتمه‌سیدی آنقره‌ده وقتیله ملکه خاتونك بنا ایتدیرمش اولدیغی قاره مدرسه‌نك مدرسلکنه ناصل تعیین اولنوردی ؟ هم اوسنه‌لرده آناطولیده قونیه ، قیصریه ،

سیواس ، آماسیه ، آقسرای ، تیره ، آیدین ... کبی محللرده بولنان بعضلری سلجوقیلردن قالمش بویوك ومحتشم مدرسه‌لر بردارالفنون حکمنده ایدیلر . اونلك ایچون او مدرسه‌لره ابن ملك [١] کبی ، جمال‌الدین محمد آقسرایی کبی ، [٢] شمس‌الدین محمد ملا فناری [٣] کبی ، داود قیصری کبی شیخ شهاب‌الدین

---

[١] عزالدین عبداللطیف بن ملك ، آیدین اوغللرندن محمد بکك تیره‌ده انشا ایتدیرمش اولدیغی مدرسه‌نك مدرسی ومشارالیهك معلمی ایدی . رضی‌الدین حسن صاغانی‌نك حدیثدن مشارق‌الانوارینه مبارك‌الازهار اسمیله یازدیغی شرح ایله حافظ‌الدین نسفی‌نك اصول فقهدن منار الانوارینه ، فقه حنفینك فروعنه دائر بغدادلی ابن ساعاتی‌نك مجمع البحرینه ، برهان‌الشریعه‌نك فقهدن وقایه‌سنه یازدیغی شرحلر علما آراسنده پك مشهوردر. بوشرحلرك متعدد حاشیه‌لری‌ده واردر . (وفاتی ٧٩٧ سنه‌سنده تیره‌ده مدفوندر) .

[٢] جمال‌الدین محمد ، قرمان ایالتنده‌کی آقسرای قصبه‌سنده مشهور زنجیرلی مدرسه‌نك مدرس محترمی ایدی . سلسلهٔ نسبی دردنجی مرتبه‌ده فخرالدین رازی‌یه واصل اولور . هیچ بر عالم لغتدن مشهور بر کتاب اولان صحاح جوهری‌یی ازبر بیلمکسزین بورایه مدرس اولامازدی . جمال‌الدینك رحلهٔ تدریسندن پك مشهور عالملر یتشمشدی : ملا فناری کبی . علمای شرق ایچنده فوق‌العاده بر شهرته مالك اولان سید شریف جرجانی بیله مشارالیهدن استفاده ایچون قرمانه قدر کلمشدی . جمال‌الدینك کشاف اوزرینه حاشیه‌لری ، بیضاوینك غایة‌القصواسنه شرحی ، معانیدن ایضاح وتلخیصه برر شرحی واردی . اخلاق جمالی اسمنده‌کی اثری‌ده علم اخلاق ایله توغل ایتمش اولدیغنی کوسترر . دوران وسماعك جوازینه دائر بر اثری‌ده صوفیه آراسنده مقبولدر . مشارالیهك (شرح مشکلات‌القرآن الکریم وشرح مشکلات احادیث) اسمنده فارسی لسانیله یازدیغی بر کتاب بایزید ثانی نامنه تألیف ایدلمشدر . (وفاتی ٧٩١ده آقسرایده‌در) .

[٣] شمس‌الدین محمد بن حمزة الفناری ، تورکلرك یتیشدردیکی الك بویوك اسلام عالملرندندر. فنار کوینه منسوب اولماسی بولقبله اشتهارینه سبب اولمشدر . مشار الیه تحصیلنی او زمان بویوك عالملری اولان مصرده اکمال ایتمشدر . بروسه‌یه عودتنده هم مناستر مدرسه‌سنه مدرس وهم بروسه محکمه‌سنه قاضی تعیین اولنمشدی . دها صوکرا خداوندکار غازی طرفندن عهده‌سنه بوتون ممالك عثمانیه‌نك مفتیلکی توجیه ایدلمشدر . یعنی ایلك شیخ الاسلام نامنی او آلمشدی . ملا فناری یالکز علوم مدونهٔ نقلیه‌ده تبحر ایتمکله قالمامش ، علم باطنه‌ده رغبت ایتمشدی . بوجهتله ایلریده اسمنی کمال حرمتله یاد ایده‌جکم شیخ حامد حمیدالدین قیصریدن خلوتیه ، قدسدن بروسه‌یه کلوب یرلشمش اولان عبداللطیف مقدسیدن زینیه طریقتلرینك آدابنی تعلم ایلمشدی . شقایق نعمانیه ترجمه‌سنده ملا فنارینك بو عبداللطیفه یازدیغی عربجه منظومه ایله شیخ مشارالیهك جوابی واردر. بوندن باشقه اوکا صدرالدین قونوی خلفاسندن مولانا محمدده اکبریه طریقنی اوکرتمشدی. ملا فنارینك یوزدن فضله اثری واردر . صدرالدین قونوینك (مفتاح‌الغیب) ی ایله نصوصنه یازدیغی شرحلر پك

سیواسی [١] کبی مقتدر عالملر سچیلوب کوندریلیوردی . بوندن باشقه اووقت بعض زادکانك عهدلرینه دها بشیکده ایکن مدرسلك پایهٔ اعلاسی توجیه اولنمق کبی سقیم برسوء استعمال ایجاد ایدلمه‌مشدی .

بالعکس پادشاهلر ووزیرلری مدرسه‌لره اك عالم ومتبحرخواجه‌لری آرایوب کوندریرلردی. ناصل‌که ازنیق فتح‌اولندیغی وقت ابنیهٔ عالیه‌سندن بریسی درحال مدرسه‌یه قلب ایدلمکله تدریساته (فصوص‌الحکم) شارحلرندن مشهور (داود قیصری) تعیین ایدلمشدی [٢]. داودك وفاتی اوزرینه برینه ینه مشاهیر علمادن قطب‌الدین کچمشدی .

بوندن باشقه ، حکم ایدیورم‌که شیخ اکبرك تربیتکرده‌سی واوکی اوغلی اولان صدرالدین قونوینك (وفاتی ٦٧٣ ده قونیه‌ده‌در) ، مولانا جلال‌الدین رومی‌نك (وفاتی ٦٧٢ ده قونیه‌ده‌در) ، مؤیدالدین جندی‌نك نفوذ معنویلری صدور انامده دهازنده برحالده یاشامقده ایدی . بنابرین قاره مدرسه مدرسی یارامك علوم آلیه وعالیهٔ شرعیه‌ده متبحر اولماسی ضروری ایدی . فقط چوق کچمه‌دن یارامی کرسیٔ تدریسدن‌چکلمش بولیورز. عجبابونك‌سببی‌نه‌اوله‌بیلیردی؟ اوندن اوچ یوز یکرمی‌بش‌سنه اول غزالی‌ده مشهور عالم اولان بغداده نظامیه

معروفدر . ملا فنارینك منطقدن مشهور ایساغوجی رساله‌سنه یازدیغی شرح دقیق مفید برکتابدر . قاشانی‌نك اصطلاحات صوفیه حقنده‌کی رسالهٔ مشهوره‌سنه‌ده تعلیقاتی واردر . (ولادتی ٧٥١ ـ وفاتی ٨٣٤ بروسه‌ده) .

[١] شیخ شهاب‌الدین سیواسی ، مفسرندن وطریقت زینیه مشایخندندر . علما آراسنده تفسیرشیخ نامیله معروف (عیون‌التفاسیر للفضلاء السماسیر) اسملی برتفسیر شریفی واردر . (جذاب‌القلوب) اسمنده تصوفی بر اثرده یازمشدر . (وفاتی ٨٦٠ ، مرقدی آیاثلوغ ایله قوش آطه‌سی آراسنده) .

[٢] شرف‌الدین داود بن محمود قیصری ، ازنیقك فتحی اوزرینه ابنیهٔ عالیه‌سندن بریسی درحال مدرسه‌یه چویرلمشدی . ایشته بورایه زمانك اك متمیز علماسندن اولارق قیصره‌لی داودی مدرس تعیین ایتمشلردی . واقعا مشارالیهك شیخ اکبرك فصوص‌الحکمنه یازدیغی مرجح شرح عجب عرفان وکمالاتیدر . بو شرح یکنلرده هندستانده باصلمشدر . داود قیصری مصرده اکمال تحصیل ایتمش ، بالاخره تفسیرصاحبی وینه فصوص‌شارحلرندن کمال‌الدین قاشانی‌نك دلالتیله طریقته‌ده انتساب ایلمشدر . مشار الیهك دها برچوق آثاری واردر . (وفاتی ٧٥١ ده ، ازنیقده چنار دیبنده مدفوندر) .

کلیه‌سنده‌کی وظیفهٔ تدریسیه‌سندن بردن‌بره چکیلمشدی . یارامله معاصر کبی اولان مولانا احمد جامی [١] که شرقك یتیشدیردیکی اك یوکسك ونامدار بر متفکردر ، حتی یك‌مشهور برتورك‌عالمی وریاضیسی اولان قاضی زادهٔ رومی‌نك « چیغمینی » [٢] یه یازدیغی شرحك بعض‌جهتلرنده قاضی زاده‌نك خاطرینه‌کلمه‌ین مهم مطالعه‌لر سرد ایده‌جك مرتبه‌ده برقدرت علمیه ابراز ایتمشدر ؛ عجبا نه‌کبی بر حالت وجدانیه‌نك سوقیه‌درکه مدرسه‌لری براقوب ، بالذات شاه نقشبند افندمزك خلیفه‌لری سعدالدین کاشغرینك نزدینه کیده‌رك کربند خدمت‌اولمش وبرخیلی مدت هرکسدن محترز ودائما تفکراتنه دالغین برحالده یاشامشدی !

« بومسئله‌یی دوشنورکن برتران روسلك بعض مطالعه‌لری بکا یك مصیب کورونمکده‌در . بوفیلسوف دییورکه :

« بربرینه یك مخالف ایکی میلان انسانلرك بعضیلرینی علمه ، بعضیلرینی تصوفه دوغری تحریك ایتمکده‌در . اونلردن بعضیلری بو ایکی میلاندن یالکز برینك سوقیله بویوك اولدقلری کبی ، دیکر بعضیلری‌ده اوته‌کی میلانك‌سوقیله

---

[١] مولانا نورالدین‌عبدالرحمن‌جامی « ولادتی هرات‌جوارنده خروجرد. سنه٨١٧ده وفاتی ٨٩٨ » ایرانك قلاسیق شاعرلرینك صوکنجیسی عد اولنور . شعرلرنده جامی تخلصندن اول ، باباسنك وطننه اضافتله دشتی مخلصنی قوللانیردی . یمش یاشنده ایکن نظم ایدوب خراسان سلطانی حسین میرزایه اتحاف ایتدیکی یوسف وزلیخاسی انکلیزجه ، فرانسزجه وآلمانجه لسانلرینه ترجمه ایدلمشدر. بو منظومه ایله برابر مشارالیهك دها آلتی مثنویسی « هفت اورنك » اسمیله مشهور ومتداولدر : (سلسلة الذهب سلامان وآبسال، تحفة الاحرار ، سبحة الابرار ، لیلا ومجنون ، خردنامهٔ اسکندری) . بونلرك اولکی ایکیسی خارج اولدیغی حالده بقیه‌سنده برآراده اولورسه پنج کنج دیورلر. جامینك‌لیریك طرزنده اوچ دیوانی واردر ، فاتحة‌الشباب ، واسطة‌العقد ، خاتمة‌الحیاة .ـ منثور اثرلری شونلردر: بهارستان ، نفحات‌الانس.جامینك کلیات اشعاری‌هندستانده‌لا کنوده١٨٧٦ده تمثیل ایدلمشدر . بروسه‌لی لامعی چلبی نفحاتی و(سلامان وآبسال) ی تورکجه‌یه ترجمه ایتمشدر .

[٢] چیغمین ، خوارزمده برکویدر . مشهور اسلام هیئتشناسی محمود بن محمد بن‌عمر اوراده دوغدیغی ایچون « چیغمینی » اسمیله آکیلیر . (چیغمینی) نك علم هیئتدن « ملخص » اسمنده یك مشهور برکتابی واردرکه بزم قاضی زاده بونی شرح ایتمشدر . بوکتاب آلمانجه‌یه رودولف وموهنایم طرفلرندن ترجمه ایدلمشدر . چیغمینی‌نك وفاتی تخمینا ٧٤٥ سنه‌سنده‌در .

بویومشلردر : مثلا هیوم [۱] Hume ده علم میلانی بلانك حاکمدر . حالبوکه بلاق Blake [۲] ده علمه قارشی شدتلی بر خصومتله درین بر تصوف عرفانی برلشمشدر . فقط حکمانك چوغی علمله تصوف احتیاجنی برلکده دویمشلردر : اونلر بوتون حیاتلرینی بو ایکی شعبه‌نك آراسنی بولمغه صرف ایتمشلردر . حکمای قدیمه ایچنده بویله علمله تصوفی برلشدیرمش ایکی بویوك فیلسوف کلشدرکه (هراقلیت) ایله (افلاطون) در . »

شو حالده غزالی کبی بایرامك‌ده ، جامی‌نك‌ده قلبلرینی تصوف جهتنه استعداد فطریلری سوق ایتمشدر . بونکله برابر ، غزالی کندیسنی بو عزلته اجبار ایدن حالات وجدانیه‌سنی « منقذ [۳] » نده نه کوزل تصویر ایتمشدر . بناءً علیه قطعیاً حکم ایده‌بیلیرم‌که ، حاجی بایرامه قاره مدرسه‌یی ترك ایتدیرن سببلر ، غزالی وجامی‌یه وطنلرینی ووظیفهٔ رسمیه‌لرینی ترك ایتدیرن سببلرك عینی اولمالیدر . زیرا بایرامی ، مدرسه‌سنی ترك ایدر ایتمز ، قیصری‌یه حمیدالدینك یاننه کیتمش کوریورز [٤] . غزالی‌ده بغداددن قاچدقدن صوکره بر مدت حجاز وفلسطینده

---

[۱]: آدیبورغلی بر انکلیز فیلسوفیدر . شئونیه Phénoménisme دنیلن مسلك فلسفینك واضعیدر . (سنه ۱۷۱۱ ـ ۱۷۷٦) .

[۲] : ویلیام بلاق (۱۷۵۷ـ ۱۸۲۷) رسام وشاعردر . مظهر واردات واهل کشف اولدیغی ظن ایدردی .

[۳] « المنقذ من الضلال » حجة الاسلام امام غزالینك فوق‌العاده مهم بر اثر فلسفیسیدر . فلسفهٔ جدیده‌نك واضعی عد اولنان دهقارت Descarte ك تحری حقیقت و استحصال یقین ایچون اولا هرشیدن شبهه اولونماسی doute métodique برقاعدهٔ کلیه اوله‌رق وضع ایتدیکنه فوق‌العاده اهمیت ویرنلر ، اوندن بش‌یوز بوقدر سنه اول بزم داهی امامك بو قاعده‌یی نامل استعمال ایتدیکنی بو کتابده اوقومالیدر . ذهنی وسعید افندی مرحوملر تورکجه‌یه ترجمه ایتمشلردر .

[٤] ثقات اصحاب طریقتدن منقولدرکه شیخ حامد قیصری حضرتلری شیخ شجاع قرمانی‌یه : انکوریده حاجی بایرام آدلو بر مدرس واردر وار آنی دعوت ایله کلسون دیه کوندردی . شیخ شجاع مرحوم دخی انکوری‌یه واروب حاجی بایرای مدرسه‌سنده درس ویرر ایکن بولوب شیخ حامد طرفندن دعوت ایلدکده حاجی بایرام دعوته اجابت لازمدر دیو قالقوب قیصری‌یه واریر . شیخ ایله ملاقی اولدقلرنده شیخ حامد حاجی بایرامه علماء ظاهرك موتاسنك مراتبنی وارباب باطنك موتاسنك مراتبنی کوستروب قنغیسی مختارك اولورسه آنی اختیار ایله دیدی . حاجی بایرام اصحاب باطنك حاللرینی رغبته کندولرینی

دولاشمش ونهایت شامه کلوب امویه جامعنده بر حجره‌یه سنه‌لرجه قاپانمشدی . « حجة الاسلام »ك بوکون تبجیل وتکریم اللریمزده طوتدیغمز اثر مخلد ومعظم « احیاء علوم الدین »ی او حجره ایچنده تك وتنها کچن تفکر وتأمل سنه‌لرینك محصولیدر .

ایشته بونك کبی بایرامك‌ده بوکونه قادار دوام ایدن طریقت مخصوصه‌سی « حمیدالدین » نزدنده خدمت ، صحبت ، مراقبه وطاعتله کچن اون سنه‌لك مجاهده‌سنك بر نتیجهٔ قیمتداریدر . بو « حمیدالدین » کیمدی ؟ تاریخ معارف وتاریخ سیاسیمزده اوکا بویوك بر اهمیت ویرملی‌یز .

⁂

دولت عثمانیه‌نك تأسسی صیرالرنده معارف لدنیه‌نك آناطولی‌یه خارجدن اوچ مرکزدن کلدیکنی کوریورز : خوراسان ، شیروان ، اردبیل . شیخ صدرالدین ایله مولانا جلال‌الدین رومی ، مؤیدالدین جندی‌نك سایه‌لرنده قونیه دها اول باشلی باشنه بر مرکز عرفان حکمنه کیرمش اولدیغندن اوندن بحث ایتمیورم . سکزنجی عصر صوکلرنده خوراسانده ظهور ایدن بویوك بر ذات حائز اولدیغی وهبی وکسبی کمالات فوق‌العاده ایله بوتون ممالك اسلامیه‌ده بویوك بر شهرت بولمشدی . بو ذات « خاف » کوینده دوغدیغی ایچون (خافی) نامیله معروف اولان زین‌الدین‌در . (ولادتی ۷۵۷ سنه‌سی ربیع‌الاولنك اون بشنده وفاتی ۸۳۸ ده تربه‌سی هراتده‌در) زین‌الدین حج شریفه کیدرکن هراتدیکی محلده مظهر تکریمات اولمقده وبر چوق اصحاب قابلیتی تربیه وارشاد ایتمکده ایدی . اونلردن بریسی‌ده قدسدن کچرکن مستفید فضل وعرفانی اولان (عبداللطیف المقدسی)در . بوذات زین‌الدین خافینك حجدن دوندیکی وقت یاننه طاقیله‌رق برلکده خوراسانه کیتمشدی . بر مدت خدمتدن صوکره اجازت آلوب اولا شامه ، اورادن قونیه‌یه کیتمش ، اورادن بروسه‌یه کلوب یرلشمشدر . بروسه‌ده طریقت زینیه‌یی نشر ایدن بوذاتدر . (ولادتی ۷۸٦ ـ وفاتی ۸۵٦) . مرزیفونلی صاری دانشمندك اوغلی عبدالرحیم اسمنده بریسی‌ده هراته قدر کیتمش ، حجدن دونمش اولان زین‌الدین خافی‌یی بولوب انتساب واخذ طریقت وارشاده مأذوناً

سعادتده کورمکین مشایخ طریقتی اختیار ایدوب طریق تدریسدن فراغت ایلدی . (ترجمهٔ شقایق صحیفه ۷۷ جلد اول) .

آناطولی‌یه عودت ایتمشدر . روایته کوره ، صاری دانشمندك اوغلنده کوردیکی استعداد اوزرینه زین‌الدین حافی : (برعشق کوتوکی یاقوب آناطولینك اوزرینه آتدق) دیمش . سلطان مراد بو شیخه وظیفه تعیین ایتمش . مشارالیهك تورکجه عاشقانه شعرلری واردر . مخلصی « رومی » ایدی . (وفاتی ٨٣٨ سنه‌سنده مرزیفونده‌در) زینیه طریقی آناطولینك مختلف یرلرنده سرعتله انتشار ایتدکدن صوکره، استانبولك فتحی متعاقب استانبوله‌ده کیرمشدر . علم‌وفضیلتی وعرفانی وبرقاچ اجنبی لسانه وقوفی سایه‌سنده زمانك اك بویوك رجالی صیراسنه کیرمش اولان شیخ وفا ، « اسمی مصلح‌الدین مصطفی . قونیه‌لیدر » حجه کیتمك ایچون آنطالیه‌ده بندیکی کمی‌یی ردوس شوالیه‌لری ضبط ایتدیکندن اسیر ایدیلوب ردوسه سوق اولنمش‌ایدی . قرەمان بکی ابراهیم بك شیخی قورصانلردن صاتون آلدیغندن شیخ‌ده استانبوله کیدوب یرلشمشدی . استانبولده‌کی بویوك برمحله‌نك اونك نامنه نسبت اولونماسی اهالی آراسنده قازاندیغی شهرته دلالت ایدر. (وفاتی ٨٩٦ در ، کندی تربه‌سنده مدفوندر .ناملرینه منسوب جامع شریفی سلطان بایزید انشا ایتدیرمشدی .)[١]

یکیچری تشکیلاتی حمایهٔ معنویه‌سی آلتنه قونمش اولدیغی ایچون تاریخ سیاسیمزده مهم برموقع‌احراز ایتمش‌اولان بکتاشیلکك پیرمحترمی [٢] قیرشهرینه

---

[١] شیخ وفانك عربجه ، فارسجه وتورکجه شعرلرینی محتوی یازمه بر مجموعهٔ نفیسه فاتح کتبخانه‌سنده محفوظدر « نومروسی ٣٨٩٩ » . مشارالیهك زمانك اصطلاحنه کوره « روزنامه » اسمنی ویردیکی بر « تقویم » ی عاطف افندی کتبخانه‌سنده کورمشدم « نومروسی » مشارالیهك ریاضیات ایله موسیقیده‌ده استاد اولدیغی مناقبندن بحث ایدن برکتاب خبر ویرمکده‌در .

[٢] حاجی بکتاش ولی نیشابورلیدر . (امام موسی‌کاظم)ك نسلندندر. کندیسنی (لقمان پرنده) تربیه وارشاد ایتمشدر . فقط خوراساندن قیرشهری جوارنده‌کی قاره اویوکه ناصل ونه‌زمان کلدیکی حقنده‌کی معلومات روایت قبیلندندر . مشار الیهك اورخان غازی زماننده ، خرستیان چوجقلرینه دین‌اسلامی تعلیم وتلقین ایدرك یکیچرینك تشکیلنه مأمور اولدیغنی‌ده مورخلر قبول ایتمیور . کوپریلی زاده فؤاد بکك تتبعاتنه کوره، حاجی بکتاش ولی ینه خوراسان أرنلرندن بابا الیاسك مریدلرندن ایمش . یوئون بونلره رغماً بکتاشیلکله یکیچری تشکیلاتنك پك صیقی بر رابطه‌سی واردی . حتی ٩٤ نجی اورته‌ده پیرك رسماً بروکیلی بولنوردی . یکیچریلرده (حاجی بکتاش‌اوغللری) دیرلردی. طریقتك ایکنجی پیری بالیم بابادرکه طریقتك آداب ومراسمنی او قویمشدر .

ینه خوراساندن کلوب یرلشمشدی . جهانکیر اولان جنکیزك ماوراءالنهر ایله خوراسانی فتح ایتمسی اوزرینه « بودی » اولان موغوللردن قاچان بر چوق مسلمان تورك‌قبیله‌لریله برابر خوراسان أرنلری‌نامنی‌ویردیکمز برچوق شیخلرده بربری آردنجه اناطولی‌یه التجا ایتمشلردی. بکتاش‌ولی‌ده اونلردن‌بری ایدی. [١]

شیروان ، سید یحیا سایه‌سنده بر وقتلر مطاف عالم اولمشدی . بوسید یحیا [وفاتی ٨٦٨ سنه‌سنده باکوده‌در] طریقت خلوتیه‌نك بر ثانیسیدر [٢] خلوتیه طریقی اساساً سراج‌الدین عمر خلوتی وضع ایتمشدی . فقط اوکاده بوطریقك آداب وتعالیمی سلسلهٔ صحیحه ایله امام علی افندمزدن کلشدی . آنجق خلوتیه طریقتك ریاستی سراج‌الدین دن [وفاتی بر روایتده ٧٥٠ دیکر برروایته کوره ٨٠٠ ده هراتده] صوکرا صیراسیله : اخی امرەیه ، اوندن حاجی عزالدینه، اوندن صدرالدین خیاوی‌یه ، اوندن موضوع بحثمز اولان سید یحیایه کلنجه

---

[١] دها سلجوقیلر زماننده برآرالق آماسیه‌یی پایتخت اتخاذ ایدن سلطان مسعودك بوراده انشا ایتدیردیکی خانقاهه ٦٢٨ سنه‌سندن اعتباراً شیخ اولان‌بابا الیاس‌ده‌خراساندن کلشدی . آناطولیده بروقت پك بویوك بررغبته مظهر اولمش اولان (بابائیه) طریقتك اهمیتی بو بابا الیاسله باشلامشدی . آماسیه تاریخی محرری فضلادن حسام‌الدین افندینك تحقیقاتنه کوره بابا الیاس ٦٥٧ده وفات ایتمش اولوب خلیفه‌سی (شمس‌الدین ابوالفضائل بهلول بابا) مسعودیه درکاهنه شیخ اولمشدر . بابا الیاسك (شمس‌الدین‌محمود، معزالدین علی ، ضیاءالدین مسعود ، مخلص‌الدین موسی) نامنده درت اوغلی وارمش‌که بونلره (چار ارکان) دیمشلر . خلیفه‌لرندن (ایبك بابا ، بهلول بابا ، صالتق بابا ، نمازبابا) یه‌ده (چاریار) دیمشلر . حاجی بکتاش ولی بو چاریاردن لقمان بابانك خلیفه‌سی‌ایمش. شوحالده بکتاشیلك بابائیلکك دوام ایدن معدل بر شکلندن عبارت اولمق لازم کلیر .

[٢] موی‌الیه فرید صدفیهٔ زمان وجریدهٔ نوادر فنون وعرفان ، ادیب واریب ، حسیب ونسیب ، مشفق وحلیم بر ذات محاسن وسیم ایدی . اهل‌شریعت وطریقت‌میاننده محبوب «وردالستار» نامیله یادکارلری وکلمهٔ (لااله الاالله محمد رسول‌الله) عدد حروفنجه یکرمی درت باب‌اوزره مرتب علم تصوف (بیان اسرارالطالبین) اسمیله سالکان‌طریقت علیه وعشاق السهیه‌یه بر اثر جلیل وسائر خیر جزیل اهدا ایله‌مشلردر .

[حریری زاده شیخ کمال‌الدین افندینك (وردالستار) شرحندن]

حریری زاده، تورکجه اولان‌شرحی، شاه ولی‌الله‌المیتابی ، قسطمونیلی‌عمرالفؤادی، عبدالله العرقاوی ، تیره‌لی محمد ، مستقیم زاده سلیمان سعدالدین ، نصوحی زاده شرحلرندن اجمال ایتمشدر .

طريقت سرعتله هر طرفده حتی مصره، حجازه، هندستانه قدر انتشاره باشلادی. هله بزم طرفدن بربری آردنجه برچوق مشتاقان حقيقت باكويه قوشديلر: آيدينلی عمر دده ايله قارده‌شی علی، قرمانلی حبيب، كانغريده قره‌جه‌لرده مدفون حاجی حمزه، شيخ سنان، بابا رسول، درويش كان، ارزنجانلی محمد بهاءالدين .. كبی. [١]

⁂

بوسياحتده برآز كيج قالانلرك بعضيلری حضرت پيرك ارتحالی يولده اوكره‌نجه، يا مشاراليهك مقامنه قائم اولوب تبريزی مركز اتخاذ ايدن بزم آيدينلی عمر دده‌نك [٢] وياخود ارزنجانه كلوب يرله‌شن محمد بهاءالدين يانته كيتمشلردی.

---

[١] بونكله برابر دها أول سيد يحيانك پيری صدرالدينك نزدينه كيدوب اخذ طريقتله آناطولی‌يه دونن‌لر واردی. بالخاصه آماسيه شهری اووقت خلوتيه‌نك بر مركزی كبی اولمشدی. امير تيمور آماسيه‌يی ضبط ايتديكی وقت علماسندن الياس اسمنده برينی بر خدمتله موظفاً شيروانه كوندرمشدی. بو ذات اوراده طلبهٔ علومه تدريساتله مشغول اولديغی صيراده شيخ صدرالدينه انابه ايتمشدی. بر مدت صوكره اونك اذنيله آماسيه‌يه دونمشدی. شيخنك وفاتنی خبر آلديغی وقتده آماسيه‌ده خلوتيه طريقنی ايسته‌ينلره كوسترمكه باشلامشدی، ايشته (پير الياس اماسيوی) ديدكلری بودر. وفاتندن صوكره برينه صيراسيله كومشلی زاده عبدالرحمن چلبی وزكريای خلوتی چكمشلردر. تفصيلات ايسته‌ينلر فاضل محترم حسام الدين افنديك آماسيه تاريخنه باقسينلر (برنجی جلد صحيفه ١٧٨ و ٢٢٥).— بابا الياس خراسانی باشقه‌در.

[٢] سيد يحيا، عمر دده‌يی كنجه، بردعه وقاره باغ جهتلرينه ارشاد ايچون كوندرمشدی، تبريز حكمداری سلطان اوزون حسن واوغلی سلطان يعقوب، دده‌يی اورادن تبريزه دعوت ايتمشلردی. سلطان يعقوب صوكره‌دن بو دده‌يه انابه ايتمشدی. عمر دده، اوزون حسنك زوجه‌سی سلجوق خاتونك تبريزده ياپديرديغی آشيانه خطيره‌سنده مدفوندر (سنه ٨٩٢).

عمر دده‌نك شعرلری، بالخاصه نعتلری پك كوزلدر. اونك شو:

چوق طوغوب طوتدی جهان يوزينی حسنك كونشی
كيم اوله سومه‌يه بووجهله سن ماهوشی
تورك وكرد وعجم وهند بيلور بونی كه سنی
هاشميسن، عربيسن، مدنيسن، قرشی
سنسك اول پشت وپناه ملك وانس وپری
انبيانك كوزل سوكيليسی خوب وخوشی

بالآخره مصره كيدوب كندی اسمنه نسبتله مشهور عالم اولان (كلشنيه) طريقنی وضع ايتمش اولان دياربكرلی ابراهيم [١]، تبريزه كيدوب عمر دده‌دن اخذ عرفان ايدنلردن بريسی ايدی. آناطوليده، استانبولده، روم ايليده خلوتيه طريقی

پارمغندن آقيدوب آب روان بخش روان
نيجه يوز بيك كشيدن رفع ايديرسن عطشی
سن اميره قول اولان هرنه‌قدر مدبرايسه
بندهٔ مقبل اولور مثل بلال حبشی
ديلك حكمتده پيشيردی چو سنی سوكيلی حق
جبرئيل اولسه نوله مطبخنك حبه‌كشی
اوزولور عرق ابو جهل كبی ابتر اولور
سن ابوالقاسم ايله هركيم ايدرسه كورشی
والضحی ورديكه والليل اوقورم سنبلكه
روشنی وردك اوقور كل غداة وعشی

كبی نعتی بر چوق ادبا وشعرا طرفندن تنظير وتخميس ايدلمشدر.

مشاراليه آيدينلی اولديغی ايچون شعرلرنده «روشنی» تخلص ايتمشدی. بو دده‌نك شعرلرينی اوقومق ايسته‌ينلر نورعثمانيه كتبخانه‌سنده‌كی مجموعهٔ نفيسه‌يه باقسينلر.

[١] ابراهيم كلشنی، شاه اسماعيل صفوينك تبريزه استيلاسی اوزرينه بالضروره اوراده قالامامش، كيزليجه محبسدن قاچوب اولا دياربكره واورادن آنطاكيه‌يه اينه‌رك دكزدن مصره كچمشدر. اووقت مصرده چركس كوله‌منلرندن قانصوغوری حكمداردی. بو ذات شاه اسماعيلك طرفداری اولديغی ايچون شيخی محبسه كوندرمشدی. فقط بو وقعه‌يی خبر آلان قونيه‌ده‌كی مولويه شيخی سلطان ديوانی يانته مولويه و «قلندران حيدريه» چلبيلرندن برچوق كشی طوپلايوب قاهره‌يه كيتمش وكلشنی‌يی محبسدن آلوب چيقارمشدر. چركس كوله‌منلری بو مداخله‌يه سس چيقارامامشلر؛ برآز صوكره ياوز سلطان سليم مصری فتح ايتديكی وقت (سنه ٩٢٢) كلشنی بيوك احترامله مظهر اولمشدی.

قانونی زمانده كلشنی‌يی مصر واليسی چكه‌ميه‌رك استانبوله ايسته‌تمش ايدی (سنه ٩٣٠). فقط كلشنی استانبولده پادشاهدن ماعدا بوتون علمانك وبالخاصه فاضل بيدانی كمال پاشا زاده‌نك مظهر تكريماتی اولدقدن صوكره مطيباً مصره اعاده ايدلمش ايدی. كلشنی‌نك مثنوی‌يه نظيره اوله‌رق سويله‌ديكی قرق بيك بيتلك «معنوی» سيله، ابن فارضك تائيه قصيده‌سنه نظيره‌سی ودها بعض اثرلری واردر. (ارتحالی يوز درت ياشنده و ٩٤٠ سنه‌سنده، مرقد مباركلری قاهره‌ده.) كلشنی‌نك متعدد تلميذلری واردر. باشليجه‌لری يكيجهٔ واردارلی شاعر اصولی، سينه چاك ناميله معروف درويش يوسفدر. كلشنيلرك تاجلری سكز تركليدر.

نشرایدن ذاتلرك‌چوغی ارزنجانه کیدوب محمدبهاءالدینه انتساب ایتمشلردی. خلوتیه طریقی یالکز مصر دکل ، سوریه‌ده ، حتی فاسده بیله انتشار ایتمشدر.

⁂

بوراده قارئلرمك نظر دقتنه عرضدن منع نفس ایده‌میه‌جکم برمطالعه‌وارد خاطرم‌اولدی. کوردككه خلوتیه‌نك‌ایکنجی‌پیری شماخیلی یعنی‌آذری برتورکدر. بویله اولدیغی حالده ترتیب ایتدیکی « وردالستار » [١]ی بوکون یالکز تورکلر دکل سوریه‌ده، مصرده وحتی‌فاسده هرصباح نمازندن صوکره خلوتیلر طرفندن اوقونمقده‌در . [٢] والحاصل سلسلهٔ طریقت ، امت محمدیه‌نك ناصل برکل تام تشکیل ایتدیکنی قطعی برصورتده اثبات ایتمکده‌در . فی‌الحقیقه بوامت برجسم واحد مثابه‌سنده اولماسه ، خلوتیه کبی پك مهم برطریقك سلسلهٔ رجالی ایچنده برتبریزلی ، برشیرازلی ، برباکولی ، برارزنجانلی ، بر قسطمونیلی ، برتوقادلی ، برآقسرایلی، برچوروملی ، برحلبلی ، برمصرلی ، برفاسلی ناصل بربرینه‌اویله‌صمیمی صیقی باغلانمش اولوردی . بواتحادقلوبك انشاءالله الی‌الابد دوام‌ایتمسی تمنی‌اولونور.

⁂

---

[١] وردالستار حریری زاده کمال‌الدین افندینك شرحیله برابر استانبولده مطبعهٔ عامره‌ده ١٢٨٧ سنه‌سنده باصیلمشدر .

[٢] فاس اهالیسندن اولوب فاسك اك مشهور عالملرندن اکمال تحصیل ایتدکدن صوکره ٣٦ یاشنده ایکن حجه نیت‌ویولده تونس، قاهره ، ومدینه‌نك اك‌مشهور زاویه‌لرینی زیارت ایتمش اولان سید احمد التیجانی (ولادتی ١١٥٠ سنه‌سنده) نهایت مصرده شیخ محمودالخلوتی الکردی‌یه انتساب ایله فاسه عودتنده تجانیهٔ خلوتیه اسمنده بر شعبه وضع ونشر ایله‌مشدر .

سودانده اسلامیتی نشر ایدنلر الیوم شمالی آفریقاده پك‌رواجده اولان بوطریقتك درویشلریدر . بونلر قرق سنه قدر شیخ حاجی عمرك بایراغی آلتنده « تیمبوقتو » دن تا بحرمحیط اطلاسی‌یه‌قدر بوتون سودانه تصرف ایتمشلردی. فقط هرطرفده اسلامیتی منعه چالیشان‌فرانسه حکومتی بو تجانیه درویشلرینك مساعیٔ نشریه‌سندن اورکه‌رك، کوندردیکی متعدد اردولرله بونلرك حاکم اولدقلری یرلری برر برر ضبط ایتمشلردر . وقتیله اسپانیادن فرانسه‌یه کچن اسلام اردولرینی قرال « شارل مارتل » پوآتیه Poitiers ده ناصل توقیف ایتمشسه (١٠ کانون ثانی ١٨٩٤ ده) تیمبوقتویی اشغال ایدن فرانسز اردوسی‌ده کویا عینی خدمتی ایفا ایتمش ! هی کیدی خرستیانلق تعصبی ، باقالم نه وقته قدر مسلمانلری بومحنه چالیشاجقسکز ؟

افرادمسلمین آراسنده‌کی بواتحادقلوب ، اجنبیلرك نظردقتلرینی شدتله جلب ایتمکده‌در . اقوام اسلامیه‌نك چوغی مع‌الأسف آوروپا دولتلرینك ضبط وتصرفلرنده اولدیغی ایچون بو دولتلر او بیچاره انسانلری متمادیاً پنچهٔ قهر و استبدادلرنده طوتاجق سبیلری آراشدیرمقدن خالی دکللردر . اونلره بوخصوصده عقل خواجه‌لغی ایدنلردن بریسی‌ده دوقتور « أنریقو اینساباتو Enrico Insabato» در. بوذاتك ١٩٢٠ سنه‌سنده پارسده طبع‌ونشر ایتدیرمش اولدیغی اسلام L' islam ودول متفقه‌نك سیاستی عنوانلی کتابندن بعض‌سطرلری بورایه نقل ایده‌جکم :

[مسلمانلرك اوقودقلری دینی عباره‌لرده‌کی سهولت وبونلرك هرطرفده عینی شیلر اولماسی بوتون مسلمانلر آراسنده موجود وفاق و ائتلافك سریدر . اویله‌که بر تاتارله بر سودانلی ، بر مراکشلی ایله بر جاوه‌لی چابوجاق بربریله عقد مناسبت ایتمکده وسویشمکده‌در . آنجق بوحال ، اونلرك آوروپالیلرله کسب ایده‌جکلری مناسبت ویا رابطه‌لرده هیچ برزمان حصوله کلمه‌مکده‌در . دین اسلام ، حاکم اولدیغی ساحه‌ده بوتون حیاته نافذ اولیور . اوحیاتك‌دستور افعالی وهیئت مرکبه‌سی اسلامدر . دین اسلام هم شدتلی بر وطنپرورلکی وهم دیندن متولد واونکله قائم برعمومیتی متضمن اولدیغی کبی اوخصلتلری بلا تعب وتردد اتفاق ایله‌مکده‌در . دین اسلام وطنی ، اوکا تابع اولان انسانك قلبنده ابداع ایدر . بناءً علیه برمسلمان ، ممالك اسلامیه‌نك نره‌یه کیتسه اوراده‌ده کندیسنی کندی أوینده ایمش ظن‌ایدر. دنیاده جدائیت Atavisme وورائتلردن دها قوتلی برشی وارسه اوده اسلامیتدر . کوردمکه ــ آسیایی دها خصوصی برنظرله تدقیق ایتمش اولان بوتون مستشرقلر بنم افاده‌می تصدیق ایده‌بیلیر ــ، اوت کوردمکه بعض‌هندولر اسلامیتی قبول ایتدکدن وبرقاچ سنه احکام اسلامیه‌یی تطبیق ایلدکدن صوکره جسمانی برصورتده‌ده دکیشمشلردر . همان‌همان اونلرك قلبی تحوللرینه مساوی درجه‌ده اولان بوتحول سببیله یوزلری ، بوروشلری ، شمائل وجبهه‌لری‌روحلرنده‌کی تعدیلاته موافق برصورتده تبدل ایتمشدر. هندولر آراسنده‌کی صنوف اجتماعیه‌نك اسلامده‌کی کوزل مساواتله امحا ایدلمش اولماسی بو تحولی ایضاح ایده‌میور ؟ عینی حادثه چینده‌ده مشاهده اوله‌بیلیر . زیرا

اورادەکی مسلمانلردە بربرینی ایلك تماسدە خصوصی سیالرندن طانیرلر . بوسیا اونلری دیکر سماویلر Célestes [١] دن آییرمقدەدر .

والحاصل عالم اسلام ، اونی هرکیم تدقیق ایدرسە ، اوکا بویوك بر وحدت انطباعی ویرمکدەدر .]

حرب عمومی اثناسندە توركیەنك نشر ایتدیکی جهاد فتواسنە اقوام اسلامیەنك متابعت ایتمەمسی ، بحث ایتدیکمز وحدتك یوقلغنە دکلسە بیلە ضعفنە دلالت ایدەجکنی ظن ایدنلرك شو فکرلرینی لوتروب ستودارد Lothorp Stoddard قبول ایتمەیور ؛ دییورکە : اقوام اسلامیەیی سوق ایدن بویوکلر او فتوانك آلمانلرك تشویق و اصراریلە اصدار اولوندیغنی [٢] بیلیورلردی ، بوحالدە آلمانلر غالب کلسەلردی باشلرینە انکلیزلرك یرینە اونلر بلا اولەجقدی ؛ اوندن باشقە اویلە عمومی بر جهاد مقدس ایچون حاضرلقلی دکلدیلر . بونکلە برابر اوفتوا نتیجەسزدە قالمامشدی . انکلیزلر مصری تسکین ، هندستانك حدودینی محافظە ایچون پك بویوك قوتلر استخدامنە مجبور اولمشلردی . آچیندە ودها باشقە یرلردە مهم شورشلر وقوعە کلمشدی. والحاصل ممالك اسلامیەنك هریرندە بویوك هیجانلر حاصل اولمشدی . بناءً علیه زمانی کلنجە بوتون مسلمانلرك

---

[١] چین دولتنە دولت سماویە دیدکاری ایچون اهالیسنە مجازاً بویلە سماویلر دییورلر. چیندە بوکون ٢٠ میلیون مسلمان واردرکە بونلرك یرلی آدی (هوی‌هوی Hoey-Hoeys) در . چیندە اسلامیتك صورت سیرینی تدقیق ایدن موسیو واسیلیف Vasilief نهایت اسلامیتك چیندە ساکیمونی دینی یرینە قائم اولەجغنی ظن ایتمکدەدر . موسیو مونتە Montet دخی مسلمان میسیونرلرینك ، عاقبت چیندە خرستیانلغی نشرە چالیشان میسیونرلرە غلبە ایدەجکلرینە قائلدر . بوتون چین اهالیسنك اسلامیتی قبول ایدەجکلرندن آوروپا مؤلفلری پك زیادە اندیشە ایتمکدەدرلر . « چیندە وتورکستان چینیدە محمدیت » عنوانلی اثرلرك ایکنجی جلدندە مؤلف « پ . دابری دو تیرسانت P . Dabry de Thiersant » ، چیندە درویش نەدر بیلمەدکلرینی ، طریق ، زاویە ودرکاه اولمادیغنی خبر ویرییور . (صحیفە ٣٣٢) فقط ینە بوکتابدە تورکستاندە ، چینە مخالف اولەرق ، زاویەلر ، درکاهلر ، درویشلر، قلندرلر واردردینیور. بوقلندرلر صیرتلرندە برحیوان پوستی ألندە بر عصا اولدیغی وصاچلری طارمە طاغنیق بولندیغی حالدە کویدن کویە دیلنەرك دولاشیرلرمش .

[٢] آلمانیادە اعمال اولونان مالرك اوزرینە آلمانجە Made in Germany تمغاسنی باصارلر . معناسی جرمانیادە معمول دیمکدر . او فتوا اوزرندە سانکە بویلە بر تمغانك وجودینی حس ایتمشلر .

آوروپانك تحکم وتجبرینی اعدا ایچون عموماً وبر اشارتلە آیاقلانەجقلرینە وآرالرندە بر تساند و وحدت موجود اولدیغنە محرر موماالیە قائلدر. هلەسیاسی محررلردن سیرتئودور موریسون Sir Théodor Morison ك توركیانك تقسیمی مناسبتیلە بوتون ممالك اسلامیەدە وقوعە کلن انفعال و تأثرلری حکایە ایدن یازیلری فوق العادە جالب نظردقتدر. موهی الیهك افادەسنە کورە هندستاندە (پشاور) دن (آرقو) یە قدر جماعت اسلامیە بوخصوصدە پك زیادە تهور ایتمشدر . قادینلر زنانەلردە آغلامقدە ایمشلر ، اکثریا کندی تجارت ایشلرندن باشقە شیلرلە اوغراشمایان تجار نمایشلر ومحضرلر ترتیب ایتمك ایچون دکانلرینی براقمشلر . دوبند و « ندوة العلما » یە منسوب قرون وسطی ذهنیتلی عالملر ، کە شیمدیکی دنیایە عدم رغبتلری مثل سائر حکمندەدر ، اونلر بیلە اسلامك دوچار اولدیغی هزیمتە اعتراض ایچون زاویەلرندن چیقمشلر . »

⁂

اوچنجی بر مرکز عرفانك دە اردبیل اولدیغنی سویلەمشدم . بو بلدە آذربایجانك تفلیس وباکو ایلە شیراز آراسندە مهم بر بندر تجارتی اولدیغی کبی بالآخرە بوتون ایرانە تحکم ایدن سلالۀ صفویەنك دە مصدر اقبالی اولدیغی ایچون تاریخاً مهم بر موقعدر . یوقاریدە بحث ایتدیکم سلسلۀ خلوتیە رجالی ایچندە مستثنا برمقامی اولان ابراهیم زاهد کیلانی [١] یە الدن ألە انتقال ایدن عنعنۀ طریقت بو اردبیل اهالیسندن ابو اسحق صفی الدینە کچمشدی . [وفاتی سنە ٧٣٥] . صفی الدینك یرینە اوغلی خواجە علاءالدین علی اردبیلی ، اونك یرینە شیخ شاه دیمکلە معروف شیخ ابراهیم کچمشدی . [٢]

---

[١] استانبولدە اسکدارده مدفون پیر عزیز محمود هدایی‌نك نشر ایتمش اولدیغی طریقت جلوتیەنك رئیسی بوابراهیم زاهد کیلانیدر .

[٢] اسماعیل حقی‌نك سلسلەنامەسندن : [بومقولە سلسلە ، نادرةالوقوع اولورکە بر کاملك اوچ طبقەیەدك اولادی حلقە بند کمال اولە وپیوستۀ حقە اتصال بولە . زیرا اکثر اولاد مشایخ صدددن خارج ودائرۀ تنزلە داخل اولدقلری خفی دکلدر .] ابراهیمدن صوکرە یرینە اوغلی جنید کچمشدی . بوشیخ جنید عین زماندە آق قویونلی حکمداری اوزون حسنك همشیرەسی خدیجە بکم آغا ایلە تأهل ایتمش ایدی . شیخ جنید شیروان سلطانی خلیل ایلە یاپدیغی محاربەدە بر اوق تصادفی ایلە مقتول دوشدیکندن (٨٦٠

«بوشیخلردن صدرالدین زماننده تبریزه کلش بولنان «امیر تیمور» بر کون شیخی زیارت ایتمش ، شیخدن نه ایسته‌دیکنی صورمش ، شیخ‌ده تیمور اَلنده اسیر بولونان تورکلرك اطلاقنی رجا ایتمش . تیمورلنك شیخك بورجاسنی اسعاف ایدنجه اردوسنده‌کی اسیر تورك عسکرلری هپ بردن شیخه انتساب ایدوب معتقده قالمشلر. سلالهٔ صفویه‌نك قوت وجمعیت صاحبی اولمالری بو وقعه ایله باشلامشدر.»[١]

ایشته موضوع بحث تدقیق ایتدیکمز حمیدالدین معارف ربانیه‌یی اردبیله کیدوب اسماعیل حقی مرحومك سلسله نامه‌سنده‌کی بیانه کوره شیخ شاه‌دن لعلی زاده عبدالباقی افندینك تحقیقنه کوره شیخ شاهك باباسی خواجه علیدن اوکرنمشدی .

اساساً حمیدالدین بر طالب علم ایدی. زمانك اك مشهور مدرسلرندن اوقومش وعلوم رسمیهٔ مدونه‌یی اَلده ایتمشدی. فقط آرادیغی حضور قلب وقناعت فکریه‌یی بردرلو اَلده ایده‌مه‌ینجه دمشق الشامه کیدوب «خانقاه بایزیدیه» یه ایتمشدی . بو

سنه‌سنده) برینه اوغلی شیخ حیدری یچیردیلر . بو حیدره دایسی اوزون حسن، قیزی علمشاه نامیله معروف حلیمه بکم آغایی تزوج ایتمشدی . سلطان علی ، سید ابراهیم وشاه اسماعیل ایشته بو ازدواجدن حصوله کلشلردر . اوزون حسن وفات ایتدیکی وقت (سنه ٨٨٨) حیدر مریدلرینی طوپلایه‌رق ظاهراً کورجستانه قارشی بر غزایه تشبث ایتدی. فقط حقیقتده مقصدی شیروان حکمدارندن باباسنك انتقامنی آلمقدی. بونکله برابر شیروان حکمداری فرخ یسار ، دامادی یعقوب بکك یاردیمیله مدافعه‌یه موفق اولدی . ویاپدقلری محاربه‌ده حیدر مقتول دوشدی (سنه ٨٩٣) حیدرله عسکرلری باشلرینه اون‌ایکی کوشه‌لی قیرمزی چوخه‌دن یاپیلمش بورك کیمکده ایدیلر . «تاج حیدری» دیدکلری بودر . کویا حیدره ، کوردیکی بر رؤیاده بونی امام علی امر ایتمش . صفویلر زماننده‌کی ایرانیلره واونلرك بوتون تبعلرینه قیزیل باش اسمی ویرلمسی بورادن قالمشدر . حیدرك اوغللری «آلنجق» قلعه‌سنه کوندرلشدی . آنجق یعقوب بکك وفاتندن صوکره بونلر سربست براقیلدیلر. ایچلرندن ابراهیم واسماعیل، کیلان بکلرندن میرزا علی‌نك نزدینه التجا ایتدیلر. میرزا علی بونلری حمایه‌سنه آلوب تعلیم وتربیه‌لرینه اعتنا ایتدی . «تاریخ خانی» نك روایتنه کوره [علی بن شمس الدین، تاریخ خانی ـ پترسبورغده ١٢٧٤ سنهٔ هجریه‌سنده مستشرقلیندن (برنهارد دارن)ك همتیله آقادمیا مطبعه‌سنده باصیلمشدر] ، دها اووقت اسماعیلك نزدینه برچوق مریدلر کلیرمش، حتی کلنلرك چوغی (روم)دن یعنی آناطولیدن ایمش.

[١] تاریخ دول اسلام، تألیف رزق الله منقریوس الصدفی ، جزؤ ثالث. مصرده مطبعهٔ هلال .

سیاحت حمیدالدینك حیات زاهدانه‌سنك باشلانغیجیدر . حمیدالدین اوراده تأملات وتفکراته دوام ایتمکله برابر ، شرق عالمنك اك ایشلك بر کوپروسی مثابه‌سنده اولان شامه کلوب کیدن شیخ وعالملردن ، اوزمانده علوم باطنه‌جه اك بیوك مقامده کیمك بولوندیغنی صورمقده ایدی . سنه‌لرجه دوام ایدن بو تجربات وتفحصاتدن صوکره حمیده اردبیلی خبر ویردیلر . بونك اوزرینه حمیدك شامده بر ساعت دها فضله قالماسنه امکان یوقدی . اردبیل شیخی‌ده ، یکی کلن مریدی حمیدك استعداد فوق‌العاده‌سنی درحال کشف ایدوب اونی تربیه وارشاد ایتمشدی. بونکله برابر ، حمیدك اویسی مشرب اولدیغنی‌ده روایت ایدرلر. چونکه عالم معناده اونی بایزید بسطامی تربیه وارشاد ایتمش . حمیدك اردبیلده نه‌قدر قالدیغنی بیلمیورم؛ فقط اورادن کامل ومکمل اوله‌رق دوندیکنه شبهه یوقدر . [١]

حمید اولا بروسه‌یه کلمشدی ؛ فقط آرتق مدرسلك خاطرینه کلمه‌یوردی . ظاهراً بر ایشله‌ده چالشمق لازم کلدیکندن کیجه‌لری خمور یوغورور ، اتمك پیشیریر واپرتسی صباح ایسته‌ینلره صاتاردی. بو سببله بروسه اهالیسی اوکا صومونجی بابا ، اککجی قوجا اسمنی ویرمشلردی . [٢] او زمانلر بروسه مدرسه‌لریله مشهور ایدی . اك بنام عالملرمزدن منلا فناری [٣] سلطانیه مدرسه‌سنده علوم عالیهٔ دینیه تدریسیله مشغول ایدی . فقط بوذات‌ده صومونجی بابایه انتساب ایله نشوه‌مند رحیق عرفان اولدیغنی کوریورز .

---

[١] اردبیلده ایکن علاءالدین بر کون حمیدی خلوتخانه‌سنه کوتورمش [وخفی وتنها بویورمشلرکه ، ای ولد کرامت بخت هدایت اثر ! ضمیر منیر مرآت نظیره جلوه‌کر اولا که آفتاب ولایت با ارادت خدای متعال برج عجمدن انتقال وبرج رومه ارتحال ایدوب دیارمزده بو امانت عظمایی حامل بر مرد کامل قابل صاف دل قالمادی . پس ، ای خورشید آسمان ولایت شیمدن صوکره نهضت وسعادت واقبال ایله دیار رومه پرتو افکن نور حقیقت اولا سن ، دیو معانقه ایدوب رجعتلرینه رخصت ویردی .]
ـ لعلی زاده عبدالباقی افندینك رساله‌سندن ـ

[٢] حسین وصاف بکك غیر مطبوع سفینهٔ اولیاسندن : [ملا فناری محله‌سنده فرونی الآن موجود وزیارتکاهدر . ـ اتمك صاتدقلری محل اولو جامع شریفنك قاپوسی قارشیسنده محافظ چارشوسنك اورتا محلیدر . حالا باغچه حالنه قونلمش، تبرکاً باشقه برشی یاپلامشدر . هرهفته جمعه کونی اهالیدن برقسم بوراده طوپلانوب دعا ایدرلردی .]

[٣] منلا فناری‌نك ترجمهٔ حالی ٥١ نجی صحیفه‌نك ذیلنده مختصراً یازلمشدی .

ییلدیرم بایزید خان قازاندیغی نیکبولی مظفریتنه تشکراً اوسنه‌لرده بروسه‌ده اولو جامعی یاپدیرمقده ایدی . « سنه ۷۹۱ » انشاآت بیتنجه آچیلما مراسمی بر جمعه کونی یاپیلاجقدی . پادشاه اوکون جمعه نمازنده خطابت وامامتك ونمازدن صوکره وعظك امیر بخاری [۱] طرفندن یاپیلماسنی آرزو ایتمشدی . فقط امیر بخاری ، بروسه‌ده صومونجی بابا وارکن بو ایشلرك باشقه‌سی طرفندن یاپیلماسی مناسب اولمایاجغنی عرض ایتمشدی . صومونجی بابا پادشاهك آرزوسنی یرینه کتیرمشسه‌ده [۲] بووقعه اهالی آراسنده شایع اولدیغندن زیارتجیلرك توالیسندن

---

[۱] امیر بخاری، شمس‌الدین محمدبن علی الحسینی‌البخاری. هجرتك ۷۷۰ سنه‌سنده دوغمش ، بخارادن بروسه‌یه کلمش واوراده ۸۳۳ ده طاعوندن وفات ایتمشدر . وصیتی موجبنجه آنقره‌دن کلن حاجی بایرام نمازینی قیلمشدر. امیر بخاری ییلدیرم بایزیدك قیزی خوندی سلطانله تأهل ایتمشدی . تیمورلنكك آناطولی‌یه استیلاسی اوزرینه امیر بخاری‌ده اسیر ایدیله‌رك تیمورك نزدینه کوندرلمشدی ، فقط تیمور ، مشارالیهك تکرار بروسه‌یه عودتنه مساعده ایتمشدی . بروسه‌نك حامئ معنویسی عد اولنان امیر بخارینك تربه‌سی زیارتکاه انامدر. ییلدیرم استانبولی محاصره‌ایتدیکی وقت امیر بخاری‌ده بش یوز درویشیله برابر رفاقتنده بولنمشدی . بو محاصره‌ده حاضر اولان بیزانسلی قانانوس Kananos یازدیغی بر تاریخده امیر بخاری‌یی امیر سلطان نامیله تسمیه ایده‌رك غایت جانلی برصورتده تصویر ایلمشدر . بوکتاب بون Bonn ده تمثیل ایدلمشدر. فاتحده ملت کتبخانه‌سنده علی امیری افندی مرحومك کتابلری آراسنده فاتح سلطان محمدك صدراعظمی محمود پاشانك مناقبندن باحث یازما برکتاب وار (نومروسی) بوکتابك روایتنه کوره محمود پاشا حاجی بایرامدن ال آلمش ، پاشانك رقیبی وزیر ابراهیم پاشاده امیر سلطانه منتسب ایمش . فاتح ، محمود پاشایی قتل ایتدیردیکی زمان حاجی بایرام بونك ابراهیم پاشانك ثمرهٔ خصومت وسعایتی اولدیغندن اوده ابراهیم پاشانك قتلنه دعا ایتمش. بودفعه ابراهیم پاشا قتل اولونجه بوندن‌ده امیرسلطان ، حاجی بایرامه کوجنمش . بو وقعه‌یی متعاقب حاجی بایرام بروسه‌یه کلدیکی وقت امیرسلطان، حاجی بایرامك زیارتنی قبول ایتمه‌مش . حاجی بایرام بوندن منفعل اولارق بروسه‌یی ترك ایتمش ، یولده کیدرکن آرقاسنه دونوب اوق آتارمش . کویا بو اوقلر امیر سلطانی اولدرمش . بو حکایه مناسبتسز برماصالدر . زیرا اولیاءالله آراسنده بو شکلده معاداتك وقوعنه امکان یوقدر .

[۲] وعظ اثناسنده سورهٔ فاتحه‌یه یدی قات معنا ویردی. علامهٔ زمان شمس‌الدین بخاری قارشیسنده اوطورردی ، دیدیکه ، اولکی معنا بزم بیلدیکمز ، ایکنجی معنا کبی بیلدیکمز وکیمی نا معلوم ، وباقی بالکلیه فهمدن خارجدر . بو سببدن بعدالمجلس خدم وحشمیله اتمکجی ده‌ده‌نك دکانه واروب ....

- (شیخ اسماعیل حقی) نك سلسله‌نامه‌سندن -

حضرتنك راحتی قاچدی . بونك اوزرینه صومونجی بابای بردها بروسه‌ده کورن اولمادی . ونره‌یه کیتدیکنی کیمسه بیلمه‌دی .

فقط مدرس بایرام اتمکجی‌نك آرقاسنی براقمادی . آرایوب بولدی وبردها اونك خدمتندن آیریلمادی . اتمکجی بابا مریدی بایرامله برلکده اولا شامه کیتدیلر ، بر مدت قالدقدن صوکره ، حجازه کیتدیلر . ادای حجدن صوکره آقسرایه [۱] کلوب یرلشدیلر . بایرام ، پیرینك یانندن عالم عقبایه ارتحاله قدر آیریلمادی . پیری‌ده اوکا حامل اولدیغی امانت کبرایی ، که حقیقت محمدیه نورندن وسر ولایتدن عبارتدر . تسلیم ایتدی [۲] بایرامك ، اوزون سنه‌لر آیرلدقدن صوکرا آنقره‌یه عودتی ، ایشته بو جهان قیمت اولان دولت معنویه مظهریتی اوزرینه وقوعه کلمشدر . بو محترم بوراده کندی نامنه نسبتله معروف اولان طریقلرینی وضع ونشر ایتمشلردر. بوطریق ، خلوتیه‌ایله نقشبندیه [۳] طریقلرینك مزجندن حصوله کلمشدر . [٤]

---

[۱] تاریخ اسلامده بغدادك سیاسةً نه‌قدر بیوك بر اهمیتی اولدیغی معلومدر . آنجق، بغداد یالکز خلفای عباسیه‌نك دکل، نیجه عصرلر یوزلرجه مفسر ، محدث، فقیه، مورخ ، ادیب ، شاعر ولغویلرك مرکزی اولمشدی . اوندن باشقه ، بغداد معارف‌لدنیه ایچون‌ده بر مرکزدی . بو سببله بغداده بحق (برج اولیا) دیمشلردی . بونك کبی آناطولیمزك بو آقسرای قصبه‌سنه‌ده اسلافمز برج اولیا دیمکده تردد ایتمه‌مشلردر . واقعا اورادن حمیدالدیندن باشقه « عمادالاسلام » صاحبی عبدالرحمن‌بن یوسف، « کتاب سیاسة الدنیا والدین » مؤلفی شیخ سعید بن اسماعیل بن عمرالرومی ، (منارالانوار) شارحلرندن عیسی‌بن اسماعیل کبی عالملرده یتیشمشدر. « نهایة السؤل والامنیة فی تعلیم الفروسیه » عنوانلی ینبجیلکه عائد برکتابك مؤلفی اولان محمدبن عیسی اسماعیل الحنفی‌ده آقسرایلیدر.

[۲] بو امانتك دوری ینه بر تنبیه معنوی ایله وقوع بولور . حمیدالدینك یوسف حقیقی اسمنده بر اوغلی واردی ، هم‌ده ذکرلی بر ذات ایدی . فقط او دولت معنویه اوغله دکل، اوکا کسب استحقاق ایدن ذاته توجیه اولندیغندن یوسف اوندن محروم قالمشدی.

[۳] نقشبندیه‌نك مجددی‌ده بهاءالدین محمد نقشبند حضرتلریدر . [ولادتی ۷۱۸ ، وفاتی ۷۹۱] طریقك اوندن اولکی اسمی طریق خواجکان ایدی . کوریلیورکه خلوتیه اولسون ، نقشبندیه ومولویه اولسون تورکلر آراسندن چیقمش ودیکر اقوام اسلامیه آراسنده‌ده بیوك مقیاسده یاییلمشدر .

[٤] یوقاریده ۶۳ نجی صحیفه‌ده جلوتیه طریقنك ابراهیم زاهد کیلانی‌دن باشلامش اولدیغنی سویله‌مشدم . فقط جلوتیه مشایخندن (یعقوب عفوی) نك « هدیة السالکین‌نه

خلوتیه‌نك امام علی افندمزه منتهی اولدیغنی یوقاریده عرض ایتمشدم. نقشبندیه طریقی‌ده ابو بکر الصدیق حضرتلرینه سلسلهٔ صحیحه ایله ایریشمکده‌در . فخر عالم وسرور امم افندمز حضرتلری مکه‌دن مدینه‌یه هجرتلری اثناسنده صاقلانمش اولدقلری مغاره ایچنده آرقداشلری اولان ابوبکره « دیز چوکمش و کوزلرینی خفیفجه قاپامش اولدقلری حالده « لا اله الا الله » جملهٔ مبارکه‌سنی اوچ دفعه تکرار ایتمك صورتیله ذکر خفی‌یی ، ودیکر برزمانده ینه کوزلری قاپالی اولدیغی حالده باشلرینی ابتدا صاغ وصوکره صول طرفلرینه چویره‌رك یوکسك سسله اوچ دفعه کلمهٔ توحیدی تکرار بیورمق صورتیله ، امام علی‌یه جلی ذکری تعلیم ایتمشلردی . [۱] بونکله برابر بوذکرلرك ناصل ، نه زمان ، نه وضعیتده ، هانکی کلمه‌لرله وقاچ دفعه ونه کبی آدابه رعایةً یاپیله‌جغنی بالآخره هر طریقك پیری

رساله‌سنده شویله دینیور: « طریق جلوتینك ظهوری حاجی بایرام ولیدن اولمشدر. کندی مریدلرندن مقعد قاره حضر دده افندی ایله آق بیق دیمکله معروف ذاته کوندوز کلمهٔ توحید وکیجه‌لری‌ده تلقین ذکر ایله‌یوب خلیفه ایله‌مشدر. آق‌بیق مظهر جذبه اولمغین آنلرك طرفندن طریق جلوتی نشو ونما بولمایوب، بروسه‌ده مقعد قاره حضر دده افندیدن حضرت شیخ محمد افتاده بیعت ایله‌یوب اصول طریقی اخذ ایله مایهٔ محمدی‌یه مظهر اولمش، آنلردن دخی سید السالکین وقطب الواصلین الشیخ هدایی محمود قدس سره العزیز حضرتلری بروسه‌ده مدرس وجامع کبیر قربنده محکمه‌ده نیابت خدمتنده ایکن جذبهٔ رحمانیه ظهور ایدوب ، هرشیدن فارغ اولوب، حضرت افتاده‌یه بیعت ایدوب تکمیل سلوك ایله مرشد کامل اولدیلر.»

رئیس الکتاب صاری عبدالله افندینك دره وجوهره‌سندن :

[حاجی بایرام ولی‌نك تربیه‌لرینه من حیث البروز والجمیه بایزید وجنید ، روحانیتلریله همت بیورمقله استعداد ذاتلرنده انواع کمالات باهره اولوب جامع نقشبندیه وخلوتیه اولمشلردر . اونك طریقهٔ هدایت پیوسته‌لرینه ارادات بسته اولان زمرهٔ محبت رسته‌لرك نمایشلری خلوتیه ، ورزش وپرورشلری نقشبندیه اولمغله بو روشدن صورت پذیر اولان ماهیته جلوتیه تعبیر ایدوب :

کلدی حامد چو وردی روحه ضیا . ایله‌دی مرده دلری احیا
حاجی بایرامه آندن اولدی نظر . هرکیم ایریشدی آکا کوره وفا
ساعد نور جذبه‌سیله صونوب . جام عشقی ایچیردی وردی صفا]

[۱] کوموشخانه‌لی شیخ احمد ضیاءالدین افندی مرحوم « اصول الاولیا » سنده ابو بکر الصدیقك قلبنه « من غیر نفی » یعنی « لااله » دیمکسزین یالکز اسم ذاتك یعنی (الله) لفظنك ، لسانی تحریك ایتمکسزین تلقین بیورلدیغنی یازییور . ذکر قلبی ونسبت باطنه بوندن عبارتدر .

کوسترمشدر . اونلری بوراده تفصیلاً یازمق ، رساله‌م ایچون چیزدیکم پروغرام خارجنده‌در . بونکله برابر وقتیله اقدام غزته‌سنده [۱] طریقتلرك ماهیت حقیقیه‌سنی وبونلردن مطلوب اولان غایه‌یی عمومی برنقطهٔ نظردن کوسترمك اوزره یازدیغم مقاله ایله بو مقاله‌نك متممی اولان (سماع ودوران) مقاله‌سنی [۲] بورایه نقل ایتمکی مناسب کوریورم :

[پاپانك قاتولیکلره « سن فرانسوا » طریقته کیرملرینی توصیه ایتدیکنی خبر ویرن ، جودت بکك صوك مقاله‌سنی اوقودم . بو مقاله‌ده باش محرریکزك بالمناسبه بزم طریقتلرك ماهیت ومطالبنه دائر ویردیکی معلومات جالب نظردر . آنجق بوکونه قدر مشایخدن بری چیقوب اومقاله‌نك بعض نقطه‌لرینی توضیح ، تعدیل وتنویر ایتملیدی . فقط اونلر طرفندن هنوز بویله برتشبث کورلمدیکندن بوخصوصده‌کی تحقیقات وملاحظاتمك خلاصه‌سنی یازاجغم .

اولاً شونی عرض ایده‌یم که مسلمانلق حد ذاتنده اللهی ورسولنی تصدیقدن عبارت اولمقله برابر بو تصدیق کیفیتی بالآخره بر معاهده ایله تأیید ایدلمشدر . شویله‌که بومقاوله پك مخاطره‌لی وتهلکه‌لی برکونده مسلمانلر ایله نبیلری آراسنده عقد اولنمشدی . مسلمانلر اوکون رسول اللهك الینی طوتارق کندیلرندن آیرلمایه‌جقلرینه سوز ویرمشلردی . ایشته اونلرك بو اتحاد صمیمیسی کندیلرینی اوتهلکه‌دن قورتارمشدی . بناءً علیه برمسلمانك بوکون اوزی ، سوزی وفعلی بربرینه اویغون ودوزکون ، فضیلت واستقامتله متصف ومحبت واعتماده لایق برذاتی بولوب اونك حضورنده اوکونه قدر ایشله‌مش اولدیغی کناهلردن صحیحاً توبه وندامت ایتدیکنه واوکوندن اعتباراً کیمسه‌یه فنالق ایتمیه‌جکنه ، یالان سویله‌میه‌جکنه ، کیمسه‌نك مالنی چالمیه‌جغنه ، کیمسه‌یی اولدرمیه‌جکنه والحاصل هردرلو مناهیدن صاقنه‌جغنه دائر سوز ویرمسی وبو تعهدینه اللهی ورسول اللهی وپیران عظامدن برینی شاهد طوتماسی ، او برنجی معاهده‌یی تجدید وتأکید ایتمکدن عبارتدر . ایشته باطن شریعت اولان طریقته کیرمك بودیمکدر . یوقسه تکیه‌ده اوطوروب چوربا ایچمك دیمك دکلدر . اوندن صوکرا اوآدمك جمیع افعال وحرکاتی اوانتساب

---

[۱] اقدامك ۲۳ شباط ۱۳۳۷ وتاریخلی نسخه‌سنده مندرجدر .

[۲] ۸٥٤ نومرولی و ۱٦ نیسان ۳۳۷ تاریخلی اقدامده انتشار ایتمشدر .

ایتدیکی ذاتك نظارت و مراقبه‌سنه تابع اولور. شو حالده بو، پك مؤثر و نافذ بر ضابطهٔ اخلاقیه‌دن عبارت دیمكدر. بونكله برابر بعض شیخلر بو وظیفه‌یی ایفا ایتمه‌یورمش، ایده‌مه‌یورمش ایسه بوكا عظیم تأسف اولنور. فقط بو او قواعد ومؤسساتك قصوری دكل، بلكه او شیخلرك اهلیتسزلكندن وجهالتندن متولددر. اگر او شیخلر روح طریقتك ایجابندن اولدیغی جهتله ارشاده، تهذیب اخلاقه، متقابل معاونته، ابنای آدمه شفقته وبین الافراد تأمین وداد ومحبته وتألیف مابینه عائد وظیفه‌لرینی ایفا ایتمش اوله‌لردی، جودت بك افندینك التزام وامل ایتدیكلری نتایج نه قدر فیاض بر صورتده تحقق ایتمش اولوردی! والحاصل ینه تكرار ایده‌یم هر هانكی طریقت اولورسه اولسون او معاهده تجدید اولنورکن «بن دنیادن قاچاجغم، یالكز بر لقمه وخرقه ایله اكتفا ایده‌جكم» دیه بر تعهدده بولنلماز. اگر اویله اولسه ایدی او جسیم، معمور وجوریاسی مبذول آستانه، درگاه وزاویه‌لری كیملر انشا ایتدیره‌جكدی؟ سلیمان علیه السلام سلطنته نبوتی جمع ایتدیكی كبی اهل اللهك بعض بویوكلری‌ده ثروت صاحبی ایدیلر!

كله‌لم شیمدی یعقوب قدری بك افندینك كچنلرده قاضی کوینده تماشا ایتدیكی اویونلر حقنده‌كی ملاحظاتنه. ادیب محترمه او قدر بویوك بر صفای روحانی حاصل ایدن بو اویونلر وسیله‌سیله دیرم كه:

ای بك افندی! فرض ایدیكز كه آیاصوفیه جامعنده‌سكز، تپه‌كزده اللی مترو ارتفاعنده معظم ومحتشم بر قبه وار، اطرافكزی صنعتك شاه اثرلرندن معدود مهیب ودلربا ستونلر صارمش، باشكزك، اوزرنده بیكلرجه قندیللر یانیور، صاغكزده صولكزده، اوككزده آردیكزده سزك كبی پاك وطاهر بیكلرجه انسانلر دیزلمش، هپكز بردن قبله‌یه متوجهاً خاشعانه بكلیورسكز، دیركن تا اوكده بر آدم بر قوماندا ایله سزی طوپدن قالدیریور، براز صوكرا ایكنجی بر قوماندا ایله ینه هپكز كمال انتظام واحترام ایله اكیلوب او مغرور وبلند ناصیه‌كزی خاك عبودیت ومحویته سوریورسكز، بر مدت بویله متواضعانه وحقیرانه قالدقدن ویالواردقدن صوكرا ینه شرف وحیثیت انسانیه‌كزه لایق اولدیغی وجهله ایركیلوب قالقیورسكز. عجبا مساوات مطلقه وكامله‌یه تابع معظم بر جماعتك «معین مكان وزمانلرده» بویله مطرداً ومنتظماً حركتلرنده‌كی قوت وعظمتك روح ومعناسنی او موسقوف افندینك سزه كوستردیكی حركتلرله مقایسه بیورر میسكز؟ منتظم ومطرد حركتلرك اوقات معینه‌ده وبالخاصه مجتمعاً ایفاسنده‌كی فوائد عظیمهٔ مدنیه‌یی هر كسدن اول وهر كسدن زیاده تقدیر بیوران نبی حكیم بو سببله نمازی عبادات بدنیه‌نك اقدم واهمی اوله‌رق قبل حقدن امر بیورمشلردر.

والحاصل مرتب بر اصول وقاعده‌یه توفیقاً یاپیلان حركاتك انسانده بر تأثیر روحانی ایقاظ ایتدیكنی بیلن پیران عظامده وضع ایتدكلری طریقلرده بو جنس حركاتی التزام ایتمشلردر. واقعا استانبولده ظاهر علماسی «بونلری رقصدر» دیه‌رك شدتله منعه قیام ایتمشلر، حتی تكیه‌لری ییقمغه قرار ویرمشلر. اوته كیلرده «خایر بونلر رقص دكل، سماع ودوراندر» دیمشلر. هر ایكی طرف متعدد كتابلر یازمشلر. فتوالر آلمشلر. فقط اسم غوغاسندن نه چیقار. ایشك حقیقتی بنجه بودر: «بر چوق كیمسه‌لرله ال اله طوتارق بر حلقه اولمق، هپ برابر دونمك، دونركن اوكه آرقه‌یه، یا صاغه ویا صوله طوغری صاللانمق وبو حركتلری مطرد و آهنكدار قواعده تطبیق ایله و بر شیخك قوماندا‌سنه امتثالاً الهی نغمه‌لر ایشیده‌رك یاپمق لاهوتی بر رقصدر.» فقط رقص لفظنی مثلا افه‌لرك اویونلری كبی العاب نفسانیه‌یه تخصیص ایتدیكمزدن اوته كیلرینه سماع ودوران دیمشلر. پك اعلا! ایشته بو سماع ودوران اثناسنده حاصل اولان صفای روحانینك دیكر هیچ بر ذوقله مقایسه‌سنه جواز یوقدر. گرچه صاچلری معطر، مسامات بدننك هر طرفندن مسكر وشهوت انگیز رایحه‌لر انتشار ایدن بر دلبر مستثنانك بلندن صاریلوب، كوكس كوكسه، صیجاق، مزین ومنور بر مجلسده دونمك، صیچرامقده پك بیوك بر لذت وصفا اولدیغنه شبهه یوقدر. فقط بونك شیطانی ودوزخی بر لذتدر. چونكه بونك ایچنده قیصقانجلق، حرص، حسد، كین، انتقام، حیله وشیطنت كبی انسانی ازن، كمیرن چشید چشید ردائتلر واردر وبونلرك آرقه‌سندن نجه نجه شناعت ورزالت وبعضاً جنایتلر وقوع بولمقده‌در. طبیعی فرنكجه رومانلرده بونلرك انواعنی كوریورسكز. فقط او بزم سماع ودورانلرمزده یالكز نزاهت، یالكز صفوت ویالكز صمیمیت ولاهوتیت واردر. انسانی یوكسه‌لدن، تمیزله‌ین اویله بر محیط ایچنده انسان یالكز رحمانیتك اك یوكسك ولذیذ صفالریله سرمست اولور.

هر کون صباحدن آقشامه قدر حیاتك نیجه نیجه صدمه وامتحانلرینه تصادفله بعضاً کندندن‌ده ، دنیـادن‌ده بزن بیچاره انسانلرك اویله بر مجلس صفا انکیز روحانی‌یه کلوب برمدت قالدقدن‌صوکرا اورادن نه‌قدر بویوك برجسارت ونه‌قدر شوق وامید ، حضور قلب وتسلی ایله چیقاجغنی تصور ایدیکز ! بزده طریقت وتکیه دینجه خاطره مطلقـا عطالت ومطلقا باشقه‌لرینك کیسه‌سـندن کبارجه چکمك کبی شیلر کلیور . حالبوکه حقیقت بونك تماماً خلافنه‌در ودرویشلکده باشقه‌سـندن بر شی ایسته‌مك قدر عیب و مردود بر شی یوقدر . بنـاءً علیه بوافاده‌مده طبعی سؤاستعماللری وسؤتأویللری نظر اعتباره آلمامش اولیوردم .

وقتیله بعض پهلوانلر برقلیچ‌اوروشده قوجا برآتلی‌نی باشنده‌کی طوغلغه‌سی، آرقه‌سنده‌کی زرهی وآلتنده‌کی آتیله برابر ایکی‌یه بیچرمش . بونی مبالغه‌یه حمل ایتمه‌ملی . زیرا بر قاچ سنه اول بغدادده وفات ایدن طاغستانلی مجـاهد مرحوم محمد فاضل پاشاده جنکله آصیلمش اوچ درت قویونی برقلیجله ایکی‌یه بیچردی، آنجق اوقلیجله جلیز ودرمانسز بر آدم بر آغاج دالی بیله کسه‌مز . عجبا اونك بوموفقیتسزلکنی قلیجك دمیری فنا اولدیغنه ویا آغزی کورلشدیکنه‌می حمل ایده‌جکز؟ حاشا ؛ بوموفقیتسزلك اونی قوللانان بیلکده‌کی عجزدندر. اوحالده اك کنیش بر محیط دائره اولان طریق محمدی ایله اونك ایچنده محفوظ بولنان دیکر طریقلرك هپسی سعـادت و سلامت بشریه‌یی کافل قواعد وآدابی احتوا ایتمکله برابر اونلرك فیضی چیقـاراجق آنجق بزلرز . نتیجهٔ کلام نه جودت بکك توصیه ایتدیکی یکی برطریق ایجادینه ونه یعقوب قدری بکك بحث ایتدیکی حرکاته ایمرنمکه لزوم وار ، همان بز الزده‌کی نعمتلرك حقنی ویرمکه عشـقله تشبث ایده‌لم .

۲۲ شباط ۳۳۷

سماع ودوران

اخیراً اسـتانبولده آچیلان بر مؤسسه‌ده روسـیه‌لی موسیو کورجیفك G . L . Gurdjieff تعلیم وتدوینه باشلادیغی بعض حرکاتی تماشا ایدن ادیب محترم یعقوب قدری بك افندینك بو خصوصده یازدیغی مقـاله ایله احمد جودت بك افندینك (سن فرانسوا اوچنجی طریقتی) حقنده جنورادن کوندردیکی مکتوب اوزرینه نشرینه مسارعت ایتدیکم « بزده طریقلر » مقاله‌سنه علاوةً بوکون‌ده [سماع ودوران] دن بحث ایده‌جکم . چونکه کورجیفك تعلیم ایتدیکی حرکاتك ممالك شرقیه‌ده منتشر مختلف طریقلرده جاری ومرعی حرکات بدنیه‌دن اقتباس وتألیف ایدلدیکی شبهه‌دن عاریدر .

سماع ودوران مسئله‌سی اهل اسلامك تاریخ معارفنده اول وآخر برچوق متفکرلرك ذهنلرینی اشغال ایتمشدر . متقدمیندن ابوالطیبك ، علامه ابو محمد بن قتیبه‌نك ، استاد ابومنصور بغدادینك ، عبدالملك بن حبیب المالکی‌نك ، ابو محمد بن حزمك ، حافظ ابو عبداه بن طاهرك ، ومتأخریندن کمال‌الدین جعفر الادفوی‌نك ، ابن قیم‌الجوزیه‌نك ، حافظ عمادالدین بن کثیرك ، طرسوسی‌نك، تاج‌الدین عبدالرحمنك ، عمادالدین احمد بن ابراهیم الواسطی‌نك ، نهایت شـام مفتیسی قطب‌الدین ابوالخیر محمدالخیضری‌نك [وفاتی ۸۹٤ سنه‌سنده] بومسئله‌یی تدقیق ایچون رساله‌لر یازدقلرینی کاتب چلبی‌نك کشف‌الظنوندن اوکره‌نیورز . مثنوی شریف شارحلرندن آنقره‌لی اسماعیل دده‌نك «حجة لسماع»ی‌ده الیمزده . دوران حقنده‌ده خیلی کتابلر یازلمش ، وبربرینه مغایر فتوالر آلنوب ویرلمش !

واقعا نیچون بعض کیمسـه‌لر بعضاً برآرایه طوپلانوب های وهوی دییه‌رك باغریشیورلر، آیاقده‌خلقه‌اولوب دونیورلر ، ایلری کیری صاغه وصوله طوغری صاللانیورلر، اللرینی چیرپیورلر؛ دف وباشقه سازلر چالیورلر ، نی اوفله‌یورلر. بونلر لهو ولعبدر . بونلری یاپانلر ودیکله‌ینلر تکفیره لایقدر . بومسئله‌یی بویله دوشونن بعض اصحاب تعصب برآرالق ایشی آزیدوب استانبولده تکیه‌لری ییقمغه بیله تشبث ایتمشلر. برکت کوپریلی محمدپاشا فسادی خبر آلوب درحال اوك آیاق اولانلری اوته‌یه بری‌یه نفی ایتدیرمکله منازعه ومناقشه‌یی موقتاً طوردرمش . [نعیما تاریخندن : مکر مشورتلری بوایمش‌که استانبولده نه‌قدر تکیه وارسه هدم ایتدکدن صوکره راست کلدکلری صاچلی وتاجلی درویشان فقراسنه تجدید ایمان ایتدیره‌لر وقبول ایتمه‌ینلری قتل ایده‌لر . . .] آنجق کوپریلینك کوستردیکی او جلادت [سنه ۱۰٦۷] افکاری تسکین ایتمش اولمایه‌جقکه اوندن آلتمش‌یتمش سنه صوکره بروسه‌لی شیخ اسماعیل حقی مرحوم باقکز ناصل آتش پوسکوریور: [نه عجب کندیکی اهل سنت اکابرندن صایارسك وبویله مقاماتده حقدن باطله

قاپارسك ، نه‌عجب بیشربسك‌كه حیواندن بدترسك ، ونه‌غریب فرسوده‌دلسك‌كه خردن ابترسك ، كوشكه ارشمدیمی : « ارحنی یابلال » وایشیتمدكی « كلمینی یا حمیرا » نطق شریف نبویلرینی . — آه كیم وسائط ایجنده‌سك ، ینه وسائطی بیلمزسك ، وحضور حقه واروب كله‌نك شرفی نه‌در آكلامازسك ، بودی بو باغ فناده بلبل كبی ایكله ویاخود بربلبل خوشنوایی‌دیكله تا كه‌بركل یغاره‌ایره‌سك ، وبر كل یوزلینك یوزینی كوره‌سك] — استطراد : رسول‌اه افندیمز برشیدن صیقیلدقلری وبوسبیله‌صفای روحانی كسب‌ایتمك ایسته‌دكلری وروحاً عالم لاهوته چیقمق آرزو بیوردقلری وقت كوله‌لری كوزل سسیله مشهور بلاله قرآنه اوقوتدیررلردی . وعالم لاهوتدن ینه بشریت ایچنه دونمك ایسته‌دكلری وقت ده سوكیلی‌زوجه‌لری عایشه‌یه خطاباً : ای‌حمیرا یعنی‌ای‌كل كبی پنبه یوزلی بكالاقیردی سویله‌دیرلردی . سیدالمرسلین افندیمزك زوجه‌لرینه ناصل مشفق ونازك بر ادا ایله خطاب ایتدكلرندن عبرت آلمالی . .]

روحك‌اودرجه بارز ومبرم براحتیاجنی‌تطمین‌ایده‌جك‌اك لاهوتی برواسطه‌یی انكارخصوصنده زهد وتعصب اربابنك اوقدرشدت التزام ایتمالری نه‌قدر غریب ایدی . كاتب چلبی‌ده « میزان‌الحق » نده « تغنی ، رقص ودور » مسئله‌لرینی پك بیطرفانه مناقشه ایتدكدن صوكرا بونلره دخل وتعرض اولنماسنی پك ناپجا عد ایدییور . واقعا بویله برمداخله وتعرض عبث ایدی . زیرا هركس كورییور وبیلیوركه بوجكلر وقوشلر اوتیور ، حیوانلرك هربری كندی دیلنجه ترنم ایدییور ؛ انسانلر كوزل سسلر ومقاملرله نه‌یاپمایورلر : چوبان صو كنارینه ایله‌تدیكی‌سوریسنی‌دیكله‌تجه‌یه قدر صوه‌صالدرمقدن قاوالنی‌چاله‌رق منع ایدییور ؛ چولده عرب اوبیتمز توكنمز قوم دریالرنده دوه‌سنی ماوال اوقویارق یوریده بیلیور ، اوقوجا حیوان بونغمه‌لری طویدقجه هم حیزینی آرتدیرییور ، هم‌ده صقاسندن صاغنه وصولنه دونوب باقیور . بوتون یول ویوك حیوانلرینك بویونلرنده كی چاكلر وچینغراقلر نه ؟ هندستانده فیللری چالغیلرله آلدادوب آولایورلر ؛ والحاصل موسیقی طورغون ویورغون ذهنلره آچیقلق ، قساوتلی قلبلره فرحلق ، خسیسلره جومردلك ، قورقاقلره جسارت ، سرت آداملره یوموشاقلق‌وریبور . معصوم یاورولر ایچون‌صیجاق‌سینه‌لرینه باشلرینی طایادقلری آنه‌لرینك مقامله سویله‌دكلری نیلردن دها طاتلی هانكی موسیقی اولابیلیر ؟

زمانك صدمات كونا كونی نیجه یوكسك وشدادی بنالری خاكله یكسان ایتدیكی‌حالده ، مصراهراملری قدر اسكی بعض‌سوزلرآنجق‌كسوهٔ نظمه‌بورونمك یعنی قافیه وآهنگك حمایه‌سنه صیغنمق سایه‌سنده بوكونه قدر ادامهٔ موجودیت ایتمه‌مشلرمی ؟ اویله اولماسه، چولده كاغددن قلمدن محروم عربلر بیك بش‌یوز سنه‌لك‌مهلهلك، لبیدك، نابغه‌نك، عنتره‌نك شعرلرینی ناصل‌حفظ ایده‌بیلیرلردی؟ والحاصل ابتدائی انسانلرك بیله قابا صاباده اولسه شرقیلری وسازلری وار . حقیقت بویله اولنجه، اونلره چاغرمایك ، ایرلامایك دییه تنبیهدن نه‌فائده‌حاصل اولور ؟ چونكه اوآوازلر اونلرك روحلرندن قوپوب كلیور. هم ایچمزدن اویله جوشقونلرچیقمش‌كه جشیدك باده‌ئی اعمالندن دكل‌دها آصمه‌كوتوكی یارادلمزدن اول صهبای عشقله مست اولوب ترنم ایتمشلر ! بعضیلری‌ده طاس طاس شراب محبت ایچدیكلری حالده قانمامشلر ! چونكه بوجمال الهی ووجه نامتناهی عاشق ومشتاقلرینه بالآخره فردوس برینده ایچه‌جكلری شیشه‌لرینك آغزلری مسكله مهرلنمش « رحیق مختوم » دنیلن شرابدن كندیلری دها بودنیاده ایكن تجلیات الهیه قدحلریله صونلمش ! غوث اعظم جیلانی افندیمزك منسوبلری طرفندن دعا كبی اوقونان فارسی برغزللری وار : بو غزلك برینده مشار الیه « نعرهٔ مستانه » لرندن بحث ایدییورلر . طنینی ، آفاقی ایكله‌دن بو نعره عجبا اورحیق جانفزادن قانه قانه ایچلمسه آتیله‌بیلیرمیدی ؟

فقط عجبا بو آهلر و نعره‌لرك ، یانوب قاورولمه‌لرك سببی نه‌در ؟ وطاتلی سسلرله آهنكدار نغمه‌لرك روح اوزرینه تأثیراتی نه‌یه مبنیدر ؟ عرفای صوفیه بو آهلری ، افغان و حنینلری بالطبع كندی مشرب و مذهبلرینه كوره ایضاح ایدرلر . اونلرك باشلیجه عقیده‌سی وحدت وجود اولدیغندن هر مسئله او نقطهٔ نظردن محاكمه و تدقیق اولنور . اونلرك ذهابنجه ، ماسوادن هیچ بر شیئك حقیقی بر وجودی یوقدر . اشیاده‌كی وارلق روزكارك اسمسیله دكز اوزرنده حاصل اولان طالغه‌لرك‌وارلغی كبی موقت‌برزمان ایچوندر . او روزكار اسمدیكی زمان طالغه‌دن‌ده اثر قالماز یاخود حرارت‌شمسله دكزدن اوچان بخارلر هواده بولوط اولور ، صوكره طاغلره واووالره یاغمور حالنده دوشر ، بوندن بویوك كوچوك دره‌لر ، چایلرونهرلر پیدا اولور، فقط هپسی اورادن بورادن، اوزاقدن

یاقیندن طوپلانوب مصدرلری اولان دکزه قاووشورلر . او طالغه‌لر روزکار کچینجه‌یه وحال سکونته عودت ایدنجه‌یه قدر ناصل ایکله‌یورلر ، او دره‌لر ونهرلر طاسه‌رق و جوشه‌رق دکزه قاووشنجه‌یه قدر کورولتی ایله ناصل چاغلایوب آقیورلرسه ، حیوانلرك و انسانلرك جمله‌سی اصلنه قاووشونجه‌یه قدر دردوهجرانله بویله فریاد ایدوب طورورلر . یالکز اونلر دکل ظاهراً بزم جانسز کوردیکمز شیلرك بیله بررتسبیحی وار . کشفیات اخیرهٔ علمیه ایله‌ده مؤید نه درین بر کشف و عرفان : صوفیهٔ کرام نظرنده موجوداتدن هر بر شی « حی » اسمنه مظهر اولدیغی ایچون ظاهراً جامداولان شیلرده بیله سرحیات جاریدر . آنجق اونلرك مکمون اولان حیاتلرینی یالکز اهل کشف و تحقیق کوره‌بیلیر . بناءً علیه عرفای اسلامیه یالکزدکزلرك بربری آردنجه کلوب کیدن طالغه‌لرینك‌ولوله‌سنی ویا باد صبا ایله خفیف خفیف صاللانان یاپراقلرك حشرتیسی کبی شاعرلری متحسس ایدن سسلری دکل سیوری سینکك ویزلتیسی و قاپو غیجیرتیسی کبی معناسز سسلری بیله باشقه بر قولاقله دیکلرلر . بزه هیچ بر معنا افاده ایتمه‌ین اوسسلر اونلر ایچون‌بوسبتون باشقه حقیقتلر افاده ایدر . ایشته قلب ووجدانی بوقدر حساس بر درجه‌ده تربیه ایتمش‌وبصر بصیرتی طبیعتك الك کیزلی نقطه‌لرینه انفاذ ایده‌جك قدر تنور ایتمش اولانلره خایر جوشما ، طاشما ، صاللانما ، دونمه دیمك ناصل ممکن اولور ؟ چونکه حرکتده عینی احتیاج روحینك ، عشق‌وشوقك ثمره‌سی دکلیدر ؟ محبوب‌العاشقین افندیمز معراج‌سعادتلرینك صوك منزلنده نور مطلق ایچنه لطف وملایمتله کومولدکلری وقت ، صفالرندن صاعقه صوله میلی ایتدیلرمیدی ؟ کوکده‌کی ییلدیزلر ، یره‌ده‌کی جسملری ترکیب ایدن بوتون ذره‌لر دائمی بر حرکتده دکلی ؟ قانون کلیٔ طبیعت اولان بو حرکت نیچون ؟ بونك سری نه‌در ؟ عرفای‌صوفیه بوسؤالك جوابنی‌ده شویله ویرمشلر: یوقاریده سویلدیکم کبی بوعالمده حقدن باشقه موجود حقیقی یوقدر ، بالجمله اشیا او وجود واحدحقیقی‌نك صور کونا کونده تجلی‌وظهورندن عبارتدر. بوظهوره سبب ، کرك شرقده وکرك غربده یتیشن بالجمله عارفلرك بالاتفاق بیاننه کوره ، عشقدر . صانکه ذات بحت‌الهی کندی حسن مستثنای لاهوتیسنی بر آیینه‌یه باقار کبی باقارق تماشا ایچون مظاهر اشیایی ایجاد ایتمشدر . ایشته بوایجاد ایله صورتاً

تحقق وتعین ایدن ایکیلك اوآهلرك ، فریادلرك ناصل سببی اولمشسه حرکت عمومیه‌نك‌ده مصدری اولمشدر . عرفا بو حرکتك استقامتی دوری اولدیغنی سویلیورلر . یعنی ییلدیزلر حرکتلرنده ناصل برخط مستدیر تعقیب‌ایدیورلرسه اشیاده بویله بردائره رسم‌ایدرلر، بناءً علیه بودورك منتهاسی مبدأنه واصل‌اولور. درویشلکك الك بیوك سری بو نقطه‌در . آنجق بو صیراده غریب بر نظریه‌ده سرد ایدلمشدرکه یازمادن کچمه‌یه‌جکم . معلومدرکه کتاب منزل الٓهینك خبر ویردیکی وجهله قدما عندنده یدی قات کوك واردر . هیئت قدیمه‌یه کوره هر بر کوك جسمانیتی پك خفیف وشفاف بلوری بر قبه‌دن عبارتدر . بو قبه‌لرك هپسی دونیور . بوستان دولابلری دوندیکلری وقت ناصل بر سس چیقاریورسه ، او قبه‌لرك دونمه‌سندن‌ده غایت لطیف وروحنواز نغمه‌لر حاصل اولور . آنجق کوکلرك بولاهوتی موسیقیسنی هرکس ایشیده‌مز . بونلری اوزون برمجاهده‌دن صوکرا حکیم فیثاغورث ایشیتمش ، واو سایه‌ده قواعد موسیقیه‌یی وضع‌وتدوین ایتمش ! قدمانك بوحکایه‌سی موسیقی‌نك آشکار اولان تأثیرات روحیه‌سنی لاهوتی برمنشئه اسناد ایتمك ایسته‌ملرندن متولد اولسه کرکدر . روحلرده سماوی‌دکلی؟ یعنی کوزل سسلر روحلره وطن‌سماویلرینی خاطرلاتدقلری‌ایچون فرح‌وانبساطه سبب اولیورلر . بونکله برابر سموانك بو آهنکنه اعتقاد ایدنلر بوکون‌ده موجوددر . « لئون دنی »نك « اولومدن صوکرا » عنوانلی کتابندن نقل ایده‌جکم شو سطرلری برابر اوقویالم : [علائق ماده‌دن خلاص اولان روح، اثیرك اهتزازات موزونه‌سنی ، اقطار سمواتدن نازل اولان اینجه نغماتی یواش یواش ادراك ایدر ؟ کروات سماویه‌نك معظم آهنکنی ایشیدر . عوالمك سکوت ایچنده طنین انداز اولان بوترنمدن ، نامتناهینك بواصواتندن سرمست اولنجه‌یه قدر نشئه‌یاب اولور] . ـ اصواتك تابع اولدیغی قوانین فیزیقیه ایله بونلرك تأثیراتنه متعلق تدقیقات‌اخیرهٔ پسیقولوژیقیه صدد مقاله‌مزدن خارج‌اولدیغی‌ایچون بالطبع اونلردن کف لسان ایدیورم .

سماع ودورانك بورایه قدر یازدیغم اسرارینه علاوةً تکمیل بحث ایچون صوفیه حضراتنك لهو ولعبه ملحق اولان ومنحصراً التذاذ نفس ایچون ترتیب اولنان‌شهوانی نغماته‌ده‌اعتبارایتمدکلرینی وایده‌میه‌جکلرینی بیانه‌بیلمم‌لزوم‌وارمیدر؟

آنجق بوراده مهم بر ملاحظه وارد خاطر اولیور. مادامکه موزون ولطیف سسلر هپ عینی شیلردر ، ناصل اولیورده بعضاً مقبول وبعضاً مذموم اوله‌بیلیور؟ مدققین عرفا بومسئله‌یی شوصورتله حل وتشریح ایدییورلر : معلومدرکه برده سورونن حقیر بر بوجك ایله موجوداتك اك مکمل اولان انسانی تحریك واحیا ایدن قوهٔ حیاتیه‌ده شیٔ واحددر . فقط اصلاً حقیقت واحده اولان بوقوتك احتوا ایتدیکی فیوض وقابلیاتی ارائه واظهار ایتمسی مظهری اولدیغی جسمك آلات واعضاسنه کوره اوله‌بیلیر . بناءً علیه اوحقیر بوجکی آنجق تحریك ایدن قوت، انسانده‌کی کوز، قولاق ودماغ کبی آلتلر سایه‌سنده هم کورمك وایشتمك و هم کلیاتی و اسباب حادثاتی تعقل وتفکر ایتمکه موفق اولور . شیٔ واحد اولان نفس « نائك وسینك فتحیله » عادی بر دودك ایله نایدن بری چیقار ؟ صوکرا اونایی اوفله‌ین ذاتك مهارتی سایه‌سنده هپ عین شی اولان اونفسك ناصل جانفزا نغمه‌لره منقلب اولدیغنی دوشونکز . ایشته بواستدلالات ایله ثابت اولورکه بوتون انسانلرده شیٔ واحد اولان روحك‌ده مختلف مرتبه ومقاملری واردر :

١ طبیعت ، ٢ نفس ، ٣ قلب ، ٤ روح، ٥ سر . بونلردن طبیعتدن متولد میله « شهوت » ، نفسدن متولد اولانه « هوا » ، قلبك میله « عشق » ، و روحك سماع اثناسنده حاصل ایتدیکی میل روحانی‌یه « محبت وسکون » ، و سرك کنه « انس » دییورلر . والحاصل اولطیف نغمه‌لر انسانك یالکز حس شهوانیسنی تحریك ایدرسه مقبول دکلدر . ذاتاً بوشهوت هم فانی وموقتدر ، هم یاش ایلریله‌یوب قوهٔ بدنیه اکسیلدکجه ضعفه دوچار اولور .

بناءً علیه هوا پرست اولان کیمسه‌لرك اکلنجه‌لری سورکسز اولور. وبوندن چابوق بیقیلور ، اختیارلق زماننده ایسه اولذتده قالماز . آنجق روحه تعلق ایدن صفالرك حد و پایانی یوقدر . بو ، فضای نامتناهی قدر کنیشدر . یاش ایلریله‌دکجه وکمال آرتدقجه ، انسان اوندن دها زیاده صفایاب اولور . بویله انسانی حقه یاقلاشدیران روحانی ولاهوتی سماع ودوران ناصل مذموم اوله‌بیلیر؟]

٢٥ مارت ٣٣٧

* * *

حضرت پیرك آنقره‌ده یرلشمه‌سی وبویله بر طریقت نشرینه باشلاماسی اطرافه بیکلرجه کشینك طوپلانماسنه سبب اولدیغندن حکومتك نظر دقتنی جلب ایتمشدی. بونك اوزرینه ، مشارالیه سلطان مرادثانی طرفندن ادرنه‌یه دعوت اولونمشدی. فقط ، بو سیاحت ولی مشار الیه حقنده‌کی ظنك تصحیحندن ماعدا بر چوق مساعدات وتکریمانه مظهریتی تأمین ایتمشدی . ادرنه‌ده بولندیغی مدتجه حاجی بایرام اسکی جامعده برقاچ دفعه کرسی‌یه چیقوب اهالی‌یی نصائح وانفاس مبارکه‌سندن مستفید ایله‌مش ایدی. بوندن باشقه بو سیاحت ، کتبخانهٔ ملیمزك پك قیمتدار ایکی کتابله‌ده زنکینله‌شمه‌سنه خدمت ایتمشدر . چونکه ، اك متمیز و نامدار مؤلفلریمزدن یازیجی زاده محمد افندی [١] حضرت پیره کلیبولیدن کچدکلری صیراده انتساب ایله مظهر فیوضات اولمشدی. یازیجی زاده « محمدیه » کبی مخلد بر منظومه‌یی [٩١١٩ بیتدر] یازدیران عشق آتشی اونك کوکلنده ایشته بو انتساب اثناسنده طوتوشمشدی . محمد افندینك قارده‌شی احمد بیجان [٢]ده اومعنوی کونشك ضیاسندن حصه‌دار اولدیغی ایچون قارده‌شنك یازدیغی (مغارب الزمان لغروب الاشیاء فی العین والعیان) نی (انوار العاشقین) اسمیله تورکجه‌یه ترجمه ایتمشدی .

* * *

بوراده ، روایت قبیلندن اولمقله برابر، بر فقره‌یی اهمیتنه بناءً یازاجغم. یازیجی زاده «محمدیه»یی پیرینه کوستردیکی وقت، حضرت پیر اوکا خطاباً : « محمد ، بونی یازاجغکه بر سینه حك ایتسه‌یدك دها ایدی ! دیمش . بو فقره ، حضرت پیرك علمدن زیاده عمله وتربیهٔ اخلاقیه‌یه اهمیت ویردیکنی کوستریبور. واقعا سینه حك ایتمك یعنی شیمدیکی افاده‌مزه کوره، انسان تربیه ایتمك نه بویوك ومهم بر ایشدر. حضرت پیر بو خدمت تربیه‌یی هروقت ایچون وهپمزه نمونهٔ امتثال اوله‌جق بر طرزده ایفا

---

[١] یازیجی زاده محمد افندی معلقره‌یه تابع قاضی کوینده دوغمشدر . فقط کلیبولیده یرلشمش اولدیغی ایچون کندیسنی اورایه نسبت ایدرلر . تحصیل علوم ایچون بر چوق یرلردن ماعدا ایرانه وماوراءالنهره قدر کیتمشدی. استفاده ایتدیکی ذاتلردن باشلیجه‌لری حیدر حافی ایله زین العرب ایسه‌ده اصل مرشدی بایرام ولیدر . وفاتی ٨٥٥ سنه‌سنده‌در.

[٢] قارده‌شی احمد بیجان‌ده مهم اسکی بر تورك محرریدر . (انوارالعاشقین) دن ماعدا درمکنون ، عجائب المخلوقات ، منتهی اسملی اثرلری واردر .

ایدبیوردی. چونکه کندیسنه انتساب ایدنلرك قابلیتلرینه کوره، بعضلرینی بر صنعته، بعضلرینی‌ده زراعته سوق ایتمکده ایدیلر . فضله اوله‌رق کندیلری‌ده عائله‌سنك تأمین معیشتی ایچون بالذات طوپراغی سوره‌رك بورچاق اکرلردی ! حصاد وقتی کلنجه هپ برلکده اچه ایله محصولی قالدیررلردی . [١]

اناطولینك حامی معنویسی [٢] اولان بوذات عالی قدرك بوتون معاصرلری و بوتون اخلافی ایچون فعلاً کوسترمش اولدیغی بو دستور فضیلت و فعالیت نه بیوك بر ارشاددر ! بالذات چالشمق ، اچه ایله ایش کورمك ، مادر مشفقمز مقامنده اولان طوپراغه مراجعت ایتمك ، ال ایله‌ده بر صنعت ایشله‌مك .

ای قوجه تورك اولیاسی ! سکا رحمت اولسون ، مدنیت ساحه‌سنده تعالی و ترقی ایچون بزه فائده‌سی مشروع ، ثمره‌سی امین ، طبیعت مملکتك شرائط عمومیه‌سنه موافق ناصیل فیاض بر یول کوسترمشسك !

بو مشغولیتلر خارجنده حضرت پیرك مجلسلرنده هیچ بر وقت مناسبسز سوزلر سویلنمزدی. بو مجلس، بهمه‌حال بر درس، بر نصیحت و موعظه ایله کلنلری تنویر ایدردی . بو قیمتدار محبتلرك برنده حضرت پیر منسوبلرندن بدرالدین افندی‌یه مشاهیر صوفیه‌دن (فخرالدین عراقی) نك لمعات اسمنده پك معروف اثر تصوفیسنی تورکجه‌یه ترجمه ایتمسنی امر ایلمشدی. مشارالیهك تورك دیلنه کچمش اولان بو خدمتی‌ده حقیقةً شایان شکراندر. کچنلرده دارالفنون کتبخانه‌سی ایچون آلنمش اولان بر یازمه مجموعه‌ده بو ترجمه موجوددر . باقیکز مترجم نه دییور : [خاطره خطور ایتدی که هر قنده خلقهٔ ذکر اولسه کوکل آکا قصد توجه ایدردی . ناکاه شیخ المشایخ قطب زمانه شیخ حمیدالدین حضرتلرینه ایریشلدی. مجلس وعظنده و خلقهٔ ذکرنده حاضر اولندی . انلرك نظر کیمیالرندن بو قلب قلبه اثر ایریشدی . قصد توجه ملازمت و مصاحبت زیاده‌تر اولدی تا که سلطان المشایخ قطب الاقطاب مرشد الیمین والیسار مراد المرید مطلوب القریب والبعید شیخ حاجی بایرام قدس سره صحبتنه ایریشلدی. کاه کاه صحبت خاصلرینه واریلوب مجالس وعظندن و درسندن خالی اولونمازدی . نیجه‌لر کتب مشایخدن حضورنده درسنی آلیرلردی . بو ضعیف سامع اولوردی ، بعض عاشقلر لمعاته مشغول اولمشلردی . مبارك لفظلرندن رموز و اسرار دیکلرلردی. بر نیجه عاشق درویشلری که فارسی و عربیدن حظلری یوق ایدی تأسف ایدرلردی. بر کون بی ادبلك ایدوب تورکی‌یه کلك اولور دینلدی . عاشقلر بونی ایشتدیلر قتی طالب اولدیلر. بو ضعیفه الحاح ایتدیلر . حضرت شیخك نهایت بوکستاخلق سمعنه ایریشدی الحاصل شیخ حضرتلرندن بو ضعیفه اشارت اولدی ـ بو ضعیفك اول قدرتی یوقدر که بوکا اقدام اوله دیدم .ـ شیخ حضرتلرینك مبارك لفظلرندن قدرت ، قدرت ویره دیو خطاب کلدی . اول سببدن بو قدر اقدام اولندی امیددر که شیخ حضرتلرینك مبارك همتی برکاتنده بعنایة‌الله و بمعجزات انبیاء و بکرامة اولیا خیر ایله اتمام اوله .]

حضرت پیر بوتون بو چالشمه‌لر آراسنده مریدلرینه ، حیاتمزکده، ییدیکمز نعمتلرکده واهب حقیقیسی اولان اولو تاکریمزی اونوتمامنی امر ایدردی . زیرا بیلیوردی که ، نفسك حدت ، حرص ، حسد، انتقام ، افترا ، تزویر کبی فنالقلره میلنی قیراجق، بیوکلره حرمت ، کوچوکلره شفقت ، یوقسوللره معاونت و بوتون ابنای جنسنه محبت کبی قلبك حسیات نجیبه‌سنه قوت ویره‌جك و بوتون بونلرك فوقنده طبیعتك و حیاتك هر نوع آلام و شدائدینه انسانك مقاومتنی تأمینه برابر قلبنده شوق و امیدی هر دم تازه‌لندیره‌جك یکانه غدا و دوا ذکر الهدر . واقعا بر آرسلان پنجه‌سی قدر بازوسی قوی بر آمریقالی ملیاردر قدر کیسه‌سی دولی ویا جاه و اقبالی پارلاق بر انسانه بوتون بو شیلرك پك موقت و محکوم فنا اولدیغنی اخطار ایله اونی غفلت اویقوسندن اویاندیراجق ، اوکا

---

[١] اچه‌دن صوکرا یوغورت و بورچاق چورباسی یرلردی . [آق شمس الدینك مناقبندن]

[٢] بویله شی اولورمی ؟ دیمه‌یکز . بن بونی برنجی دفعه اوله‌رق ، ازمیرده شهید دوشن میرآلای فتحی بکك باباسی شیخ عزی افندی مرحومدن چناق قلعه بوغازینك دشمن دونمالری طرفندن معروض اولدیغی هجوملر آثناسنده دویمشدم . دیمك که خلق آراسنده بویله بر اعتقاد وارمش . اونك اوزرینه مسئله‌یی براز تعمیق ایتدم . بر ده حیرتله کوردم که دنیا شهرلری ایچنده بر بلدهٔ نورانور وصفیله ممتاز پاریسك بیله پاریسلیلر نظرنده بر حامیه‌سی وارمش : سنت ژنه‌ویه‌و Saint Genevieve پاریسلیلرك اعتقادنجه بو قادین فرانسه‌نك پای تختنی آتیلانك استیلاسندن (میلادك ٤٥١ سنه‌سنده) قورتارمش واو کوندنبری (١٥٧٤) سنه کچدیکی حالده پاریسده سنت أتیه‌ن کلیساسنده او عزیزه‌نك مرمردن معمول لحدی ، ایچنده جسددن نشانه قالمامش ایکن هر سنه کانون ثانی آینده طقوز کون تعظیم و احترام ایله زیارت اولونور .

وظائف انسانیه‌سنی تعلیم ایله‌یه‌جك وحقیقتده بر هیچدن باشقه برشی اولمادیغنی بعضاً ملایم ؛ بعضاً پك سرت بر چهره ایله سویله‌یه‌جك اولان وجدانمزك الله كلهٔ منجیه‌سندن باشقه برناظم حركاتی وارمیدر ؟

⁂

بایرام ولی‌نك چتین فقط پك حكیمانه بر امتحانی :

حضرت پیرك ادرنه‌یه سیاحتنی یوقاریده یازمشدم. مشارالیهك اوراده مظهر اولدیغی احترام ومساعده‌لرصیراسنده منسوبلرینك تكالیف‌امیریه‌دن استثناسی‌ده تنسیب اولنمشدی. فقط بو حال براز صوكرا خزینه وارداتنك مهم برمقدارده تنزله سبب‌اولدیغندن مركزدولته محلندن وقوع بولان شكایت واخبار‌اوزرینه كیفیتك تفتیشی جواباً بیلدیرلمشدی . بومخابره‌یی خبر آلان حضرت پیر بركون آنقره جوارینه بر چادر قوردیروب مریدلرینی دعوت ایدر . بویوك برغلبه‌لق طوپلانیر. بونك اوزرینه مشارالیه چادرندن چیقوب كندیسنه اودقیقه‌ده طرف الٓهیدن درویشلرینی برر برر قوربان ایتمك اوزره امر كلدیكنی سویله‌یه‌رك كندیلرینی چادره چاغیرر. فقط هركسی پك‌زیاده قورقوتان بو اخطاره یالكز براركك ایله برقادین اجابت ایدوب چادره كیررلر ، حضرت پیرده ایچریده‌اوجله حاضرلاندقلری قویونی كسدیرر . بو قانی كورن درویشلر ایشك حقیقتندن خبردار اولمادقلرندن وقعه‌یی صحیح ظن ایدرلر ، وبزم شیخه « قاراسودا » علتی عارض اولمش دیه‌رك اورادن قاچارلر . بونك اوزرینه پیر مشارالیه والیٔ ایالته بزم بر بچق درویشمز واردر ، اونلردن باشقه هركسك تكالیف مرتبه‌سنی ویرمسی لازمدر دیه‌رك خبر كوندرر . ایشته بویوك آداملرك مصالح حكومته خدمت ومعاونتلری‌ده بویله حكیمانه اولور .

بوندن باشقه ، بو اكابر امت ، اوزرلرینه وظائف حكومتی آلمش اولان ذاتلره وظائف مأموریتی عدالت دائره‌سنده ایفا ایتمك الك بویوك عبادتلردن معدود اولدیغنی اخطاردن خالی قالمامشلردر. چونكه اونلرك نظرنده ابنای‌بشر عیال اللهدر . بناءًعلیه خلقه خدمت بالذات حقه خدمتله مساویدر . بونكه ایچوندركه ایفای وظیفه‌ده تكاسللرینه سبب اولور اندیشه‌سیله رؤسای اداره‌نك

طریقه وقف وجود ایتمه‌لرینی ترویج ایتمه‌مشلردر . حضرت پیرك جانشینی آق شمس‌الدینك مناقبندن باحث كتابلر اوقونورسه بونك مؤثر بر مثالی كوریلیر .

⁂

بایرام ولینك كنجلكنده قاره مدرسه‌ده مدرس اولدیغنی سویله‌مشدم . دیمك‌كه ایسته‌سه ایدی، اوده عربجه ویا آكلاشیلماسی بزم ایچون شیمدی عربی وفارسیدن دها مشكل قدما طرزنده‌كی توركجه ایله اثرلر یازابیلیردی . فقط قوجه ولی بویله نشریاته اهمیت ویرمه‌مشدر . یالكز شیخ حامدك ترتیب ایتدیكی ورد شریفی بعض علاوه‌ایله قبول ایتمشدركه‌هرصباح نمازندن‌صوكره منتسبلری‌طرفندن اوقونور . بوورد شریفی تبركاً رساله‌مزك آخرینه درج ایده‌جكز . بویوك پیرلردن همان هپسنك بر وبعضاً متعدد بویله وردلری ، حزبلری ، صلواتلری، استغفارلری واردر . [۱] بواوراد شریفه اوحضرتلرك بوتون صمیم روحلریله ذات اقدس احدیته‌متوجه اولدقلری زمان‌چوغی ینه قرآن مجیدك آیات بیناتندن اولمق اوزره مرآت‌مصفای قلبلرینه سانح اولان خطاب ومناجاتلرله احدالذات، محمدالصفات ، محمودالافعال افندمزدن استمدادلری متضمن اولدیغی ایچون پك زیاده روحپروردر . هله ، بونلر آداب مخصوصه‌سنه امتثالاً وبرتأمل تام ایله اوقوناجق اولورسه ، قلبك عالم لاهوت ایله اولان مناسبت خفیه‌سنی شعور معتادمزك حیطهٔ ادراكنه ادخال ایده‌جكنه امین اولمالیدر .

آداب مخصوصه ایله اوقومق لزومنی عرض ایدیشم ، بویله برضرورتك حق فیزیولوژیق وپسیقولوژیق بر ضرورت اولماسنه مبنی‌در . صو ایچن ، یمك ییه‌ن برانسانك وضعیت واطوارینه باقیكز ، بونده حیوانی وسفلی برطوپلانمقلق كوروسكز. فقط دیكله‌ین، باقان انسانك‌دقتكارانه وموزون وضعیت واطوارینه باقیكز، بونده‌ده‌حسی‌وهرحالده دها رقیق برطوپلانمقلق كوروسكز. والحاصل هرایشك كندینه لایق بروضعیتی اولدیغندن اوكا رعایت لازمدر .

⁂

---

[۱] عیناً عاصم « قاموس » دن :

قرآن كریمی علی غیرالتألیف سور مختلفه‌یی شامل مساویةالاوراق اجزاء ایدوب هرجزؤنی بر كون تلاوت ایدرلر . اول اجزانك هربرینه « ورد » دینور. جمعی اوراد كلیر . نته‌كیم حزب واحزاب دخی بویله‌در .

بروسه‌لی طاهربكك كوجوجك بررساله‌سنده حاجی‌بایرام‌ولینك اوچ‌الٓهیسی درج ایدلمشدر . بن‌ده بونلری عیناً نقل ایده‌جكم :

بیلمك ایسترسه‌ك سنی . جان ایچنده آراجانی
كچ جانكدن بول آنی . سن‌سنی بیل سن‌سنی
كیم بیلدی افعالنی . اول بیلدی صفاتنی
آنده كوردی ذاتنی . سن‌سنی بیل سن‌سنی
كیم‌كه حیرته واردی . اونوره‌مستغرق‌اولدی
توحید ذاتی بولدی . سن‌سنی بیل سن سنی
بایرام اوزونی بیلدی . بیله‌نی آنده بولدی
بولان‌اول كندی‌اولدی . سن‌سنی بیل سن سنی

§

هیچ كیمسه چكه‌بیلمز كوجدر فلكك یایی
دردینه كوكل‌ویرمه بركون كونورور وایی
اوینایی كلیر آلدادیر چونكه الی چابیقدر
بر بونجوله‌بن فتنه قنده بولور آیی
چون یوزونی دوندوردی برلحظه قرار ایتمز
نیجه سری پای ایدر دونر ایدر پایی
بر فانی وفاسزدر قولینه ایناٰنما هیچ
كاه بایی یوخسول ایدر كاه یوخسولی بایی
حیران قو عاقلر بو معنانك آلتنده
قافدن قافه حكم ایدر بیلمز بومعمایی
اول واحدكه وحدته‌در كثرتده فانی تفریق
خضر ایرمه‌دی بوسره بیلدیرمه‌دی موسایی
مسكین حاجی بایرام سن دنیایه كوكل ویرمه
بر اولو عمارندر آلمه باشه سودایی

§

چالابم برشار یاراتمش ایكی جهان آره‌سنده
باقیجاق دیدار كورونور اول شارك كناره‌سنده
ناكهان اول شاره واردم اول شاری یاپیلیر كوردم
بن‌ده بیله یاپدم طاش وطوپراق آره‌سنده
اول شاردن اوقلر آتیلیر كلیر جكرلره باتیلیر
عارفلر سوزی صاتیلیر اول شارك بازاره‌سنده
شاكردلری طاش یونارلر یونوب استاده صونارلر
چالابك اسمك آكارلر او طاشك هرپاره‌سنده
بوسوزی عارفلر آكلار جاهللر بیلمه‌یوب طاكلر
حاجی بایرام كندی باكلر او شارك مناره‌سنده

⁂

بویوك پیرلرك چوغی شاعر اولمادقلری حالده الٓهی طرزنده بویله منظوم سوزلر سویله‌مشلردر . بونكله برابر ایچلرنده سید نسیمی ، یونس امره ، عزیز محمود هدایی ، سزایی ، متأخریندن عثمان شمس افندی كبی شعریت اعتباریله‌ده یوكسك سوزلر سویله‌ینلری واردر . فقط‌اونلره اعتمادومحبتی اولانلراوسوزلرده قافیه و وزن آرامقدن حیا ایدرلر. او الٓهیلرك اونلرك مبارك نفسلرندن‌دوغمش اولماسی ایشیدنلری هیجانه كتیرمك ایچون ألویریر . بو مسئله ، پسیقولوژیك غریب برسردر . بعضاً الفاظی غایت دوزكون ومعناسی ظریف وایجه برسوزك قائلنی اوكرندیككز وقت نظریكزده هیچ بر قیمتی قالمادیغنی البته تجربه ایتمش اولمالیسكز. بونك عكسنه ، سودیككز وپاحسن اعتقاد ایتدیككز بركیمسه‌نك سوزلرینی‌ده حسن قبوله طبعاً مهیا اولدیغكزی تسلیم ایدرسكز ، ظن ایدرم . هم اوقدر دكل ، ارنلرك سوزلرنده برده حیات اثری واردر . زیرا اونلر ، اسماعیل حقینك افاده‌سی‌وجهله: [علوم‌حقیقیه‌یی « حیاً عن‌حی » اخذایتمشلردر. حیك كلامنده ایسه اثر حیات واردر . اونك ایچون نیجه مرده دللر اونكله تازه‌لنمش و نشو و نما بولمشلردر .] بو سببله‌دركه حاجی بایرام كبی پیرلرك سوزلرینی مریدلری كمال حرمتله محافظه و تقدیر ایتمشلردر . بوكا الك بویوك

برهان اولمق اوزره ١٣٠٥ سنهٔ هجریه‌سنده استروجه‌ده وفات ایتمش اولان سید محمد نورالعربی حضرتلرینی کوستره بیلیرم . اصلاً مصرلی اولدیغی ایچون روم ایلیده (عرب خواجه افندی) ، بعضاً علی‌المرتضی حضرتلرینك (نقطه) رساله‌سنی شرح ایتدیکی ایچون (نقطه‌جی خواجه) نامیله مشتهر اولان بوذات عالیقدر صوك زمانلرك قطب اعظمی عد اولنمقده ایدی . زیرا ، یالکز تفسیر ، حدیث کبی علوم عالیهٔ دینیه‌ده علامه دکل ، معارف ربانیه‌ده‌دخی بوعصرك‌شیخ اکبری دنیله‌جك قدر متبحر ومتعمق ایدی . مدارج حقیقتك اك یوکسك مرتبه‌سنه چیقمش اولدیغنی‌ده فاتح تربه‌داری مرحوم عمیش‌افندی حضرتلریله فاضل محترم حریری زاده شیخ کمال‌الدین افندی مرحوم تصدیق‌ایتمکده‌درلر . ایشته زمانك بویله‌برغونی ، حاجی‌بایرامك یوقاریده‌یازدیغم آتیلرندن‌ایکنجیسنی لسان تصوفله شرح ایتمشدر. هنوز طبعی میسر اولمایان بوشرحی بروسه‌لی‌طاهر بك‌افندی بکا اعاره ایتمك لطفنده بولندیغی ایچون نمونه اوله‌رق ، یالکز برنجی بیته عائد شرحی نقل ایده‌جکم . اولا شوراسنی عرض ایدەیم‌که عرب خواجه افندینك نظر حقایق بیننده بایرام ولی بحرمطمطم وسرمطلسمدر . [١] چونکه شرحنه « قال‌البحرالمطمطم والسرالمطلسم‌الحاج بایرام ولی » دیه باشلایور .

« چالابم برشار یاراتمش ایکی جهان آراسنده . »

[اصل لغت تورکده چالاب الله دیمکدر . شاردن مراد مدینهٔ جمع‌الجمع و محروسهٔ حقیقتدر . یاراتمش دیمك ، اظهار ایله‌دی دیمکدر . زیرا یاراتمق وجود معنویدن وجود صوری‌یه انتقال ایله‌مکدر . اهل ظاهرك ، عدمدن وجوده کلمك دیدیکلری کبی دکلدر . [٢] ایکی جهان دیمك : بری هویت وبری انیت‌در . هویت ، باطن حقدر ؛ انیت ، ظاهر حقدر . معنای مصرع : هویت صفات وانیت صور آراسنده شار حقیقت ومحروسهٔ جمع‌الجمعی ، چالاب اظهار ایله‌دی . واول محروسهٔ حقیقت ، بو ایکی جهانی جامع اولدیغی ایچون جمع‌الجمع نامی ویرلدی . وجهان هویت ، جمع باطن یعنی صفاتدر . وجهان انیت ، جمع

---

[١] بحرمطمطم ، جوشقون دکز ، سرمطلسم ، طلسملانمش سر دیمکدر .

[٢] بونه‌قدر یوکسك برملاحظهٔ حکیمانه‌در .

ظاهر یعنی صوردر . وبو ایکی جهانی جامع اولان شار حقیقت وجمع‌الجمعك بر نامی « چالاب » درکه مذکور اولان ایکی‌جهانی شاملدر . کماقال‌موسی‌علیه‌السلام: « انی اناالله [١] » ــ انی ، جهان هویت ؛ « انا » جهان انیت ، والله ایکیسنه شامل اولمق اوزره تورکجه‌ده چالابدر . بونك ایچون قال‌المنسوب الی شاه علی ، حاجی بایرام ولی :

« باقیجق دیدار کورونور اول شارك کناره‌سنده »

دیدار کورمه‌ین یوقدر . جمله خلق دیدار کورور . لکن‌جهلا بی‌خبراولدقلرندن کورمیورلر وکورونمز دیرلر . اونلرك جهللری کندیلرینه حجابدر . دیداره حجاب یوقدر . مثلا بر حکمدار ، روی زمینه سریر سلطنتدن تبدیلاً چیقوب مملکتی سیران ایدرسه هانکی صورتده‌ایسه بیلن‌طانیر ، بیلمه‌ین‌طانیماز . حق طانیان بر کیمسه طانیمایان برکیمسه‌یه حکمدار کجدی کوردکی دیه سؤال ایدرسه ، کورمه‌دم جوابنی ویرر ، بلکه کورمدیکنه یمین ایدر . معنای‌مصراع : جهلك حجاب اولمازسه باقیجق دیدار کورونور اول شارك کناره‌سنده‌دیمکدر . یعنی خارج صور اولان انیتله کوریرسك . زیرا دیداری کورمکده کثرت واردر . رائی و مرئی و رؤیت تکثر ایله‌در . و مرئی اولان دیدار : ذات ، صفات وافعالدر . شار کناره‌سی اولان افعال ، اول‌مشاهده اولونور . وافعالدن صفات وصفاتدن ذات کورونور. هویت ایسه عینی شار اولدیغندن آنده‌کورمك یوقدر . ولذاقیل : « رؤیتنا لنابنا . ورؤیتنا له‌به » « ورؤیته له‌بنا . ورؤیته‌لنابه » ــ شیخ کشتری ایجاد ایله‌دیکی قاره کوز اویونی ، جاهل اولان کیمسه‌لرك جهللرینه واهل شهود انیت اولان ولیلرك دیداری کورملرینه واهل تحقیقك عین هویت اولمالرینه مثال قیلدیلر . بیلمه‌ین ، پرده‌آردنده تحرك ایدن‌وسویله‌ین صوردر دیر . وبیلن کیمسه ، پرده کنارندن کوریر کبی ، متحرك وسویله‌ین صور دکلدر ، بلکه برمحرك صوری حرکته کتیریر دیر . وسویله‌مکدن‌سویله‌یی مشاهده ایدر . اما پرده داخلنه کیروب جمله صوری متلاشی ایتدیکی وقت‌اصلا رؤیت صور اولماز . بلکه پرده داخلنده اولان صورتلرك بری اولور . کذلك اول شاره دخول اولنورسه شاردن عد اولنور .

---

[١] « سورهٔ قصص » ده اوتوزنجی آیتك صوکیدر .

« ناگهان اول شاره واردم اول شاری یاپیلیر کوردم »

(شرح) ای عزیزلر اول شارك درت سوری واردر . اولکی سوری تجلیٔ افعالدر ؛ من حیث الافعال دیداری مشاهده ایلمك ؛ ایکنجی سوری تجلیٔ اسمادر ، من حیث الاسما دیداری مشاهده ایلمك ، اوچنجی سوری تجلیٔ صفاتدر ، من حیث الصفات دیداری مشاهده ایلمك ؛ دردنجی سور تجلیٔ ذاتدر ، من حیث الذات دیداری مشاهده ایلمکدر . بودرت سوری تجاوز ایتمه‌دن اول شهره وارلماز . معنای مصرع : تجلیات افعل ، اسما ، صفات و ذاتك جمله‌سنی قطع ایتدم ، مذکور تجلیاتده سلوك حقیقی‌یی اتمام ایله‌دم . ناگهان شهر حقیقته کیردم . کوردم‌که اول شهر هر آنده تجدد ایدوب یاپیلیور وهر آنده بر حسن ظاهر اولور . کندیمه نظر ایله‌دم : اول شهردن جزؤ اولدیغمدن هر آنده برحسنله جمالم فنا ایله بقا آراسنده یاپیلیور ایدی . ینه حاجی بایرام ولی بیوریور :

« بن دخی بیله یاپیلدم طاش وطوپراق آره‌سنده »

طاشدن مراد بقا بالله ، طوپراقدن مراد فنافی الله‌در ، کاتقدم . — ای عزیزم ، بر آنده ایکی تجلی اولماز ، اولورسه عبث لازم کلیر . ایکی آنده بر تجلی اولماز ، تحصیل حاصل لازم کلیر . بوندن معلوم اولدی‌که هر آنده بر تجلی اولور . قال الله تعال : [ومآامرنا الاواحدة کلمح البصر] [۱] اوهو اقرب وقال الله تعالی : [کل یوم هو فی شأن] [۲] بونلردن مراد یوم الهی یعنی جزؤ لایتجزی کبی آن زمانیدر .

⁂

حاجی بایرامك بو الٓهیسنی یالکز محمد نورالعربی شرح ایتمه‌مشدر . اونی چوق زمان اول آق شمس الدین عربجه شرح ایتمش اولدیغی کبی مؤخراً شیخ اسماعیل حقی‌ده مفصلاً شرح ایتمشدر . اسماعیل حقی‌نك برسوزدن یوزلرجه معنا چیقارمق خصوصنده‌کی طرز تحریرینه بر نمونه اولان بو شرحنك‌ده بر قاچ

---

[۱] سورهٔ قمرده القمر آیت کریمه‌در . فقط بوراده « اوهو اقرب » جمله‌سی آیته داخل دکلدر .

[۲] سورهٔ نحلده‌دخی ۸۹ نجی آیت بویله‌در : وماامرالساعة الاکلمح البصر اوهواقرب

صحیفه‌سنی ، محتوی اولدیغی قیمتدار بعض مطالعات عارفانه اعتباریله واولکی شرحله مقایسه‌یه مدار اولمق اوزره نقل ایده‌جکم . [۱]

[قال مسجد جباه الاسماء المطلقه ومحتد اغلب فروع الطرق الحقه ، [۲] اکمل الرجال وامثل اهل البال حضرت الشیخ الحاج بایرام قدس الله تعالی سره مع اسرار سائر الکبار الکرام بلسان دیاره حسبما فاض فی مشرع اختیاره .] :

چلبم برشار یاراتمش ایکی جهان آراسنده

« چلب » جیم فارسی ایله ، لسان تورکیده دائر اولان اسماء الٓهیه‌دندر ، تکری معناسنه . پس کافر وفاسقه چلبی اطلاق کفر وفسق قیلندندر . زیرا شیطانی ونفسانی اولان کیمسه‌نك الله‌ه نسبتی درست دکلدر . مجاز ایسه‌هر یرده اولماز . آخرنده میم متکلم وحده دلالت ایدرکه هرکسك حقله کندی میاننده الهیت ومألوهیت ارتباطی واردر . زیرا بو وضعیت ارتباط اولمسه مألوهدن اله علم تعلق ایتمزدی . آنکچون تنزیلده کلیر : — [فاعلم انه لا اله الا الله] — پس بو مرتبه‌نك ماوراسنه بالنسبه سلسلهٔ ارتباط منقطعدر . زیرا عالم وله وحیرتدر . ونسبت مذکوره هرکسك استعدادینه کوره‌در . زیرا کیمنده وسائط آز وکیمنده چوقدر . ونیجه‌لر مظهر اسماء کلیه ونیجه‌لر مظاهر اسماء جزئیه‌در . حکمدار ، صدر اعظم وسائر امرا وحواشی کبی .

« شار » لفظی تورکجه‌در ، شهر معناسنه . ولکن عربی وفارسیدن ترکیب کلمه ایتدکلری کبی نته‌کیم طلبیدن وطرازیدن دیرلر ، تورکی وفارسیدن دخی ترکیب ایدرلر ، شارستان کبی ، لسان عجمده شهرستان معناسنه استعمال اولنور . بوراده شار ایله مراد قلبدر ، نته‌کیم ناظم قدس سره بونظم معما اسلوبده تصریح ایتمشدر . پس غیری محامل بالجمله مهجوردر . نته‌کیم دیرلر : صاحب البیت ادری بمافیه . — مع هذا بو شش بیتك مضمون حقایق شماری قلب اوزرینه دور ایدر . سائر محاملده ایسه عدم تطبیق اهل قلبه غیر خفیدر . — وقلبدن شار ایله تعبیر ایلدی . زیرا مجمع القوی ومجموعة الاسمادرکه حروف عالیات

---

[۱] بوشرحك یازمه نسخه‌لری استانبول کتبخانه‌لرنده موجوددر . سلیمانیه‌ده اسعد افندی کتبخانه‌سنده نومرو (۱۰۲۱) وقاده عاطف افندی کتبخانه‌سنده (نومرو ۱۲۴۰)

[۲] جباه ، آلین معناسنه جبهه‌نك جمعی — محتد ، کشینك طوردیغی موقع ومکان معناسنه .

وسطورسافلات دائره‌سنك مركزيدر. خصوصا كه بعدالكمال روحدن اكلدر. زيرا روحك بدنه تعلق ، قلبی بين‌التجليات تقليب ايچوندر. انكچون ديرلركه: شاكردقابل ، استاذدن استاذ اولور، وفرزند مقبل درجهٔ پدردن ترقی بولور — اجمال وتفصيله كوره بومعنادركه خاتم‌النبيين صلى‌الله عليه وسلم ، آخر اولاد نبوت وخاتمهٔ نسب نامهٔ رسالت ايكن اصل اصيل اولان آدم، وفرع مثيل اولان ابراهيم مكرمدن وسائر آباء كرامدن عليهم‌السلام ذروهٔ مرقاى فضل وشرفه پانهاده اولدی كه نهايت عالم تركيب اولان فلك‌الافلاك تقبيل قدمی ايله شرفياب اولديغی آكا شاهد قويدر . بوجهتدن ديمشلردركه عرش اعظم آماجكاه روح نبوی واجب‌التعظيمدر . سائر اولوالعزمك قراركاهی ايسه كرسی كريمدر . وبونك صورتی ميوه‌دركه اصل اولان نوات وفرع اولان لذتی استكمال واشتماله ايله اصلدن ارجحدر. و « برشار » ديديكنده ايهام لطيف واردر . نته‌كيم قرآن كريمده كلير : ماجعل‌الله‌الرجل من قلبين فی جوفه — زيرا كليت اسمايه محل براولور . دارالملك ملك‌الملوك كبی . وسر الهينك تنوعات تجليات حسيه كرچه برقاچ محل تعيين واردر، فامابحسب‌المنازل اولان محال تعيناتدر والا دارالملك اولمق اوزره محل تعين ، قلبدر . فقط بو سببدندركه ام‌القری دخی بردر وفخر عالم عليه‌السلام قلب‌العوالمدر . اونك ظهوريله كيمسه ظاهر اولمامشدر . اونلرك اوزرينه وارث اولان ولينك وجودی دخی بويله‌در . وبومعنانك نظائری چوقدره تأمل اولونه . — ناظمك قدس‌سره ، ايكی جهانی برشار مقابله‌سنده ذكر ايتديكی لطافتدن خالی دكلدر . نته‌كيم كعبه‌نك بك جهتی ست جهاته مقابل كلمشدر ، وهر وحدت يا لفظاً ويا حكماً ويا حقيقةً كثرته مقابلدر . مكر وحدت حقيقيه اولاكه اونك كفه‌سی بر نسنه ايله متوازی دكلدر . آنكچون توحيد حقيقی ميزان اعماله وضع اولنماز وايكی جهاندن مراد عالم اجسام سفلی وعالم ارواح علوی‌دركه عالم قلب بوايكينك ميانده حقيقت برزخيه واقع اولمشدر. لحم وعظم آراسنده غضروف كبی — بو جهتدندركه قلبك قوای روحانيه وجسمانيه‌سی واردر . اولكيسی قوت عقليه وخياليه وامثالی كبی . ايكنجيسی قوت سمعيه وبصريه ونظائری كبی . وجهانكه دنيادر عالم اجسامه ناظردر. پس عالم ارواحه جهان اطلاق اولنمق بطريق‌التغليب‌دركه بحكم‌الجواردر والاحدجهان عندالمحققين

مقعر فلك سابعدن تحت‌الثرايه قدردركه مجموعنه عالم كون وفساد اطلاق اولنور. عالم ارواح ايسه مافوق‌العرشه اطلاق اولنور . بوندن فهم اولنوركه عرش محيطك ماوراسی عندالصوفية‌المكاشفين عالم‌لاخلا ولاملا دكلدر ، نته‌كيم حكما غلط ايتمشلردر . الحاصل ارواح باقی واجسام فانيدر . شوقدركه اجسام كل دخی ، سريان بركات ارواح ايله عالم فساددن خارجدر . انكچون تفسخ قبول ايتمز. زيرا سريان مذكور حسيله جوهر روح ايله متحددر. — بيت شريفكه صورت قلبدر ، ايكی جهان آراسنده‌دركه مشرق ومغربدر . زيرا وسط ارض معموره‌ده واقع اولمشدر . مشرق ومغرب ايسه ارواح واجسامه اشارتدر . نته‌كيم تنزيلده كلير : ولله المشرق والمغرب — پس قلب انسان ميان دو عالمده واقع اولمقله ، نهار تجلی وليل استتاری جامعدر . آنكچون كلير :

مشاهدة الابرار بين‌التجلی والاستتار . — اكرچه بحسب الحقيقه مقربينه كوره حكم ليل مرتفعدر . انكچون كلير : صنف من اهل‌الجنة لايستتر الرب عنهم . زيرا عالم فنا ومقام ادناده مشاهدهٔ ذات ايله مغتنم اولدقلری كبی عالم بقا ومقام قاب قوسين‌ده دخی تجليات صفات ايله متداركلردر . بر وجهله‌كه وجه ذات وصفاتده اولان دورنكی آنلره يكرنك اولمشدر . پس آينهٔ صفاتده مشاهدهٔ ذاتدن جدا دكللردر . و اول عالم مثالكه ارواح واجسام آراسنده برزخدر ، قلب انسان آنك نمودار يدر . بوندندركه عالم اجسامك صورتی مرآت قلبه منعكس اولمقده‌در . انكچون اهل دل غير وقوعی نسنه ايله اخبار اولنسه‌لر تصديق ايتمزلر . زيرا صورت وجودده منعكس اولمامشدر واحكام غيب دخی دائما متنزل اولمقده‌دركه اول دخی عالم تقديره كوره امر وقوعيدر. مثلا هلالك خلقه طلوعندن اولده طلوعی وبارانك وجه ارضه نزولندن مقدم دله نزولی واردر . بو سببدن اول معنا كه عندالناس هنوز مفقوددر ، اهل مكاشفه قلبنده موجوددر . پس قلب ايكی وجه صاحبيدركه بريله عالم غيبه متوجه وبريله‌دخی عالم شهادته ناظردر. بالكز اهل غيب واهل شهادت اولانلر ايسه بويله دكللردر. بلكه جهت وحدت اهلليدر . بوندن ظاهر اولوركه عالم اجسام ، قلبك قفاسی كيدر . و قفای آينه برامر كثيف ايله مطلا اولماسه رونما اولماديغی كبی مرآت قلبده دخی رتبهٔ مظهر ديديكلری پرده اولماسه قطعا مرآت اولمازدی . رتبهٔ مظهر ايسه‌كه رداءالكبريا

دخی دیرلر عالم اجسامه وجلاله ناظردر ، فافهم جدا . وبوندن کذلك باهر اولدیکه قلب ، شهر وجودك ظاهر و باطنه حاکم و جمیع قوای آفاقیه وانفسیه‌سنه ملك‌الملوکدر . قوای آفاقیه‌نك ابتداسی تعین روحدر . وقوای انفسیه‌سنك اولی تعین نطفه‌در . زیرا عالم مثال مطلق روحه تابعدرکه خلقتده آنك لوا حقندندر . وعالم انسان تعین نطفه‌یه موقوفدر . اکرچه‌که روح دخی نطفه ایله دور ایدر ، فهمی صعوبتلی نسنه‌در. بوندن غافل اولان و (نفخت فیه من روحی)مقالهٔ منیفه‌سنك ظاهرینه مغرور اولوب روح‌انسان خارجدن منفوح اولدی صانور . روح اضافینك محل تعینی قلبدرکه مضغهٔ صنوبریه‌در . اکرچه قلب فی‌الحقیقة لطیفهٔ ربانیه‌در و روح مذکوره محل تعین اولمقدن روح متحیز اولمق لازم کلمز ، بلکه بر وجه اکلیت محل تعلقی بیاندر . زیرا روحك بدنه حلولی یوقدر ، بلکه تعلق واردر. ذات مطلقه‌نك جمیع تعیناته تعلقی کبی . روح نباتینك محل تعینی جکردر ، روح حیوانینك محل تعینی دماغدر ، آنکچون محل ادراکدر . و جمیع حیوانات دخی فی‌الجمله ادراکله متصفدر . و قلب ، روح ایله جسمك ازدواجندن تولد ایتمش ولد شریفدرکه عقل قدسی آکا خادمدر . بوندن فهم اولندیکه قلب ، بو تولد حسبیله مخلوقدر . آنکچون ناظم قدس سره « یاراتمش » دیو تعبیر ایلدی . فقط مخلوقیتدن سر قدیم اولماماسی لازم کلمز . بلکه کندی سر قدیم و ظهوری حادثدر . و آنك شار اولماسندن فهم اولندیکه عالم اجسام بر ارواح آکا نسبتله قریه کبیدر . قریه دخی اکرچه جمعیتی مشتملدر و اما شهره نسبتله بسیطدر . بو سببدن قرآن‌قلبه نزول ایتدی . نته‌کیم قرآنده کلیر: (نزل به‌الروح‌الامین علی‌قلبك)[١] یعنی معنای جمعیتی مشعر اولان قرآنك مهبطی معنای مذکوردن مفصح اولان قلب‌اولدی . بوندن فهم اولندیکه قلبدن اشرف نسنه یوقدر. پس‌قروی اولان، شهره مهاجرت ایتمك لازمدر. تا که اهل جمعیت اولا .— قلبك کمالی علم باللهدر. پس سائر کمالات قواواعضا آنك کماله تابعدر. یعنی آنك‌کمالی مقصود بالذات وغیرك کمالی مقصود بالعرضدر. مثلابرکیمسه هرنه قدرتجوید اهلی اولسه آنك کماله کمال‌لسانی دیرلر. وبرکیمسه زرقای یمامه کبی اوچ کونلك مسافه‌دن

---

[١] سورةالشعراده‌در .

کورسه [١] آنك کماله‌کمال بصری دیرلر. وبرکیمسه قرارطریق کبی اوچ کونلك مسافه‌دن‌استماع‌صوت‌ایتسه ، آنك کماله کمال‌سمعی‌دیرلر. وبرکیمسه‌رهبران‌قوافل کبی سمت‌قصدی استشمام تراب واسطه‌سیله معلوم ایدینسه آنك کماله کمال شمی دیرلر.وبرکیمسه بعض رجال کبی اوچ کونلك مسافه‌یی بطریق‌الطی برخطوه‌ایلسه آنك کماله کمال رجلی دیرلر . وبر کیمسه ابن مقله ویاقوت مستعصمی ، عماد وشیخ‌آماسیوی قدر جودت کتابت وحسن‌خطه مالك اولسه ، آنك کماله کمال یدی دیرلر . پس قنی قلبك کمالیکه علم باللهدر . آنکچون بو علم بالله حاصل اولماسه هیچ بر کمال ایله افتخار ایتمك درست دکلدر . و اکر کمال قلبی حاصل اولسه غیری کمالات اولماسه دخی بسدر . اکر اولورسه محسناتدرکه ممدوحدر.

بو سببدندرکه حاجی بایرام ولی‌ویونس امره و امثالی علوم رسمیه وقوانین عقلیه‌دن بهره‌سی قلیل اولانلره حکیم الهی دیرلر ، غیریلره دیمزلر . زیرا حکمت‌که معرفةالاشیا علی ماهی علیه‌در ، اهل قلبك صفتیدر . بعدذا شهرده مقیم اولان کیمسه هرمراداولان نسنه ایله مرزوق اولدیغی‌کبی اهل قلب دخی بویله‌در . بو سببدندرکه اول باب‌الملکوت اولان فلك اول قلبدر . زیرا مقر روحانیت آدمدر . پس فلك اول باب الملکوت اولمقله جانب علویسی قطرهٔ عالم ارواح ، وجانب سفلیسی منظرهٔ عالم اجسامدر . بوندن فهم اولنورکه بو شهر قلبده فی‌الجمله طوبله‌زن اقامت اولمایان کیمسه‌نك اسب روحی زین بشریتدن انسلاخدن صوکرا فلك اوله طوغری تکاپو ایده‌مز ، مکرکه ایمان غیبیده ایقانی اولا . پس بوصورتده جائزدرکه طریق عنایتدن شهرمقام‌ارواحه واصل واعمال صالحهٔ شرعیه ایله استصحابی حسبیله مقامات علویه‌دن برینه‌نازل اولا . والا شهردن زیاده دور اولان‌کیمسه‌یه ادراك جمعه یوقدر. الحاصل‌سبب پریشانی اولان قرای‌نفس‌وطبیعتدن شهر قلبه مهاجرت ویاخودآکا قریب‌برمنزلده اقامت لازمدرکه‌ندای ارجعی، سمع‌جانه رسیده‌اولدقده منزلکاه‌دله خرامان‌اولا فافهم!

{ باقیجق دیدار کورینور او شارك کناره‌سنده }

---

[١] زرقا ، کوك‌کوزلوخاتونه دینور.یمامه‌ده جدیس قبیله‌سندن برعورتك لقبیدر. اوچ کونلك مسافه‌ده واقع سواد واشباحی رؤیت وتشخیص ایدردی ومنه‌المثل ابصرمن زرقاً الیمامه « قاموس » دن

دیدار، اصلنده آرندهٔ دیددر . کورمه کوتوریجی معناسنه ، یوزك کورینن یرنده استعمال اولوندی . کناره کاف عربی‌نك فتحی ایله وآخرده های غیرملفوظه ایله کناره طرف معناسنه‌در . معلوم اولاکه شیخ ناظم قدس سره بو بیتده اقصی المقامات اولان رؤیته اشارت ایلدی . آنك ایچون جیم ایله بدأ ایلدی زیرا جیم جماله رمزایدر وفلك بصری فلك سمعیدن صوکرادر. یعنی اول مخاطبات سمعیه‌در،

حضرت کلیمه واقع اولدیغی کبی . ثانیاً مشاهدات بصریه‌درکه رتبهٔ حبیبدر « علیه‌السلام » . بوندن فهم اولنورکه مقام رؤیت مقام معرفتدن افضلدر. زیرا مقام سمعده نیجه عارف واردر که‌هنوز مشاهدات قلبیه ومعاینات سریه ایله شرفیاب اولمامشدر. ورؤیتك ایکی رتبه‌سی واردر: بری اختصاص نبویدرکه دنیاده رؤیت بصریه‌در . وبری دخی عموم اوزرینه‌درکه رؤیت بصیرتدر . زیرا بو رؤیت ، دنیاده جملهٔ انبیا وجمیع کمل اولیایه عالم انسلاخده حاصل اولمشدر. حق حضرت کلیمه دخی وقت خرورده حاصلدر. زیرا اول وقتده ممنوع اولان رؤیت بصریه‌در. ناظمك باقیجق دیدیکنك سری بودر که فاعتبروا یا اولی الابصار موجبنجه مظهردن ظاهره عبور لازمدر تا که جمال حضرت، باهر اولا. والاعجب کونیه ایله محجوب اولانلرك نظرلری مظهره منحصر اولمقله اول جمالی کوررلر وکورمزلر . زیرا کوردیکلری مظهر ردأ الکبریادر . ومرتدی اولان کیمسه تحت رداده کورونمه‌یوب کورینن بحسب الظاهر ردا اولدیغی کبی، آنلری دخی صفات حسن که حسیدر حسن صفاتدن اشغال واغفال ایلمشدر ، زیرا حسن صفات ملکوتندر . دیدهٔ حس ایسه مطالعهٔ ملکوتدن بی بهره‌در . بلکه مطالعهٔ مذکوره دیدهٔ دل ایله حاصلدر . نته‌کیم قرآنده کلیر : (وکذلك نری ابراهیم ملکوت السموات والارض) —. [١] کناردن مراد، شهر قلبك هرکناریدر، یوقسه برکناری دکلدر . والا رؤیتی تحدید لازم کلیر . زیرا وجود حق بالجمله وجهدر . پس تجلیسی طرف مخصوصدن دکلدر . انکار رؤیت ایدنلر ، غایبی شاهده قیاس ایدوب غلطه دوشدیلر . بیلمدیلرکه وجه مطلقه نظر ایتمك بصر مطلق ایله‌در ، مقید ایله دکل . فافهم جدا . — (کناره) عبارتنده سر ادق بودرکه تحصیل رؤیت ایچون اثبات بعد وتصور دوری ایله تمثیل رؤیتدر .

---

[١] انعام سوره‌سنده ٧٦ نجی آیت .

زیرا دیدار کورونمك ، رائی ومرئینك بقاسیله اولور ، فناسیله دکل . یعنی رائی مرئیده فانی اولسه اول حالته رؤیت دیمزلر . زیرا عالم وحدتده شرك اولماز . حدیثده کلیر: (واسألك لذة النظر الی وجهك الکریم ابداً دائماً سرمداً) . یعنی « اکمل اهل الرؤیه اولان فخر عالم صلی الله علیه وسلم جنابلری لذت نظر طلب ایدیلر. بوخود معلومدرکه لذت مذکوره عالم بقایه ناظردر . آنکچون ابد ودوام ایله تقیید ایدیلر . پس بومعنایه دوام مشاهده وهر مشاهده‌ده وجدان لذت امور ممکنه‌دندر. ابرار ومقربین میاننده شوقدر فرق واردرکه ابرارك لذتی ناقصه‌در. زیراهنوز تجلیات افعال وصفاتده‌در. زیرا سیرلری فنایه وذاته ترقی اوزرینه‌در . ومقربینك لذتی لذت کامله‌در. زیرا تجلیات افعال وصفاتدن تجلی ذاته ترقی ایتمشلردر، سیرلری ده بقایه وصفاته تنزل اوزرینه‌در . پس هر اهل صفات، اهل ذات اولماز. وهر اهل ذات دخی صفاته تنزل بولماز. بلکه نیجه عارف، واقف اولور ونیجه‌سی دخی عارف وارث رتبه‌سنی احراز ایدر . والحاصل ، لذت کامله اودرکه مظهر صفاتده ظاهر ذات ایله آشنا اولاسین‌که هم نور صفات ایله منور وهم جمال ذات ایله متشرف اولاسین . بوندن فهم اولندی‌که نیجه صورتده دور اولانلر فی الحقیقه نزدیکلردر. آنکچون بوعالم دنیا کیمنه جنت وکیمنه جهنم اولمشدر. زیرا اسفل سافلینده اولمق اعلای علیینده اولمغی منافی دکلدر . آتشده اولمق کلشنده اولمغی منافی اولمادیغی کبی. نته‌کیم ابراهیم علیه‌السلام حالیدر. بوجهتدندرکه قرآنده کلیر: (ونحن اقرب الیه من حبل الورید) وینه کلیر : (وهومعکم اینما کنتم) [١] .— پس یار ایله همنشین اولان سم الخیاطده[٢] اولسه دخی ینه صحرای پهناورده‌در.[٣]

والا صحرای فسیحهٔ جهانده بلکه جنت صوریه‌ده اولسه دخی ینه سم الخیاطده‌در. بناءً علی هذا ، مقام قلبی تحصیل ایتمك کرکدر . زیرا زیاده وسعتدن سرحقه جلوه‌کاه اولدی . وبلکه قلب ، لباس حق اولدی . نته‌کیم (وماوسعنی ارضی

---

[١] بونلردن برنجی آیت (ق) سوره‌سنك ١٦ نجی ، ایکنجی « وهو معکم ...» قتلی . . . سوره‌سنك ...نجی آیتیدر .

[٢] سم الخیاط ، ایکنه دلیکی معناسنه‌در .

[٣] اسماعیل حقینك شو ملاحظه‌سی نه‌قدر عاشقانه‌در ! فقط بو اخطارك حقیقتی حوقتی انجق باشندن عشق حادثه‌لری کچمش اولانلر تقدیر ایده‌بیلیر .

ولاسمائی ولکن وسعنی قلب عبدی) بی آکا رمزایدرلر. بوندندرکه اهل ارادت اولانلر بعدتحصیل خرقةالباطن ظاهرده دخی خرقه پوش اولورلر. کمال اخلاقك سرنی بیلمه ینلر ایسه خرقهٔ درویشه دخل ایدرلر. اکرچه کارخرقه بواعصارده مشکل اولدی . زیرا بی مغز اولان قشره دوندی .

شیخ ناظم ، شهرك کنارهسنی رؤیته ظرف ایلدی . زیرا رؤیتك تقیدندن مرئینك تقیدی لازم کلمز . آنك ایچون قرآنده کلیر : (وفیها ماتشتهیه الانفس وتلذ الاعین) یعنی بو آیتده اعین اهل جنته لذت بخش اولان رؤیت حقدر . مع هذا جنت اوکا ظرف اولمشدر . نته کیم حرف ظرفدن مأخوذدر . وینه تنزیلده کلیر : (وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة) [۱] یعنی بو قول منیفده زمان ، نظره ظرف اولمشدر وینه سورهٔ نجمده کلیر : (عند سدرةالمنتهی) یعنی عندیت ، رؤیت حقه ظرف اولمشدر . علی احد الاقوال و واقعات هدائیهده کلیر : (من احب الرؤیة احب محلهـا وهو الجنة) . پس بو تقریردن مفهوم اولدیکه فقهانك : (ولوقال أریاللّه فیالجنة یکفر ، ولوقال منالجنة لایکفر) دیدیکلرنده جدوی یوقدر. زیرا جنتك رائیورؤیته ظرفیتندن مرئی یه دخی ظرفیتی فهم ایلمشلردر. حق تعالی ایسه زمان ومکانه حلولدن منزهدر . بوایسه سؤفهمدر. زیرا برکیمسه (رأیت الهلال عندالشجرةالفلانیه) دیسه شجره نفس هلاله ظرف اولماز. بلکه رائی یه ورؤیته ظرف اولور. مؤمن قرداش ! فخرعالم صلیالله علیه وسلم دنیاده باش کوزی ایله حق کوردی دیرلر . بونه مقوله سوزدر ؟ تأمل ایله ! اکرچه که اونك رؤیتی ، مقام ترکیبك نهایتنده جسد انور وعین ازهر وسراطهرك احدیتیایله ایدی . پس قید ، جانب عبده کورهدر ، جانب حقه کوره دکل ، وعبد ، قیوددن مطلقاولسه ، وجودی وجودمولا کبی بالجمله عین اولور. ایمدی قید قنده قالیر؟ وحالت صلاتده بومعنا غالب اولمغله یعنیآنده محاذات حضرتالٰهیه بولنمقله جناب رسالتپناه علیهالسلام اول حالده قفادن دخی کوررلردی . مقصود نبوی جهت قفایی تخصیص دکلدر . زیرا ، اول حالده جمیع جهات بصر اولوردی . بلکه بحسبالامامه صفوف صحابهیی تقدملری حسیلهدر . و (جعلت قرة عینی فیالصلوة) سری بودر . فهمدن عاجز اولانلر ایسه وضعه ذاهب اولورلر .

---

[۱] قیامة سورهسندهدر .

زیرا ، اولی دنیـا ، آخری عقبا وبلکه مولا نججه عکسندر دیرلر . بیلمزلرکه صلاتك ظاهری دنیادن اولمق ، باطنی عقبادن اولمغی منافی دکلدر . وبلکه کمال اودرکه قید ایچنده قیددن مطلقاولاسین . یعنی جسد ودنیا محصور ومقید ایکن رب واحد قهاری بو محصور ومقید ایچنده رؤیت ایله ، محصور ومقیدی دخی حصر وقیددن تخلیص ایدوب (الآن علی ما کان علیه) سر عمیقی ایله دورایدهسین . بعد ذا محصول معنای بیت بودرکه : برکیمسه که سالك مکاشف ، عارف معاین وواصل واجد اولا ، شهرقلبه طریق فنادن دخول بولا . وبقای صفات حقله حقه نظر صالا . اول شهرك چورهسنده وهر طرفنده ، درون وبیرونننده جمال حق مطـالعه ایده . زیرا دیمشـلردرکه : (لیس فیالدار غیره دیار) . وبونده : (واشرقتالارض بنور ربها) [۱] سرینه رمز وتلویح واردر ، زیرا کرچه رؤیت حقیقیه ، جسمدن منسلخاولوب عینه ترقی وعیندن دخی تجرد ایدوب سرتجردده وصولایله اولور ، ولکن عالمعلوی وسفلی اکر انفسی واکر آفاقی ، جمال حقك تنزلات واسترسالاتندندر. پس ، جسد دخی مطیهٔ روح اولمق سببیله مهروتجلیدره ومحل تجلیدن بی تجلی کچیلمز . وقتی میزاب وجود واردرکه آندن برکونه فیض ایچیلمز . ـ بوندن ظاهر اولدیکه عالم هژده هزار مراتب تجلادر زیرا تجلیات شهودیه تجلیـات وجودیهیه منوطدر . بو معنادن بی بهره اولان شهودی لبـاس وجوددن تجرید ایتمك ایستر. بو ایسه محبوبی عریان ایلمکدره سرمحبوب ایسه ، عریان اولدقده ، نه سن قالیرسین ، ونه میانه ونه کنارك قالیر . ـ پس ، کلام غفلتدن استیقاظدهدر. بوقسه هتك پرده دکلدر. سوأل اولنورسه ، غفلت نهدر؟ جواب بودرکه : یتمش بیك حجابدرکه کیمی ظلمانی وکیمی نورانیدر. نته کیم حدیثده کلیر : (حجابهالنور) ، وبر روایتده کلیر (حجابهالنار) . بو حجب غافله کورهدرکه محجوبدر . یعنی حالت وصلده وصلت نیدوکن بیلمز . یوقسه مکاشفه وحقه کوره دکلدر . زیرا ، حق تعالی محجوب دکلدر والا محصـور اولمق لازم کلیر . بلکه کندی صفاتیله محتجبدر . نوعروس ، تتق ایله محتجب اولدیغی کبی . تتق یعنی قناع [۲] ایسه آکا حجاب دکلدر ، بلکه غیره حجابدر. بومجلسده ایسه غیریوقدره

---

[۱] سورهٔ زمردن .

[۲] تتق ، یکی کلینلرك یوزلرینه طاقدقلری دوواق .

پس صفات حق کیمه حجاب اولور ؟ وکذلك آینه‌مرئی ورائی‌یه حجاب اولماز . پس، حجاب دیدیکلری کوزده اولان پرده‌در . وکوزدن عرب عین ایله تعبیر ایدر . عیندن مقصود ذاتدر . ذاتدن مراد، حقیقت انسانیه‌در که حقیقت وجوبیه وامکانیه‌نك برزخیدر . پس ، بو حقیقتی ذکر اولنان حجب کونیه وغیر کونیه‌دن تجرید ایدن جمال حضرتی کورر . والافلا . ـ سؤال اولنورسه‌که حجب کونیه نه‌در ؟ جواب بودرکه عالم اجسام وارواحدر . زیرا ایکیسی دخی مقام خلقدندر . نته‌کیم قرآنده کلیر : (الاله الخلق والامر) . ـ وروحك عالم امردن یعنی بی‌ماده ومدت اولدیغی مخلوقیتی منافی دکلدر . نته‌کیم حدیثده کلیر : (اول ما خلق الله روحی) . ـ اکر سوأل اولنورسه‌که حجب غیر کونیه نه‌در ؟ جواب بودرکه مسئله مسکوت عنهادندر ، هویت مطلقه وذات احدیه‌یه واصل اولانلر بیلیرلر . ـ وبونلره تنبیه واردرکه کوزی اولانلر شهرقلبی مطالعه‌یه کلیرلر . واهل دلی زیارت ایدوب اونلرك رؤیتی نمودار رؤیت حق بیلیرلر . زیرا اونلرك قلبلری نظر الهی ومصب فیض نامتناهیدر . بوسببدندرکه ، اهل دلك قولاً وفعلاً قوانینی شرعیه وجملهٔ اوضاع واطواری شرعیه‌در . زیرا صورت حقدر . وحقده ظلم اولمادیغی کبی صورت حقده دخی یوقدر . وحدیثده کلیر : (من رأنی فقد رأی الحق) وسید الطائفه جنید بغدادی بویورر : (لیس فی جبتی سوی الله) ، وکلام منصورده کلیر : (انا الحق) ، وشیخ شبلی بویورر . (انا اسمع وانا اقول) ، ورئیس العارفین شیخ محی الدین بویورر : (لو عرفتمونی لسجدتمونی) ، وابوالحسن خرقانی بویورر: (الصوفی لیس بمخلوق) . وعلی هذا ، ارباب حقیقتدن نیجه‌لر قدس الله اسرارهم زبدهٔ حقیقتدن دماغ اهل دله چاشنی بخش اولمشلر وکلمات عرفانیه سویله‌مشلردر . ـ جمله‌سنك مقصودی کمال حقك ظهورینی بیان وجمال وجلالك حقایقنی عیاندر . وای اول قروی مشرب اولان محجوبه‌که یتمش بیك پرده ایله پیچیده اولا ودیده‌لرینه میل عمـا چکیلوب شهر دله حرکتدن قالا ؛ شهر ایله شهری نه‌در بیلمه‌یه .ـ

⁂

حاجی بایرام ولینك برالهیسنده ، مساعده ایدرسه‌کز غربك الك بویوك متفکر برشاعرینك ملاحظه‌لریله مقایسه ایده‌جکم .

حضرت پیر برالهیسنده :

بیلمك ایسترسه‌ك سنی   جان ایچنده آرا جانی
کچ جاندن بول آنی   سن سنی بیل سن سنی
کیم بیلدی افعالی   اول بیلدی صفاتی
آنده کوردی ذاتی   سن سنی بیل سن سنی
کیم که حیرته واردی   او نوره مستغرق اولدی
توحید ذاتی بولدی   سن سنی بیل سن سنی
بایرام اوزونی بیلدی   بیله‌نی آنده بولدی
بولان اول کندی اولدی   سن سنی بیل سن سنی

دیورلر .

یوقاریده سقراطك انسانلری معرفت نفسه تأمل دعوت ایتدیکنی عرض ایتمشدم . زمانمزك الك بویوك استادلرندن (برغسون)کده نفسمزی تعمیق خصوصنده‌کی اخطارینی کورمشدك . فقط بوفکری آلمانلرك الك بویوك برشاعری کوته Goethe [۱] ده روحی اوقشایان بر بلاغتله بولیورم . « کوته » اولا فیلسوفلرك ، وقتیله انسانلرك طاپمش اولدقلری جسمانی الهی جالس اولدیغی بولوطلرك اوستندن یره آتوب پارچه‌لادقلرینی سویلیور، آنجق اونلر هیچ برشی یاپامامشلردر . بناءً علیه انسان کندی ایچنه کیرسین ، چونکه اوراده الله حقیقی‌ بولاجقدر . بومعبود وجودده باطندر ، خارجی دکل ؛ قدرت خالقه‌در، برشان معلوم دکلدر دیور .

شوحالده پیرمزك [جان ایچنده آرا جانی] اخطارینی « کوته » اوندن اوچ عصر صوکره تکرار ایتمش اولمایورمی ؟ «کوته» فاوستك بریرنده شویله سویلیور:

واه ! واه ! انسان اوغلی !
بیقیجی یومروغکله او عظیم کوکی قیردك ،

---

[۱] ماین نهری کنارنده‌کی فرانقفورت شهرنده دوغمشدر (۱۷٤۹ـ۱۸۳۲) یالکز الك بویوك برشاعر دکل ، الك بویوك بر عالم ایدی . زمانمزك کشفیات مهمه‌سندن برقاچنی هرکسدن اول تفرس ایدوب اخبار ایتمشدی . (فاوست) عنوانلی درامی مشهور عالمدر .

اویقیلیور ، پارچه پارچه دوشیور .
ای یرك مقتدر اوغلی !
بوعالم لاهوتی‌یی ، دها عالی ومحتشم برطرزده یکیدن‌قورا!
اونی قلبك درینلکنده انشا ایت [۱]

حضرت پیر جاندن کچمک‌ده توصیه ایدییور . انسان‌ده بن یازییورم ، بن کوریورم ، بن‌ویرییورم دیدیکی وقت‌بوتون یازمق ، کورمك ، ویرمك‌فعللری کندیسنه نسبت ایدیلن بر ذات ، برهویت واردرکه اوکا قیصه‌جه «أنا le moi» دییورز . فقط روحیات علمنك افق استطلاعنی یکیدن یکی‌یه توسیع ایدن ازجمله میه‌رMyers بوعادی « أنا »نك فوقده انسانده برده « متعالأنا Le moi subliminal» اولدیغنی‌بعض‌تحقیقاتنه استناداً بیان‌وادعا ایتمکده‌درکه‌بزم‌صوفیه‌نك بعضاً « روح اضافی » وبعضاً « روح قدسی » نامنی ویردکلری « لطیفهٔ ربانیه » بوندن غیری بر شی اولامالیدر. [۲] فقط عادی « أنا » اومتعال أنانك اوکنده بر پرده‌کبی اولدیغندن اونی قالدیرمادقجه ویا کچمه‌دکجه « متعال أنا » ایله مناسبت تأمین ایتمك ممکن دکلدر . ایشته بوحکمته مبنیدرکه حضرت پیر ، متعال أنایی بولمق ایچون جاندن کچمکی توصیه ایدییور .

ولی مشار الیه بوالهیسنده ، دفعاتله «سن سنی بیل سن سنی » اخطاریله‌ده عرفان حقیقینك‌ماهیت‌انسانیه‌یه اطلاعدن باشقه برشی‌اولمادیغنی افهام ایدییورلر.

---

[۱] Weh ! Weh !
Du hast Sie zerstört !
Die Schöne Welt
Mit mächtiger Faust ;
Sie stürzt , sie zerfällt !
. . . .
Mächtiger
Der Erdensöhne
Prächtiger
Baue sie wieder
In deinem Busen baue sie auf

[۲] رودولف اشتاینرك بوخصوصده‌کی ملاحظه‌لری یوقاریده کچمشدی .

محاربه‌سیله کندیلری عزل وقلعه‌لری ضبط اولنوب مقتول ومخذول اولدیلر وممالك عجم بالکلیه اهل سنته مسخر اولدی] .

مشایخ عظامك خدمتلری بوندن عبارت دکلدر . اساساً بدایتدن بری دین مبین‌احمدینك نشر وتعمیمنده اونلرك نه بویوك خدمتلری کچمش‌اولدیغنی عرض ایچون زمانمزك اك بویوکسك بر مستشرقی عد ایتدیکم موسیو لوئی ماسینیونك ، اصطلاحات صوفیه‌نك منشألرینه دائر نشر ایتمش اولدیغی بر کتابدن آشاغی سطرلری بورایه نقل ایتمکی الزم عد ایدییورم :

« دین اسلامك بین‌الملل وعالم شمول بر دین اولماسی صوفیه سایه‌سنده‌در . صوفیلربلادغیرمسلمه‌یی‌ارشاد انام‌ایچون‌دولاشدقلرندن‌دین‌اسلام بین‌الملل‌اولمشدر: شویله‌که چشتیه ، شطاریه ، نقشبندیه درویشلری هندستانه ومالهآطه‌لرینه کیدرك یرلی اهالینك لسانلرینی اوکرنمش واونلرك حیاتلرینه قاریشمش اولدقلرندن او مملکتلری خارجدن کلوب فتح ایدن وباشقه لسان قونوشان متعصب فاتحلردن زیاده اهالی آراسنده اسلامی نشر ایتمشلردر . دین اسلامك عالم شمول اولماسی‌ده صوفیه سایه‌سنده اولمشدر . زیرا بوتون‌انسانلرایچون طبیعی‌وعقلی برتوحیداولان « حنیفیه » نك مؤثریت معنویه‌واخلاقیه‌سنی الك‌برنجی اوله‌رق صوفیلرآکلامشدر. محاسبی ایله ابن کرامك ارشادلرینی عمومه تشمیل ایتمسی او سایه‌ده‌در . »[۱]

⁂

کوندردیکی « کرکین » خان اونی افغاندن ایرانه نفی‌ایتدیرمشدی . فقط امیر اویس‌ذکی برکیسه اولدیغندن ایکنجی صفویه انتسابه موفق اولمشدی . اوندن براز صوکره مأذوناً حجه کیتدیکی وقت علمای حجازدن ، سنیلرك شیعیلرله محاربه ایتلری حقنده فتوالر آلمشدی . امیر اویس حجدن ایرانه عودتندن بر مدت کچنجه یولنی بولوب قندهاره عودت ایتمش وکوزله‌دیکی فرصت ظهورایتدیکی‌وقت بوفتوالری افغانیلره کوستروب اونلری ایران‌علیهنده عصیان ایتدیرمشدی . امیر اویسك تأسیس ایتدیکی سلالهٔ حکومته « غلجائی » دیرلر .

[۱] ماسنیونك : Essai sur les origines du Lexique technique de la Mystique musulmane » صحیفه

محاسبي، ١٦٥سنهٔ هجریه‌سنده بصره‌ده طوغمش و ٢٤٣ سنه‌سنده بغدادده ارتحال ایتمش بویوك بر صوفیدر . عبدالله خفیفك افاده‌سنه کوره علم ایله حقیقت ، طریقت ایله شریعتی ذاتنده جمع ایتمشدی . تألیف ایتدیکی اثرلر چوقدر . اسمی حارث اولان بو ذاته

اویقیلیور ، پارچه پارچه دوشیور .
ای یرك مقتدر اوغلی !
بوعالم لاهوتی‌یی ، دها عالی ومحتشم برطرزده یکیدن‌قور!
اونی قلبكك درینلکنده انشا ایت [١]

حضرت پیر جاندن کچمکی‌ده توصیه ایدییور . انسان‌ده بن یازییورم ، بن کوربیورم ، بن‌وریبورم دیدیکی وقت‌بوتون یازمق ، کورمك ، ویرمك‌فعللری کندیسنه نسبت ایدیان بر ذات ، برهویت واردرکه اوکا قیصه‌جه «أنا le moi» دییورز . فقط روحیات علمنك افق استطلاعانی یکیدن یکی‌یه توسیع ایدن ازجمله میەرMyers بوعادی «أنا»نك فوقنده انسانده برده «متعال‌أنا Le moi subliminal» اولدیغنی‌بعض تحقیقاتنه استناداً بیان‌وادعا ایتمکده‌درکه‌بزم‌صوفیه‌نك بعضاً «روح اضافی» وبعضاً «روح قدسی» نامنی ویردکلری «لطیفهٔ ربانیه» بوندن غیری برشی اولمامالیدر. [٢] فقط عادی «أنا» اومتعال أنانك اوکنده بریرده‌کبی اولدیغندن اونی قالدیرمادقجه ویا بکچمه‌دکجه «متعال أنا» ایله مناسبت تأمین ایتمك ممکن دکلدر . ایشته بوحکمته مبنیدرکه حضرت پیر ، متعال أنایی بولمق ایچون جاندن کچمکی توصیه ایدییور .

ولی مشار الیه بوالتهیسنده ، دفعاتله «سن سنی بیل سن سنی» اخطاریله‌ده عرفان حقیقینك‌ماهیت‌انسانیه‌یه اطلاعدن باشقه برشی‌اولمادیغنی افهام ایدییورلر.

---

[١] Weh ! Weh !

Du hast Sie zerstört !
Die Schöne Welt
Mit mächtiger Faust ;
Sie stürzt , sie zerfällt !
. . . .
Mächtiger
Der Erdensöhne
Prächtiger
Baue sie wieder
In deinem Busen baue sie auf

[٢] رودولف اشتاینرك بوخصوصده‌کی ملاحظه‌لری یوقاریده کچمشدی .

هرفعل برصفتك مولودیدر. صفتلرده‌برذاته‌مستنددر. بناءً‌علیه برکیمسه‌نك افعالندن صفاتنی وصفاتندن ذاتنی استدلال ایتمك ممکن اولاجغندن ولی محقق حضرتلری ده بحق : [کیم بیلدی افعالنی . اوبیلدی صفاتنی . آنده کوردی ذاتنی] بویورمقده‌درلر .

آنجق وجدان ، افعالدن صفاته، صفاتدن ذاته ارتقا ایدنجه کناری اولمایان برلجهٔ حیرته دالمش اولیور . آرتق بربرینه مشابه اولسون مغایر اولسون بوتون اسملر وصفتلر اوراده برلشمش اولدیغندن [١] انسانه بالضروره دهشت کلیر . زیرا برمنشوردن کچدیکی ایچون خارجدن نظریمزه یدی اصلی رنك ایله چاربان نور ، حال وحدانیسنه رجوع ایتمشدر . آنجق بونور حقیق اونمت مشاهده‌یه مظهر اولانلرك بیانه کوره برنور سیاهدر (٢)

آرتق اومقامده بیلن Sujet ایله بیلینن Objet بربریله اتحاد ایتمش بولنور . بالکز او بویوك ولی‌الله بووصاق نه‌قدر آچیق برلسانله افاده بیوربیورلر :

بایرام اوزنی بیلدی   بیله‌نی آنده بولدی
بیلن اول کندی‌اولدی   سن سنی بیل سن سنی

⁂

بو سطرلری یازدیغم صیراده ، خاطریمه ایتالیاده جوپوردانو برونو [٣]

---

[١] مولانا جلال‌الدین رومی حضرتلری اومقامی تعریف ایچون، شویله دییورلر؛

چونکه بی رنکی اسیر رنك شد   موسیٔ با موسیٔ در جنك شد
چون به بی‌رنکی رسی کان داشتی   موسی وفرعون دارند آشتی
کر ترا آید بدین نکته سؤال   رنك کی خالی بود از قیل وقال

[٢] بایرامك بر خلیفه‌سی دخی آق شمس‌الدین دیدکلری عزیز نامداردرکه فتح قسطنطنیه‌ده بولنوب (حضرت اباایوب الانصاری) نك قبر شریفنی تعیین ایله‌دی ، زیاده متشرع ولی ایدی . نته‌کیم هریوزدن حسن جالی آثارندن ظاهر وانوارندن باهردر . بونك ، صاحب محمدیه‌دن تمکینی زیاده‌در . زیرا صاحب محمدیه غرقهٔ دریای فنادر. نته‌کیم کتابندن بلیدر . آق شمس‌الدین ایسه بویله دکلدر ، نور سیاهه کیرمش چیقمشدر . أبی آکلا . ــ اسماعیل حق سلسلهٔ جلوتیه‌دن .

[٣] جیوردانو برونو ١٥٤٨ سنه‌سنده ناپولی قرالنی ملحقاتندن «نولا» ده دوغمش وحدت وجوده قائل بر فیلسوفدر .

لووهن Louvain دارالفنوننده فلسفه مدرسی موسو دو وولف D . Wulf ك

Jiordano bruno نامنه رومادە ٩حزیران١٨٨٩ تاریخنده یاپیلان معظم احتفالر کلدی. یاربی، بو بایرامه نسبتله او برونو کیمدر؟ برونو نه‌یاپمش ؟! ابن جبرون ومیمونی [١] کبی اصلاً اسرائیلی ونسبةً عرب فیلسوفلرینك لاتینجه‌یه‌ده ترجمه ایدلمش اولان اثرلرندن حکمت اسکندرانیه‌نك زبدهٔ تعلیماتنه واقف اوله‌رق بونی بوتون آوروپاده شهردن شهره دولاشوب نشره چالشمش ونهایت رومادە پاپالق مقامنك الە دوشه‌رك آتشده دیری دیری یاقیلمش بر فیلسوفدر (١٦٠٠ سنهٔ میلادیسنده) . فقط وحدت وجودی اونك، روحاً هیچ دویغمسزین، یالکز تخیل ایتمسیله ونهایت « علم‌الیقین » بیلمسیله، بزم ولینك یالکز آکلامق دکل آکلاتمسی، خایر او قدرده دکل، اهل استعداده اوحقیقتی فعلاً تجربه‌ایتدیرمسی، تعبیر مخصوصنه کوره عین‌الیقین بیلدیرمسی آراسنده آشیلماسی غیرممکن براوچوروم واردر! بواعتبارله بن برونویه عاشق ویا محقق دکل حق « عارف » اسمنی دخی ویرمکده تردد ایده‌رم. چونکه اوکا عارف دییه‌بیلمکلکم ایچون جناب‌حق بوتون صفات کالیه‌سیله ذرات عالمك آرقاسندن قلباً کوروب جمله خلقده وکندی ظاهر وباطننده باهر اولدیغنه تحقیق ایله ایمان ایتدیکنی کتابلرندن استدلال ایتمکلکم لازمدر. حال‌بوکه اوکتابلر انسانه بو قناعتی ویره‌میور فقط بایرامه کلنجه، نظر مشاهده‌مزه صور کوناکونده متجلی اولان اشیادن عقلمزك قوهٔ تجریدیه‌سیله عمومی فکرلری استنباط ایله اکتفا ایتمیه‌رك اونلر آراسنده‌کی نسبتلری‌ده تعیینه چالیشمقده وبوصورتله بعض عمومی قانونلری کشف ایدوب نهایت هپسنك منتهی اوله‌جغی

قرون وسطی فلسفه‌سنك تاریخنده « صحیفه ٥٨٠ » شویله دییور : [الهك عالمده تماماً بطونی برونك فلسفه‌سنك دعوای اصلیسیدر] .

[١] ابن‌جبرون Avicebron مالاقاده (١٠٢٠) سنهٔ میلادیه‌سنده دوغمش، اسپانیاده ١٠٦٩ ده والانسیاده وفات ایتمش برفیلسوفدر. میمونی ١١٣٥ سنهٔ میلادیه‌سنده قرطبه‌ده تولد ایتمش بر حکیمدر .

[٢] برونونك کتابلری شونلردر :

Dialoghi della cansa
principio ed uno
deglieroici furori
dell' infinito
unversoe dei mondi

الك عمومی قانون واحدی بولمغه صرف مساعی ایتمکده اولدیغمز کبی، بایرام درجه‌سنده‌کی انسان کامللر کرك اشیانك وکرك افعالمزك هرآن معروض تحول ومحکوم فنا اولدیغنه اغماض نظر ایدرك اونلرك بطوننده‌کی من‌الابد الی‌الازل غیر متحول اولان حقیقت واحده‌یی، تسلیك initier ایتدکلری ارباب قابلیته اشیا، صفات وذاتده‌کی مراتب فنا وبقایی کوسترمك صورتیله تعلیم ایتمکده‌درلر. چونکه اونلر مقام قربیتدن مقام احدیته، عالم صفاتدن عالم ذاته ایریشه‌ن خاتم الانبیا افندمزك وارث اکمللری اولدقلرندن بر قدم متأخر اوله‌رق اومقامه واصل اولمشلردر .

آنجق بوتون بونلره رغماً، نه فائده وارکه (برونو) نك آدینه یالکز هیکللر دیکیلمش، احتفالر یاپیلمش دکل، مستقلاً متعدد کتابلر یازلمشدر.[١] بز ایسه بویوکلریمزك حیات علمیه‌لرینی یکی تدقیقه باشلایوروز . فقط شوراسی موجب تسلیدرکه، بزم بویوکلریمزك هیکللری نه‌یاغموردن آشینه‌جق وکیرله‌نه‌جك، نه‌آتشده یانوب اریه‌جك ونه‌ده روزکارلردن دوریله‌جك عناصردن دکل، یالکز نور محبتدن اولمق اوزره دوستلرك قلبنه دوکولمشدر . [٢]

* * *

---

[١] مثلا شو کتابلر :

Bartholmess, Giordano Bruno (١٨٤٧ ده‌پارسده باصیلمش ایکی جلد)
Domenico Berti , Vita di G . Br . (فلورانسه‌ده (١٨٦٨) ده‌باصیلمش)
R . Mariano , G . Bre . 1881 .
Brunnhofer , G Bru . 1882 .
H . ST . Chambulain , 1905 .

[٢] بعد از وفات تربت ما درزمین مجو
درسینه‌های مردم عارف مزارماست

معناسی: اولدکدن صوکره بزم تربه‌مزی طوپراق ایچنده آراما . بزم مزارمز عارفلرك کوکسلری ایچنده‌در .

— مولانا جلال‌الدین رومی —

دردنجی فصل

حاجی‌بایرام ولی‌ایله پیرینك خدمت مهمه‌لرینی تقدیر ایچون توران ایله ایران‌مناسبتلری اوزرینه تاریخی برنظر .ـ اسلامك ظهورندن اولکی رقابت‌ومنازعه‌لر ، اسلامك ظهوریله ایراندن صوکره تورانه‌ده یکدیکی زمان تورکلرك موقعی . ـ ایرانیلرك ملی حرکتلری .ـ شیعیله توسل.ـ معتصمك عساکرخاصه‌سی ، امیرالامرا . ـ ایرانیلرك ملی‌حرکتلری: آل‌بویه . ـ جنکیزك ظهوری ، تورانك ایرانه غلبه‌سی .ـ قپچاق وایلخانیه دولتلری.ـ ایلخانیلرك‌پارچالانمسی .ـ ایران ملی‌حکومتلری : سنی «کرت» حکومتیله شیعی «سربدار» و مظفریه سلاله‌لری . ـ ایرانك غلبه‌سی . ـ امیر تیمورك ظهوری واوسایه‌ده تورانك ایرانه‌غلبه‌سی، تیمورك المالقده‌کی تورك‌نسطوریه کلیساسنی ییقدیرماسی.ـ آل‌تیمورحکومتنك پارچالانمسی. ـ ایرانك تورکلردن آق‌قویونلی سلاله‌سنك النه‌کچسی .ـ صفویلرك‌ظهوری، شاه اسماعیلك ایرانده استقلالی ومذهب شیعه‌یی دین رسمی اولارق اعلان اتمسی . ـ سنیلرك قتل عامی وشیخ ابراهیم کلشنی‌نك محبسدن فراری . ـ شاه اسماعیلك تورکستانه سفرلری . ـ آناطولیده‌کی تحریکاتی . ـ یاوز سلطان سلیمله محاربه‌سی . ـ چالدیران مغلوبیتی . ـ شاه اسماعیلك خلفلری ، شاه عباسك تجاوزلری ، تورکیایی تقسیم ایچون آوروپایه تکلیفلری . ـ تحریکاتده‌کی تهلکه‌نك جدیتی. ـ دردنجی مرادك بغداد سفرینه کیدرکن اجراآتی . ـ علویلرك نفوذینه مقابل شیخ حامدله بایرامك ودیکر مشایخك خدمتلری .ـ روح البیان مؤلفی شیخ اسماعیل حقی‌نك ملاحظه‌لری . ـ طرق‌علیه رجالنك نشر وتعمیم اسلام خصوصنده‌کی خدمتلرینه دائر مستشرق لوئی ماسینیونك ملاحظه‌لری .

بیلیورزکه توران ایله ایران آراسنده پك اسکی زماندن بری بر رقابت ومنازعه واردر. بورقابته عائد داستانی منقبه‌لرك ایران کوزیله کوریلن تفصیلاتنی شاهنامه اخلافه نقل ایتمکده‌در . فقط عربلرك ظهوریله ایران‌ده توران‌ده بر مدت مشترکاً یکی فاتحلرك النده قالمش اولدیغی ایچون او رقابت موقتاً طورمشدی . آنجق خلافت‌عباسیه‌نك بوتون قاپولری‌توران دلاورلرینه آچماسی وسامراءده خلیفه معتصمك عساکرخاصه اولمق‌اوزره بر تورك اردوسی‌تشکیل ایتمسی پك‌آز برزمان ایچنده تورکلرك یالکز ایرانه دکل، خلافت عباسیه‌یه تابع بوتون مملکتلره تحکملرینی استلزام ایتمشدی . [۱] غوریلرك ، غزنویلرك ، و اونلرك آرقه‌سندن کلن سلجوقیلرك تشکیل ایتدکلری دولتلر بوحاکمیتی عصرلرجه ادامه ایله‌مشلردی. آنجق ایرانیلرده بوش طورمایورلردی؛ اونلرده ملیتلرینی جانلاندیرمق وعربك‌ده تورکك‌ده تحکمندن قورتولمق ایچون امویه سلطنتنی ضعیفلاتمق و وقت مناسبی حلولنده ییقمق‌ایچون مقام خلافته استحقاق دعواسی ایدن اولاد علی طرفدارلغنی التزام ایتمشدیلر. واقعا شیعه اولا ، اصل عربلرك آراسنده چیقمش ایسه‌ده بونك مؤخراً اك شدتلی طرفدارلری‌ایرانیلر اولمشدی . بونك ایچون سلطنت امویه‌یی ییقان جریان باشنده ابومسلم اسمنده بر خراسانلی‌یی کوریورز . بوحرکت وجریانلرك نتیجه‌سنده تشکل ایتمش اولان‌ایران ملی حکومتلرینك باشلیجه‌سی «آل بویه» (۳۲۱ سنه‌سنده)در. [۱] فقط هجرتك ۷نجی عصرنده « ۶۱۶ سنه‌سی » قاره قورومدن شدتلی بر سیل کبی‌طاشان یکی برموغول وتورك استیلاسی، سنی‌مسلمان اولان ماوراءالنهرده‌کی خوارزمیلرك سلطنتنی ییقدقدن صوکره‌ایرانك شرقنی‌ده ضبط ایتمشدی. جنوبی روسیه‌ده قپچاق ویاخود آلتون اردو دولتنی تشکیل ایدن بوتورك موغول حرکت فتوحاتکارانه‌سندن‌جنکیزك طورونی‌هلاکو زماننده‌باشقه‌جه «ایلخانیه» دولتی‌ده دوغمشدی . پای‌تخت تبریز اولان بودولت شرقاً چین حدودندن‌غرباً فرات نهرینه و بعضاً تا آق دکز ساحللرینه قدر حاکم ایدیلر . بناءً‌علیه بوتون ایران، تورکلرك‌تحت تحکمنده‌بولنیور دیمکدی. آنجق بودولتك‌خاقانلری هنوز بودی‌مذهبنه‌سالك ایدیلر. بونکله‌برابر مسلمانلری‌حمایه‌دن خالی‌قالمازلردی. نهایت آرغون‌خانك اوغلی غازان‌خان، امراسندن امیرنوروز(۲)ك تشویق‌وابرامیله دین‌اسلامی قبول‌ایتمشدی «سنه۶۹٤» [۳] فقط غازان خاندن‌صوکره ایلخانیلرك

---

[۱] هله خلیفه متوکل وقعه‌سندن صوکرا ، سلطنت بوتون بوتون تورکلره کچوب خلافت عباسیه اسم ورسمدن عبارت قالدی ـ قصص انبیا جلد ۹ صحیفه ۹۰۰ Clement Huart, Histoire des Arabes ك صحیفه ۳۹٤ .

[۱] آل‌بویه‌دن احمد حرباً بغداده‌کیرمش « سنه ۳۳٤ » معزالدوله وسلطان‌عنوانی آلمشدی . فقط بونلر شیعه‌در . معزالدوله احمد مجلسده وجامعلره آصدردیغی یافته‌لرله معاویه‌یه لعنت اولنماسنی اهالی‌یه امر ایتمشدی .

[۲] نامق کمال بك مرحوم بوامیرك ترجمهٔ حالنی یازمشدی .

[۳] قصص انبیانك بیانه کوره غازان‌خان ایله اهل بیتنه وامراسنه شیخ ابراهیم حموی تلقین ایمان ایتمشدر . اوکون درت یوز بیك موغول اسلام‌اولمش. ایلخانیلر سنی ایدیلر . یالکز ایچلرندن اولجایتو شیعیلکی ترویج ایتمشدی . فقط ابوسعید تخته کچنجه تکرار سنیلکی اعاده ایله‌مشدی . بونکله برابر ، قصص انبیانك بیانه کوره اولجایتو یاخود مسلمان‌اسمنه‌کوره خدابنده محمدخان دخی‌صوکرادن مذهب شیعه‌دن رجوع‌ایتمش.

وحدتنه خلل کلدی . هلا کونك صوك خانی ابوسعیدخان (١٣١٦-١٣٣٤ میلادی) زماننده موغول بکلرندن امیرچوبان آذربایجانی، حسن بزرك بغدادی اله‌کچیردیکی صیراده خوراسان وفارسی یرلی ایران سلاله‌لری ضبط ایتمشدی. شرقی خراسانده ظهور ایدن افغانلی سنی بر عائله، «کرت»لر هراته یرلشمشدی. «کرت» امراسندن ابوالحسین محمد بن غیاث الدین (وفاتی ٧٧١ سنهٔ هجریه‌سنده) بر آرالق مرکزی آسیانك الك مقتدر رئیسلری صیراسنه کچمشدی. ینه بو اثناده غربی خوراسانده ایرانی وبالطبع شیعی مذهبندن «سربدار» عائله‌سنك النه کچمشدی. [بو سلاله‌نك رئیسی آل جنکیز فترتلری اثناسنده عصیان ایچون درت یوز یکیتله حرکته باشلادقلری وقت عادتلری وجهله ذاوروقلری بر دار اغاجنه آسوب دونمه‌یه‌جکلرینه یمین ایتمشلر. بو سببله کندیلرینه (سربدار) دینلمش.] اوچنجی بر ایران عائله‌سی‌ده، شیرازی، اصفهانی اله کچیرمش وفارس ایله عراق عجمك جنوب غربیسنه قدر توسیع ملك ایله‌مشدی. بو سلاله‌لر ایچنده الك چوق ایرانی اولانی «مظفریه» نامیله معروف اولان اوچنجی عائله‌در. (مظفریلرك دور حکومتلری ٧١٨ سنه‌سندن ٨١٢ سنه قدر دوام ایتمشدر).

ایرانده ایکی موغول استیلاسی آراسنده قیصه برزمان حکومت ایدن مظفریلر ایرانه بر استقلال بخش ایتمشلردی. ایران ادبیاتنك یکیدن جانلانمسی‌ده اونلرك زماننده وقوع بولمشدی. زیرا حافظ شیرازی اوزمان یتشمشدی. والحاصل جنکیزك وفاتندن یوز اوتوز سنه صوکره، ایلخانیلرك اوغرادیغی پارچالانما اوزرینه ایران تورانه غلبه ایتمش دیمکدی. فقط ایرانك بو غلبه‌سی اوزون سورمه‌دی. زیرا بویوك بر تورك صاحب ظهوری، حادثات جاریه‌یی آلت اوست ایتدی. تورکلرك الك اصیل بر عائله‌سنه منسوب اولان امیرتیمور عینی زمانده مذهبجه‌ده سنی ایدی. بناءً علیه تورك قومیتی ایله اهل سنت مذهبنی شیعی ایرانیلره قارشی مدافعه وتورانیلرك موروث اجداد اولان غالیتنی تأمین ایچون درحال حرکته کچمش بولنان امیرتیمور پك آز بر وقت ایچنده ماوراءالنهری جغتاییلرك ألندن آلمش، سمرقندی پایتخت اتخاذ ایتمش وموغوللرك یاسالری یرینه شریعتی اقامه ایتمشدی. تیمور ماوراءالنهری کاشغر ایله مرکزی آسیانك محتمل تجاوزلرندن قورومق ایچون اوطرفلره بش دفعه سفر ایتمش وبردفعه‌سنده

المالق ـ شیمدیکی اسمی قولجه ـ ده‌کی نسطوری تورك کایساسنی کوکندن ییقدیرمشدی. تیمورك بو حرکتی، بوتون تورکلرك وحدت دینیه‌سنی تأمین ایچون یاپیلمش بر تدبیردی. امیرتیمور اوندن صوکره شیمدی خیوه دیدیکمز خوارزمی ضبط ایتمش، پایتختی اولان اورکنج شهرینی ییقدیرمشدی. ایرانه سفر بوندن صوکره باشلامشدر. امیر تیمور، یوقاریده اسملرینی صایدیغم «کرت»، «سربدار»، جلایر اوغللری ایله مظفریلری برر برر تنکیل ایتدکدن صوکرا بوتون ایرانی ضبط ایتمشدی. بو، تورانك تکرار ایرانه غلبه‌سی ایدی. تیمورك، روسیه‌نك جنوبنده حاکم اولان آلتون اردو دولتیله اوندن صوکرا هندستانده دلهی‌یه اولان سفرلرندن وبزمله وقوعه کلن محاربه‌سندن، سوزی اوزاتمامق ایچون بحث ایتمیه‌جکم.

تیمورك تأسیسنه موفق اولدیغی بو معظم سلطنت اونك وفاتندن صوکره پارچه‌لاندی. بونك تفصیلاتندن‌ده واز کچه‌جکم. یالکز آل تیمورك انقراضندن صوکره ایرانك اولا قاره قویونلی، اوندن صوکره آق قویونلی تورکلرینك الینه کچمش اولدیغنی سویله‌یه‌جکم. ایشته یوقاریده بحث ایتمش اولدیغم اردبیللی شیخ جنیدك حفیدی شاه اسماعیل ایرانی بو آق قویونلیلرك ألندن آلمش وتورکلرك نفوذ وغالبیتلرینه نهایت ویرمشدی. شاه اسماعیل ایرانده مذهب «اثنی عشریهٔ جعفریه»یی دین رسمی اولارق اعلان ایتمك صورتیله تورك سنیلرك نفوذینی بوسبتون قیرمق ایسته‌یوردی. بونك ایچوندرکه یوقاریده اسملرینی یازدیغم عمر دده‌روشنی یرینه کچمش اولان دیاربکرلی ابراهیم کلشنی علی العجله تبریزدن قاچمغه مجبور اولمشدی. [١] شاه اسماعیل بوقدرله قالمامش، بخارا حکمداری

---

[١] کلشنی‌نك ترجمهٔ حالنی یازمش اولان صلاح الدین مولوی‌نك رساله‌سندن: [او باش قزلباش تبریزه مستولی اولوب اعیان واکابرینی قتل واعدام واموال واشیاسنی غارت واغتنام ونسالرینی سبی واستخدام واول طرفك محافظه‌سنه یرالی ابدال نام شقی بد فعال مأمور اولارق اهالی‌یی فراردن منع ایچون اطرافه قراوولر تعیین وامر ومحافظه‌یه کمال تقید وزیاده دقت واهتمام ایتمش واول اثناده حضرت شیخك سماعخانه‌لرینه دخی بر تاج قزلباش دخول وحضرت شیخی اخذ وگرفت ایدرك شقی مرقومه ایصال ایله‌کلرنده: «این شیخ سلیانرا امشب محکم ضبط ومحافظه کنید تابامدادان برای

محمد شیبانی ایله حرب ایتمش وحربی قازاندیغی ایچون تورکلرك الندن هرات، بلخ، بوتون خوراسانی ضبط ایلمشدی . بوندن صوکره دها ایچریلره سفر ایده‌رك خیوه خانلغنی ضبط ایتمشدی . آنجق بوموفقیتلر شاه اسماعیلی تأمینه کافی دکلدی. زیرا ، تورکلرك بر قسمی جنکیزك ظهوری اثناسنده ایرانك ایچندن کچه‌رك آناطولی‌یه مرور ایتمش وبر قوتلی حکومت تشکیل ایله‌مشدی . بو حکومتك باشنده صفویلرك زمان ظهورنده یاووز سلطان سلیم بولونمقده ایدی . بو پادشاهك جلادت وحمیتی یکیدن دوغان شیعی ایران ایچون بویوك بر تهلکه ایدی . بو تهلکه‌یی حس ایدن شاه اسماعیل بوکا مقابله ایچون اجدادی اولان اردبیل صوفیلرینك اناطولی تورکلری ایچنده حائز اولدقلری نفوذ فوق العاده‌دن استفاده‌یی دوشونمشدی . بو تدبیر حقیقةً ثمره ویرمشدی . زیرا ، تاریخلرك ویردیکی معلوماته کوره ، شعرده (خطائی) مخلصنی قوللانان وتورکجه سویلدیکی منظومه‌لر تورکلر ایچنه یاییلان ، عاصی شهزاده‌لره یاردیمه باشلایان شاه اسماعیل ، سلطان سلیمك معیتی ایچنده بیله طرفدارلر بولمشدی . نهایت ایکی طرفك عسکری چالدیران اوواسنده چارپیشمشدی. آنجق یاووزك اردوسنده‌کی اوعصرك اك مکمل طوپجیلری تورکلرك غالبیتنی تأمین ایتدی . بونك اوزرینه ، واقعا یاووز سلطان سلیم ایلخانیلرك و بالآخره صفویلرك پای تختی اولان تبریزه مظفراً کیرمشسه‌ده تهلکه بونکله کچه‌مشدی .

زیرا صفویه سلاله‌سی ایرانده دوام ایتدکجه بو محاربه دوام ایتمشدی. بالخاصه شاه اسماعیلك خلفی شاه طهماسب زماننده آماسیه معاهده‌سیله تقرر ایدن مصالحه‌یی خلفی شاه محمد خدابنده‌نك یرینه کچن حمزه میرزانك قتلی اوزرینه تخته اوطوران شاه عباس (۱۵۸۶) طانیمایارق ، آناطولیده جلالی اشقیاسنك احداث ایتدیکی قائله‌دن بالاستفاده نقض صلح وتورکیایه تجاوز ایتمش و الزدن وان ، اریوان ، قارص قلعه‌لرندن باشقه بغدادی‌ده ضبط ایلمشدی . بوندن باشقه ایرانه سیاحتله کلن انکلیز زادکاندن انتونی شه‌رله‌یی Antony Sherley سفارتله آوروپا خرستیان

عبرت دیگران کشته کنیم » دیو اول کیجه حبسنه وفرداسی کونی قتل واعدامنه امر ویرمش اولماسیله ...] کلشنی اوکیجه نوبتجینك مساعده‌سیله فرار ایده‌بیلمش .

دولتلری نزدینه کوندره‌رك بر اهل صلیب سفری دها ترتیبیله سلطنت عثمانیه‌یی تقسیم ایتمکی تکلیف ایله‌مشدی .

شو تفصیلات کوستریورکه ، صفویلرك بزم حقمزده‌کی سوء قصدلری پك جدی ایدی . شرقی آناطولیده « صوفی سورکلری » نامنی طاشییان تورکلرك مذهبجه اوطرفه میللرندن باشقه ، شاه اسماعیلك کندی اسکی حکمدارلری اوزون حسنك طورونی اولدیغی‌ده خاطرلانمقده اولدقلرینی دوشونورسه‌ك ایشك اهمیتی معلوم اولور. بغدادی قورتارمق ایچون عراقه سفر ایدن دردنجی سلطان مرادك پك شدتلی حرکتلری بویله داخلی بر غائله‌یه میدان ویرمه‌مك ایچون اولدیغنه شبهه یوقدر. آرا صیره چیقان بوغائله‌لرك بر نمونه‌سی کورمك ایسترسه‌کز سزه « نفحات الانس » ك (۱) ذیلنه شیخلرندن کوبکلی رستم خلیفه‌نك [وفاتی بروسه‌ده ۹۱۷ ده ، مرقدی حصار ایچنده نقاش علی مسجدنده] ترجمهٔ حاله عائد سطرلرینی کوستره‌یم : « تکه ولایتندن قیزیل باش طائفه‌سی ظهور ایدوب اناطولی ولایتنه عائد عظیم فسادلر ایدیجك بروسه‌یه کلور دیو زیاده اورکو اولدی. اهل اقتدار فراره باشلادیلر . عاقبت آنلر « یعنی شیخ رستم خلیفه » بویوردیلرکه قطعا آنلردن بروسه‌یه خوف یوقدر . وبونده کلزلر . آنلرك کلامیله بروسه‌نك اکثر خاطرنه قرار کلدی . هم دیدکلری کبی اولدی . » (۲)

والحاصل ، بر قسمی اوته‌دنبری علویلکی قبول ایتمش اولان تورکلرك کوکلرینی دولتك دین رسمیسی اولان سنیلکه دائمی صورتده باغلامق لازمدی. بناءً علیه بو ایشده علمانك، خلوتیه ، نقشبندیه ، مولویه ، بابا امیه ، شعبانیه ، کلشنیه . . . شیخلرینك فوق العاده معاونتلری اولمشدر ، دیه بیلرم حتی قیصریه‌لی شیخ حامد حمیدالدینك اردبیلده‌کی قطب الاولیا شیخ ساهدن ویا علاءالدین علیدن ولایتی آلوب آناطولی‌یه کتیرمسی وحاجی بایرامك اونی حسن محافظه وادامه ایله‌مسی تورکلرك منفعتنه پك بویوك بر خدمت عداولنسه لایقدر.

---

[۱] بوکتابك مؤلفی مولانا عبدالرحمن جامیدر. بروسه‌لی لامعی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. بو ترجمه‌سنی بلغرادك قانونی سلطان سلیمان طرفندن فتحی سنه‌سنده بتیرمش اولدیغی ایچون (فتوح المجاهدین لترویح قلوب المشاهدین) تسمیه ایتمشدر .

[۲] (نفحات الانس) ترجمه‌سی : صحیفه ۵۶۲ .

اردبیل صوفیلرینك ناصل بر فساده اوغرایه‌جقلرینی وبناءً علیه اونلره تبعیت ومحبتدن واز کچیلمه‌سنی دها شیخ حامدك پیرینك پیری شیخ صفی‌الدینه عطفاً خلقه نه یولده تفهیم ایتدکلرینی کوسترمك ایچون سوزی روح‌البیان صاحبنه براقیورم. [شیخ ابواسحق صفی‌الدین ، زاهد کیلانی یدندن شراب حال ایچمش وآخر کندندن وجمیع ماسوادن کچمش اردبیلده ۷۳۵ سنه‌سنده دنیادن آخرته کوچمشـدر . زمانك غوثی اولمق اوزره منقولدر . اول عصرده پادشـاهان مغول آکا زیاده معتقد ایدیلر. کلمات عالیه‌سی واردرکه بر کتابدر. شیخ مذکور بر کیجه رؤیاسنده کوردی‌که بطننده کلب بچه‌لری هریر وصیاح ایدرلر ، (۱) اویانوب آغلادی . و بنم ظهرمدن ملوك بنی امیه کبی ناخلف کیمسه‌لر کلسه کرکدر دیدی وآخر قزلباش طائفه‌سی آنك سلسله‌سندن کلدی . شاه اسماعیل، شاه عباس، شاه طهماسب کبی‌که بونلردن تشمب ایدنلر نه‌دین اوزره اولدقلری معلوم عالمیاندر . [۲]

سلالهٔ صفویه‌نك صوك کونلرنده ، اولجه ضبط ایتمش اولدقلری سنی افغانده ظهور ایدن اختلالك توسعی وافغان امراسندن میرمحمود ایله اشرف‌خانك افغانی قورتارمقدن باشقه ایرانی‌ده کاملاً ضبط ایله‌ملری ، وایشه مداخله ایدن دولت عثمانیه ایله بالائتلاف ایرانی تقسیمه قرار ویرملری اوزرینه کچن حادثه‌لری تفصیل ایتمیه‌رك سـوزی ینه شیخ اسماعیل حقی‌یه ویره‌جکم : [. . . شیخ حیدر جمع احبـاب ایدوب کندی حالنده اولمامقله والیٔ شـیروان النده مقتول وروافض طائفه‌سی وعجم شاهلری آندن تشعب ایدوب کندی نفسلرنده اولان فضاحتلردن ماعدا آل واصحاب واهل سنته تعدیلرندن ناشی آخر جزالرینی بولدیلر . و ۱۱۳۷ سنه‌سنده برجانبدن امیر اویس [۳] اوغلی وبر طرفدن سلطان احمد ثالث عثمانی

---

[۱] هریر ، کوپك کبی اورومك معناسنه‌در .
صیاح ، یوکسك سسله چاغیرمق معناسنه‌در .

[۲] بالطبع ایران تاریخلری بویله یازمایور . مثلا (تاریخ خانی) شیخ صفینك ایلریده خلفلرینه سلطنت صوریه‌یده نائل اولاجقلرینی نور ولایتله کشف ایدرك محرم رازلرینه خبر ویرمش اولدقلرینی و اونلرك‌ده بوخبری قولاقلرینه کوپه ایتدکلرینی تفصیلاً یازمقده‌در .

[۳] بو امیر اویس افغانك اك اصیل عائله‌لرندندر . ایرانك قندهاره والی اوله‌رق

محاربه‌سیله کندیلری عزل وقلعه‌لری ضـبط اولنوب مقتول ومعذول اولدیلر وممالك عجم بالکلیه اهل سنته مسخر اولدی] .

مشایخ عظامك خدمتلری بوندن عبارت دکلدر . اساساً بدایتدن بری دین مبین احمدینك نشر وتعمیمنده اونلرك نه بویوك خدمتلری کچمش اولدیغنی عرض ایچون زمانمزك اك یوکسك بر مستشرقی عد ایتدیکم موسیو لوئی ماسینیونك ، اصطلاحات صوفیه‌نك منشـألرینه دائر نشر ایتمش اولدیغی بر کتـابدن آشاغی سطرلری بورایه نقل ایتمکی الزم عد ایدییورم :

« دین اسلامك بین‌الملل وعالم شمول بر دین اولماسی صوفیه سایه‌سنده‌در . صوفیلر بلاد غیر مسلمه‌یی ارشاد انام ایچون دولاشدقلرندن دین اسلام بین‌الملل اولمشدر: شویله‌که چشتیه ، شطاریه ، نقشبندیه درویشلری هندستانه ومالهٔ آطه‌لرینه کیدرك ، یرلی اهالینك لسانلرینی اوکرنمش واونلرك حیاتلرینه قاریشمش اولدقلرندن او مملکتلری خارجدن کلوب فتح ایدن وباشقه لسـان قونوشان متعصب فاتحلردن زیاده اهالی آراسنده اسلامی نشر ایتمشلردر . دین اسلامك عالم شمول اولماسی‌ده صوفیه سایه‌سنده اولمشدر . زیرا بوتون انسانلر ایچون طبیعی وعقلی بر توحید اولان « حنیفیه » نك مؤثریت معنویه واخلاقیه‌سنی اك برنجی اوله‌رق صوفیلر آکلامشدر. محاسبی ایله ابن کرامك ارشادلرینی عمومه تشمیل ایتمسی او سایه‌ده‌در . » [۱]

⁂

کوندردیکی « کرکین » خان اونی افغاندن ایرانه نفی ایتدیرمشدی . فقط امیر اویس ذکی برکیمسه اولدیغندن ایکنجی صفیه انتسابه موفق اولمشدی . اوندن براز صوکره مأذوناً حجه کیتدیکی وقت علمای حجازدن ، سنیلرك شیعیلرله محاربه ایتملری حقنده فتوالر آلمشدی . امیر اویس حجدن ایرانه عودتندن بر مدت کچنجه یولی بولوب قندهـاره عودت ایتمش وکوزله‌دیکی فرصت ظهور ایتدیکی وقت بوفتوالری افغانیلره کوستروب اونلری ایران علیهنده عصیان ایتدیرمشدی . امیر اویسك تأسیس ایتدیکی سلالهٔ حکومته « غلبائی » دیرلر .

[۱] ماسنیونك : Essai sur les origines du Lexique
technique de la Mystique musulmane • صحیفه

محاسبی، ۱٦۵ سنهٔ هجریه‌سنده بصره‌ده طوغمش و ۲٤۳ سنه‌سنده بغدادده ارتحال ایتمش بویوك بر صوفیدر . عبدالله خفیفك افاده‌سنه کوره علم ایله حقیقت ، طریقت ایله شریعتی ذاتنده جمع ایتمشدی . تألیف ایتدیکی اثرلر چوقدر . اسمی حارث اولان بو ذاته

ینه ماسینیونك حلاج منصوره عائد یازدیغی ایکی بیوك جلد کتابده حلاجك تا تورکستانك اقصای حدودینه قدر کیدرك برنجی دفعه تورکلره تعلیم اسلامیت ایلدیکی ، « ابن کرام » ك غرجستان ایله افغانستان اهالیسنه دین توحیدی قبول ایتدردیکی بیان اولنمقده‌در .

اسلامیتك حالا سرعتله توسیع دائرهٔ انتشار ایتمسی سببلرینی آراشدیران قونت هانری دوقاستری Comte Henry de Castries دخی اسلامیتك صوفیه سایه‌سنده بو موفقیتی احراز ایتمکده اولدیغنی بیان ایتمکده‌در . [۱]

کوریلیورکه ، ماسینیون یالکز آسیا جهتندن بحث ایدییور. آنجق اسلامیتی آفریقاده یرلی اهالی آراسنده نشر ایدرك میلیونلرجه انسانلری آغاجلره وجشید جشید پوتلره طاپمقدن قورتاران وحالا بو خدمت مقدسه‌یه حصر حیات ایتمش اولان صوفیه‌در . بونلردن بالخاصه غوث اعظم عبدالقادر جیلانی حضرتلری

وجداتی دائما حقیقی بر امتحانه چکه‌رك حرکاتی اونك ارشادینه توفیق ایتدیکندن «محاسبی» دیمشلردی . امام غزالی احیاسنده محاسبیدن بر چوق ملاحظه‌لر ایراد ایدر .

⁂

ابن کرامك اسلام تاریخ دینیسنده بیوك بر موقعی واردر . ۱۹۰ سنهٔ هجریه‌سنده سجستانده « زرنج » ده طوغمش . نیشابور ، بلخ ، هراتده بیوك استادلردن درس کوردکدن صوکرا ۲۳۰ سنه‌سنده مکه‌یه کیدوب بش سنه مجاور قالمشدر . اوندن صوکره قدس شریف طریقیله نیشابوره کلمش و اورادن سجستانه کیدرك بوتون اموال واملاکنی صاتمش و طریق فقری اختیار ایتمشدر . ابن کرامك شیخلکی بوندن صوکره باشلایور. ابن کرام آرقاسنه دباغت ایدلمش ، فقط دیکیلمه‌مش قوزی دریسندن بر پوستایله باشنه بیاض بر قلنسوه کچیروب مریدلریله برابر طولاشمغه باشلامش . اوکا هر کیتدیکی یرده طوغله‌دن بر مسجد انشا اولونوردی . ابن کرام اورایه یرلشوب حدیث نقل ایدردی . متعدد دفعه‌لر حبسه صوقولمش اولان بو ذات نهایت قدسه کیدوب یرلشمشدی . اورایه ورودندن یکرمی سنه صوکرا ینه اوراده وفات ایتمشدر . ابن کرامك مریدلری قدسده بر خانقاه انشا ایتمشلردی که طریقت کرامیه‌نك آناووی بوراسی اولمشدی . مستشرقلردن وان فلوتن van Vloten ك ملاحظه‌سنه کوره مدارس اسلامیه‌نك اصلی بو خانقاهه قدر چیقارمق لازمدر . زیرا اشعریلر ، قرامطه‌یه قارشی تربیه ساحه‌سنده مقابله و مجادله‌یه باشلادقلری وقت بو کرامیه مدرسه‌لرینی عیناً قبولدن باشقه بر شی یاپمامشلردی . ابن کرامك تأسیس ایتدیکی سنی مسلکی اوچ عصر دوام ایتمشدر . شرق خوراسانی ، هندستان حدودینه قدر افغانستانی دائرهٔ اسلامه ادخال ایدن اونك تلمیذلریدر .

[۱] l'Islam صحیفه ۱۹۲ .

ایله ابوالحسن شاذلی حضرتلرینك درویشلری ویوقاریده خلوتیه طریقتك فاسه قدر انتشار ایتمش اولدیغنی خبرویریرکن اسمی یازمش اولدیغم شیخ احمد تیجانی‌نك اخوانی وسنوسیلر آفریقانك شمال ساحللرندن غرباً وشرقاً کوبکنه قدر دین مبین احمدی‌یی نشره خدمت ایتمشلردی . « آفریقاده اسلامیت ونصرانیت [۱] » عنوانلی کتابده بو غیرتوران دینك خدمتلری مختلف خرستیان میسیونرلرینك [۲] مساعیسنی ناصل عقیم براقمقده اولدیغی کمال تأسفله تفصیلاً یازلمقده‌در . هم بو طریقتلره منسوب اولانلر اهالی‌یی اوقوتمق ، تمدین ایتمك ایچون کیتدکلری یرلرده مکتبلرده آچمقده ایمشلر [۳] . ایشته خدمت دینیه بویله اولور. یالکز کندی حسابنه اسما چکمکدن نه چیقار؟ بزم ارنلرده اوراده‌کی قادریه ، ادریسیه ، خلوتیه ، شاذلیه ، سنوسیه اخواندن عبرت آلسینلر و اوکا کوره هیئت اجتماعیه‌مزه افرادك سویهٔ فکریه واخلاقیه‌لرینی یوکسلده‌جك وجمهوریت دعائمنی تقویه ایده‌جك صورتده فائده‌لی خدمت اسبابنی آراشدیرسینلر !

---

[۱] G . Moret - Maury, l'islame et le Cristianisme en Afrique .

[۲] پورتکیز ، اسپانیول ، ایتالیا ، فرانسز ، انکلیز ، دانیمارقه ، اسقاندیناویا...لیلرك بیوك سرمایه‌لرله تشکل ایتمش صاییسز جمعیت نشریه‌لری واردر !!..

[۳] « آفریقاده اسلامیت ونصرانیت » کتابندن صحیفه ۲۴۹ : « کورلدیکی اوزره زاویه‌لر هم تکیه وهم مکتب ایشنی کورور . بونلر اسکی ایرلاندا مناسترلرینی خاطره کتیریورکه ، باربارلرك استیلاسندن صوکرا غولیا وآلمانیاده انجیلی تکرار نشره کیدن راهبلر او مناسترلردن چیقمشلردی . باشلیجه صوفیه طریقتلرینك فاسده ، جزایرده ، تونس و یاخود قاهره‌ده زاویه‌لری واردر . اسلامی نشره چالیشانلرك اك فعاللری اورادن یتیشمکده‌درلر . »

ینه اوکتابك ۲۶۶ نجی صحیفه‌سندن اجمالاً : « مسلمانلرك ایستاتیستیقلری یوق ؛ خرستیان میسیونرلری‌ده غیرتلرینی اثبات ایچون التزام مبالغه ایدییورلر . بونکله برابر تخمیناً مسلمان ناشرلرك همتیله ۳۶ میلیون انسان اسلامیتی ، خرستیان میسیونرلرك غیرتیله ۷,۵ میلیون انسان نصرانیتی قبول ایتمشلردر . » یا بوتون آوروپا ملتلرینك آیری آیری یوللادقلری متعدد ووسائط مادیه‌لری مکمل میسیونر هیئتلری کبی اقوام اسلامیه‌ده باشقه باشقه اویله هیئت نشریه‌لر کوندره‌بیلسه‌لردی نه اولاجقدی ؟ طبیعی هیچ بر کیمسه نصرانیتی قبول ایتمیه‌جکدی . « بونه‌موری » اسلامیتك بویله سرعت وسهولتله انتشارینی باشلیجه ، دینمزك بساطت فوق‌العاده‌سنه عطف ایتمکده‌در . حالبوکه نصرانیتده‌کی رموزی ، زنجیلره آکلاتمق ممکن اولامیورمش ؟! صانکه کندیلری آکلایه‌بیلمشلردر !!..

بشنجی فصل

حاجی بایرامك ارتحالندن صوکرا : آق شمس‌الدین ایله عمر دده‌نك ماجراسی . — حاجی بایرامك دیکر خلفلری . — عمر دده‌نك خلفلری : — بنیامین آیاشی ، علاء‌الدین آقسرایی ، احمدساربان ، حسام‌الدین آنقره‌وی ، حسن‌قبادوز ، بوسنه‌لی عبدالله‌افندی ، حسین لامکانی ، بوسنه‌لی شیخ بالی ، حمزه‌ویلر ، ادریس مختفی ، بزجی زاده محی‌الدین افندی ، شامی طفلی ، پیرسرتراش ، صاری عبدالله افندی ، لعلی زاده ، ابوالیمامن مصطفی افندی ، ازنیقلی فاضل علی بك ، حاجی قبایی ، سودجی بشیر آغا ، سید محمد نورالعربی . — برملاحظه .

حاجی بایرام ولینك ارتحالندن صوکرا ، طریقته انتساب ایدنلر اونك نفوذ معنویسنی عصرلرجه مدت یاشاتمشلردی . فقط بونفوذی ، بردرجه‌یه قدر کیزلی وقوی وقوتی هر آن متزاید بر تشکیلات ایله بالخاصه استانبولده ادامه وحق بلغراد وپشته‌یه قدر توسیع ایدن کوینکلی بیچاقجی عمر دده اولمشدر . واقعا حضرت پیرك ارتحالندن صوکره مقام ارشادینه رسماً آق شمس‌الدین [١] حضرتلری چکمش وبوتون مریدلر اوکا تابع اولمشدی . چونکه مشارالیه‌عالم ، فاضل ، کامل ، خصوصیله علوم‌طبیه‌ده‌متبحر [٢] ایدی . بوندن‌باشقه استانبولك فتحنده حاضر بولونمق وعساکر اسلامیه‌نك معنویاتی یوکسه‌لتمك اوزره حاجی بایرام طرفندن کوندرلمشدی . بونك ایچون فاتح سلطان محمد ثانی حضرتلریله وزیرلری یاننده فوق‌العاده مرغوب ومقبول ایدیلر . فقط بوتون بونلره‌رغماً ، آق‌شمس‌الدینك استانبولی ترکله کیدوب یرلشمش اولدیغی کوینکده‌کی‌مسجدده‌خلقهٔ ذکری تشکیل ایتدیکی وقت ، درویشلردن بریسی اوخلقه‌یه کیرمه‌مکده‌ایدی؛ بو درویش عمردده ایدی . چونکه عمردده اماتك تام‌وا کمل اوله‌رق کندیسنه ویرلمش‌اولدیغی‌ظن ایتمکده‌ایدی . بوندن‌باشقه دده‌نك خلقهٔذ کرینه‌رغبت‌هر کون برآزدها آرتمقده‌ایدی. زیراdده‌نك جذبه‌سی غالب‌ایدی. بوحال آق‌شمس‌الدینی متأثرایتدیکی ایچون بیچاقجی‌دده‌دن حضرت پیرك تاجنی وخرقه‌سنی‌ایسته‌مشدی. دده بونلری تسلیم ایچون آق شمس‌الدینی بر جمعه کونی اوینه دعوت ایتمشدی. مکردده اوراده‌اودون طوپلاتدیروب بربویوك آتش یاقدیرمش ، آق‌شمس‌الدین کلدیکی وقت پرواسز آتشه کیروب بر مدت قالدقدن صوکره ، باشنده‌کی تاج ایله آرقه‌سنده‌کی خرقه یاندیغی حالده کندی بدننه هیچ بر ضرر دوقونمقسزین چیقمش . بووقعه اوزرینه آق شمس‌الدین بردها عمر دده‌نك ایشنه قاریشمامش. بو حادثهٔ غریبه‌یی علمادن وقاضیلردن قریمده‌کی « کفه »لی محمود بن سلیمان افندی [وفاتی ٩٩٢ سنه‌سنده] عربجه تألیف ایتدیکی « کتائب »نده اهالیدن ایشیتدیکی کبی یازمش . [١] بو وقعه کوستریبورکه بایرامیلك ، حضرت پیرك ارتحالندن چوق بر زمان کچمکسزین باشلیجه ایکی قوله آیرلمشدر . برنجی قوله آق‌شمس‌الدینه نسبتله شمسیهٔ بایرامیه دیبورلر . [٢] ایکنجی قوله ، دده‌نك خرقه‌سی وتاجی‌قالمادیغی وعوام ناسك قیافته کیردیکی یعنی‌درویشلك اصطلاحنجه (ملامت) اختیار ایتدیکی ایچون ملامیهٔ شطاریه دیرلر .

(بایرام ولی حیاتلرنده آخر دیاره خلیفه ارسال ایتمدیلر . بعدالوفات آلتی

---

[١] آق‌شمس‌الدین شامده ٨٩٢ده دوغمشدر . شهاب‌الدین سهروردی‌نسلندندی . باباسی شیخ حمزه شامی ترك واماسیه جوارنده (قواق) ناحیه‌سنده یرلشدیکی ایچون آق شمس‌الدین اوراده بویومشدر. آق شمس‌الدین‌تحصیلنی بیتیردکدن‌صوکرا «عثمانجق» ده‌کی مدرسه‌یه مدرس تعیین اولنمشدی . حاجی بایرامه انتسابی بووظیفه‌یی براقدقدن صوکرادر. مشارالیهك مرقدی کوینکده‌در. متعدد اثرلری واردر. (حکیم اوغلی پاشا) کتبخانه‌سنده مناقبندن باحث یازمه براثر واردر. (نومرو، ٧٠٧) استانبولك‌فتحندن صوکرا اسکدارده ایلك تشکل ایدن تورك محله‌سنده آق شمس‌الدینك منسوب اولدیغی (صالاجق) لیلر ساکن اولمشدی . اونك ایچون حالا اومحله صالاجق نامیله معروفدر .

[٢] بر حکایه‌یه کوره ، چچکلری یرلره‌کی اوتلر هانکی خسته‌لغه نافع اولدقلرینی لسان حاله اوکا سویلرلرمش !

---

[١] آق شمس‌الدینك خلفلری شونلردر : قیصریلی ابراهیم تنوری ، شاملی شیخ محمد ، ابراهیم تنورینك الڭ‌بویوك خلیفه‌سی اسکلیبلی شیخ محی‌الدین (وفاتی ٩٢٠)درکه علامهٔ بیدانی ابوالسعودك باباسیدر . محی‌الدینك باشلیجه خلیفه‌سی سیروزلی مصلح‌الدین ، مؤید زاده عبدالرحیم افندی ، شیخ علاء‌الدین افندی ، بونك اوغلی جراح زاده‌دیمکله مشهور شیخ مصلح‌الدین افندی (وفاتی ٩٨٣ ده)در . آق شمس‌الدینه دوغریدن دوغری‌یه منسوب برشیخ‌ده سفریحصارلی باباپوسف بایرامیدر (وفاتی٩٠٠دن صوکره). سلطان بایزید ولی‌یه جلوس ایتدیکی وقت قلیج قوشادان بو ذات ایمش . استانبولده اباایوب‌النصاری جوارنده مدفوندر .

نفر مریدلری ظهور ایدوب طریق بایرامیه قول قول اولدی . سرکذشت ـ لعلی زاده عبدالباقی .)

حاجی بایرام‌ولینك اوایکی ذاتدن باشقه‌باشلیجه دها سکز خلیفه‌سی‌واردی. اونلری‌ده بورایه یازمالی‌یم. زیرا ایچلرندن بریسی عرفان تاریخمزده پك‌بویوك بر موقع احراز ایتمشدر :

برنجیسی : کوینکلی اوزون صلاح‌الدین

ایکنجیسی : اینجه بدرالدین

اوچنجیسی: قیزیلجه بدرالدین‌درکه بوذاتك درویشلری آنقره ولایتنده‌ده چوغالمشلردر .

دردنجیسی : محمدیه‌نك مؤلفی یازیجی زاده محمد افندی (وفاتی سنه ۸۵۵)

بشنجیسی : دها بوقاریلرده اسمنی یازمش اولدیغم یازیجی زاده احمد بیجان

سکزنجیسی : مجذوب شیخ آق بیق . استانبولك فتحنده آق شمس‌الدینله برلکده ایدی .

بر روایتده بوآق بیقدن ، اسماعیل حقی‌نك قولنه کوره بالذات صاحبی بایرامدن مقعد حضردده اخذ فیوضات ایتمشدر . حضردده اصلاً میخالیچ اهالیسندن بر قویون چوبانی ایمش . آیاقلری کوتوروم اولدیغی ایچون بروسه‌یه کلوب اولو جامعه‌کی اسکی مناره‌یه طایانمش وذکر اللهله اشتغاله باشلامش . چوبان ایکن بر ولی کامل اولمش . اوکاده مشهور بروسه‌لی شیخ محمد افتاده افندی (وفاتی طقسان اوچ یاشنده ۹۸۸ ده) انتساب ایتمش . بوذاتك اسماعیل حقی‌نك بیسانه کوره [ریاضات ومجاهداتی حددن بیرون واحوال بدیعه‌سی حسابدن افزوندر . اوائلده قزاز دکاننده اوطورر کن‌حضر دده‌یه محبت ایدوب وسکز سنه خدمتنده اولمشدر. لکن کشفی حضردده‌نك انتقالندن صوکرا واقع اولمشدر .] او سنه‌لرده بروسه‌ده فرهاد پاشا مدرسه‌سنده مدرس وکوچوك محکمه‌ده نائب قوچحصارلی محمود افندی اسمنده بر ذات وار ایدی‌که افتاده افندی‌یه انتساب ایدنلر آراسنده ایدی . ایشته عرفان تاریخمزده پك بویوك بر موقع احراز ایتمش اولدیغنی عرض ایتدیکم ذات بو عزیز نامداردرکه کمالات

علمیه ومزایای ادبیه‌سنه اثرلری شاهد عادلدر . (وفاتی ۱۰۳۸ ده طقسان ایکی یاشنده اسکدارده .) آنجق مشارالیهك حیات علمیه‌سنی وتأثیراتنی مستقلاً یازمق ایسته‌دیکمدن بوراده اوکا دائر فضله برشی یازمایه‌جغم .

بوحالده آرتق عمر دده‌یه سربستجه دونه بیلیرم. بو ذاتك بایرامیلکی ملامیه ایله مزج ایدرك حاجی بایرامك نفوذ معنویسنی عصرلرجه مدت یاشاتمش اولدیغنی عرض ایتمش ایدم . بو خصوصده بر فکر حاصل ایده‌بیلمك ایچون دده‌یی تعقیباً کلن ذاتلرك اسملرینه وترجمهٔ حاللرینه بردفعه دقتله باقق کفایت ایدر . چونکه، اولا بو سلسله ایچنده تورك ، آرناوود ، بوشناق ، چرکس ، کورجی . . . کبی هرقومه ، ایکنجیسی صنعتکار ، تاجر ، رئیس‌الکتاب (شیمدیکی تعبیره کوره خارجیه ناظری) ، وزیرکبی هرصنفه منسوب آداملر کوریبورز . بوندن باشقه اونلردن بعضیلری حقنده حکومتك پك شدتلی سیاست تعقیب ایدرك آداملر آصدیغنه شاهد اولیورز . حکومتك بو شدتلی اجراآتنه قدر ، اونلرك کندی خصوصی اختلاف ومنازعه‌لرینی کندی آرالرنده حل ایتدکلرینی وایچلرنده بر یولسز حرکتی کوریلنلری ینه کندیلری تربیه و تأدیب ایتدکلرینی تاریخلردن خبر آلیورز . بونك ایچون ملامیه رئیسلرینك اسملرینی « مستقیم‌زاده » نك غیر مطبوع اثرینه [۱] باقه‌رق شورایه قید ایده‌جکم :

عمر دده‌دن صوکره یرینه کچنلر :

۲ آیاشلی بنیامین . ـ (وفاتی ۹۱٦ ده)

۳ آقسرایلی پیر علی . ـ قانونی سلطان سلیمان بغداد سفرینه کیدرکن آقسرایه اوغرامش . تبدیلاً پیر علی ایله کوریشوب دماسنی آلمش و اوغلی اسماعیل معشوقی‌یی استانبوله کوندرمك ایسته‌مش . بو ملاقاتده پادشاهك معیتنده او وقت چوقدار و برمدت صوکره وزیر اولان پوتو پاشا پیرعلی‌یی انابه ایتمش .

---

[۱] لعلی زاده عبدالباقی افندینك (۱۱۰٦) سنه‌سنده تألیف ایتدیکی احوال ملامیه‌دن باحث « سرکذشت »ی مطبوع ایسه‌ده مستقیم زاده‌نك بو اثری هنوز طبع ایدلمه‌مشدر. بونی بکا هدیه ایدن محبم فاضل محترم بروسه‌لی طاهر بکدر . مستقیم زاده « لعلی زاده‌یی تصدیق ایچون بو کتابی یازمشدر .

اسماعیل معشوق . ـ استانبولده بعضاً بایزید و بعضاً سلیمانیه جامعنده وعظه چیقاردی . استانبولده پك بیوك بر شهرت قازانمش ، نهایت سویلدیکی سوزلر مخالف شریعت کورلدیکندن شیخ‌الاسلام کمال پاشا زاده فتواسیله اون ایکی مریدیله برابر آت میداننده (۹۳۵) ده‌شهید ایدلمشلردر . اوزمانلر عوام ناس آراسنده (اوغلان شیخ) نامیله معروف اولان بو ذات ایدی .

شیخ یعقوب ، اهالی آراسنده حلوائی بابا نامیله معروف ایدی . استانبولده بوزطغان کمری آلتنده مدفوندر . « وفاتی ۹۹۷ ده »

شیخ حسن .

شیخ احمد . (طوپ قپو خارجنده مزارجیلر تکیه‌سی آردنده مدفوندر »

تعلتجی محمد دده ، کفه‌لی . « وفاتی ۱۰۱۸ ده ؛ طوپ‌قپو خارجنده مدفوندر »

ادرنه‌لی پیر احمد « وفاتی ۱۰۰۰ ده ایوبده‌زال‌پاشا جامعنك دکزطرفنده‌کی تربه‌ده »

٤ خیره بولی اهالیسندن احمد ساربان .ـ قانونی سلطان سلیمان بغداد سفرینه کیدرکن بو احمد ، پادشاهك یانده‌کی دوه‌جیلرك باشی ایمش . واهل عیش و نوش ایمش . فقط آقسرایدن کچرکن پیر علی‌یه انابه ایتمش . ملامیلر پیر علینك وارث اتمی بو احمد سارباني عد ایدیورلر . [۱] بغداد سفرندن دوندیکی وقت خیره‌بولی‌یه کیدوب یرلشمش ، اون یدی سنه « طریق بایرامیه و مسند صاحب زماننده حکم ایلدکدن صوکره [۲] » ۹۵۲ تاریخنده دارفنایه کوچشدر . قبری خیره بولیده‌در . بو ذاتك کوزل شعرو مکتوبلری واردر . شعرلرنده بعضاً احمدی وبعضاً قیغوسز تخلص ایتمشلردرقیغوسزك بعض‌شعرلرینی‌ده کوستره‌یم :

حق کرم ایدیجك قوله هر دمده بر علم اوقنور .

وصف و بیاندن ایلرو قوله بر علم اوقنور

نه حرف وار نه یازو وار نه اوقنور الفاظ وار .

نه بر آکلنور سوز وار قوله بر علم اوقنور

نه حضر وار نه حاضر وار همان اورته‌ده قادر وار .

نه اوقونورنه اوقودور وار قوله برعلم اوقنور

کرچك بللودر سوزنده معنا اوقونور اوزرنده .

کرچك اولیا یوزنده قوله بر علم اوقنور

حق قوله ایدیجك یاری هردم کوستریر دیداری

قیغوسز ایچرودن ایچرو برقوله علم اوقنور .

قیغوسز بو منظومه‌سنده سانحات قلبیه و واردات غیبیه‌نك کیفیت وقوعنی نه قدر آچیق بر لسانله تصویر ایتمشدر ! بونکله‌برابر یالکز معنی دکل ، شریعت اعتباریله‌ده چوق کوزل سوزلری واردر . مثلا شو :

ای روح پاك عالم وصفك بیانه کلمز
وی نوردن مصور مثلك جهانه کلمز

---

[۱] لعلی زاده‌یه کوره سفینهٔ بحر طریقت ، دفینهٔ نور حقیقت ، یوتو خورشید ایقان ، مستقیم زاده‌یه کوره منبع عین عرفان ، قطب دائرهٔ اکوان الشیخ احمد ساربان قدس سره .

[۲] احمد ساربانك ، آنقره‌ده‌کی خلیفه‌سی حسام‌الدینه یازدیغی مکتوبك اسلوبی پك کوزلدر . زیرا بونده‌اوعصرك تکلفات منشیانه‌سندن و مسلسل عباره‌لرندن بر اثریوقدره بو مکتوبك بعض جمله‌لرینی تبرکاً شورایه یازایم : [بن سالوسلق بیلمه‌زم . عشقه ریا قاتمزم . عشقه ریا قاتان کافردر . عزیزم شویله بیورمشدر : لوقه‌سی قورساغمزه‌دوشن یرادلش یاپانده قالمایه . کوکلی یارادان اولولوغه ایرشه دیو بیوردیلر . ـ یوجه همت اولیا اذنمز یودرنه تنها کزده چوقلق اوطورمایه‌سز و قبا درویشلرله صحبت ایده‌مز . زیرا طریق بویله‌درکه بربریکز یوزندن معرفت سویله‌یو سویله‌یو حال تحصیل اولور زیرا حقیقتده سزه آتا دوشدك سزلر دخی حقیقتده اوغل دوشدیکز . آتا دائما یرینه اوغلی قالدیغنی ایسته‌مزمی ؟ ارده بخل یوقدر ، بخلده ار یوق . ـ اوغلم شو دیدیکمز دائره سزده حاصل اولمادیسه بز یالانجیلردن اولورز . اوغلم سزلردن براسمدادیمز دخی‌واردره جوهر کوستره‌نه سز بونجق کوسترمه‌سز وبونجق‌کوسترنه صاقی کوستره‌مسز . حقانی محبت کوزدنی‌کوزدن براقمایه‌سز . آتا دخی نه‌در دیرسه‌کز : شریعت ، شریعت ، ینه شریعت ـ الهك اذنی ، روح محمدك سری ، کرچکلرك عالی همتی هب سزلره ویرلمشدر ... »

احمد ساربانك مریدلرینه شریعت محمدیه‌یه توسلی نه قدر اهمیتله توصیه ایتدیکنی نظر دقته آلمالی‌یز . زیرا بعض ملامیلره ، شریعت‌سلیهٔ احمدیه‌یه رعایتسزلکی ترویج ایتدکلرینه دائر اسناد اولنان روایتلرك نه قدر اساسدن عاری اولدیغنی اثبات ایچون قایغوسزك بو توصیه‌سندن قوتلی باشقه نه کبی دلیل اوله‌بیلیر ؟ او حالده شریعته رعایتسزلکی ترویج ایدنلر حقیقةً وارسه اونلر ملامیلك نامنی غصب ایتمش بعض نادانلر اولمق لازم کلیر .

جام‌مى سقاهم اول لعل جانفزادر
بر ذره سن كيم ايجسه سربيانه كلز
عشاق جمعه‌سنه جامع جمالك اولدى
اى‌دوست ذكر لعلك آيرق‌لسانه كلز
جانان‌جمالى شمعك شول‌جان كوريركه روشن
پروانه وار ياندى آندن نشانه كلز .
عشاق جمعه‌سندن هركيم‌كه آيرى دوشدى
غم ملكتنده قالدى دارالامانه كلز .
جان‌اوينامق جهانده مردانه‌لر ايشيدر
ميدان اهل عشقه زاهد زمانه كلز
سركشته اولما اى‌دل جهدايله يارەايركيم
برذره يوق جهانده اول مهربانه كلز
نطق مسبحه كلز بواحدك كلامى
هركيم‌كه آكلامازسه اول مرد جانه كلز

⁂

كورمه‌ين جان يوسفك كنعانى بيلمز قنده‌در .
اوز وجودى مصرينك سلطانى بيلمز قنده‌در .
جهد ايدوب طور بشردن چيقمايان طالب بوكون .
قالدى نسيان ايچره اول نسيانى بيلمز قنده‌در .
جسم وجانك سرينى فهم ايتمه‌ين آواره‌لر .
كرچه عاشقدر ولى جانانى بيلمز قنده‌در .
ايچمه‌ين وصلت شرابن يار اليدن هرزمان .
بكنزر اول ماهى‌يه‌كيم عمانى بيلمز قنده‌در .
سر جانى بيلمه‌يوب سير ايله‌ين سركشته‌لر .
دور ايدر دورانله دورانى بيلمز قنده‌در .
مبتلاى عشق اولوب جانانه‌سينى بيلمه‌ين .
درد ايله درمانده‌در درمانى بيلمز قنده‌در .

جان قولاغيله ايشيت احمد محمد‌ نطقيدر
كندى نفسن بيلمه‌ين رحانى بيلمز قنده‌در .

⁂

عارفلرك عرفانى وار ايكى جهاندن ايلرو .
عاشقلرك ميدانى كون ومكاندن ايلرو .
هربرينك برحالى وار يوللى يولنجه يولى وار .
كرچكلرك بيانى وار وصف وبياندن ايلرو .
هرحالك برلسانى وار برجان ايچره بيك جانى وار .
معشوقلرك نشانى وار نام ونشاندن ايلرو .
هرزمانك براسّى وار آنكله‌در كون وقرار .
طالب‌ايسه‌ك ايسته‌ىِ‌وار ، منزل يوق‌آندن ايلر.
قيغوسز ابرار وليدر سوزلرى كرچك دليدر
جمله حال انسان حاليدر نه‌وار انساندن ايلرو

⁂

احمد ساربانك كمالاتندن مستفيد ومستفيض اولانلر :

ويزه‌لى علاءالدين « وفاتى ٩٧٠ سنه‌سنده »

علاءالدين‌دن ، غضنفرده‌ده . كنجلكنده دباغ‌ايمش . ٩٧٤ ده وفات‌ايتمش. بوذاتك جذبه‌لرى پك مشهور ايمش .

غضنفر ده‌ده‌نك عرفانندن ويزه‌لى بالى افندى استفاده ايتمش . غضنفر ده‌ده اوندن باشقه هاشمى سيد عثمان افندى‌يى تربيه ايتمش . سيد عثمان افندى اصلاً سيواسلى ايمش . تحصيل چاغنه كلديكى وقت آماسيه‌يه كيده‌رك مدرسه‌يه كيرمش؛ برمدت تحصيلدن صوكره استانبوله كلمش ، برمدت محمّن مدرسه‌سنده‌بولونمش . نهايت ويزه‌ده اولا علاءالدينك اوندن صوكره غضنفر ده‌ده‌نك خدمتنه كيرمش . سادات عجمه تبعاً صاچلرينى اوزاتمش ؛ بونك ايچون صاچلى امير افندى ديه شهرت بولمش . ويزه‌دن استانبوله كلوب قاسم پاشاده برزاويه تأسيس ايتمش. بو زاويه پك‌آز وقت ايچنده برچوق كيمسه‌لرك طوپلانماسنه‌سبب اولديغندن‌صاچلى

امیری چکمه‌مشلر ، عليهنده سوزلر چوغالمش . بونك اوزرینه صاچلی امیر ، او زمانك اك مرغوب ومعتبر شیخلرندن نورالدین زاده‌یه التجا ایتمش وبو سایه‌ده باشنی تهلکه‌دن قورتارمش . مستقیم زاده‌نك توصیفنه کوره [جذبهٔ عظیمه ایله مشهور ، آتش افروز عشق ومحبت ومالك اکسیر حقیقت] اولان صاچلی امیر ١٠٠٣ سنه‌سنده ارتحال ایتمش .

یرینه اوغلی سید جعفر کچمش . « وفاتی ١٠٥١ ده »
یرینه اوغلی شریف ابراهیم . « وفاتی ١٠٩٠ ده »
یرینه اوغلی سید غضنفر ثانی . « وفاتی ١١١٢ ده »

٥ . — فقط احمد سارباندن « حائز رتبهٔ علیهٔ اکملیت » اولان آنقره‌لی شیخ حسام‌الدین‌در . بوذاتده جذبهٔ الٓهیه کمال‌اوزره ظاهر اولدیغندن وقوع بولان اخبار اوزرینه تفتیش احوالی‌ایچون استانبولدن امر کلمش ؛ بونك‌اوزرینه مشار الیهی آنقره قلعه‌سنه حبس ایتمشلر . فقط ایرتسی صباح یانته کیتدکلری وقت عزیزك کوچش اولدقلرینی حیرتله کورمشلردر . شیخ حسام‌الدین انقره جوارنده قوتلوخان کوینده انشا ایتدیرمش اولدیغی جامع حظیره‌سنده مدفوندر « سنه ٩٦٤ »

٦ — شیخ حسام‌الدیندن قطبیت بروسه‌لی شیخ حسنه انتقال ایتمش . بو شیخ ترزی اصنافندن‌ایمش . صوکرادن آنقره‌یه کیدوب حسام‌الدینه انابه ایتمش . بوسببله شیخ حسن قبادوز نامیله‌معروفدر . (١٠١٠) سنه‌سنده ارتحال‌ایتمشدر . حسام‌الدینك اوندن باشقه « بدون »لی شیخ ابراهیم ایله بلغرادلی حبیب اسمنده دهاایکی خلیفه‌سی‌واردر . بونك‌ایچوندرکه یوقاریده بایراملیك مجارستانك پای‌تختنه قدر توسع ایتدی دیمشدم .

حسن‌قبادوزك اك‌بویوك‌خلیفه‌سی‌بوسنه‌لی ، شیخ عبدالله افندیدر . بوذاتك تورك معارفنده بویوك بر موقعی واردر . زیرا شیخ اکبر محی‌الدین عربینك (فصوص‌الحکم)نی تورکجه شرح وباشقه‌جه ترشیحاتی ترجمه ایتمشدر . اوندن باشقه بایراملیکی عربستانده‌نشر ایدن بوعبدالله افندیدر . زیرا حج ایچون مصر طریقیله حجازه کیتدیکی‌وقت عربستانك اکثرشیخلری کندیسنه‌انابه ایتمشلردی .

فصوص شارحی حجدن عودتنده قونیه‌ده وفات ایتمش ، وصدرالدینك یانته دفن اولونمشدر . [١] « سنه ١٠٥٤ ده »

حسن‌قبادوزك دیکرخلیفه‌لری شونلردر : «قزازه‌حسین لامکانی» درکه بوده پشته‌لیدر . استانبولده شاه سلطان جامعی حریمنده زاویه نشین اولوب ارشاداتام ایلرمش . (١٠٣٤) ده ارتحال ایدوب اوجامعك حظیره‌سنه دفن ایدلمشدر . (لامکانی) نك ملامیلر آراسنده مشهور اولان الٓهیسی بودر :

پاك ایله کوکل چشمه‌سنی تا طورولنجه .
دیك طوت کوزیکی کوکلنه کوکلك کوز اولنجه .
افکاری قو ، دل دستیسن اول چشمه‌یه طوتدور .
اول آب صفا بخشله اول دستی طولنجه .
چون حق سنی دربان درخانه‌سی ایتدی .
طور قاپوده غیری قومه تا آنی بولنجه .
اوّل قومه کیم صوکره چیقارماسی کوچ اولور .
شیطان چریسی خانهٔ قلبه قویولنجه .
سن چیق آرادن خانه‌سنی صاحبنه ویر .
بی شك کیرر اسّی اوینه سن صاوولنجه .
چکدم بوجهان ایچره هزار زحمت ومحنت .
بر پیر خدا مرشد کامل بولونجه .
ای لای مکانم سنی بن چوق آرادم چوق .
سینه‌مده مقیم اولدیغنك تا طویولونجه .

⁂

کورن جاندر ینه جانان یوزینی .
تماشا کندی ایدر کندوزینی
کورن هم کورینن اولدر حقیقت .
ایشیدن سویله‌ین اولدر سوزونی

---

[١] وصیتی موجبنجه مزار طاشنه شویله یازلمش : هذا قبر غریب‌الله فی‌ارضه وسماه عبدالله البسنوی البیرامی .

یراندی آدمی کور صنع پاکن .
عیان ایتدی او وجهیله اوزونی
نقوش ماسوادن قلب پاکه .
تجلی ایدوب عرض ایلر یوزونی .
دو عالمدن چویردی لامکانی یوز .
آنکچون آییرماز اول حقدن کوزونی

⁂

بو لامکانی‌نك حقیقةً کامل و محاکمه‌سی سالم بر ذات اولدیغنه بلغرادلی شیخ منیر افندی‌یه جواباً یازدیغی بر مکتوب بحقٍ شهادت ایدییور . اوسنه‌لرده استانبولده حالا جاملرده وتکیه‌لرده سماع ودورانی منع ایتمك آرزوسی بوس بوتون کچمه‌مش اولمالی‌که منیر افندی تا بلغراددن استانبوله مکتوبلر یاغدیروب دورانك منعی توصیه ایتمش. بوکالامکانی افندی یازدیغی جوابده ، باقکز نه‌قدر عاقلانه جوابلر ویرییور :

(... اکرچه طریقتمزده دوران ایله سماع اوله کلمشدر . لکن جوامع ومساجد و خانقاه وزوایاده فقراء سالکین ومشایخ کاملین جمع اولوب دوران وسماع ایدییورلر . فی‌زماننا علماء کرامدن نیجه فحول واشراف حاضر اولوب منع ایله‌دکلرندن ماعدا استماع سماعله متلذذ و جذبات الـٰهیه ایله منجذبلردر . اول اجلدن بز دخی آنلرك طریق وسنتلرنی منع ایتمکی روا کورمه‌یوب بلکه فقرانك شوقلری غالب اولوب حرکت ایلدکلرنده تواجد ووجدلرینك ازدیادینه متعلق اموردە مسامحه اولنور... آنلره مخالفت اوزره اولوب اوقات عزیزه‌مزی بونلرك منعنده اضاعه‌دن ایسه کندی نفسمزده اولان منهیاتی منع ورفعه سعی ایتمه‌مز اولا واحرا ایدیکی اولوالبابه ظاهردر. زیرا کندی حالمزدن سؤال آخرك احوالندن تقدیم اولنه‌جغنده شبهه یوقدر . . .

خصوصا بر قوم‌که طریقلرینك سنتنی بزم سوزیمز ایله ترك احتمالی هرکز مأمول دکلدر ، منعلرینه تقیددن آنجق تضییع اوقاتدن غیری حاصلمز یوقدر، سزکه حقانی اخونمز حسبیله بو برقاچ کلمات قلمه کتورلدیکندن خاطریکزه غبارطاری اولمسون. زیرا حقانی محبت ،البته ولی‌صادق ایله مناصحه‌یی موجبدر.)

∴

انقره‌لی شیخ حسام‌الدیندن اخذ ولایت ایدنلردن بریسی‌ده بوسنه‌لی شیخ بالیدرکه حمزه نامیله مشهوردر . اوکا بو اسمی شیخی ویرمشدر . مومی‌الیه کنجلکنده [بعض‌وزرا خدمتنده‌وذی عوامده‌اولوب لکن کثرت‌ریاضتله‌سرمست بادهٔ محبت ایدی . اسرار دلی کتم واخفا ایله قبلهٔ عشق محبته متوجه‌فرید ویکتا ایدیلر.] حسام‌الدینك یرینه کچدکدن صوکرا بوسنه‌یه نقل وهجرت ایتمشدی . مرویدرکه بوسنه میکده‌لرینه واروب مستمد آدملر کوردکده ای اوغل خمرك‌نه نشئه‌سی اولاجق تائب اول بکا کل سکا بادهٔ رحمن ویره‌یم نوش ایله قیامته دکین سکران‌اولاسین دیوخلقی طریق حقه هدایت ایدردی] . ایشته عثمانلی تاریخنده «حمزوی» نامیله حکومت طرفندن تعقیباته اوغرادقلری حکایه ایدیلن ادملر بو شیخ بالی‌یه منسوب اولان کیمسه‌لردر .

شیخ حمزه حقنده بوسنه علماسنك ومشایخنك شکایتلری اوزرینه والی احوالنی استانبوله‌یازمش، مخصوصاً کوندریلن مباشر اونی استانبوله کتیرمش ، برچوق دیدی قودیدن صوکرا نهایت ابوالسعود افندی فتواسیله ٩٦٩ سنه‌سنده شهید ایتمشلردر . دوستلری جلادلردن بخشیش ویره‌رك آلدقلری نعشی سیلوری قاپوسی دیشاریسنده بریره دفن ایتمشلردر . [١]

∴

---

[١] ابوالسعود افندی دخی ذواسنده استادم فاضل روم ابن کمال مرحوم فتواسیله قتل اولونان اسماعیلك قتلی زندقه والحادینه بنا اولونمشدی . شیخ حمزه‌دخی اول‌طریقده زندیق ایسه قتلی مشروعدر دیوفتوی تحریروامطا ایلدکده ... (سرکذشت ، لعلی‌زاده) حسین وصاف بکك سفینهٔ اولیاسنده ویردیکی معلوماته کوره مزارك اوستنه برتربه‌یاپلمشدر. بونی محمد عالی پاشا نامنده بر ذات انشا ایتدرمش . فقط کیم اولدیغنی تحقیق ایده‌مدم . مزار طاشنده (قدانتقل السید الشهید المعصوم المغفور بالی من دارالفنا الی دارالبقا) عباره‌سی یازیلیدر .

۷ . — ینه شیخ حسام‌الدیندن نائل فیوضات اولانلردن بریسی شیخ علی بك‌درکه ادریس مختفی نامیله مشهوردر . [۱] علی بکك عموجه‌سی سلیمان‌قانونینك صدر اعظملرندن رستم پاشانك ترزی باشیسی ایمش . بو ترزی باشی ، قارده‌شی اوغلی‌دوغدیغی ترحاله‌دن استانبوله کتیرتمش‌وترزیلك اوکرتمش. اوندن صوکرا سلیمان قانونی ۹۵۵ سنه‌سنده‌القاص سفرینه کیدرکن‌معیتلرنده علی بك‌ده بولنمش. سفردن دونرکن‌آنقره‌یه اوغرامشلر. ایشته اووقت‌علی بك حسام‌الدینه انابه ایتمش ۰ حسام‌الدین علی‌بکی برمدت یاننده آلیقویوب تربیه ایتمش وترزی اولدیغی ایچون اوکا ادریس‌لقبنی ویرمش. ادریس استانبوله پیرینك مقام‌معنویسنه صاحب اولدیغی حالده دونمش وآلتمش سنه بو ریاست معنویه‌یی احراز ایتمش . ادریس مختفی مکرراً حجه کیتمش وکنجلکنده تجارت ایچون بلغراد، صوفیه، فلبه‌وادرنه‌یه کیدوب چوق‌زنکین اولمش. صوکره‌لری تجارتی آداملرینه یاپدیرمغه باشلایه‌رق کندیسی سلطان سلیم‌جوارنده آلدیغی برخانه‌یه یرلشمش. محله‌اهالیسی کندیسنی حاجی علی‌بك دیه‌بیلیرلر وحقنده بویوك بر حرمت کوستررلرمش . فقط استانبولده ادریس مختفی اسمنده برشیخك بیکلرجه منتسبی اولدیغی آغزدن آغزه دولاشدیغی وقت ارباب تعصب ادریسی چوق آرامشلر ، حتی اونلردن ترجمان‌عمرافندی، محله‌سی اهالیسندن‌وآخرت قارده‌شی اولان‌حاجی علی‌بکی‌أوینه دعوت ایدوب « استانبولده ادریس مختفی اسمنده بریسی هم ضال هم مضل وواجب‌القتل پیدااولمش، برچوق صافدللری قاندیرمش، بردرلو أله‌چیره‌میورز» دیه شکایت ایتمش حاجی علی بك‌عمرافندی‌یه شویله صورمش : « سز اوآدامی کوردیکزمی و سویلدیککز شیئلری حضوریکزده اعتراف ایتدیمی ویاخود سزه برطریقله علم‌شرعی حاصل اولدیمی ؟ » عمر افندی خایر ، دینجه حاجی‌علی بك تکرار شویله‌دیمش : (مادام‌که بیلمیورسکز ، بر مسلمانك حقنده بویله افترایه وبوقدر شدت کوسترمکه نه حقکزوار ؟» بوندن صوکره حاجی‌علی‌بك: « ادریس مختفی دنیلن آدم بنم ، بنی‌ناصل بیلیرسکز ؟» دیه‌صورنجه عمرافندی سویلدکلرینه‌بوس‌بوتون پشمان اولوب اوته‌دنبری صلاح‌حالنه اعتقاد ایتدیکی‌حاجی

---

[۱] لعلی زاده‌نك توصیفنه کوره ستودهٔ رجال ، نقطهٔ باکمال ، آفتاب نهانی ، ساقیٔ جذبهٔ رحمانی ، غرقهٔ دریای تجلیٔ‌دبوی‌حضرت‌الشیخ خواجه علی‌الرومی‌قدس‌سره .

علی‌بکه انابه‌ایتمش . مشارالیه ادریس مختفی سکسان اوچ یاشنی بیتیردیکی حالده ۱۰۲۴ سنه‌سنده داربقایه ارتحال ایتمشلردر . مستقیم زاده‌نك افاده‌سنه کوره ترسانه ارقاسنده اوق میدانی رهکذارنده یولدن بش اون خطوه ایچروده مستقل صفه اوزرنده مدفوندر . (فذلکهٔ کاتب چلبی صحیفه ۲۷۳ ، ۲۷۴) ادریس مختفی‌یه او دورك صدراعظمی‌خلیل پاشاده منسوب‌ایمش . حتی سیواسلی شیخ کرسیلرده ملامیلرعلیهنده زباندرازلغی آرتدردیغندن‌ادریسك‌شکایتی‌اوزرینه صدراعظم‌طرفندن سیواسلی بروسه‌یه نفی ایدلشدی .

ادریس مختفی‌نك خلیفه‌لری :

بزجی زاده محی‌الدین افندی قونیه‌لیدر . اوراده علوم ظاهره‌یی تحصیل ایتدکدن صوکره خلوتیه مشایخندن ازلی زاده شیخ نورالله افندی‌یه خدمت و درکاهنده تکمیل طریقت ایتدکدن صوکره ادریس مختفی‌یه انابه ایله‌مش . «وفاتی ۱۰۲۰ سنه‌سنده» تربه‌سی اسکدارده‌در . بوکونکی همت افندی زاویه‌سی وصالی تکیه‌سی دیدکلری محل اوراسیدر . [۱]

طفلی افندی . — بوده ادریس مختفی‌نك خلیفه‌سیدر . «وفاتی ۱۰۷۰ سنه‌سنده» سیلوری قاپوسی‌طیشاریسنده حضرت بالی‌جوارنده مدفوندر ، طفلی‌نك منظوم‌برسلسله‌نامه‌سی واردرکه طبع‌شاعرانه‌سنك قوتنه دلیلدر . بو ساقی‌نامه‌نك بعض بیتلری :

مستان شراب جام جاوید .   دریا نوشان بزم توحید
نوشیدهٔ بادهٔ جمالی .   بخشندهٔ فیض لایزالی
آتش زن خرمن تسلی .   تاب آور وحدت تجلی
بر مظهره‌در تجلیٔ ذات .   ماند شعاع مهر ذرات
آدمدر اولان جماله مرآت .   آدمدراولان مفیض آیات
آدم مهر جهان جاندر .   مرآت زمین و آسماندر

---

[۱] همت افندی استانبولده اشتهار ایدن بایرامیه رجالندندر . خاتمهٔ اولیا ترکیبی اونك‌سنهٔ ارتحالی اولان ۱۰۹۰ سنه‌سنی مشعردر . مشارالیهك دیوان اشعاری‌مطبوعدر. نقاش پاشالربنده واقع همت زاده تکیه‌سی اونك‌نامنه دفتردار ابراهیم افندی همتیله‌تأسیس اولونمشدر . همت زاده‌لرك برده ازمیتده تکیه‌لری واردر .

آدمدر او ذات پاك كونين .   سلطان سریر قاب قوسين
معراجله انبيايه سرور .   اسرا ايله اوليايه رهبر
هم آخر انبیای مرسل .   هم اول اولياء كمل
آيين طريقهٔ ولايت .   بردن برەدر او سر وحدت
خالی قالماز او مسند جان .   مانند جلوس شهر یاران
« طفلى » اوله سكا مايهٔ جان   اول كوشكذار نام پاكان
اولدى اوشهنشه نبوت .   پيرايهٔ كشور ولايت
رونقده اولين اول .   پیغمبر انبیای مرسل
صديق اويار غار احمد   ·   ديباجهٔ معجز محمد
رونقده پايهٔ بلندى   سالار طريق نقشبندى

الخ ...

بوسلسلەنك صوكنده طفلى ، پیری ادریس مختفینك كمالاتندن بحث ايديور :

كندى مخفى كمالى پيدا .

تاوصل اوله انتهاء راهی .   مخفى كرك عاشق الٓـهی
ای مشرق آفتاب نوميد.   ای مظهر سرسرجاويد
ای جامع هرظهور اول.   دريای محيط نور كمل
طفلى قاپوكی پناه ايدندی.   ديداركی سجدەكاه ايدندی
بوبندهٔبیوجودیقولایت.   نالايقايسەمده سنقبول ايت ... الخ

« طفلى »دن باشقه ادريس مختفيدن فيض آلانلرك مهملرى شونلردر :

۱ — قرق چشمه جوارنده بربرلك ايدن « پيرسرتراش » كه بونك اسمنى مستقيم زاده خبر ويرەميور .

۲ — برنجیسلطان احمد ، برنجیسلطان مصطفیو سلطان عثمانزمانلرنده ، دها صوكرالرى سلطان مراد زماننده وزيراعظملق ايدن خليل پاشا « وفاتى ۱۰٤۰ده اسكدارده‌حضرت هدائیدركاهیيانده انشاايتديرديكى تربەدەمدفون.»

۳ — شارح مثنوى صارى عبدالله افندينك باباسى حسين آغا .

٤ — رئيس‌الكتاب و شارح مثنوى صارى عبدالله افندی . عبدالله افندينكباباسى مغرب شهزادەلرندن سيدمحمد اولوب سياحت آرزوسيله استانبوله كلمش وصدراعظم خليل پاشانك برادرى بكلربكى محمد پاشانك قيزيله أولنمش ؛ عبدالله افندى بو ازدواجدن دوغمش ، ۹۹۲ سنەسنده . خليل پاشا چوجقده قابليت كورديكى ايچون تحصيله وتربيەسنه اعتنا ايتديرمش . عبداللهى اون بش ياشنده ايكن باباسى حاجى حسين آغا بر كيجه آلوب قرق چشمه اوطەلرنده پشتمال دوقويانلرك طوپلاندقلرى محله كيزليجه كوتورمش . عبدالله اوراده « بر پیر نورانیيی دستكاهده پشتمال طوقومغله » مشغول كورمش ، هم اونك ، هم آرقداشلرينك اللرينى اوپمش . عبدالله افندينك ملاميهٔ بايراميه يه انتسابى بوندن باشلامش . بو ذات خليل پاشانك دلالتيله رئيس الكتابلق مقامنه قدر ترقى ايتمشدى . بغداد فتحندن وائمهٔ اربعەنك مناقبندن باحث جوهرة البدايه فى درةالنهايه ، ثمراتالفؤاد ، ونصيحةالملوك ، مرآت الاصفيا ، رجال‌الغيب ، توقيعات سلاطينعثمانيهاسمندەكى اثرلرندن ماعدا مثنوىٔ شريفك برنجى دفترينه (جواهر بواهر مثنوى) عنوانيله يازديغى بر شرح ادبا آراسنده پك مقبولدر . وفاتى ۱۰۷۲ دەدر . [۱]

صارى عبدالله افنديك چيچك يتشديرمكه پك زياده مراق اولدقدن باشقه بو ايشده فوق‌العاده مهارتى اولديغى ايچون كنديسنه سلطان ابراهيم زماننده : « جميع ممالك عثمانيەده واقع شكوفه پروران اوزرينه رئيس ومميز نصب و تعيين اولنوببالاسى خط همايونشوكت مقرون ايله معنون و طغرایغرای جهاندارى ايله مزين اولمق اوزره اله بر براتده ويرلمشدر . » بو براتك صورتى مستقيم زادەنك رسالەسنده عيناً محرردر .

عبداللهافندينك شعرلرىده واردر . فقط بونلرى يازمغه لزوم كورميورم، بالكز مشاراليه ، عزيز محمود هدائى حضرتلرينك پك متين اولان شو :

محيط بحر توحيدى بيلوب عمان بی ساحل
وجودك قطره سن محو ايت اكر اولدكسه اهل دل

---

[۱] نثارى اسمنده بر شاعرك سويلديكى وفات تاريخى :

نثارى فوتى ايچون باغبان دل ديدى تاريخ
لسرن عدل   الٓـهى صارى   الله

شب فرقته‌كی كثرت خيال ظللر آلدانما
سرابی قو ، سرايه باق سرای سره اول داخل
مجازه باقما ای سالك حقيقی مطلبه عزم ايت
كه زيرا ظل زائلده اقامت ايله‌من عاقل
آنك نقاشنی كور سن همان زينته آلدانما
كونش تابنده چون شبنم بيليرسين كيم اولور زائل
هدای وحدته باق كيم سكا مانع دكل كثرت
اولورمی آفتابه هيچ وجودی ذره‌نك حائل

غزلی تخميس ايتمشسه‌ده اصله نسبتله صونوك دوشه‌ش اولديغندن يازمايه جغم . صاری عبدالله افنديك تربيه ايتديكی ذاتلر :

١ . — مولويلردن نشاطی احمد دده

٢ . — جوری ابراهيم چلبی . استانبوللی بيوك بر شاعردر .

محمد نوری كيم اولمشدر آنكله دو عالم پر
فروزان اولدی قلبمده ثم من حيث لا يشعر
كه يعنی اولمادم بن مرشدك ارشادينه محتاج
بكا عرض جمال ايتدی صدفدن كورينوب اول در
كورندی هر طرفدن چشممه انوار وجه الله
ايريشدی شش جهتدن كوشمه آواز انت الحر

بيتلريله باشلايان غزلی عارفلر آراسنده پك زياده رغبته مظهر اولمشدر . يازيسی غايت كوزل اولديغندن برچوق بيوك آداملره ، سپارش اتدكلری كتابلری يازمش . « وفاتی ١٠٦٥ ده » [١]

٣ . — مصطفی رسمی . عبدالله افنديك اوغلی وخواجكاندن ايمش . مأموراً كوندرلديكی « موره » ده كائن اناپولی‌ده وفات ايتمش .

٤ . — لعلی شيخ محمد افندی

---

[١] صاری عبدالله افنديك بنده‌ری وحله‌ اسراری اولديغندن مشارالبهك دخی مؤلفاتی خصوصا دره‌وجوهره وثمرات الفؤاد اسملريله موسومه كتبنی تمدد اوزره تحرير ايتمشدر. بوتقريب ايله طريقت بيراميه‌دن مستفيض اولوب .. — مستقيم زاده رساله‌سندن

---

٥ . — لعلی‌زاده عبدالباقی افندی . بوذات اولا پدری لعلی شيخ محمد افنديدن فيض آلمش . بالآخره اووقت استانبولده پك بيوك اعتباری اولان شيخ سيد مراد افنديه انتساب ايتمش . وزير اعظم داماد علی پاشانك معلملكی ايله كسب اشتهار ايلمش . « وارادين » ده‌كی مشئوم هزيمت وعلی پاشانك وقوع شهادتی اوزرينه مشاراليهی كفه‌يه نفی ايتمشلر . فقط شيخ مرادك التماسيله نفيدن قورتيلوب استانبوله دونمش . اساساً مسلك علمايه منسوب اولديغندن تدريجله استانبول قاضيسی اولمش، اوندن صوكره اناطولی قاضيعسكرلكنه كچمش . نهايت مرشيدن واز كچه‌رك ايوبده تدارك ايتديكی بر اوه چكيلوب وفاتنه قدر اوراده ياشامش . لعلی زاده‌نك تاريخ معارفزده موقعی بيوكدر. زيرا او يالكز ملامی بر درويش دكل ، بيوك بر عالم ايدی . مشاهير صوفيه‌دن عبدالكريم جيلی‌نك (الانسان الكامل)نی توركجه‌يه او ترجمه ايتمشدر . ينه جيلينك « زلفة التمكين » ی ايله غزالينك كيميای سعادت ترجمه‌لرينی اونك قلمنه بورجلی‌يز . لعلی زاده‌نك مبدأ ومعاد اسملی باشقه بر كتابی‌ده واردر. لعلی‌زاده شعرلرنده يتيم مخلصنی قوللانيردی. اونك سركذشت اسملی اثرندن بو واريده بحث ايتمش ايدم. وفاتی ١١٥٩ سنه‌سنده‌در. « كلشن جنته كابن اوله لعلی زاده » مصراعی بو سنه‌يی كوسترير . فاتحده ملت كتبخانه‌سنه نقل ايدلمش اولان (برتو پاشا)نك كتابلری آراسنده‌كی ٦٣٦ نومرولی مجموعه‌ده زلفة التمكين ترجمه‌سی واردر. « مبدأ ومعاد » كتابی‌ده (نومرو ٣٠٢) پك مهم بر اثردر .

ادريس مختفی‌دن فيض آلانلردن مهم بر ذات‌ده ايكی دفعه شيخ الاسلاملق مقامنه كچمش اولان ابو الميامن مصطفی افنديدر . « ولادتی ٩٥٣، وفاتی ١٠١٥ ده »

ادريس مختفی‌نك ارشاد ايتديكی بيوك بر آدام‌ده ازنيقلی فاضل علی بك دركه فوق العاده عالم وكامل ايدی . عثمان غازی عصرنده كچن شيخ اده‌بالی‌نك احفادندن ومتصرف زعامت بعض ارباب سيفك اولادندن اولان بو ذات بغداد وبلغراد سفرلرنده بولوندقدن صوكره استانبوله كلوب سودليجه‌ده يرلشمش . او وقت ايچنده استانبولك اك يوكسك طبقه‌لرينه منسوب ذوات عندنده فوق العاده

اعتبار قازانمش . سلطان احمده ۱۰۱۲ سنه‌سنده تخته چیقدیغی وقت بوعلی بك ایوب‌سلطان جامعنده قیلیچ قوشاتمشدر. علی‌بك کندیسنی زیارته کلن بویوکاره قضاوقدر واختیار مسئله‌سنی غایت محققانه تقریر ایدرمش. ازنیقی فاضلك‌قصیدهٔ صملوکیه‌یه شرحی وقضاوقدره ودهابعض مسائل غامضه‌یه دائررساله‌لری واردر. (فذلکهٔ کاتب چلبی صحیفه ۲۳۳ ـ ۲۳٤)

⁂

۸ .ـــ فقط ، ادریس مختفی‌نك مقام ارشادینه « حاجی‌قبایی » کچمشدر . طوپ قاپو دیشـاریسنده طاقیه‌جی جامعی بانیسنك آزادلی کوله‌سی اولان قبایی اصلاً کورجی واسمی « کیوان » ایمش . هرکون صندال بدستاننده‌کی دکاننه کیدوب آلیش وریش ایدرمش . فقط پیرینك مقامنده اون ایکی سنه قالمش . « وفاتی ۱۰۳۷ ده . تاقیه‌جی جامعی قارشوسنده دفن اولنمشدر . »

⁂

۹ . ـــ ملامیلرك ریاستی بو حاجی کیواندن صوکره سودجی بشیرآغایه کچمش. بشیرآغا اصلاً (قونیچه) لی بر آرناوددر. سرایده بوستانجی اوطه‌لرینه مأمور ایمش ؛ وقتی کلنجه تقاعد اولوب چیقمش. حاجی کیوانك أوی‌جوارنده بر أو کیرالامش ؛ صباح واقشام حاجینك صحبتدن استفاده ایدرمش . فقط کرك اوکا ، کرك ادریس مختفی‌یه ، یوقاریده اسمنی یازدیغم قرق چشمه‌ده‌کی بربر واسطه‌سیله انتسـاب ایتمش . بشیر آغانك سیلوری جوارنده بر چیفتلکی اولوب یازین اورایه کیدرمش. قیش‌وقتی استانبوله‌کلیرکن برابر برقاچ اینك کتیریرمش؛ فضـله سودی آدملری صاتارمش . بو سببله سودجی نامیله شهرت بولمش . برآزاول عرض ایتدیکم کبی موماالیه‌سرایدن یتشمش اولدیغی ایچون‌طانیدقلری چوقدی . بوندن باشقه یکیچری اوجاغنك بك‌نفوذلی ارکانندن بکتـاش آغا ومراد آغا کبی رئیسـلر همشهریلری ایدی . آرناوودلقدن کلن برچوق جاهل آداملرده آغایه همشهری‌یزدیه کاوب کیدرلردی. بوتون‌بو حاللر طریق‌شیخلرینك حسدلرینی تحریك ایتمکده‌ایدی. ایشته بونك اوزرینه خلقك کوزینی قورقوتمغه

بر وسـیله اولمق اوزره کوپریلی زاده احمد پاشـا ، شیخ‌الاسلام صنعی زاده‌نك فتواسیله بشیرآغایی طقسان یاشنده ایکن بیك یتمش سنه‌سنده شهید ایتدیرمشدر. جسدینی دکزه آتمشلر . آنجق منسوب ومحبلری نظرنده ۳٦ سنه مدت مقام قطبیتده قالدیغی ظن اولنان بر آدامك بویله بلا محاکمه قتلی استانبولده ذهنلری ایجه قاریشدیردیغندن ، صدراعظم ایشی‌اوفتوایه عزوایدرك شیخ‌الاسلامی‌عزل ایتدیرمش‌وبرینه فضلای زماندن منقاری زاده‌یحیی افندی‌یی تعیین ایدوب‌ترضیه دفعه مجبور اولمشدی .

سودجینك بر مکتوبنی اهمیتنه بناءً شورایه قسماً نقل ایده‌جکم : [افعالده واقوالده شرع شریف اوزره حرکت ایلمه‌کزی ایسته‌رم . زنهار خلاف‌شرع کندی زعمکز اوزره سـوز سـویله‌میه‌سز . شریعت ، شریعت ینه شریعت . ظاهریکزی شریعت ایله آراسـته وباطنکزی نور محبت‌الله ایله پیراسـته ایلمك کرکسز . بربریکز ایله ملاقی اولدیغکزده تنزل ومحبت ایله‌دیککزدن صوکره احکام شریعت و آداب طریقت مقتضـاسنجه معنـایه دلالت ایدر کلمات ایله‌یوب مالایعنی سوز سویله‌میه‌سز . یوزبیك کلام بر پوله دکمز . کلام معنا یولنی‌بیلمك وبولمق‌ایچوندر. جانه‌نجات معنا ایله‌در . سوز ایله نجات بولنماز. ایمدی‌هربریکز یولیکزی جاندن ایزله‌یوب معنایه وصول ونفس وشیطان مکرندن خلاص‌بولمق ایچون جناب رب‌العالمینه توجه تام ایله متوجه اولوب بی‌حاصل کلماتدن فراغت ایله‌یه‌سز . معرفت صانوب صاتدیغکز کلماتدن ضرر ترتب ایتدیکنی بیله‌سز . حرامدن پرهیز ایله‌یوب دوره متعلق کلمـاتی من بعد لسـانکزه کتورمیه‌سز . هرکیم متنبه اولمایوب خلاف شرع حرکت ایدرسه بزدن دکلدر . آنك لسانی کسیلمك کرکدر . وتنزلی دل ایله ایدوب دیز ویر اوپمه‌یه‌سز ، رضام یوقدر . بوقدر مصافحه‌یی اهل‌شرع قبول ایدر . تنزل کوکلدن اولوب برلك ایچوندر. والسلام علی من‌اتبع‌الهدی .] خادم‌الفقرا بشیر

⁂

مستقیم زاده بشیر آغادن صوکره کلنلرك اسملرینی شویله صاییور :

۱ ـــ حاجی عثمان . بشیر آغانك دامادی

٢ — سیدهاشم افندی وفاتی ١٠٨٨ده ادرنه قاپوسی خارجنده امیربخاری زاویه‌سی جوارنده کمال پاشا زاده‌نك مرقدی قارشوسنده مدفوندر . ملامیلر بشیرآغادن صوکرا قطبیتك بوذاته کچمش اولدیغنه اعتقاد ایدرلر. فقط پك‌زیاده التزام احتیاط ایله سرلرینی افشا ایتمه‌مشلر .

٣ — کدایی علی افندی وفاتی ١٠٩٠ ده .

٤ — حبشی‌زاده عبدالرحیم رحیمی‌بك . مو مفاتحی‌صدراعظم علی‌پاشانك تذکره‌جیسی ایمش . علی پاشانك واراددنده اوغرادیغی هزیمت اثناسنده بنه معیتنده بولونمش . اوندن صوکره ینه مهم وبویوك منصبلرده بولونمش . نهایت ١١٤٠ سنه‌سنده ارتحال ایتمشدر .

٥ — حبشی زاده اتباعندن زعیم علی آغا

٦ — اوچنجی سلطان مصطفی زماننده رئیس‌الکتابلق ایدن دلآور آغا زاده عمر افندی .

٧ — امیرخلیل آغا، سردن‌کچدی آغالغندن متقاعدایدی. وفاتی ١١٣٤ده.

بشیر آغا ایله برابر دها بعض کیمسه‌لرك قتلی ملامیه‌لری ایچه صارصمش اولاجق‌که اوندن صوکره کیملرك نه صورتله وناصل بو طریقی یاشاتدقلرینی کوستره‌جك وثیقه‌لری بولامدم . برقاچ سنه اول « قطب‌الاقطاب کیم ایمش ؟ » عنوانلی بر اثری نظر مطالعه‌دن کچیرمش ایسه‌مده بو اثرك محتویاتنی تأیید ایده‌جك باشقه وثیقه‌لر بولامدیغم ایچون اوندن بحث ایتمیه‌جکم .

یالکز بوندن تخمینا بش سنه قدر اول مصردن اولا مشهور شیخ احمد افندی ایله یانیه‌یه ، اوراده سکز آی قالدقدن صوکره تکرار حجازه و مصره کیدوب ، یکیدن روم‌ایلی‌ده‌سیروزه ، قوچانه‌یه واسکوبه کلن‌سیدمحمد نورالعربی البدری الحسینی حضرتلرینك تورکیه‌ده ملامیه‌یی [١] تجدید ایتمش اولدیغنی ویاخود سودجینك شهادتندن‌صوکره کیزله‌نمش اولان ملامیلرك عموماً مشارالیه صرب خواجه افندی‌یی رئیس طانیدقلرینی خبر ویریرم . چونکه او محیطده

---

[١] برنجی دفعه ملامیلکی نشر ایدن « حمدون قصار » نامنده بر ذات اولدیغندن برنجی دوره ملامیلکنه « قصاریه » دییورلر . او حالده ایکنجی دوره ملامیلکنه « بایرامیه » واوچنجیسنه « نوریه » دیمك لازمدر .

ملامیلکك اسکیدن بری معلوم ومرغوب اولدیغی تاریخدن آکلاشیلیور. مثلا کاتب چلبی‌نك فذلکه‌سنده اشتیبلی‌شیخ عبدالکریمك ترجمهٔ حالندن بحث‌اولندیغی صیراده شویله دینیور :

[اول اثناده خاطر صفا میالی سیاحته مائل اولوب ارض یمن وحجازه‌داخل وکبارمشایخدن یوسف کردی خدمتنه واصل اولمشدی . بعده دیار رومه‌رجعت وصله‌سنده اقامت ایلیوب الحالة هذه طریقت ملامیه اشاعتنه آغاز وجام ملامدن اشراب رحیق‌راز ایتمشدی . بعده صوفیه‌ده سجاده نشین ارشاد اولان قورد افندی خدمتنه واصل ونظر اکسیر اثری ایله مرشد کامل اولوب . . .]

صرب خوجا افندی حضرتلرینك حاجی بایرام ولی‌نك بر التهیسنی ناصل شرح ایتدیکنی یوقاریده کوسترمشدم . اوحالده بایرام ولی‌نك معنویتی بوکون دخی یاشامقده‌در ، دیه‌بیلیرز . فقط بوراده بر ملاحظه وارد خاطر اولیور . مادامکه اویله‌در ، بومعنویتك تربیهٔ قلوبده نیچون بارز بر اثری کوریلیور ؟ بکا بونی صوراراسه‌کز ، بن‌ده سزه شونی صوراجغم . یالکز میزان انصافله موازنهٔ امور ایتمکزی رجا ایدرم. کونشك بزی بوباز (سنه ١٣٤٠) بعض کونلری عادتا قاووریبوردی صوکره کچن تشرین اولك (سنه ١٣٤٠) یکرمی اوچنده اسکیشهرله آنقره آراسنده ایچنده بولوندیغم واغونك جاملری بوز طوتدیغنی کورمشدم. هوا غایت براق اولدیغی‌حالده صباح کونشی بوبوزلری‌اریده‌میوردی . عجبا کونشك حرارتنه نقصانمی کلمش‌ایدی ؟ فقط کونشك دائما برنده وهپ عینی قدرتی حائز اولدیغنی طبیعی تصدیق ایدرسکز . اوحالده بو حادثهٔ غریبه‌یی نه‌یه عطف ایده‌جکز؟ بوحادثه ، ازمو سمنه‌نسبتله‌شیمدی کونشه قارشی وضعیمزی تبدیل ایتمه‌لکمزك نتیجه‌سیدر . یوقسه نه کونشك حرارتی اکسیلمش ونه یری دکیشمشدر. بونك‌کبی بایرام هپ اویاوامدر، نصیحتاری‌ده ، کوستردیکی یول‌ده هپ اسکی حالنده‌در . بونك ایچون اونلردن استفاده بزم اونلره تطبیق افعال ایتمکلکمزه متوقفدر . ظن ایدرسه‌م بندن بوندن زیاده ایضاحات ایسته‌منسکز .

* * *

آلتنجی فصل

بایرامیه طریقی حقنده مجمل بعض معلومات: بایرامیه‌نك استناد ایتدیکی اوچ قاعده .ـ آق شمس الدین ایله صاری عبدالله افندینك تعریف ایتدکلری طریق ارشاد ناصلدر؟ ـ بایرامیه‌نك سلسلهٔ نسبی هم صدیقی وهم علویدر : بو ایکی سلسله‌نك ارکانی .ـ حاجی بایرام ولی‌نك اورادی . ـ همت افندی درکاهنده اوقونان اوراد .

بایرامیه

بایرامیه طریقتنك نقشبندیه وخلوتیه‌دن مؤلف اولدیغنی یوقاریده عرض ایتمشدم . متأخرین مشایخدن فاضل بیدانی حریری زاده کمال الدین افندینك تألیف ایله فاتح کتبخانه‌سنه وقف ایتدیکی اوچ جلد [تبیان] ده‌کی بیانه کوره بایرامیلك اوچ قاعده اوزرینه ابتنا ایتمکده‌در : جذبه ، محبت ، سر الهی . « بو طایفه ایام روزهٔ مجاهده‌ده تمتعات نفسیه‌دن کندیلرینی امساك ایدوب دائم صائم وروز و شب قائمدرلر . معتکفان معابد جبروت وروزه داران صوامع لاهوت کبی عید سعید آخرتده نعم بی نعم الٓهیه‌یه مظهر اولدقلری سببدن بایرامی دیه مشهور اولدیلر . »

آق شمس الدین بر کتاب آرقه‌سنه کندی الیازیسیله حاجی بایرام ولی‌نك طریق ارشادینی شویله تعریف ایتمش : [تهجد اون ایکی رکعت نمازدر . ورد « الم ، سجده ویس ، ودخان ، حم ، انا فتحنا ، اذا وقعت ، تبارك وعم » ، ذکر « لا اله الاالله » ، تفکر فی عجایب القدرة ، مناجات: « اللهم یانور کل شیئی وهداه انت الذی خلف الظلمات نوره یاقدوس الطاهر من کل سوأ له الحق لااله الاانت ، سبحان الذی لاینام ولایموت ، لااله الا الله العلی العظیم » . اوّل کیجه خلوتده بیك صلواة وبیك لااله الاالله ، وایکی رکعت نماز حاجت ، شفاعت نبی ، ایکنجی کیجه وظیفه بیك قل هوالله احد وبیك لااله الاالله ، وایکی رکعت نماز حاجت دیدار؛ اوچنجی کیجه وظیفه بیك قل اعوذ برب الفلق وبیك لااله الاالله وایکی رکعت نماز رفع الحجاب ، دردنجی کیجه وظیفه بیك قل اعوذ برب الناس وبیك لااله الاالله وایکی رکعت نماز حاجت رفع الحجاب .]

صاری عبدالله افندی « جواهر البواهر المثنوی » سنده شویله دییور :

[سالك صقاله‌زن ، جامع خلوتیه ونقشبندیه اولان طریقهٔ بایرامیه‌ده اولورسه ، قاعدهٔ صقال [١] بودرکه چشم پوشیده ، نفس ودم کرفته ، دهان وزبان بسته ، بطریق الاخفا ذکره مع التفکر اشتغال ایدر . وکلمهٔ توحیدك معنای لطیفنده ایکی قوسی مشتمل بر صورت دائره ملاحظه ایدرکه اول دائره‌نك بدایت ونهایتنه مرکز قلب اوله . وقوس ترقیٔ قلبی قوس تنزل آفاقی‌یه منطبق ملاحظه اولنه . زیرا قوس تنزل آفاقینك بدایتی نقطهٔ وحدت احدیة الجمعدر ونهایتی نقطهٔ سویدای دلدر . پس قوس ترقیٔ دل ، قوس آخر آفاقی‌یه منطبق اولونجه نهایت ترقی کیرو نقطهٔ وحدت ذاتیه واحدیت الجمعه متحد اولور . پس بو ملاحظه ایله دائرهٔ ذکری سرعت اداره ایله اول قدر تکرار ایدرکه نهایت عبادت وصورت معرفت فطری وادراك ازلی اولان نور یقین کامل ، هیئت جمیه ونعت الٓهیه وکونیه اولان دل سالکده ثابت اوله . وچونکه نور یقین قلبده اشراق ایدوب پرتو اشعهٔ لمعات انوار آفتاب تجلیٔ ذاتی لمعان قیله ، مشاهدهٔ جلوهٔ جمال ذات باکماله دل طالبده رجاء مفرط هویدا اولوب اول حینده شوق کامل وذوق ومحبت شامل ، اول نور یقینه قرین اولور . وشوق ومحبت که فی الحقیقه صورت معرفت فطریه‌در ، روز بروز ودم بدم یروز ، متضاعف ومتزاید اولوب حق مرتبهٔ طورسریدن فتح باب تجلیٔ ذات میسر اولوب درجهٔ صدری وطور قلبیده علم یقین ایله بیلوب پرستش ایتدیکی معبود بالذات تجلیاتی مرتبهٔ سریده عین الیقین ایله مشاهده ایدوب آدم الاولیا امام علی المرتضی‌نك «رأیته فعرفته ثم عبدته ؛ لم اعبد رباً لم اره» بیوردیغی نه‌معنا ایمش معاینه قیلار . وبو ذکر اولنان درجات معاینه ومرتبهٔ فتح الباب ، ورزش جذبه و توجه قلبیدن مستمار اولان ذکر خفی‌یه مخصوصدر . و قول کریم « رجال لاتلهیهم تجارة ولابیع عن ذکر الله » بو طائفهٔ علیه‌نك شانیدر . وطریقت بایرامیه‌ده اولان کمل ، ابتدای تربیه‌ده ماسوایی قلبکدن چیقاردیر ، ودیزچوکوب الك نمازده طوردرکی باغلایوب کوزلرك یوموب توجه قیل وکوکله

---

[١] صقال ، صادك کسریله برنسنه‌یه صیقل اوروپ جلاوروشن ایلك . ـ اخترئ کبیر

واز دیدیکلری ، بو معنادر . اما حقیقت حالدن غافل اولان جهله وادانی ایسه بونی مقوله طریقدرکه حاشا کوکلدن تا کری و پیغمبری چیقار دیه‌لر دیوب بونك امثالی انواع بهتان وافك وافترا ایله لسانه‌کلی سویله‌یوب هم ضال اولورلر وهم نیجه ساده دللره سؤظن ویروب اضلال ایدرلر . حق سبحانه وتعالی طریق هدایتده ثابت قدم ایلیوب راه ضلالتدن حفظ ایده « بمنه وکرمه » ...

آه ای سالك راه ، بو اسلوب اوزره ذکر خفی ایله مقام مذکوره عروج ایلین بندهٔ مقبل ، تحقق بعدالفنا نه‌در بیلیر وکورر واوزر وتمام اسما وصفات وذاته مظهریت نامه‌لك ایله اتحاد واتصال وفصل و وصل ، جمع و فرق ، جمع مع‌الفرقه‌متیقن اولوب مظاهر اسراراسماٴ ذاتیه اولان انوارسبعهٔ قلبیه‌یی‌مشاهده قیلار وکاه اولورکه بحر زخار عشقك هبوب ریاح جذبات ایله موجلری باشدن آشوب ساحل شوقه « هو » اینجولرنی چیقاروب جهر ایله هو ، هو ، حق ، حق دیوب جامع نقشبندیه وخلوتیه اولور .]

سلسلهٔ طریقت

یوقاریده اسمی کچن لعلی زاده عبدالباقی افندینك بیسانه کوره بایرامیلرك سلسلهٔ طریقلری شویله‌در . یعنی طریقت :

١ . — حاجی بایرام ولیدن
٢ . — حمیدالدین آقسرائی‌یه ، اوندن
٣ . — شیخ شادی‌الرومی‌یه ، اوندن
٤ . — ابراهیم‌البصری‌یه ، اوندن
٥ . — سلیمان اسکندرانی‌یه ، اوندن
٦ . — حسن استرآبادی‌یه ، اوندن
٧ . — محمود بصری‌یه ، اوندن
٨ . — عثمان رومی‌یه ، اوندن
٩ . — محمود کرخی‌یه ، اوندن
١٠ . — سعدالدین بغدادی‌یه ، اوندن
١١ . — اسحق خوارزمی‌یه ، اوندن

١٢ . — سلیمان بخاری‌یه ، اوندن
١٣ . — سلیمان اصفهانی‌یه ، اوندن
١٤ . — احمد خوراسانی‌یه ، اوندن
١٥ . — ابوالحسن جرجانی ، اوندن
١٦ . شیخ موسی البسطامی‌یه ، اوندن
١٧ . — ابراهیم هندستانی‌یه ، اوندن
١٨ . — ابو یزید بسطامی (قدس‌الله ارواحهم) یه منتهیدر . ابو یزید بسطامی‌نك‌ده رسول‌اللهه قدرنسبتی بوتون تصوف کتابلرنده مندرج اولدیغندن یازمغه لزوم کورمه‌دم . بایرامیلرك (صدیقی) سلسله‌سی بودر .

دیکر بر سلسله : علوی .

بایرامیلر دیکر بریولدن علی‌المرتضی‌یه منسوبدرلر . علوی‌اولان بوسلسله‌یی‌ده آشاغی‌یه یازییورم :

١ . علی‌المرتضی
٢ . حسن بصری
٣ . حبیب عجمی
٤ . داود طائی
٥ . معروف کرخی
٦ . سری سقطی
٧ . جنید بغدادی
٨ . ممشاد دینوری
٩ . احمد دینوری
١٠ . محمد بکری
١١ . وجیه‌الدین القاضی
١٢ . ابوالنجیب‌سهروردی
١٣ . رکن‌الدین محمود سجاسی
١٤ . قطب‌الدین ابهری

١٥ . شهاب‌الدین تبریزی
١٦ . جمال‌الدین تبریزی
١٧ . ابراهیم زاهد کیلانی
١٨ . صفی‌الدین اردبیلی
١٩ . صدرالدین اردبیلی
٢٠ . علاءالدین اردبیلی
٢١ . حامد حمیدالدین آقسرایی
٢٢ . حاجی بایرام ولی

* * *

حاجی بایرام ولی‌نك صباح نمازندن صوكرا اوقونان ورد شریفیدر :

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلك اللهم حمداً یوافی نعمك ویکافی مزیدك نحمدك بجمیع محامدك كلها ماعلمنا منها ومالم نعلم علی جمیع نعمك كلها ماعلمنا منها ومالم‌نعلم وعلی كل حال استغفرالله استغفرالله العظیم الكریم الذی لااله الا هوالحی القیوم * واتوب الیه ونسئله التوبة والمغفرة والهدایة لنا انه هوالتواب‌الرحیم .

اللهم انت‌السلام ومنك‌السلام والیك‌یرجع‌السلام‌فحینا ربنا بالسلام‌وادخلنا دارالسلام تباركت ربنا وتعالیت یاذاالجلال والكمال والا كرام . (یدی دفعه)

اللهم اجرنا من‌النار . و ادخلنا‌الجنة مع‌الابرار . بعفوك یامجیر (٣) .

لااله الاالله وحده لاشریك له له‌الملك وله‌الحمد یحیی ویمیت وهو حی لایموت ابداً دائماً باقیاً بیده‌الخیر ذوالجلال والكمال والا كرام . وهو علی كل شیءٍ قدیر . والیه‌المصیر. لااله‌الاالله وحده، صدق وعده ونصر عبده‌غفر ذنبه واعز جنده وهزم‌الاحزاب‌وحده‌ولاشیء بعده‌لا اله‌الاالله ولاحول‌ولاقوة الابالله .

لااله‌الاالله ولانعبدالا ایاه‌له‌النعمة وله‌الفضل وله‌الثناء‌الحسن لااله‌الاالله‌المخلص له‌الدین . ولوكره‌الكافرون . لااله‌الاالله الملك‌الجبار . لااله‌الاالله العزیزالغفار . لااله‌الاالله الواحد القهار . لااله‌الا لله المهیمن‌الستار . لااله‌الاالله الكبیر المتعال . لااله‌الاالله جل جلاله . لااله‌الاالله جل‌ثناؤه . لااله‌الاالله عزنواله . لااله‌الاالله عظم‌شانه . لااله‌الاالله شمل‌احسانه . لااله‌الاالله تعالی كبریاؤه . لااله‌الاالله‌تقدست اسماءه . لااله‌الاالله تنزهت صفاته . لااله‌الاالله الحلیم‌الكریم . لااله‌الاالله العزیز الحكیم . لااله‌الاالله العلی‌العظیم . لااله‌الاالله الغفورالرحیم . لااله‌الاالله الشكور الحلیم . لااله‌الاالله الاول‌القدیم . لااله‌الاالله الآخرالمقیم . لااله‌الاالله‌الازلی‌الابدی لااله‌الاالله الواحد الاحد . لااله‌الاالله الفردالصمد . لااله‌الاالله القیوم‌السرمد .

لااله الاالله لم يتخذ صاحبة ولاولداً . لااله الاالله لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد . لااله الاالله المعبود بكل مكان . لااله الاالله المذكور بكل لسان . لااله الاالله المشكور بكل احسان . لااله الاالله المنعم بلا امتنان . لااله الاالله كل يوم هو في شأن . لااله الاالله ايماناً بالله . لااله الاالله اماناً من لله . لااله الاالله امانةً عندالله . لااله الاالله حقاً حقاً . لااله الاالله ايماناً وصدقاً . لااله الاالله تلطفاً ورفقاً . لااله الاالله تعبداً ورقاً . لااله الاالله صاحب الوحدانية الفردانية القديمة الازلية الابدية الذى ليس له ضد ولاند ولاشبيه ولاشريك ولانظير ولامشير ولاوزير ولا ولد . محمد رسول الله قائماً بامره ووحيه اعوذ بكلمات الله التامات كلها من شر ماخلق وزراً وبراً ٣ كره . بسم الله خير الاسماء بسم الله رب الارض ورب السماء بسم الله الذى لايضر مع اسمه شيءٌ فى الارض ولافى السماء وهو السميع العليم . ٣ كر . بسم الله افتتحت وعلى الله توكلت وفوضت امرى الى الله ان الله بصير بالعباد . الحمدلله الذى احيانا بعدما اماتنا ورد الينا ارواحنا واليه البعث والنشور . الحمدلله الذى عافانا من نومنا وابقانا من امسنا الى يومنا هذا الحمدلله على الطاعة والتوفيق . و نستغفرالله من كل ذنبٍ عمدٍ وخطاءٍ ونقصانٍ و تقصيرٍ الحمدلله الذى ذهب بالليل مظلما و جاء بالنهار مبصراً . الحمدلله الذى اذهب عنا الحزن ان ربنا لغفور شكور . الذى احلنا دارالمقامة من فضله لايمسنا فيها نصب ولا يمسنا فيها لغوب . الحمدلله الذى صدقنا وعده واورثنا الارض نتبوأ من الجنة حيث نشاء فنعم اجرالعاملين . الحمدلله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق ونودوا ان تلكم الجنة اورثتموها بما كنتم تعملون .

٣ اللهم انا اصبحنا نشهدك ونشهد حملة عرشك وملائكتك وجميع خلقك بأنك انت الله لااله الا انت وحدك لاشريك لك ونستغفرك ونتوب اليك ونشهد ان محمداً عبدك ورسولك .

اللهم انا نقدم اليك بين يدى كل نَفَس ولمحةٍ ولحظةٍ وطرفةٍ تطرف بها اهل السموات واهل الارض وكل شيءٍ هو فى علمك كائن او قدكان .

اللهم انا نقدم اليك بين يدى ذلك كله مرحبا مرحبا بالصباح الجديد . و باليوم الجديد وبالملكين الكريمين الكاتبين الشاهدين العادلين الحافظين حيا كماالله

تعالى اكتبا فى غرة يومنا هذا نشهد ان لااله الاالله وحده لاشريك له ونشهد ان محمداً عبده ورسوله وحبيبه ونبيه وصفيه وعلى هذه الشهادة نحيا وعليها نموت وعليها نبعث غداً ان شاءالله تعالى .

اصبحنا واصبح الملك لله والعظمة لله والهيبة لله والقدرة لله والكبرياء لله والآلاء لله والنعماء لله والعطاء لله والبقاء لله والبهاء لله والجمال لله والجلال لله والملك لله والملكوت لله والجبروت لله الواحدالقهار .

اصبحنا على فطرة الاسلام وعلى كلمة الاخلاص وعلى دين نبينا محمد صلى الله عليه وسلم وعلى ملة ابينا ابراهيم عليه الصلوة والسلام حنيفاً مسلماً وماانا من المشركين . سبحان ربى العلى الاعلى الوهاب . لااله الا انت سبحانك اللهم وبحمدك لااحصى ثناءً عليك انت كما اثنيت على نفسك سبحانك ماعرفناك حق معرفتك يامعروف . سبحانك ماذكرناك حق ذكرك يامذكور . سبحانك ماشكرناك حق شكرك يامشكور . سبحانك ماعبدناك حق عبادتك يامعبود . سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم وبحمده ولاحول ولاقوة الا بالله العلى العظيم . سبحان الله وبحمده عدد خلقه ورضاء نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته وملاء بره وبحره . سبحان الله والحمدلله ولااله الاالله والله اكبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلى العظيم . اعوذ بالله السميع العليم وآلائه من الشيطان الرجيم وبلائه . بسم الله الرحمن الرحيم الحمدلله رب العالمين الرحمن الرحيم مالك يوم الدين اياك نعبد واياك نستعين . اهدنا الصراط المستقيم . صراط الذين انعمت عليهم غيرالمغضوب عليهم ولاالضالين . آمين .

والهكم اله واحد لا اله الا هو الحى القيوم . لاتأخذه سنة ولانوم له مافى السموات وما فى الارض من ذا الذى يشفع عنده الا باذنه يعلم مابين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيءٍ الا بماشاء وسع كرسيه السموات والارض ولا يؤده حفظهما وهو العلى العظيم . لااكراه فى الدين قدتبين الرشد من الغى فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها والله سميع عليم . الله ولى الذين آمنوا يخرجهم من الظلمات الى النور . والذين كفرو اولياءهم الطاغوت يخرجونهم من النور الى الظلمات اولئك اصحاب النارهم فيها خالدون . لله ما فى السموات وما فى الارض وان تبدوا ما فى انفسكم اوتخفوه يحاسبكم به الله فيغفر لمن يشاء والله

على كل شيءٍ قدير . آمن الرسول بما انزل اليه من ربه والمؤمنون كل آمن بالله وملائكة وكتبه ورسله لانفرق بين احد من رسله وقالوا سمعنا واطعنا غفرانك ربنا واليك المصير . لايكلف الله نفساً الا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ربنا لاتؤاخذنا ان نسينا اواخطأنا ربنا ولا تحمل علينا اصراً كما حملته على الذين من قبلنا ربنا ولا تحملنا مالا طاقة لنا به ٣ كره واعف عنا واغفرلنا وارحمنا ؛ انت مولانا فانصرنا على القوم الكافرين . ربنا لاتزغ قلوبنا بعد اذهديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب ربنا انك جامع الناس ليوم لاريب فيه ان الله لا يخلف الميعاد . الذين يقولون ربنا اننا امنا فاغفرلنا ذنوبنا وقنا عذاب النار . الصابرين والصادقين والقانتين والمنفقين والمستغفرين بالاسحار . شهدالله انه لااله الاهو والملائكة واولوالعلم قائماً بالقسط لااله الاهوالعزيزالحكيم . ان الدين عندالله الاسلام ٣ كره قل اللهم مالك الملك تؤتى الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاءوتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير انك على كل شي قدير تولج الليل فى النهار . و تولج النهار فى الليل . وتخرج الحى من الميت وتخرج الميت من الحى وترزق من تشاء بغير حساب . ان ربكم الله الذى خلق السموات والارض فى ستة ايام . ثم استوى على العرش يغشى الليل النهار يطلبه حثيثاً والشمس والقمر والنجوم مسخرات بامره الا له الخلق والامر تبارك الله رب العالمين . ادعوا ربكم تضرعاً وخفيةً انه لايحب المعتدين . ولا تفسدوا فى الارض بعد اصلاحها وادعوه خوفاً وطمعاً ان رحمةالله قريب من المحسنين لقدجاءكم رسول من انفسكم عزيز عليه ماعنتم حريص عليكم بالمؤمنين رؤف رحيم فان تولوا فقل حسبى الله لااله الاهو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم . ٧ كره فسبحان الله حين تمسون وحين تصبحون و له الحمد فى السموات والارض وعشيا وحين تظهرون يخرج الحى من الميت ويخرج الميت من الحى ويحيى الارض بعد موتها وكذلك تخرجون ومن آياته ان خلقكم من تراب ثم اذا انتم بشر تنتشرون. سبحان ربك رب العزة عما يصفون. وسلام على المرسلين والحمدلله رب العالمين .

بسم الله الرحمن الرحيم . حم . تنزيل الكتاب من الله العزيز العليم . غافر الذنب وقابل التوب شديد العقاب ذى الطول لااله الاهو اليه المصير . ولله الاسماء الحسنى فادعوه بها هوالله الذى لااله الاهو. اللهم انا نسئلك ياالله يارحمن يارحيم . ياملك.

ياقدوس . ياسلام . يامؤمن . يا مهيمن . ياعزيز . يا جبار . يامتكبر . ياخالق . يا بارئ . يامصور . ياغفار . ياقهار . ياوهاب . يارزاق . يافتاح . ياعليم . ياقابض . ياباسط . ياخافض . يارافع . يامعز . يامذل . ياسميع . يابصير . ياحكم . ياعدل . ياللطيف . ياخبير . ياحليم . ياعظيم . ياغفور. ياشكور . ياعلى . ياكبير . ياحفيظ. يامقيت . ياحسيب . ياجليل . ياجميل . ياكريم . يا رقيب . يامجيب . ياواسع . يا حكيم . ياودود . يامجيد . ياباعث . ياشهيد . ياحق . ياوكيل . ياقوى . يامتين . ياولى . ياحميد . يامحصى . يامبدئ . يامعين . يامحيي . يامميت . ياحى . ياقيوم . ياواجد . ياماجد . ياواحد . ياأحد . ياصمد . ياقادر . يامقتدر . يامقدم . يا مؤخر . يااول . ياآخر . ياباطن . ياوالى . يامتعالى . يابر . ياتواب . يا منعم . يامنتقم . ياعفو . يارؤف . يامالك الملك . ياذاالجلال والاكرام . يارب . يامقسط. ياجامع . ياغنى . يامغنى . يامعطى . يامانع . ياحنان . ياانافع . يانور . ياهادى . يابديع . ياباقى . ياوارث . يارشيد . ياصبور . الذى تقدست عن الاشباه ذاته و تنزهت عن مشابهة الامثال صفاته ودلت على وحدانيته مصنوعاته وشهدت بالوهيته آياته واحد لامن قلةٍ وموجود لامن علةٍ بالبر معروف بلاغاية وبالكمال موصوف بلا نهايةٍ اول قديم بلا ابتداءٍ وآخر مقيم بلا انتهاء الذى لااله الاهو وسع كل شيءٍ رحمة وعلماً وغفر ذنوب المذنبين كرما و حلماً . ليس كمثله شيء ، وهو السميع البصير. هومولينا واليه المصير. نعم المولى ونعم النصير. غفرانك ربنا واليك المصير. لاحول عن معصيةالله الا بعصمةالله ولا قوة على طاعةالله الا بتوفيق الله لاملجأ ولامنجاء من الله الا اليه ماشاءالله كان ومالم يشاء لم يكن وماقدرالله سيكون الا الى الله تصير الامور . يفعل الله مايشاء بقدرته ويحكم مايريد . بعزته الا له الخلق والامر تبارك الله رب العالمين .

ان الله وملائكة يصلون على النبى ياايهاالذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما اللهم صل على سيدنا محمدٍ وعلى اله وصحبه وسلم كما ذكرك وذكره الذاكرون وغفل عن ذكرك الغافلون ٣ كره ورضى الله عن ساداتنا اصحاب رسول الله اجمعين وسلام على المرسلين والحمدلله رب العالمين .

⁂

بایرامیه تکیه‌لری — معلوم اولدیغی اوزره پیر اوّی آنقره‌ده‌در . حاجی بایرام ولی حضرتلری‌ده اوراده دفین خاك عطرنا کدر . (ارتحل‌الانسان) ترکیب لطیفی مشارالیهك تاریخ انتقالی اولان ۸۳۲ سنه‌سنی کوسترمکده‌در .

بایرامیلرك استانبول وجوارنده‌کی تکیه‌لری شونلر ایدی :

ایوب جوارنده عبدی بابا تکیه‌سی

طوپ قاپوده بایزید اغاده محمد آغاتکیه‌سی ـ قیزلر اغاسی حاجی محمد اغانك انشا ایتدیردیکی جامع ایچنده .

اسکدارده صلاجقده ات یمز تکیه‌سی

کاغد خانه‌ده عبدالصمد افندی تکیه‌سی

اسکدارده دیوتجیلرده برجی زاده محیی افندی تکیه‌سی

» آلتی مرمرده طویل محمد افندی تکیه‌سی

آقسرایده جسم لطیف تکیه‌سی

اسکدارده نقاش پاشاده همت زاده تکیه‌سی

قاسم‌پاشاده قولاقسز محله‌سنده هاشمی عثمان افندی تکیه‌سی

بو تکیه‌لر حقنده‌کی معلوماتی استانبولده ۱۲۵۶ سنه‌سنده مطبعهٔ عامره‌ده باصیلمش اولان بررساله‌دن اقتباس ایتدم .

بونلردن برقاچی دها او وقت ناموجود وعرصه حالنده ایمش . برقاچی‌ده ۱۳۲۵ سنه‌سنده‌کی بویوك یانغینده‌یانمشدر. [۱] اوتکیه‌لردن بوکون یالکز ایکیسی باقیدرکه‌بریسی اسکدارده‌کی همت افندی تکیه‌سیدر. الیوم بونك مشیخت‌پوستنده بولنان ذات ، حاجی بایرام‌ولیدن منتقل اولمق اوزره‌بازار ایرتسی‌وجمعه‌کیجه‌لرینه مخصوص اوراد شریفه‌نك صورتنی ویردیکی ایچون بورایه عیناً نقل ایده‌جکم .

---

[۱] اوقتاو دوپون Octave Depont وَقساویه قوپولانی Xavier Coppolani نك (مسلمان طریقتلری) حقنده جزایرده طبع ونشرایتمش اولدقلری ۵۷۶ بویوك‌صحیفه‌لق کتابك ۵۳۲ نجی صحیفه‌سنده استانبولده‌کی بایرامی تکیه‌لری صاییلیرکن محمداغا تکیه‌سنك سلیمیه‌ده ، همت زاده تکیه‌سنك قاضیمسکر جامعنده ، هاشمی عثمان افندینك قاسم پاشاده اولدیغی کوستریلیور . حال‌بوکه بنم مأخذم اولان رساله‌ده بو هاشمی عثمان افندینك تکیه‌سی ایچون اسکدارده قولاقسز محله‌سنده‌در دینیور. فقط طوغریسی قاسم‌پاشاده‌در، وشیمدی اوراده قادری آیینی اجرا ایدلمکده ایمش .

اخلاص شریف	یامانع یادافع یاممین ایاك نعبد وایاك نستعین
عدد	عدد
۷	۷

ان ربی قریب مجیب	ان ربی لسمیع‌الدعا	ان ربی لطیف لما یشاء
عدد	عدد	عدد
۷	۷	۷

فسیکفیکهم‌الله وهوالسمیع العلیم
عدد
۷

سبحان‌الله والحمدلله ولا اله الاالله والله اکبر ولاحول ولاقوة الابالله العلی العظیم
عدد
۷

بورادن اشاغیسی قرائت اولنورسه اعلا ، اولنمازسه بأس یوقدر :

اللهم صل علی سیدنا محمد وصحبه وسلم	استغفرالله	اللهم یاودود
عدد	عدد	عدد
۷	۷	۷

کلمهٔ توحید	اسم جلال	حرف ندا ایله اسم هو
عدد	عدد	عدد
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

⁂

بوده صباح یاخود ایکندی نمازندن صوکره مسبعات عشره نامیله‌اوقوناجق اوراد شریفه‌در :

سورة الفاتحه	آیة‌الکرسی	قل یاایها الکافرون
عدد	عدد	عدد
۷	۷	۷

قل اعوذ برب الفلق　　　　قل اعوذ برب الناس
عدد　　　　عدد
٧　　　　٧

استغفرالله سبحان‌الله والحمدلله ولا اله الاالله والله اكبرولاحول ولاقوة الا بالله العلى العظيم

عدد
٧

اللهم صل على سيدنا محمد وصحبه وسلم

عدد
٧

اللهم رب اغفرلى ولوالدى ولجميع المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات الاحياء منهم والاموات ياقاضى الحاجات ويا رفيع‌الدرجات اللهم افعل بنا وبهم عاجلاً وآجلاً فى‌الدين والدنيا والاخرة ما انت‌له اهل ولاتفعل بناوبهم يامولانا مانحن له اهل انك غفور رحيم جواد كريم رؤف رحيم .

⁂

آداب طريقت عليهٔ بيراميه‌دندر : بش وقت نماز عقبنده :
يالطيف ، ياكافى ، ياحفيظ ، ياشافى‌عدد٧ يا كريم ، يا باقى ، يارحيم ، انت‌الله حق ٣ عدد كلمهٔ توحيد تلاوت اولنور .

⁂

همت افندى حضرتلرينك طريق بيراميه حقنده‌كى نطقنده تبركاً شورايه يازاجغم :

بز اول عشاق بى‌باكز　　　　بزه بيراميلر ديرلر
ره عشق ايچره چالاكز　　　　بزه بيراميلر ديرلر
تموتوا سرينه واصل　　　　وجود يوق بزده الحاصل
بزز اول بحر بى‌ساحل　　　　بزه بيراميلر ديرلر
هواى نفسله صائم　　　　نداى عشقله قائم

كه ذكر حق ايدر دائم　　　　بزه بيراميلر ديرلر
بزز اول زمرهٔ رندان　　　　شراب عشقله مستان
بزمدر جلهٔ مردان　　　　بزه بيراميلر ديرلر
نشين دركشور وحدت　　　　بزه ال ويردى چون وصلت
بزز مردان حق همت　　　　بزه بيراميلر ديرلر

بتدى

فهرست مندرجات

باشلانغیج صحیفه (٣ — ١٠)

برنجی فصل

بیوك آداملر .ـ مادی خدمتلرله معنوی خدمتلرك مقایسه‌سی . ـ هوبس‌ك قول مشهوری : انسان انسانك قورديدر . ـ طبیعتك تحکمی . ـ طبیعت ذاتیه‌مزك تحکمی .ـ انبیا واولیانك خدمتلری . ـ حکمای قدیمه حقنده برملاحظه . ـ کوستاو لوبونك تبجیل ایتدیکی انسانیتك ولی‌نعمتلری کیملردر ؟ بزمکیلر کیملردر ؟ (صحیفه : ١١ — ١٦)

ایکنجی فصل

علم و معرفت فوأدیه . ـ مثبت علملرك طریقی وبونك تأمین ایتدیکی ترقیلر .ـ حواسمزك غلطلری . ـ کوروئه‌مه‌ین‌قوتلر . ـ معلوماتمزك حدودی وماهیتی .ـ پاستورك حیرتی . ـ بیلمه‌دیکمز شیلرك چوقلغی . ـ دوقتور اوستی‌نك ملاحظه‌لری .ـ سقراطك تنبیهی .ـ حاجی بایرامه سلام .ـ معرفت فوأدیه‌نك کتابی یوقدر . ـ افلاطونك پك‌مهم بر ملاحظه‌سی . ـ معرفت فوأدیه‌نك غایه‌سی نه‌در ؟. ـ اراده قوتنه دائر ملاحظه‌لر .ـ ارشادك معناسی وروحی . ـ روحی حادثه‌لرك ایچنده معتادك فوقنده عد اولنانلری .ـ بوکبی حادثه‌لرك اسبابنی آراشدرمقله مشغول عالملر . ـ مه‌تاغنوی نه‌یه دیبورلر ؟ ـ ماتحت‌الشعور نه‌در ؟ ـ قبریپومنه‌زی ؟ ـ تلقین عقل وقرائت انکار ؟ ـ مستقبلدن خبر ؟ ـ عقلك مقام متعالی . ـ آلیفاس له‌وینك طرز تأویلی : شعاع نجمی ، (بارون دوراینخباخ)ك اودی . ـ وجود حقانی نظریه‌سی ، وجودنجمی ، وجود اثیری حقنده رودولف شتاینرك ملاحظه‌لری (صحیفه : ١٧ — ٤٩)

اوچنجی فصل

حاجی بایرام ولی : حاجی بایرامك دوغدیغی یر وعائله‌سی . ـ بایرامك مدرسلکی .ـ مدرسلکك قیمت واهمیتی . ـ بایرامك مدرسلکدن چکیلمسی . امام غزالی ایله مولانا جامینك تدریسدن چکیلملریله بر مقایسه . ـ علم ایله تصوفه میلان ، فیلسوف برژان روسلك ملاحظه‌سی . ـ شیخ حامد حمیدالدین کیمدر ؟ ـ خوراسان ارنلری : زین‌الدین حافی ، طریقت زینیه . ـ بکتاش ولی . ـ شیروان : خلوتیه طریقتنك ایکنجی پیری‌سید یحیای شیروانی . ـ آناطولیدن شیروانه کیدنلر . ـ اردبیلك اهمیتی ، شیخ علاءالدین ایله اوغللری ، سلالهٔ صفویه‌نك مصدری .ـ حامد حمیدك بروسه‌ده‌کی وضعیتی . ـ حامد حمیدك بروسه‌دن آیریلماسنك سببی . ـ بایرامك حامده انتسابی وبرلکده سیاحتلری . ـ پیرینك وفاتندن صوکرا بایرامك آنقره‌یه کلوب یرلشمسی.ـ طریقت بایرامیه‌نك تأسیسی.ـ طریقتلرك ماهیتی نه‌در . ؟ سماع ودوران بحثی . ـ ادرنه‌یه سیاحت . ـ یازیجی زاده محمد واحد بیجان افندیلرك ارشادی . ـ بایرام ولی‌نك تربیهٔ عمومیه‌یه ویردیکی اهمیت.ـ مریدلرینی صنعت وزراعته‌تشویقی . ـ بایرام ولینك مجلسلری ، کتاب ترجمه ایتدیرمسی.ـ الهی اوقونمقده‌کی فائده‌لر ـ حاجی بایرامك اورادی وآثاری‌حقنده ملاحظات وتدقیقات. سید محمد نورالعربی ایله اسماعیل حقی‌نك شرحلری . ـ بایرامك بر الهیسیله (کوته) نك بر شعرینی مقایسه ، (صحیفه : ٥٠ — ١٠٣

دردنجی فصل

حاجی بایرام ولی ایله پیرینك خدمت مهمه‌لرینی تقدیر ایچون توران ایله ایران مناسبتلری اوزرینه تاریخی بر نظر . ـ اسلامك ظهوروندن اولکی رقابت ومنازعه‌لر . ـ اسلامك ظهوروندن صوکرا توران‌ده یکدیکی زمان تورکلرك موقعی . ـ ایرانیلرك ملی حرکتلری . ـ شیعیلکه توسل . ـ معتصمك عساکر خاصه‌سی ، امیرالامرا . ـ آل بویه . ـ جنکیزك ظهوری، تورانك ایرانه غلبه‌سی . ـ قبچاق و ایلخانیه دولتلری . ـ ایلخانیلرك پارچالانماسی . ـ ایران ملی‌حکومتلری:« سنی » کرت حکومتیله شیعی سربدار ومظفریه سلاله‌لری. ایرانك غلبه‌سی . ـ امیر تیمورك ظهوری واوسایه‌ده تورانك ایرانه غلبه‌سی ، تیمورك‌الماقده‌کی تورك نسطوریه کلیساسنی ییقدرماسی .ـ آل تیمور حکومتنك پارچالانماسی . ـ ایرانك تورکلردن آق قویونلی سلاله‌سنك النه کچمسی . ـ صفویلرك ظهوری ، شاه اسماعیلك ایرانده استقلالی ومذهب شیعه‌یی دین رسمی اولارق اعلان ایتمسی. سنیلرك قتل‌عامی وشیخ ابراهیم کلشنی‌نك محبسدن فراری. شاه اسماعیلك‌تورکستانه سفرلری. آناطولیده‌کی تحریکاتی ـ یاووز سلطان سلیمله محاربه‌سی ـ چالدیران‌مغلوبیتی.ـ شاه‌اسماعیلك خلفلری ، شاه عباسك تجاوزلری، تورکیایی تقسیم‌ایچون اوروپایه تکلیفلری، تحریکانده‌کی تهلکه‌نك جدیتی ـ دردنجی مرادك بغداد سفرینه کیدرکن اجرا آتی . ـ علویلرك‌نفوذینه مقابل شیخ حامدله بایرامك و دیکر مشایخك خدمتلری . ـ روح‌البیان مؤلفی شیخ اسماعیل حقی‌نك ملاحظه‌لری . ـ طرق علیه‌ٔ رجالنك نشر وتعمیم اسلام خصوصنده‌کی خدمتلرینه دائر مستشرق لوئی ماسینیونك ملاحظه‌لری . ١٠٤ — ١١٤

بشنجی فصل

حاجی بایرامك ارتحالندن صوکرا : آق شمس‌الدین ایله عمر دده‌نك ماجراسی . ـ حاجی بایرامك دیکر خلفلری . ـ عمر دده‌نك خلفلری : ـ بنیامین آیاشی ، علاءالدین

آقسرایی ، احمدساربان ، حسام‌الدین آنقره‌وی ، حسن‌قبادوز ، بوسنه‌لی عبداللّه‌افندی، حسین لامکانی ، بوسنه‌لی شیخ بالی ، حمزه‌ویلر ، ادریس مختفی ، بزجی زاده محی‌الدین افندی ، شاعر طفلی ، پیرسرتراش ، صاری عبداللّه افندی ، لعلی زاده ، ابوالیامن مصطفی افندی ، ازنیقلی فاضل علی بك ، حاجی قبایی ، سودجی بشیر آغا ، سید محمد نورالعربی . ـ برملاحظه .

آلتنجی فصل

بایرامیه‌طریقتی حقنده مجمل بعض معلومات: بایرامیه‌نك استناد ایتدیکی اوج قاعده .ـ آق‌شمس‌الدین ایله صاری عبداللّه افندینك تعریف ایتدکلری طریق ارشاد ناصلدر؟.ـ بایرامیه‌نك سلسلهٔ‌نسبی هم‌صدیقی وهم علویدر : بو ایکی سلسله‌نك ارکانی .ـ حاجی بایرام ولی‌نك اورادی . ـ همت افندی درکاهنده اوقونان اوراد .